

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimuseloiteita nro 12

Sotilasstrategia

Yksinkertainen, vaikea sota

Petteri Kajanmaa

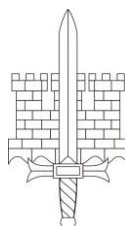

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 2: TUTKIMUSSELOSTEITA NRO 12

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 2: RESEARCH REPORTS NO. 12

SOTILASSTRATEGIA
YKSINKERTAINEN, VAIKEA SOTA

PETTERI KAJANMAA

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2021

Petteri Kajanmaa: *Sotilasstrategia. Yksinkertainen, vaikea sota*
Maanpuolustuskorkeakoulu
Sotataidon laitos
Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 12
National Defence University
Department of Warfare
Series 2: Research Reports No. 12

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

Kannen kuva, piirroksiset ja tietolaatikat: Tuomas Paul / Puolustusvoimat

© Tekijä & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3217-9 (nid.)
ISBN 978-951-25-3218-6 (pdf)
ISSN 2343-5275 (painettu)
ISSN 2343-5283 (verkkajulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos
National Defence University – Department of Warfare

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC 4.0 -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

PunaMusta Oy
Joensuu 2021

LUKIJALLE

Me pidämme aikaa, jossa elämme, erityislaatuisena. Näin ovat pitäneet kaikki edeltäjämme heidän aikaansa. Sotilaallisen voiman olemassaolo ja sen käyttö eivät ole juurikaan muuttuneet ajan kuluessa, vaan ne ovat säilyttäneet asemansa hallitsijoiden keinovalikoimassa. Asevoiman on tarkoitus tuottaa turvallisuutta ja puolustaa haltijaansa. Sotavoiman käytön suunnittelu ja toimeenpano turvallisuuspolitiikan tarkoituksiin on sotilasstrategiaa, jonka merkityksen ovat niin filosofit, hallitsijat kuin sotilaskomentajatkin oivaltaneen antiikin ajoista lähtien.

Aloitin sotilasstrategian kirjan laatimisen, koska havaitsin suomenkielisen ja kattavan teoksen puuttuvan. Koin, että ne, jotka käsittelevät sotilasstrategiaa muodossa tai toisessa, ymmärtävät sekä käsitteen että sen sisällön hyvin monin eri tavoin. Ymmärryksen puuttuessa teemme omia päätelmiämme ja tulkintojamme, mikä ei aina johda parhaaseen mahdolliseen tulokseen. Kirjassa pyrin esittämään oleellisen sotilasstrategiasta ja sen suhteesta muihin valtion- ja sotilasorganisaatioiden suunnitteluun ja toimeenpanoon ilman yksityiskohtaisiin teoreettisiin tarkasteluihin menemistä. Kirja siis sopii uransa keskivaiheilla oleville sotilasstrategian tekijöille sekä kaikille, jotka haluavat perehtyä aiheeseen tarkemmin.

Innoituksen sotilasstrategian tutkimukseen ja sen ymmärtämisen hakemiseen sain opiskellessani US Army War Collegessa 2016–17. Professori ja opiskeluryhmäni mentori, eversti (evp), tohtori William ”Bill” Johnsen toimi innoittajanani. Hän johdatteli meidät sotateorian klassikoiden pariin ja kehotti opiskelemaan ja tarkastelemaan heitä nykyisyyden valossa. Hän myös avasi tajuntani esittelemällä suuria valtionjohtajia opintojaksossa *Great Captains*. Löysin tuonna vuonna uudestaan nautinnon lukemiseen, mitä suosittelen kaikille niin itsensä kehittämisen kuin virkistäytymisenkin vuoksi. Tämän kirjan varsinaisena esikuvana on toiminut US Army Combined Arms Centerin julkaisema *On Strategy: A Primer*.

Aloittaessani Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen johtajana vuoden 2020 alussa halusin haastaa itseni ja samalla osoittaa johtajuutta syöksymällä löytämäni sokeaan pisteeseen. Päätin kirjoittaa oppikirjan sotilasstrategiasta ja käynnistää keskustelun sotataidon keskeisimmistä aiheista kuten strategiasta, operaatiotaidosta ja sotahistoriasta. Erityiskiitokset tämän haasteen loppuun saattamisesta kuuluvat Sotataidon laitoksen erinomaisille professoreille, sotilasprofessoreille, apulaisprofessoreille ja tutkijoille sekä erityisesti opettajille – upseereille, joiden kautta maamme puolustamisen sekä yhteiskunnan ja kansalaisten toimintaedellytysten turvaamisen taito siirtyy sukupolvilta seuraaville.

Helsingissä 03.09.2021

Eversti Petteri Kajanmaa

SISÄLLYS

LUKIJALLE.....	i
SISÄLLYS.....	iii
JOHDANTO	1
OSA I: STRATEGIA JA SOTILASSTRATEGIA	5
Luku 1. Johdatus strategiaan.....	5
Luku 2. Yksinkertainen, mutta vaikea sota	9
Luku 3. Mitä sitten on sotilasstrategia?.....	14
Luku 4. Strategian teoriasta.....	20
Luku 5. Strategian historia.....	26
Luku 6. Klassiset sotateoreetikot	29
Luku 7. Modernit sotateoreetikot	38
OSA II: STRATEGIOITA JA SOTATEORIOITA	45
Luku 8. Meristrategiat	46
Luku 9. Ilmastrategiat	48
Luku 10. Tuhoamis-, kulutus- ja näännytysstrategiat	50
Luku 11. Epäsuoran lähestymisen strategia.....	52
Luku 12. Rajoitettujen sotien strategiat.....	54
Luku 13. Pienten valtioiden strategiat	58
Luku 14. Pelote- ja pakottamisstrategiat	60
Luku 15. Ydinasestrategia.....	65
Luku 16. Strategisen hallinnan teoria ja systeemiteoriaan perustuvat strategiat.....	68
OSA III: SOTILASSTRATEGIN MAAILMA	73
Luku 17. Geopolitiikan paluu strategiaan	74
Luku 18. Teknologian kehitys ja sodankäynnin muutos.....	77
Luku 19. Silta politiikan ja operaatioiden välissä.....	84
Luku 20. Strateginen kulttuuri	88
Luku 21. Hyvä strategi ajattelee strategisesti	90
Luku 22. Strategisen ajattelun kehittäminen.....	92
Luku 23. Käytännön sotilasstrategit – yleisesikuntaupseerit.....	97
Luku 24. Strategian arviointi.....	101
OSA IV: SUOMEN SOTILASSTRATEGIA	105
Luku 25. Perustana turvallisuus- ja puolustuspolitiikka	105
Luku 26. Sodan johtamisen tasot.....	108
Luku 27. Miten sotilasstrategiamme on kirjoitettu?	110
Luku 28. Suomalainen pelote on pidäkettä.....	113
Luku 29. Moniulotteinen, mutta yksinkertainen sotilasstrategia.....	116
LÄHTEET JA LUKUSUOSITUKSIA	119
Kirjallisuus ja artikkelit.....	119
Dokumentit ja viralliset julkaisut.....	122
Verkkosivustot ja blogit.....	122

JOHDANTO

Maailman kansainvälinen systeemi on alituisessa konfliktissa tai jonkinasteisessa sodassa. Valtioiden, sekä nykyisin valtion ja ei-valtiollisen toimijan, tai eräiden tutkijoiden mukaan hybriditoimijoiden, välisten sotien yleisyys on johtanut siihen, että sodan käyminen on säilynyt eri tahojen yhtenä tärkeimmistä hallinnan ja vallan keinoista. Juuri toimijoiden useus sekä toimintaympäristön kehittyminen ja sen muutosnopeus tekevät kansainvälisestä systeemistä samanaikaisesti sekä epävakaa että vaikeasti hallittavan. Maailma, jossa elämme, ei ole yksinkertainen.

Sodankäynnin ja sodan itsensä käsitteleminen strategisesti, strategista ajattelutapaa noudattaen voi auttaa meitä kamppailemaan tässä monimutkaisessa ympäristössä. Strategisen ajattelun avulla voimme kyetä hallitsemaan konflikteja, koska tällöin ymmärrämme paremmin nykyajan sotilaallisen voiman roolin osana kansallista turvallisuuspolitiikkaa ja osittain myöskin turvallisuuspolitiikan tekijänä. Tällöin puhumme sotilasstrategiasta.

Sodan perusluonne ei ole muuttunut. Se on edelleen äärimmäistä voimakäyttöä sekä väkivaltaa poliittisten tai muiden laajojen tavoitteiden saavuttamiseksi. Muutoksessa on ainoastaan sodankäynnin olemus tai ilmentymä, eli se kuinka, millä keinoin ja miten soditaan. Samanlaisessa muutoksessa on kaikki muukin ympärillämme. Sodan jokainen tekijä on periaatteessa yksinkertainen, mutta kokonaisuus ei sitä ole. Strategia on sodan kaltaisesti muuttumaton. Myös strategian luonne on pysyvä, mutta se esiintyy aina aikakautensa näköisenä. Viime vuosikymmenien konfliktien seurauksena strategian painopiste on siirtynyt ei-valtiollisten toimijoiden, vastakumouksellisen toiminnan ja vihamielisten valtioiden luoman pelotteen suuntaan. Konventionaalista sotaa ei pidetä mahdollisena, vaan 2000-luvun sotilasstrategia on verkostokeskeistä, informatiivista sekä avointa ja julkista vaikuttamista eri toimijoihin. Sotilasstrategian olemusta on vaikea hahmottaa ja usein emme tunne sitä hyvin.

Menneisyyden tunteminen ja nykyisyyden ymmärtäminen ovat erittäin tärkeitä tulevaisuuden hahmottamiseksi. Sanotaan, että kaikki historia on samalla strategista historiaa tai paremminkin historiallisilla tapahtumilla on yhteys kulloisena aikana laadittuihin ja toimeenpantuihin strategioihin. Termiä *strategia* käytetään usein väärin ja väärässä yhteydessä. Sillä on epämääräisesti kuvattu suunnitelmaa, konseptia, toiminta-ajatusta tai toiminnan suunnan ”idea”. Nykyään strategia-sanaa käyttävät pikemminkin valtionjohtajat kuvatessaan rauhan ajan politiikkaansa kuin asevoimat hahmottaessaan sotia. Strategiasta on tullut synonyymi ”jollekin erittäin tärkeälle” tai tavoitetilalle. On totta, että kaikki strategiat ovat suunnitelmia, mutta samanaikaisesti on muistettava, etteivät kaikki suunnitelmat ole strategioita.

Strategia on eräänlainen kertomus tulevaisuudesta, jossa toteutuisi laatijansa toiveita, näkemyksiä ja pyrkimyksiä. Strategian merkitys on siis laajentunut, mutta samalla se on menettänyt käsitteellistä selkeyttään. Carl von Clausewitz on todennut, että termien määrittelyssä epäonnistuminen on osoitus älyllisestä laiskuudesta ja hän muistuttaa, että termien sisältö ja tarkoitus muuttuvat ajan saatossa. ”Jos et kykene kuvailemaan jotain yksinkertaisesti, et ymmärrä sitä tarpeeksi hyvin”, Albert Einsteinin väitetään sanoneen. Strategian tavoite on yksinkertainen, mutta itse strategia ei sitä ole.

Kansainvälisen kilpailun kiihtyessä on ollut havaittavissa strategian klassisten periaatteiden arvostuksen ja merkityksen kasvua. Kuitenkin näitä periaatteita on jouduttu soveltamaan uudenlaisiin ja jatkuvasti muuttuviin olosuhteisiin. Ajan hengen mukaisesti litania erilaisia iskusanoja, kuten hybridisota, harmaa alue (*gray zone*), kybersota, jatkuva kilpailu, sijaisota (*proxy war*) tai kynnyksen alle jäävä voimankäyttö, esiintyy turvallisuuteen ja sotilasstrategiaan liittyvässä keskustelussa. Epäsymmetrisyydestä ja hybridisyydestä on tullut yleistyksiä, jotka sopivat mihin tahansa sodankäyntiin, jossa yhdellä tai kaikilla osapuolilla ei ole rakenteellista, organisoitua ja samoin varustettua asevoimaa. Erityisesti hybridisodankäynnin käsitteellä yritetään selittää sodankäynnin kompleksisuutta ja ennalta arvaamattomuutta.

Pekka Visurin mukaan strategia on käsitetty opiksi päämäärään optimaalisesti johtavan toimintalinjan valinnasta ja kokonaistoiminnan johtamisesta. Vaikka strategia on akateeminen oppiaine, se ei ole irronnut sotilaallisesta yhteydestä. Strategiaa pidetään edelleen käytännön aihealueena, jolla on selkeä liittymäpinta reaali maailmaan. Käsite kuitenkin sekaantuu ajatuksissamme tekemiseen, sotilaalliseen toimintaan.

Klassisena esimerkkinä taistelujen ja strategian välisestä suhteesta voidaan esittää yhdysvaltalaisen eversti Harry G. Summersin kirjassa *On Strategy* esitetty keskustelu, jonka hän kävi vietnamilaisen kollegansa kanssa Hanoissa huhtikuussa vuonna 1975. Summers kertoo todenneensa ”tiedät varmaan, ettette koskaan olisi kyenneet voittamaan meitä taistelukentällä”, johon vietnamilainen vastasi ”se on ehkä näin, mutta se on myöskin epäoleellista”. Voiton kaavaa ei ole vielä keksitty, eikä siksi ole mahdollista laatia strategiaa, joka toimeenpantuna johtaisi ehdottomasti voittoon. Sotilasstrategia ei siis voi taata voittoa, mutta sopimaton sellainen vahvistaa epäonnistumisen mahdollisuutta.

Turvallisuuspoliittisissa strategioissa ja doktriineissa, kuten Suomessa valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteoissa sekä puolustuspoliittisissa selonteoissa, identifioidaan turvallisuusuhkat, tavoitteet, voimavarat ja keinot sangen yleisellä tasolla. Sotilasstrategia muuntaa tämän poliittisen ohjauksen konkreettiseksi sotilaalliseksi uhkiksi ja tavoitteiksi sekä määrittää yksityiskohtaisemmin käytettävät voimavarat ja keinot. Johtava periaate on, että poliittiset ja strategiset päämäärät eivät saa koskaan erota toisistaan eikä sotilasstrateginen tavoite saa koskaan muodostua itsetarkoitukseksi.

Sotilasstrategialla ei ole yhtä ja vakiintunutta määritelmää. Suomalaista tapaa laatia ja toimeenpanna sotilasstrategiaa kuvastaa parhaiten määritelmä, jonka mukaan sotilasstrategia on toimintasuunnitelma tai joukko toimintasuunnitelmia, joilla käytetään resursseja halutun tuloksen saavuttamiseksi. Kirjassa strategiasta puhuttaessa tarkoitetaan juuri sotilasstrategiaa edellä mainitussa tarkoituksessaan. Kaiken kaikkiaan strategiassa on kysymys vaikutuksesta, jonka tuottamisen välineinä ovat suorituskyvyt – mitkä sotilaallisessa mielessä ovat aseita – sekä näiden suorituskykyjen käytöstä tai sillä uhkaamisesta. Näin ollen kaikki sotilaallinen toiminta taistelutekniseltä tasolta alkaen saattaa sisältää strategista vaikutusta.

Sotilasstrategian kirja on laadittu vastaamaan havaittuun tarpeeseen lisätä tietämystä strategiasta ja sotilasstrategiasta. Perimmäisenä tavoitteena on se, että sotilasstrategiamme laatijat voisivat perehdyttää itsensä paremmin sen tekemiseen ja parantaa valmiuksiaan työskennellä sotilasstrategian parissa. Suomen sotilasstrategiaa työstetään puolustusministeriössä ja Puolustusvoimissa, joissa vastuun kantavat upseerit ja kokeneet siviilit. Kirja keskittyy kuitenkin, julkaisijan tahtotilan mukaisesti, upseerien

valmiuksien lisäämiseen. Tämä ilmenee yleisesikuntaupseerien tuomisena esille, koska on tosiasia, että yleisesikuntaupseerit ovat se joukko, joka vastaa sotilasstrategian sotilaallisesta asiantuntijuudesta. Lisäksi uransa huipentumana eräät heistä ovat vastuullisia komentajia sotilasstrategioita toimeenpantaessa.

Kirjan rakenteen tarkoituksena on johdatella lukija tutustumaan askel askeleelta sotilasstrategian eri osa-alueisiin. Ensimmäisessä osassa, joka kattaa luvut 1–7, selvitetään strategian perusteet, luodaan näkemys sotaan ja sodankäyntiin sekä muodostetaan käsitys sotilasstrategian suhteesta yleiseen strategiaan. Osassa tutustutaan strategian teoriaan ja yleisimpiin sotateorioihin sekä strategian historialliseen taustaan ja perehdytään merkittävimpiin klassisiin strategia- ja sotateoreetikoihin. Toinen osa luvuissa 8–16 käsittelee erilaisia strategioita ja sotateorioita sekä esittelee kansainvälisiä sotateoreetikkoja, jotka ovat vaikuttaneet ja edelleen vaikuttavat sotilasstrategioiden muotoutumiseen lähihistoriasta nykypäiviin asti. Kolmannen osan lukujen 17–24 aiheena on sotilasstrategian suhde nykymaailmaamme. Se käsittelee strategian ammattilaisen eli strategin rooleja ja taitoja. Luvuissa valaistetaan strategisen kulttuurin merkitystä, annetaan eväitä strategisen ajattelun kehittämiseksi ja esitetään joitain strategian laatimisen ja toimeenpanon työkaluja. Viimeisessä osassa, joka kattaa luvut 25–29, tarkastellaan suomalaista sotilasstrategiaa, sen taustaa ja nykyistä toimintatapaa. Tämän osan tarkoituksena ei ole kertoa, millaista strategiaa tai sotilasstrategiaa Suomen pitäisi noudattaa, vaan selvittää omalaatuista, mutta tarkoituksenmukaista järjestelmäämme. Painopisteenä tässä osassa on se, miten ja minne Suomen sotilasstrategia on kirjoitettu sekä miten pidäkettä tarkastellaan suomalaisessa asiayhteydessä.

Kirja on siis suunnattu tulevaisuuden strategeille. Se pyrkii lisäämään kriittistä ajattelua ja ymmärrystä strategisissa kysymyksissä sekä auttaa välttämään poliittisia tai ideologisia ennakkosenteita niin pitkälle kuin mahdollista. Sisältö on pyritty pitämään tarkoituksenmukaisena ja selkeänä. Kirja ei ole tieteellinen tutkimus, vaikka se sisältääkin luotettavan lähteistön. Tämä on tarkoituksellista, joten kirjassa ei ole viitattu jokaiseen asiantuntijaan tekstin näkemyksien vahvistamiseksi.

Kirja perustuu runsaaseen kirjalliseen aineistoon. Näistä erityisesti tulee mainita Carl von Clausewitzin klassikkoteos *Sodankäynnistä* sekä siitä tehdyt moninaiset tulkinnat. Colin S. Grayn laaja tuotanto ja varsinkin hänen uusimpia teoksiaan oleva *The Strategy Bridge* ovat ehkäpä tärkein strategian teoriaan keskittyvä aineisto. Erinomainen hakuteos strategian, sotilasstrategian ja sotateorioiden historiaan on Sir Lawrence Freedmanin klassikkokirja *Strategy. A History*. Pekka Visurin *Turvallisuuspolitiikka ja strategia* on edelleen merkittävä perusteos nimenomaan suomalaisen strategian tulkinnan alalla. Kirjoittajan omiksi suosikeiksi ovat nousseet terävien havaintojensa ja suoran ilmaisunsa takia venäläisen kenraalin ja sotateoreetikon Aleksandr Svetšinin kirja *Strategy (Strategija)* sekä suoran tulkintansa ja selkeän teorian ymmärrettävyyden takia Joseph C. Wylie'n kirja *Military Strategy*.

Lähteinä käytettyjen teosten luettelo on kirjan lopussa ja se on keino aiheesta kiinnostuneelle jatkaa perehtymistä yksinkertaiseen, mutta niin monimutkaiseen aiheeseen. Tämän lisäksi on mainittu joitain suositeltavia verkkosivustoja, joiden kautta voi syventää ja laajentaa näkemystään kansainvälisestä strategisesta keskustelusta. Sitaattien käännökset ovat kirjoittajan tekemiä, ellei toisin mainita. Kenraali Svetšinin esimerkin mukaisesti kirja on kirjoitettu ”nöyrin tavoittein, olemaan ohjenuora sotilasstrategian opiskeluun itsenäisesti sekä antamaan lukijalle joitakin laajoja näkemyksiä mahdollistaakseen strategisen ajattelun”.

I

STRATEGIA JA SOTILASSTRATEGIA

Kaikki sodassa on hyvin yksinkertaista, mutta yksinkertaisinakin asia on vaikeaa.¹

Carl von Clausewitz

Strategian tekeminen on yksinkertaista – sanotaan. Kuitenkin ne, jotka ensimmäistä kertaa ovat tekemisissä strategisen tason asioiden kanssa, kohtaavat useita haasteita. Kuinka strategia määritellään ja miten se toimii? Strategia on lukemattomien valintojen tekemistä haluttujen tavoitteiden, priorisointien, resurssien ja riskien suhteen. Varsinkin ne sotilaat, upseerit, joiden urakehityksen loppupuolella sotilasstrategiset kysymykset muodostuvat arkipäiväisiksi, kokevat haasteelliseksi tarttua käsitteisiin *strategia* ja *sotilasstrategia*, koska näiden välille on vaikeaa muodostaa eroa.

Strategian määrittäminen on kaukana selkeästä tai helposta huolimatta siitä, missä asiayhteydessä se esitetään. Sana on palvellut adjektiivina, substantiivina, verbinä ja adverbinä. Kansainvälisyys on tuonut mukanaan kieliongelman, joka esiintyy omalla kielellä tehtyjen julkaisujen puutteena ja terminologian lainoina, mitkä saattavat hämärtää asiayhteyttä.

Erilaisissa valtiollisissa organisaatioissa sekä yksityisissä yrityksissä ja järjestöissä on koettu trendikkääksi laatia lukematon määrä erilaisia strategioita, kuten kansallisia suurstrategioita, sotanäyttämön strategioita, turvallisuusstrategioita, kyberstrategioita ja jopa lapsistrategia sekä muita eri alojen strategioita. Näiden suunnitelmien ja toimeenpanoa ohjaavien tuotteiden yhteinen piirre on se, että niillä pyritään hahmotamaan jotain laajempaa sekä avaamaan näkymää tulevaisuuteen.

Luku 1. Johdatus strategiaan

Strategiaa on yritetty määritellä kattavasti kautta sen historian. Liian usein määrittely on lähtenyt liikkeelle yksityiskohdista edeten kohti yleistämistä, mikä on johtanut erilaisten sääntöjen syntymiseen. Tämä on ollut periaatteellisesti väärin, koska strategian luonteeseen eivät sovi lainalaisuudet tai normit. Strategian ymmärtäminen ja sen laatiminen vaativat, että tiedetään mitä se on, minne se on tarkoitettu ja mitä muotoja sillä on.

Strategia ei ole vain yksi ainoa doktriini, toimintatapa tai suunnitelma vaan ajattelun menetelmä, joka mahdollistaa tapahtumien luokittamisen ja arvojärjestykseen asettamisen sekä sen jälkeen tehokkaimpien ja tarkoituksenmukaisimpien menetelmien valitsemisen. Strategia on lähestymistapa, jossa epäolennaisuudet pyritään erottamaan olennaisista asioista, ja jossa pohditaan keinojen ja tavoitteiden välistä suhdetta.

¹ Clausewitz: *Sodankäynnistä*, s.61. Suom. Heikki Eskelinen.

Klassisen määritelmän mukaan strategia, jolla perinteisesti viitataan sotilaalliseen toimintaan, on oppi taistelujen käyttämisestä sodan voittamiseksi. Tarkasti Carl von Clausewitzin, joka on tuon määritelmän synnyttäjä, mukaan ”*taktiikka opettaa asevoiman käyttöä taistelussa; strategia taistelujen käyttöä sodan tavoitteiden vuoksi*”. Tämän jälkeen käsite on laajentunut huomattavasti, mutta edellä mainittua määritelmää voidaan pitää edelleen täysin hyväksyttävänä. Nykyaikaan sopivampi yleinen ja ymmärrettävä muotoilu strategian käsitteelle on: *valtion kaikkien voimavarojen käyttöä ja käytön valmistelua poliittisen johdon asettamien päämäärien saavuttamiseksi rauhassa ja sodassa joko suoraan tai välillisesti*. Alakäsitteet, kuten esimerkiksi sotilasstrategia, poliittinen strategia, yritysstrategia tai talousstrategia määrittävät tarkemmin, mistä voimavarasta on kysymys.

Marko Laaksosen väitöstutkimuksen mukaan liiketaloustiede on lainannut strategian käsitteen sotilaskielestä 1930-luvulla. Sillä tarkoitettiin ennen kaikkea strategista suunnittelua, jolla hallittiin kasvavaa teollista tuotantokoneistoa. Suunnitelmaa pidetään strategian klassisena ilmentymänä, mikä luo perustan tulevaisuuden suunnalle tai polulle, jota seurata. Kun liiketalouden perimmäisenä lähtökohtana on tavoitella hyötyä yhtiöiden omistajille, niin sotatieteissä strategia on perinteisesti oppi taistelujen käymisestä sodan voittamiseksi. Sotatiede tähtää siihen, ettei sotaa enää tarvitsisi käydä, kun liiketaloustiede pyrkii sen sijaan jatkamaan yrityksen toimintaa ja voittojen tavoittelua. Molemmissa strategiakäsityksissä tulkitaan maailmaa materialistisen realismin kautta, missä olemisen tarkoitus on eloonjääminen tai kasvu. Kuitenkin periaatteessa sodankäynnissä riittää, että ollaan vastustajaa parempia, kun taas liikelämässä tavoitellaan maksimaalista voittoa.

Strategian perustehtävät ovat säilyneet käytännössä muuttumattomina. Yksinkertaistettuna strategia on vuoropuhelua tavoitellun ja mahdollisen tulevaisuuden välillä. Sen perimmäinen tehtävä on muuttaa voimavarat hyödyksi. Strategialle määritetyt tehtävät sisältävät eri osapuolien vahvuuksien määrittelyn ja heikkouksien löytämisen siten, että omat tarpeet voitaisiin saavuttaa entistä todennäköisemmin. Strategia on luotu turvaamaan kansalliset intressit ja saavuttamaan kansallisten poliittisten toimintalinjausten päämäärät käyttämällä voimaa tai uhkaamalla sillä. Strategia on suuntautunut tulevaisuuteen. Se on aikomuksen julistus sekä ilmaus siitä, mitä resursseja tuon aikomuksen toteuttamiseksi vaaditaan.

Strategia on dynaaminen ja muuttuu, kun siihen vaikuttavat tekijät muuttuvat. Käytännössä strategian päämääränä on hankkia etu vastustajaan nähden tunnistamalla omat vahvuudet ja heikkoudet sekä niihin kohdistuvat uhkat ja avautuvat mahdollisuudet. Tämä ei ole vain sotilaallista toimintaa vaan erityisesti myös diplomaattista sekä mahdollisuuksien mukaan myös taloudellisesta ja kulttuurista. Strategian toimeenpano alkaa kilpailutilanteessa jo ennen mahdollisen konfliktin alkua.

Sir Lawrence Freedmanin mukaan strategian olemassaolo osoittaa kykyämme hylätä lyhytnäköisyys ja nippelitietoon keskittyminen, joiden sijaan voimme keskittyä pitkän tähtäimen näkymään ja olennaiseen. Lisäksi se kertoo taidosta käsitellä syitä ja seurauksia eli nähdä metsä puilta. Jokaisen strategiasta käydyn väittelyn keskiössä ovat kysymykset syistä ja seurauksista. Strategisen toiminnan oletus on, että valittuja, tarkoituksenmukaisia toimintatapoja seuraa haluttu vaikutus. Strategia antaa mahdollisuuden tarkastella analyttisesti konfliktin potentiaalisten osapuolien prosesseja luoden eräänlaisia jatkuvuuden vaatimuksia tarvittavalle toiminnalle. Strategian avulla voimme tarkastella vaihtoehtoisia toimintatapoja riippuen siitä, noudattaako oletettu toiminta edellä mainittua jatkuvuutta.

Niiden, jotka pääsevät käsittelemään strategiaa sekä suunnittelemaan ja toimeenpanemaan sitä yhdessä muun valtionhallinnon kanssa, tulee kehittää hyvä ymmärrys strategisesta aihepiiristä. Heidän tulee ymmärtää, kuinka strategiat eroavat toiminallisesta tasosta (operaatiotaidosta ja taktikasta) sekä miten poliittinen ohjaus kääntetään toteutuskelpoiselle strategian kielelle.

Poliittisen ja sotilaallisen tasojen välinen jännite on johtanut useiden erilaisten strategioiden kehittämiseen. Sotilasstrategia on esimerkiksi laajemman strategisen kehyksen sotilaallinen osa-alue. Kansallinen politiikka ja sen toimintalinjaukset ovat kiinteä osa käytännönläheistä strategiaa, koska niillä kyetään tasapainottamaan sisäisiä kiistoja ja hankkimaan tukea mahdollisille sotilaallisille toimille, kuten sotaretkille tai operaatioille. Näin siis suurvalloissa. Suomessa, kuten monessa muussakin maassa, valtion johtaminen jaetaan suurstrategiseen, poliittisstrategiseen ja sotilasstrategiseen tasoon. Tämän lisäksi sotilaallinen johtaminen jaetaan operatiiviseen, taktiseen ja taistelutekniseen tasoon. Suomalaiseen sotilasstrategiaan palataan kirjan viimeisessä osassa.

Suurstrategia eli kansallinen (poliittinen) strategia laaditaan valtion poliittisella tasolla ja se sisältää kaikki resurssit mukaan lukien sotilaalliset suorituskyvyt. Suurstrategian rooli on sovittaa yhteen ja ohjata kansakunnan kaikkien voimavarojen käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Tämä pätee myös sodan hetkellä. Suurstrategian tasolla valtiot voivat pyrkiä vahvistamaan valtaansa tai jopa hakemaan alueellista laajentumista. Jotkin valtiot taas haluavat säilyttää ulkoisen vaikutusvaltansa toisten keskittyessä sisäisiin tavoitteisiinsa, kuten vaurauden kasvattamiseen. Hallinnot voivat olla aktiivisia kansainvälisillä foorumeilla saadakseen taloudellista etua tai turvaa. Joidenkin maiden tavoitteena voi olla vain se, että ne jätetään rauhaan.

Poliittiset päämäärät on määritetty keskeisissä poliittisissa ohjelmissa ja niiden tulee olla suhteutettu käytettävään suorituskykyyn. Poliittisen ohjauksen kääntäminen sotilaalliseksi toiminnaksi edellyttää menettelytapaa, jolla annetut vaatimukset toimeenpannaan ohjauksena taktisille toimijoille. Suurstrategia tavoittelee sodanjälkeisen ajan oloja eli Sir Basil Liddell Hartin kuvaamaa parempaa rauhaa. Erona edelliseen sotilasstrateginen suunnittelu keskittyy sodan käymisen onnistumiseen.

Sir Hew Strachanin mukaan ymmärryksemme strategiasta on muuttunut aikojen saatossa. Sodan kehitys, erityisesti kylmän sodan päättymisen jälkeisenä aikana, on aiheuttanut epävarmuuden siitä, mitä strategia tarkoittaa ja siitä, kuka strategioita laatii sekä sekaannuksen strategian teorian ja käytännön välille. Lisäksi strategian haasteena ovat sen omistajuuden kiistanalaisuudet, mitkä osiltaan johtuvat käsitteen yksiselitteisen määritelmän puutteesta. Eräitä tunnetuimpia määritelmiä ovat André Beaufren ”*strategia on taito saada voimavarat toteuttamaan poliittiset päämäärät*” ja Colin S. Grayn ”*annettujen suorituskykyjen ohjaus ja käyttö valitulla tavalla saavuttaakseen halutut tavoitteet*”. Huomattava osa niistä teoreetikoista, jotka ovat strategiasta kirjoittaneet, ovat taustaltaan sotilaita tai sotatieteiden tutkijoita. Tämä on johtanut siihen, että strategiaa kuvataan usein sotilaallisten toimintojen kautta.

Strategian, varsinkin sotilasstrategian, kuvataan palvelevan niitä tavoitteita, jotka ovat kansallisten poliittisten toimintalinjojen mukaisia. Poliittinen toimintalinja on politiikan käytännön ilmaisu, johon sisältyy usein myös turvallisuuden ulottuvuus. Poliittisten toimintalinjausten laatijat ja strategioiden suunnittelijat ja toimeenpanijat eli strategit joutuvat harkitsemaan valintojensa seurauksia ja sen lisäksi kantamaan vastuuta aikaisempien strategisten valintojen seurauksista.

Kuva I-1. Mitä on strategia – Colin S. Graytä mukaillen Tapani Montonen.

Yhdysvaltain merijalkaväen kenraali ja entinen puolustusministeri James Mattis on kiteyttänyt asian seuraavasti: ”Strategia linkittää poliittisten toimintalinjojen loppuasetelman diplomaattisiin ja sotilaallisiin keinoihin ja suorituskykyihin. Poliitikantekijät, diplomaatit ja kenraalit neuvottelevat keskenään informoiden toisiaan, kunnes ovat pitävästi päätyneet siihen, että heillä on toteuttamiskelpoinen toimintalinja policy]. Jos poliittinen toimintalinja muuttuu, niin strategian ja siihen kuuluvat resurssien on muututtava sovitettuna uusiin tavoitteisiin.”

Vaikkakaan sotilaat eivät useimmissa länsimaissa, kuten eivät Suomessakaan, ole politiikan tekijöitä, heillä on vaikutusvaltaa oman toimialansa poliittisiin päätöksiin, varsinkin niiden muodostamisen alkuvaiheessa. Gray on kuvannut strategiaa sillaksi tai neuvotteluksi, jossa strategista tilannetta ja seurauksia pallorellaan edestakaisin ja keskustelua käydään siviilipoliitikkojen, sotilasasiantuntijoiden ja muiden kansallisten turvallisuustoimijoiden kesken.

Strategia siis näyttää hakevan tasapainoa käytettävissä olevien valtiollisten resurssien, keinovalikoimien sekä poliittisen ohjauksen kautta annettujen tavoitteiden välillä. Yksinkertaistaen strategialla haetaan vastausta kysymykseen *miksi sotaa käydään*, kun taas sotilasstrategia pyrkii vastaamaan *miten sotaa käydään*. Toisin sanoen sotilasstrategia keskittyy sotilaallisen voiton ongelmaan, kun taas suurstrategia käsittelee rauhan voittamisen ongelmaa. Esimerkiksi Yhdysvaltojen interventio Irakiin vuonna 2003 onnistui sotilaallisena operaationa (sotilasstrategia), mutta sitä voidaan pitää poliittisesti epäonnistuneena (strategia). Strategia keskittyy sodan ja poliittisten päämäärien väliseen suhteeseen, joten strategia ei ole sama asia kuin sota.

Luku 2. Yksinkertainen, mutta vaikea sota

Miksi valtiot sotivat? Yleisluontoinen vastaus, joka ei lainkaan kuvaa ongelman laajuutta, on, että ihmiset sotivat, koska olemme kilpailullisia laumaeläimiä. Sota ei ole kuitenkaan ollut olemassa ikaikaisesti. Arkeologisia todisteita sodankäynnistä ei ole juuri lainkaan ajalta ennen maanviljelyksen keksimistä, vaikka merkkejä ja todisteita taistelemisesta ja väkivallasta on löydettävissä läpi ihmiskunnan olemassaolon. Taisteluita, joiden syinä ovat oman ruokansa ja asuinsijansa sekä riistan puolustaminen, ei voida rinnastaa sodankäyntiin.

Yuval Hararin mukaan ihminen on kehittynyt miljoonien vuosien aikana muutaman kymmenen yksilön suuruisissa pikkuryhmissä. Noin 12 000 vuotta sitten tapahtuneen maanviljelyn vallankumouksen jälkeen ehti kulua vain muutama vuosituhat, ennen kuin kaupungit, valtakunnat ja imperiumit syntyivät, eikä ihmisille näin lyhyenä aikana ehtinyt kehittyä vaistonvaraista taipumusta suurten ihmisjoukkojen yhteistyöhön.

Nuo tuhansia vuosia sitten eläneet varhaiset maanviljelijät eivät tunteneet paikallisyhteisöä suurempia poliittisia organisaatioita eivätkä ymmärtäneet, että hyvien vuosien viljavarastot vetivät puoleensa varkaita ja vihollisia. He joutuivat elämään väkivallan keskellä, mikä pakotti heidät aloittamaan muurien rakentamisen ja jatkuvan omaisuutensa vartioinnin. Jerikon noin 10 000 vuotta vanhojen raunioiden arkeologiset löydökset osoittavat, että kaupunki on rakentanut muureja ja vallihautoja, joilla voi olla vain yksi tarkoitus – puolustautuminen.

Väkivalta saatiin siis hallintaan laajempien yhteiskunnallisten viitekehysten – kaupunkien, valtakuntien ja valtioiden – kehittymisen myötä. Tällaiset suuret ja tehokkaat poliittiset rakennelmat, kansalliset ja kansainväliset prosessit, käsittelevät kilpailua päättymättömänä heimon turvallisuuden lisäämisen tavoitteluna. Rutger Bregman katsoo, että yksi tärkeimmistä syistä, miksi vieraiden kanssa kannatti kuitenkin tehdä yhteistyötä, oli sota. Heimot alkoivat solmia liittoutumia puolustautuakseen muita heimoja vastaan. Valittiin sotilasjohtajia. John Keegan vahvistaa, että on todennäköistä, että jo 5 000 vuotta sitten asutuskeskusten päälliköiden välillä käytiin sotia.

Voimakkaasti yleistäen ihmiskunta muodostaa ryhmiä turvallisuutensa takia, ja nämä ryhmittymät hakevat kanssakäymistä muiden vastaavien kanssa. Tätä kutsutaan politiikaksi. Poliittisesti erilaiset yhteisöt täydentävät toisiaan sillä, minkä he katsovat olevan turvallisuustarpeidensa mukaista. Yhteisön poliittinen turvallisuuden hakeminen synnyttää myöhemmin myös sotilaallisen ulottuvuuden. Sotilaallinen ulottuvuus vaatii poikkeuksetta strategisen valvonnan ja ohjauksen, mikä taas puolestaan vaatii poliittisen ohjauksen.

Yhteisö saattoi kehittyä valtioksi vain siirtymällä primitiivisestä sodankäynnistä niin sanottuun sivistyneeseen sotaan, mikä tarkoittaa jonkinlaisen ennalta laaditun suunnitelman tai jopa strategian toimeenpanemista. Ihmiskunnan historian strategioissa on alkukantaisia piirteitä, jotka ovat riippumattomia ajasta tai paikasta. Näihin kuuluvat harhauttaminen ja liittoumien muodostaminen sekä väkivallan käyttö keinona. Strategisen käyttäytymisen elementit eivät ole muuttuneet, mutta toimintaympäristö ja tilanteet sekä käytettävissä olevat keinot, joissa strategioita sovelletaan, ovat monimuotoistuneet ja monimutkaistuneet.

Keeganin mukaan sodankäynti on tuhansia vuosia valtioita, strategiaa ja diplomatiata vanhempi ilmiö. Sota katsotaan tilanteeksi, jossa kohdevaltio on joutunut toisen valtiollisen tai muun toimijan sotilaallisen voimankäytön tai vaikutuksiltaan siihen verrattavien toimenpiteiden kohteeksi. Hänen mukaansa liki mikä tahansa väkivaltainen toimi, joka toimeenpannaan poliittisen toimijan alullepanemana ja jolla on poliittisia päämääriä, voidaan luokitella sodaksi. Oleellisena pidetään sitä, että valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi on oikeus käyttää asevoimia. Määritelmän haasteena on ainakin länsimaissa se, että sotaan sisältyy voimakas oletus valtiolliseen – eli kansallisvaltion – oikeutukseen ja osallisuuteen sodassa. Tosiasiassa vastustaja on yhä useammin näkymätön tai tunnistamaton ja sen tavoitteet riippumattomia kansallisvaltioiden rajoista.

Valtiot turvautuvat sotaan, koska niillä on poliittisia tavoitteita. Hallitukset ja päätöksentekijät seuraavat poliittisia toimintalinjauksia, joiden mukaisesti käynnistetään sotia. Sotaan ei lähdetä pelkästään siksi, että toimijalla on riittävät sotilaalliset suorituskyvyt vihollisen nujertamiseksi. Kun sotatoimet ovat alkaneet, poliittiset toimintalinjaukset tarkentuvat ja muuttuvat sen mukaan, miten vastustaja toimii. Sotia aloitetaan myös muusta syystä, kuin politiikan jatkamiseksi. Hew Strachanin mukaan sotia käynnistetään, koska käytetty politiikka ei ole ollut enää kestävä. Riippumatta seurauksista sodan katsotaan edelleen olevan laillinen politiikan työkalu, erityisesti kansallisen itsepuolustuksen tilanteissa. Sanotaan, että sota on politiikan tuote. Se aloitetaan politiikkaa käyttämällä. Poliittika vaikuttaa siihen sen aikana. Ja se lopetetaan poliittisella päätöksellä.

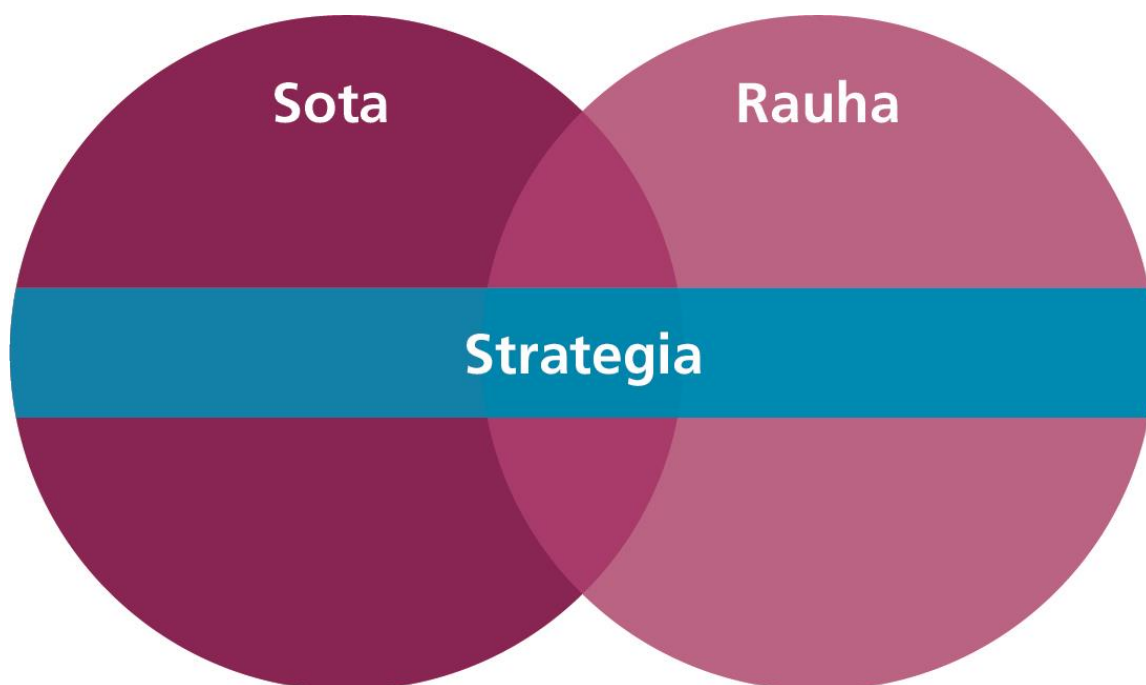
Kansainvälisen turvallisuuden ja sodankäynnin kehitys ovat osoittautuneet ongelmallisiksi 2000-luvun strategioiden laatijoille. Kansainvälisen politiikan haasteena usein on, että itse sodan käyminen sivuutetaan ja keskitytään vain sen mahdollisiin seurauksiin. Suurvaltojen välisen kilpailun lisääntyminen ja geopolitiikan paluu ovat kasvattaneet alueellisten kriisien mahdollisuutta. Konfliktien ennakkovaroitustajan lyhentymisen ja sotilaallisen voimankäytön kynnyksen alentuminen ovat tyypillisiä turvallisuusympäristön muutoksia. Maailma on muuttunut monimutkaisemmaksi ja sitä hallitsee epävakaus, monimerkityksellisyys ja epävarmuus.

Nykyaikainen sota on laaja-alaista, kompleksista ja kaoottista. Niin sanottujen uusien sotien, ei-valtiollisten uhkien (kuten terrorismi), valtioiden sisäisten sotien ja rajat ylittävän rikollisuuden kasvu sekä sodan ja rauhan välisen rajan hämärtyminen ovat haastaneet strategian niin teoriassa kuin käytännössäkin. Liittoutumien, kuten esimerkiksi Naton, ei arvouden mukaan tarvitsisi toimeenpanna kollektiivisia sopimusvelvoitteitaan tai suurvaltojen, kuten Yhdysvaltojen, käydä konventionaalista sotaa lähivuosikymmeninä, vaan nämä toimijat kamppailisivat sellaisten uhkien kanssa, jotka ovat perinteisen sodan kynnyksen alapuolella.

Sodankäyntiin vaikuttavien yksittäisten osatekijöiden määrä on valtavan suuri ja niiden vaikutussuhteiden verkosto on vaikeaselkoinen, joten kaiken hahmottaminen taikka hallitseminen on liki mahdotonta. Sodan yksittäisten elementtien toteuttaminen, kuten liikkuminen paikasta toiseen tai aseiden käyttäminen satoja kertoja harjoitelluissa tilanteissa, voivat olla hyvinkin yksinkertaisia koulutetulle sotajoukolle. Mutta noiden yksinkertaisten toimenpiteiden kokonaisuus voi muodostua äärimmäisen monimutkaiseksi, kun kaikkeen vaikuttaa vihollinen, joka pyrkii tekemään omilla toimillaan ja vahvuuksillaan tyhjäksi kaiken sen, mitä tavoitellaan.

Eräiden tulkintojen mukaan kansainväliset suhteet ovat militarisoituneet, jolloin sodan puuttuminen ei tarkoita rauhaa, vaan jonkinasteista aselepoa. Rauha tunnetaan varsin epämääräisenä olotilana, joka määritellään yleisesti suhteessa sotaan eli tilaksi, jossa ei ole sotaa. Aikojen saatossa rauha on johtanut sotaan, koska olosuhteet ovat mahdollistaneet demografisen, kulttuurisen, taloudellisen ja sosiaalisen muutoksen, mikä on järkyttänyt voimatasapainoa, joka on ylläpitänyt aiempaa rauhaa. Esimerkkinä tällaisesta on Pakistanin ja Intian välinen tilanne – maiden välillä ei ole sotaa, joten vallitsee rauha, vaikka tilanne voikin äkillisesti muuttua.

Yleisesti käytettyjä muita käsitteitä ovat niin sanottu poliittinen rauha ja sellainen rauha, joka vallitsee kahden osapuolen välillä, koska näiden välinen sota olisi liki mahdottomuus. Poliittinen rauha vallitsee Britannian ja Saksan välillä. Se ei ole olemassa pelkästään yhteisten EU- ja Nato-jäsenyyksien takia, vaan myös poliittisen tarpeen ja hyödyn takia. Jälkimmäisestä esimerkkinä kävisi vaikkapa Suomen ja Uuden-Seelannin välillä oleva rauha, koska mailla ei ole syytä tai tarvetta sotia, ja koko ajatuskin olisi naurettava.

Kuva I-2. Sodan, rauhan ja strategian suhde Colin S. Grayn mukaan.

Oikeutetun sodan (*just war*) periaate perustuu näkemykseen siitä, että väkivaltainen konflikti todennäköisesti syttyy jossain aikatulevaisuudessa. Tulevaisuuden sodan ennakointi perinteisen käsityksen pohjalta ei välttämättä tee oikeutta koko sodan tai sodankäynnin käsitteelle. Entä, jos sota ei olekaan fyysistä ja sitä ei ryhdytä käymään tiettyinä aikana? Silloin sota ei olekaan sotaa perinteisessä mielessä ja siksi siihen varautumista ei kyetä ennakoimaan. Joseph C. Wylie toteaa lakonisesti, että jos sodan muotoa ei tunneta, ei sitä voida ennustaa, vaan siihen tulee vastata voimalla. Tällä hän tarkoittaa sotilaallisen voiman käyttöä eli hallinnan tavoittelua. Tulevaisuuden sodasta voidaan varmasti sanoa vain se, että se tulee yllättämään meidät.

Tulevaisuuden sotia tullaan käymään entistä peitetyemmin ja toiminnan kiistäminen tulee olemaan yleistä. Poliittisten päämäärien eli voiton saavuttaminen älykkäästä

vihollisesta monimutkaisessa toimintaympäristössä vaikeutuu, kun samanaikaisesti joudutaan vastaamaan yhä monialaisempiin ja läpitukevampiin laillisiin ja eettisiin vaatimuksiin. Lainopillisten vaatimusten vaikutus strategiseen prosessiin ehkäisee strategin vapautta ja tuo ylimääräisen kerroksen monimutkaisuutta jo entuudestaan haastavaan toimintaan. Pitäisikö voitto uhrata laillisten ja eettisten periaatteiden edessä?

Sodalle on annettava oikeutus. Antiikin maailmassa oikeutettu sota oli tunnistettavissa jo siitä, että valtiota tai sen virkamiestä oli loukattu tai vahingoitettu. Ennen Napoleonin sotia sodan oikeutusta perusteltiin lähinnä vallanpitäjille sekä poliittiselle, uskonnolliselle ja sotilaalliselle eliitille. Tämän jälkeen oikeutusta on perusteltu myös kansalle. Toisaalta niin kauan kuin instituutiot, poliittiset johtajat ja yhteiskunnat hyväksyvät taisteluissa syntyvät ihmishenkien menetykset, ollaan valmiita taistelemaan jopa mitättömistä syistä. Tulevaisuudessa oikeutusta tultaneen hakemaan aidosti maailmanlaajuisesti. Hararin mukaan poliittinen valta saisi tulevaisuudessa oikeutuksensa koko ihmiskunnalta eikä vain jonkin tietyn kansallisuuden edustajilta.

Länsimaisten demokratioiden sekaantumista valtioiden sisäisiin konflikteihin on kritisoitu voimakkaasti. Enää ei pelkästään väitetä, että olisi käytetty väärää strategiaa, kuten Yhdysvaltojen osalta Afganistanissa tai Irakissa, vaan on nostettu esille, että käytössä ei olisi ollut strategiaa ollenkaan. Vähintäänkin syytetään, että poliittiset päämäärät eivät olisi olleet riittävän selkeitä, jotta niillä olisi voitu perustella sotilaallisen voiman käyttöä.

Pelkkä halu voittaa ja tuhota vihollinen ei voi olla sellaisenaan riittävä syy sodalle. Sotaa ei käydä sen itsensä vuoksi, vaan poliittista päämäärää varten. Liddell Hartin mukaan sodan päämäärä on parempi rauhantila (*better state of peace*), vaikka vain omasta näkökulmastamme. Olisi siis tärkeää käydä sotaa pitäen silmällä millaiseksi haluaisi tulevan rauhan muotoutuvan.

Poliittinen sitoumus sotaan menemisestä vahvistaa itseään. Taistelujen aloittaminen siinä toivossa, että saadaan hyötyä siedettävällä hinnalla, voi kariutua yllättävän vahvaan vastustukseen, joka estää päämäärien saavuttamisen. Tällöin joudutaan tilanteeseen, jossa menestykseen päästään vain korvaamalla jo kohdatut menetykset lisäämällä panoksia. Yksi nykyaikaisten sotien haasteista on siinä, kuinka paljon resursseja ollaan valmiita uhraamaan epävarmasti saavutettavien tavoitteiden eteen. Erikoiseksi sodan ja rauhan välisen asetelman tekee se, että modernin kapitalistisen talouden myötä sodista on tullut vähemmän tuottoisia ja rauhasta kannattavampaa kuin koskaan.

Sodalla pitää siis olla poliittinen päämäärä, ja sodalle asetettu tavoite määrittää ne voimavarat, jotka kansakunnan olisi valmistauduttava uhraamaan. Poliittisen päämäärän ja sotilaallisten tavoitteiden ero on pidettävä selkeänä. Lisäksi toimenpiteiden eli strategian toimeenpanon tulee olla kansallisesti ja kansainvälisesti uskottavaa. Freedmanin mukaan strategiset suunnitelmat kamppailevat selviytyäkseen kohtaamisesta vaikean todellisuuden kanssa. Vaikka sotilaalliset tavoitteet johdetaan poliittisista päämääristä, se ei tarkoita, että poliittisten linjausten perusteella voisi vaatia sotilaallisesti mahdottomia asioita. Näin myöskään strategia, jolle ei ole määritetty päämäärää, ei ole strategia ollenkaan.

Sodan aloittaminen on paljon helpompaa kuin sen lopettaminen. Sodankäynnin aloittamiseen motivoivia tekijöitä, jotka vaikuttavat strategisen paineen alla, ovat

pelko, kunnia ja etunäkökohta (intressi). Sotaan ryhtyminen vaatimattomasta tai ei mistään strategisesta syystä on aina virhe huolimatta yhteenoton maantieteellisestä sijainnista. Thomas Schellingin mukaan sota voi alkaa myös tahattomasti sattuman, onnettomuuden, kolmannen osapuolen vaikutuksen, päätöksentekokoneiston epäonnistumisen tai vain jonkun sellaisen prosessin seurauksena, jota ei kyetä kokonaan ymmärtämään.

Konfliktille asetetaan välittömästi poliittinen panos, kun sitoumus sotaan ryhtymisestä on tehty, vaikka kyseessä olisivatkin vain erittäin rajoitetut sotilaalliset toimet. Samalla on huomattava, että konfliktin kulkuun tai sen eskaloitumiseen on vaikeaa vaikuttaa. Yhdysvaltain entinen presidentti Barack Obama toteaa muistelmissaan, että sota ei ole koskaan yksioikoista vaan johtaa aina arvaamattomiin seurauksiin, jopa silloin kun se aloitetaan hyvän asian nimissä heikolta vaikuttavaa vastustajaa vastaan.

Napoleonin aikana pyrittiin ratkaisevaan taisteluun. Nyt tästä on luovuttu ja samanaikaisesti pyritään välttämään konfliktin eskaloituminen sodankäynnin vaarallisimpiin muotoihin. Pääongelmaksi onkin muodostunut, miten sota saadaan päätökseen. Ajattelemattomasti aloitetun sodan lopettaminen johtaa siitä päättäneiden poliittisen uskottavuuden menettämiseen, varsinkin, jos kyseessä ovat huonosti tehdyt päätökset. Tämä saattaa aiheuttaa tilanteen, jossa hallitukset pyrkivät löytämään jonkin muun tavan osoittaa vähintäänkin sen, ettei sotaa ole hävitty. Kun konfliktin eskaloituminen halutaan estää, syntyy houkutus jäädyttää se mihin tahansa vaiheeseen tilanteessa, jossa on saavutettu edes jonkinmoinen aselepo.

Sodasta on tullut vuosituhantisen kokeilun ja toiston tuloksena tapa. Se on Clausewitzin toteaman mukaisesti äärimmilleen vietyä väkivaltaista toimintaa. Sodan sisältävät vastakkaisten tahtojen yhteenottoja sekä sellaisia elementtejä kuten sattuma ja epävarmuus. Juuri noiden vaikuttavien elementtien takia sodan luonnetta (*die Natur des Krieges, nature of war*) pidetään muuttumattomana väkivaltaisena toimintana, johon liittyy aina politiikkaa. Se mikä muuttuu, on sodan olemus (*die Charakter der heutigen Kriege, character of war*), joka ilmenee sellaisena sodan kuvana, jollaisena kussakin ajassa sodan eri ilmiöt ymmärrämme. Edellä olevan kautta on löydettävissä yhtäläisyys sodan ja strategian välille. Niiden luonne on pysyvä, mutta olemus muuttuu alituisesti.

Tilastojen mukaan elämme rauhanomaisinta aikaa koskaan. Keskiajalla jopa 13 prosenttia Euroopan ja Aasian väestöstä koki väkivaltaisen kuoleman. Viimeisen sadan vuoden ajalta luku on ollut maailmanlaajuisesti, kaksi maailmansotaa mukaan lukien, enää vain alle kaksi prosenttia. Nykyisten sotien syyt ovat edelleen varsin perinteisiä. Sotia käydään uskonnollisten, poliittisten ideologioiden, kansallistunteen tai etnisyyden takia. Pääosa sodista on maapallon niillä alueilla, joissa on sodittu vuosikymmeniä. Vaikka jokaisella sodalla on aikakauteensa liittyviä omintakeisia piirteitä, kaikissa sodissa vaikuttavat samat perustekijät: sodan usva ja kitka, sattuma sekä tahdon, rohkeuden ja pelon merkitys.

Kriisiin tai jopa sotaan joudutaan, kun ei ole toimivaa strategiaa tai strategia epäonnistuu. Yksi sotiin johtavista tärkeimmistä syistä on lähes aina ollut uhkapeli ja siihen liittyvä riskin ottaminen. Valintaa sodan aloittamisesta voidaan verrata noppien heittämiseen. Colin S. Gray vahvistaa, että sota itsessään on aina uhkapeliä ja usein kaoottista sellaista. Sotaa täytyy käsitellä yksittäistä tapahtumaa laajempänä ilmiönä, joka noudattaa sen itsensä laatimia sääntöjä. Joseph C. Wylie toteaa hieman pahaenteisesti sodan, jonka tavoite on vastustajan hallitseminen, tulevan joka tapaukses-

sa, eikä sen kulku ole ennustettavissa. Hänen mukaansa tämän takia sodassa hallinnan perimmäisenä työkaluna on sotilas taistelukentällä aseiden kanssa.

Mitä siis on sota? Se on useimpien tulkintojen mukaan poliittisesti organisoitua väkivallan käyttöä. Strategian harmiksi on todettava, että kaikki sodankäynti muuttuu lopulta tai ainakin uhkaa muuttua kaoottiseksi. Konfliktin osapuolet törmäävät jatkuvasti yllättäviin haasteisiin. Sodankäynnissä on kyse kilpajuoksusta sopeutumisessa tuntemattomiin vaatimuksiin, jotka eivät ole olleet ennustettavissa etukäteen. Sotilasstrategia tulee mukaan kuvaan, kun konfliktin alkaminen on mahdollista tai se on jo käynnissä ja jonkinlainen päätös toiminnasta on tarpeellinen. Siksi sotilasstrategiaa toteutetaan siellä, missä sotilaat käsittelevät sodan ”sekamelskaa”.

Luku 3. Mitä sitten on sotilasstrategia?

Sotilasstrategia on käsitteenä vähintään yhtä epäselvä kuin strategiakin. Usein sana ”strategia” rinnastetaan sotilaallisen voiman käyttöön kansallisten poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Se ikään kuin mielletään normaaliksi osaksi kansallista turvallisuutta, eikä sen suhteen tehdä eroa muihin valtion tason strategioihin. Sanan ”sotilas” merkitys strategian yhteydessä ei ole pelkästään korostaa sotilaallisen ja poliittisen tasojen eroa, vaan myös erottaa sotilasstrategia suur- tai kansallisesta strategiasta, jolla tarkoitetaan kaikkien kansakunnan voimavarojen käyttöä päämäärien hyväksi.

Strategian ja sotilasstrategian nimiä käytetään usein toistensa sekä myös virheellisesti doktriinien ja laajojen suunnitelmien synonyymeina. Sotatieteelliseen strategiaan liittyy tietty tasoajattelu – se mielletään hallitsijan ja ylimmän sotilasjohtoon asiaksi. Sotilasstrategia on sotapäällikön, olkoon hän hallitsija tai kenraali, toimintaa sodan päämäärän saavuttamiseksi sotilaallisilla keinoin. Poliitikko on siis strategian yläpuolella olevaa toimintaa ja poliittisten toimintalinjausten mukaiset päämäärät vaikuttavat strategiaan.

Marko Laaksosen mukaan sotatieteellisellä strategialla tarkoitetaan sotilaskontekstissa perinteisesti käytössä ollutta käsitettä, jossa strategia määritellään yleensä Clausewitziläisittäin ”*taistelun käyttämistä sodan päämäärän tavoitteluun*”². Maanpuolustuskorkeakoulun määritelmä sotilasstrategialle strategian tutkimusalan erityisenä osa-alueena on ”*tapa, jolla asevoimia käytetään valtion tai liittouman poliittisen johdon määrittämien päämäärien saavuttamiseksi*”.

Sotilasstrategia on olemassa niin sodan kuin rauhankin aikana. Sotilasstrategiaa kuvataan toiminnaksi, joka vähentää vastustajan fyysistä suorituskykyä sekä halua taistella siihen saakka, kunnes tavoitteet on saavutettu. Se saattaa sisältää myös suoralla tai epäsuoralla voimankäytöllä uhkaamista. Perinteinen, mutta edelleen käyttökelpoinen määritelmä kuvailee sotilasstrategian pysyväksi suunnitelmaksi, jolla on kapea ja selkeästi määritetty tavoite, ja joka on laadittu ennen konfliktia.

Sotilasstrategia ei ole toiminnallisuutta, vaan se on eräänlainen teorian ja käytännön muuntotyökalu, jolla käännetään taktisen ja operatiivisen toiminnan strategiset seuraukset poliittiseksi vaikutukseksi. Sotilasstrategian välitön tuote on strateginen vaikutus. Suorituskyvyn tai taisteluhaluun vähentäminen on aina suhteellinen käsite ja se

² Clausewitz: *Sodankäynnistä*, s. 101. Suom. Heikki Eskelinen

voidaan saavuttaa luomalla määrällisesti tai laadullisesti ylivoimainen sotilasvoima jo ennen vihollisuuksien puhkeamista.

Voidaan todeta, että sotilasstrategia on sotilaallisen välineen tehokasta käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Sotilaallisen välineen käytöksi tässä ymmärretään asevoiman käyttö tai sillä uhkaaminen. Yksinkertaisimmillaan sotilasstrategia käsittelee sodan voittamista eli suurten sotilaallisten operaatioiden suunnittelua ja johtamista ja sotilaallisen voiman käyttämistä. Käsite on laajentunut kattamaan myös niin sanottujen pehmeiden voimavarojen sotilaallista käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Liddell Hart on määritellyt saman asian ”*taidoksi luoda ja käyttää sotilaallisia suorituskykyjä poliittisten päämäärien täyttämiseksi*”.

Sotilasstrategia on poliittisen ohjauksen alaista toimintaa. Sotilasstrategian poliittinen osa vastaa poliittisesta vaikutuksesta ja tavoitteenasettelusta sekä resurssien varaamisesta pelotetta, pakotetta tai sotilaallista operaatiota varten. Hyvä ja poliittista ohjausta noudattava sotilasstrategia avaa poliitikoille mahdollisuuden nähdä annettujen tavoitteiden toteuttamisen vaatimukset ja kustannukset. Poliittisen maailman jännitteet, kilpailu ja määrittelemättömyys aiheuttavat haasteita strategian laatimiselle. Myös vääränlainen poliittinen osallistuminen sotilasstrategiaan on haitallista. Taktiikkaan puuttuminen, riskitasojen määrittäminen yleisen mielipiteen perusteella tai operaatioihin puuttuminen henkilökohtaisen hyödyn takia mitätöivät hyvän strategian.

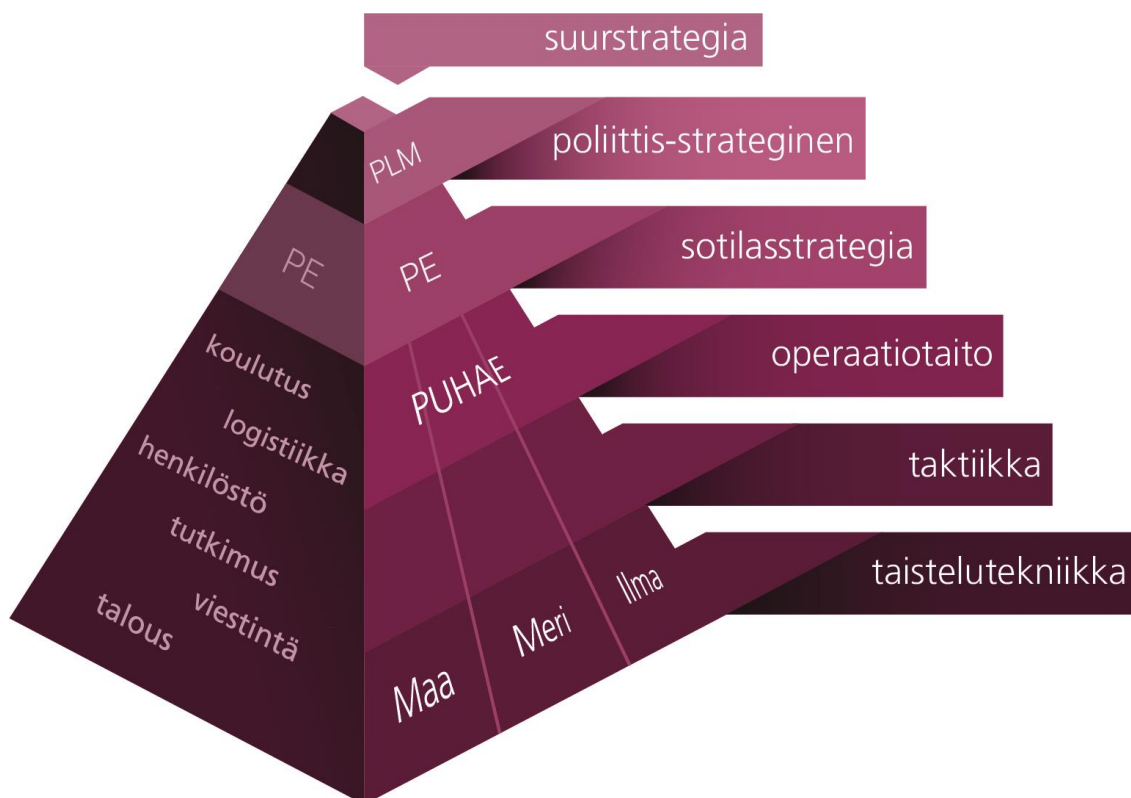
Puhtaimmillaan sotilasstrategian tulisi olla pidemmän aikajakson ja laajempia kokonaisuuksia käsittelevän suurstrategian ohjauksessa. Sotilasstrategia on siis sitä sotilaallisen voiman rakentamista, varustamista, käytön suunnittelua ja viime kädessä käyttöä ja johtamista, millä taataan kansallinen ulkoinen turvallisuus eli toteutetaan poliittisia päämääriä. Freedmanin toteaman mukaisesti oleellista varsinkin alivoimaiselle on, että strategialla pyritään saamaan tilanteesta parempi lopputulos kuin voimatasapaino antaisi ymmärtää.

Strategia kuvataan usein kaarena, jolle asettuvat poliittiset toimintalinjaukset, suurstrategia, sotilasstrategia, operaatiot ja taktiikka. Käytännössä sodassa jokainen näistä toiminnoista tapahtuu yhdenaikaisesti vaikkakin vaikutustensa suhteen hierarkkisesti. Suur- tai kansallisen strategian intressit, eli tavoiteltavat päämäärät, ovat likimain yhteneväisiä kaikkialla maailmassa. Näitä ovat selviytyminen, taloudellinen hyvinvointi ja pysyvät kansalliset arvot.

Suomen ”suurstrategiaa” on haastavaa määritellä, koska meillä ei ole perinnettä sellaisen laatimisesta. Hallituksemme laatimat ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot sisältävät asiakokonaisuuksia, joiden voidaan katsoa kuuluvan kansalliseen turvallisuuden tai suurstrategian piiriin. Kuitenkin Suomessakin sotilasstrategisella tasolla päätetään, miten asevoimia käytetään sotilaallisten päämäärien saavuttamiseksi. Suomalaista sotilasstrategiaa käsitellään kirjan viimeisessä osassa.

Sotilasstrategialla on alisteinen suhde kansallisiin muihin strategioihin. Esimerkiksi Naton strategia määrittää jäsenvaltioille tavoitteita ja toimintalinjoja, jotka juontavat juurensa kylmän sodan aikaisesta länsivaltojen suurstrategiasta. Yhdysvaltojen suurstrategiana voidaan pitää kansallista turvallisuusstrategiaa. Yhdysvaltojen kansallisen puolustusstrategian (*National Defense Strategy*, 2018) määritelmän mukaan sotilasstrategialla tarkoitetaan toimintasuunnitelmaa, jolla sovitetaan sotilaallinen voima poliittisiin tavoitteisiin. Sen mukaan jokainen sotilasstrategia selittää teorian voitosta. Ylei-

sesti yhdysvaltalaisessa keskustelussa strategiaa kuvataan harkitukseksi ajatukseksi kansakunnan kaikkien voimavarojen synkronoidusta ja integroidusta käytöstä sotaanäyttämön (*theater*), kansallisten ja/tai monikansallisten tavoitteiden saavuttamiseksi

Kuva I-3. Strategiset tasot ja johtosuhteet. Mika Aallon väitöskirjaa *Strategin tragedia* (2012) mukaillen.

Venäjällä korostetaan sotilaspolitiikan olevan integroitu osa valtion politiikkaa. Sotilaspolitiikalla määritellään sodankäynnin poliittiset päämäärät ja niitä vastaavat sotilaalliset keinot. Sen sovellutus on sotilasdoktriini, jonka poliittisesta puolesta vastaa valtion poliittinen johto ja sotilaallisesta osuudesta sotilaallinen johto. Venäjän puolustusministeriön ensyklopedian mukaisesti sotilasstrategia on ”*sotataidon rakenteellinen osakokonaisuus ja sen korkein alue, joka käsittää valtion sotilaallisen toiminnan teorian ja käytännön mukaan lukien sodan ennaltaehkäisemisen, valtion varautumisen sotaan ja asevoimien varautumisen aggression torjuntaan, strategisten operaatioiden ja kokonaisuudessaan sodan suunnittelun ja toteuttamisen*”³. Venäjän yleisesikunnan päällikkö, armeijakenraali Valeri Gerasimov sanoi luennossaan 2019, että sotilasstrategia on tieteenala, joka käsittelee taitoa johtaa joukkoja. Yleistäen strategia on järjestelmä ja toimet sodan ehkäisemiseksi, siihen valmistautumiseksi ja sen käymiseksi.

Edellä esitettyjen tulkintojen perusteella sotilasstrategia on ylimmän sotilaallisen johdon toimintaa päämääränään sotilaallisen voiman avulla tapahtuva vaikuttaminen. Näistä näkökulmista katsoen sotilasstrategia otetaan käyttöön silloin, kun nähdään tarpeelliseksi valita laaja voimakeinojen käyttö tieksi päämäärien saavuttamiseksi. Sotilasstrategia käyttää sotilaallista voimaa tai uhkausta sen käytöstä saavuttaakseen tavoitteet vihollisen vastustamiseksi. Sotilasstrategia on siis olemassa korkeammalla

³ Maanpuolustuskorkeakoulun Venäjä-ryhmän opetusmateriaalia varten suomentanut Petteri Lulu

suunnittelutasolla kuin missä tehdään konfliktin aikaisia operatiivisia tai taktisia päätöksiä.

Sotilasstrategiaa kuvataan myös keinoksi yhdistää poliitikkojen ja sotilaiden näkemykset toisiinsa. Sotilaiden tehtävä on muotoilla ja esittää hyväksyttäväksi sotilaalliset tavoitteet, jotka parhaiten palvelevat valtionjohdon asettamien päämäärien saavuttamista. Strategin tehtävinä on osaltaan toimia asiantuntijana ja antaa paras mahdollinen sotilaallinen neuvo poliitikoille, jotta he kykenisivät asettamaan sellaisia tavoitteita, jotka ovat saavutettavissa. Poliittisen ohjauksen puuttuessa johdonmukaisen strategian laadinta on liki mahdotonta. Hyvän strategin ominaisuuksia käsitellään myöhemmin luvussa 21.

Meillä on pyrkimys ymmärtää sota, jotta se voitaisiin välttää tai siitä päästäisiin eroon. Sotilasstrategia varautuu sotaan, mutta ei ainoastaan päästäkseen siitä eroon pelotteen tai pidäkkeen avulla, vaan myös käydäkseen sitä. Yksi sotilasstrategian heikkouksista on riippuvuus yhtäältä sotilaallisten suorituskkyjen ja käytössä olevien keinojen suhteesta sekä toisaalta poliittisista päämääristä. Hannibalin sotaretkistä Putinin aggressioihin Ukrainassa sotilasstrategian toimeenpanossa on aina ollut kysymys siitä, kuinka heikennetään vastustajan laadullista ja määrällistä suorituskkyä sekä tahtoa taistella suhteessa omiin tavoitteisiin.

Clausewitzin mukaan strategia on taistelujen käymisen taidon käyttämistä keinona sodan päämäärien saavuttamiseksi. Toisin sanoen sotilasstrategia muodostaa sotasuunnitelman, kartoittaa eri operaatioiden mahdollisuudet ja sovittaa taistelut, joita käydään. Liddell Hart kritisoi tätä ajatusta, koska se tunkeutuu sodanjohdon korkeammalle tasolle, mikä on ehdottomasti poliittisten päättäjien vastuualuetta. Sotilaiden vastuu on hänen mukaansa toteuttaa operaatioita poliittisten päättäjien neuvonantajina. Helmuth von Moltke vanhemman mukaan strategia oli vain niin sanottu asiakirjojen systeemi, joka on mahdollistaja ja sen tulokset riippuvat taktisissa tapahtumissa avautuvista tilaisuuksista. Periaatteessa taktiikan vastatessa kysymykseen ”miten”, sotilasstrategian tulisi tarjota näkemyksiä kysymykseen ”miksi”. Kysymyksen kohteena tulisi olla sotilastoiminnan aikomukset ja sotilaallisen voimankäytön rajoitukset.

Strategian eri tasojen välinen epäharmonia on yksi monista strategian luonteen haasteista. Sotilaskoulutetuille voi olla vaikeaa tunnistaa yhtäläisyyttä taistelukentän tekemisen ja sotilasstrategian välillä. Kuitenkin jokainen sotilaallinen teko tai toiminta sisältää mahdollisia strategisia seurauksia, joko myönteisiä tai kielteisiä. Sotilaallisessa maanpuolustuksessa jokainen komentaja ja operatiivinen suunnittelija kuljettaa strategista ohjausta läpi suunnitteluprosessin, mistä se heijastuu mahdollisiin sotalasoperaatioihin aina taktiselle tasolle asti. Sotilaat eivät toteuta taktisia tekojaan, kuten taisteluita, itseään varten, vaan osana kokonaisuutta, jolla pyritään täyttämään poliittisen ohjauksen ja päätösten antamat halutut päämäärät.

Sotilaallisessa toimintaympäristössä on pysyviä ja muuttuvia geostrategisia tekijöitä. Näitä ovat muun muassa valtioiden maantieteelliset sijainnit, sotilaalliset suorituskkyvyt, energia ja raaka-aineresurssit, liikenneyhteydet sekä talouteen, väestöön ja kulttuuriin liittyvät tekijät. Strategit pyrkivät laatimaan haluttujen tavoitteiden mukaisen sotilasstrategian, mutta usein joudutaan tyytymään sellaiseen, joka sisältää merkittäviä riskejä eikä siten ole kaikilta osin tyydyttävä. Lisäksi sotilaallisilla toimilla voi olla strategian kannalta epätoivottuja tuloksia. Kaikki tämä johtaa siihen, että strategian tulee olla luova ja joustava sekä sen laatijoiden olisi kyettävä muuntamaan strategiaa

käytännön muuttuvien olosuhteiden mukaisesti. Vaikkakin taktisilla taistelukentän toimenpiteillä voi olla tarkoituksellista tai tarkoituksetonta vaikutusta strategian toimeenpanoon, eivät taktiset toimet itsessään luo, ohjaa tai muodosta strategiaa.

Sotilasstrategia jaetaan teoreettiseen ja käytännön ulottuvuuteen. Sotilasstrategia heijastelee yhteiskunnan kehityksen vaiheita ja sen sisältö on siten ”aikansa lapsi” eli riippuvainen yhteiskunnan historian kehityksestä, poliittisista tavoitteenasetteluista, kulloisenkin sotilaspoliittisen johdon päätöksistä, hankitusta kokemuksesta, sotilallisen toiminnan arvoista ja opeista, sotatieteen tuloksista sekä aseellisen taistelun välineiden ja keinojen kehittämisestä. Sotilasstrategia on läpikäynyt useita kehitysvaiheita tuhoamisesta ja näänyttämisestä maailmanlaajuiseen terrorismin vastaiseen sotaan (*the global war on terror*) sekä ydinasepelotteen ja epäsuoran lähestymistavan kautta sijaistaistelijoiden käyttöön ja hybridivaikuttamiseen sodan kynnystä ylittämättä. Usein eri turvallisuustapahtumia varten laadittuja toimia kutsutaan strategiaksi, vaikka esimerkiksi vastavallankumouksellista toimintaa voitaisiin kutsua operatiivisimmilla termeillä taikka pitää maailmanlaajuisia terrorismin vastaista sotaa ennemminkin poliittisena kannanottona kuin strategiana.

Sotilasstrategian rakenteen heikkous on siinä, että se ei ota huomioon esimerkiksi politiikan tutkimuksen, käyttäytymistieteiden tai yhteiskuntatieteiden tutkimustuloksia. Pahimmillaan sotilasstrategiaa laadittaessa työnnetään tekniset, inhimilliset, organisatoriset ja poliittiset reunaehdot taka-alalle. Tähän päädytään, koska sotilasstrategian toimeenpano äärimmäisenä keinona perustuu vahvasti voimankäyttöön, johon ulkopuolisilla tekijöillä katsotaan olevan vain vähän vaikutusta. Kuitenkin strateginen taso yleisesti on kaikkialla maailmassa määritelty samoin – päätöksenteoksi valtion tai liittouman toimenpiteistä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä vahvistaa sen näkökannan, että sotilasstrategian rooli on valtiotason tulosten tavoittelun tukemisessa.

Klassisen sotilasstrategian eräs tärkeä piirre on aina ollut se, että strategin tulee ymmärtää vastustajaansa nopeammin sodan muutosilmiöt ja hänen on pystyttävä oivaltamaan uusien tekijöiden vaikutussuhteet. Strategia ei ole yksinkertainen kahden käsitteellisen tason – taktiikan ja operaatioiden – jälkeinen nousujohteinen kehityskulku. Se ei myöskään ole arvojärjestykseen tai arvoasteikkoon eli toiminnan tasoon sidottu. Strategia on luonteeltaan erilainen kuin poliittinen linjaus, operatiivinen toiminta tai taktiikka. Taistelu on taktiikan ilmentymä, sotilaallinen manööveri todennäköisesti kuvastaa operaatioita, mutta sotilasstrategista aluetta on erittäin vaikeaa, jollei jopa mahdotonta kuvata toimintana.

Kirjassa on tähän mennessä esitetty joukko strategian määritelmiä, joista monet ovat sopivan käytettäviä, vaikkakaan mikään ei aivan vangitse kaikkia strategian elementtejä. Jotkut määritelmät ovat yleisiä, kun ne viittaavat päämäärien, keinojen ja suorituskykyjen vuorovaikutukseen, pitkän tähtäimen tavoitteiden, suunnitelmien ja toimintavaihtoehtojen yhdistelmään, suhteisiin toimintaympäristöön, kehittyneeseen ongelmanratkaisuun sekä tapoihin hallita epävarmuutta. Toiset taas ovat erittäin yksityiskohtaisia, erityisesti sodankäyntiin liittyen, viitaten viholliskosketukseen, karttoihin ja joukkojen ryhmittämiseen.

Periaatteessa sotilasstrategian joko katsotaan liittyvän suoraan tai ainoastaan sodankäyntiin ja taisteluun tai sitten sen katsotaan olevan osa laajempaa, yleisempää ja monimerkityksisempää käsitettä nimeltä *voima*. Lyhyin määritelmä onkin Freedmanin ”*taito luoda voimaa*”. Oheisessa tietolaatikossa on esitetty koonnos erilaisista strategian ja sotilasstrategian määritelmistä.

Carl von Clausewitz	a) oppi taistelujen käyttämisestä sodan voittamiseksi b) yhteenottojen käyttämistä sodan tavoitteiden hyväksi
Antoine Henri Jomini	a) toiminnallinen alue, joka oli politiikan ja taktiikan tasojen välissä, ”sodankäynti kartalla”. b) Strategia päättää missä toimitaan, logistiikka tuo joukot tuohon paikkaan ja suurtaktiikka päättää toimeenpanon tavan ja joukkojen käytön
Helmuth von Moltke	a) kenraalille annettujen suorituskykyjen käytön sovittamista sodan tavoitteiden saavuttamiseksi b) käyttökelpoisuuden järjestelmä
Basil H. Liddell Hart	a) taito luoda ja käyttää sotilaallisia suorituskykyjä täyttääkseen poliittiset päämäärät
Alexandr Svetšin	a) taito yhdistää sotavalmistelut ja ryhmittää operaatiot siten, että asevoimille asetetut sodan päämäärät saavutetaan
André Beaufre	a) taito saada voimavarat toteuttamaan poliittiset päämäärät kahden vastakkaista tahtoa edustavan dialektinen taito käyttää voimaa ratkaistakseen erimielisyytensä b)
Colin S. Gray	a) annettujen suorituskykyjen ohjaus ja käyttö valitulla tavalla saavuttaakseen halutut tavoitteet b) (sotilaallisen) voiman ohjattua käyttöä tai sillä uhkaamista poliitikkojen päättämien poliittisten päämäärien hyväksi
Valeri Gerasimov	a) tieteenala, joka käsittelee taitoa johtaa joukkoja, b) järjestelmä ja toimet sodan ehkäisemiseksi, siihen valmistautumiseksi ja sen käymiseksi
Joseph C. Wiley	a) toimintasuunnitelma, joka on laadittu jonkin tavoitteen saavuttamiseksi b) tarkoitus yhdistettynä toimeenpanojärjestelmään sen (vaikutuksen) aikaansaamiseksi
Robert Osgood	a) kaiken kattava suunnitelma, jolla mahdollistetaan aseellinen pakottaminen
Lawrence Freedman	a) taito luoda voimaa
Gregory D. Foster	a) voiman tehokasta käyttöä
Arthur Lykke Jr.	a) kansallisen turvallisuuden tukeminen suunnittelukonseptilla, joka tasapainottaa päämäärät, keinot ja suorituskyvyt suhteessa arvioituihin riskeihin
John Gaddis	a) laskelmallista suorituskykyjen suhdetta laajaan päämäärään
Puolustusvoimat	a) strategia on valtion tai liittoutuman voimavarojen käyttöä turvallisuuspäämäärien saavuttamiseksi. Käytettävät keinot ovat poliittisia, informatiivisia, sotilaallisia ja taloudellisia. b) sotilasstrategia on tapa, jolla asevoimia suunnitellaan käytettäväksi tai käytetään valtion tai liittoutuman poliittisen johdon määrittämien päämäärien saavuttamiseksi.
Maanpuolustuskorkeakoulu (sotilasstrategia tutkimusala)	a) tapa, jolla asevoimia käytetään valtion tai liittoutuman poliittisen johdon määrittämien päämäärien saavuttamiseksi

Pekka Visuri	a)	oppi ja käytännön toimintalinja valtion tai liittoutuman turvallisuuspäämäärien toteuttamiseksi. Strategiaan sisältyy ensi sijassa poliittisia, sotilaallisia ja taloudellisia toimia.
Ruotsin puolustusvoimat (Militärstrategisk doktrin 16)	a)	prosessi, jolla käännetään valtiovallan turvallisuus- ja puolustuspoliittiset tavoitteet ja strategiat sotilaallisiksi toimenpiteiksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, tukien turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toteuttamista
Norjan puolustusvoimat (Forsvarets fellesoperative doktrine 2019)	a) b) c)	strategia on kaikkien valtion voimavarojen käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi sotilasstrategia on sotilaallisten suorituskykyjen käyttöä valtiollisten tavoitteiden saavuttamiseksi sotilasstrategia on politiikan ja poliittisten päämäärien kääntämistä sotilasstrategiseksi tavoitteiksi
US National Defense Strategy (2018)	a)	tieteenala, joka käsittelee taitoa johtaa joukkoja, järjestelmä ja toimet sodan ehkäisemiseksi, siihen valmistautumiseksi ja sen käymiseksi
Venäjän puolustusministeriö	a)	sotataidon korkein alue, joka käsittää valtion sotilaallisen toiminnan teorian ja käytännön mukaan lukien sodan ennaltaehkäisemisen, valtion varautumisen sotaan ja asevoimien varautumisen aggression torjuntaan, strategisten operaatioiden ja kokonaisuudessaan sodan suunnittelun ja toteuttamisen
British Defence Doctrine (2001)	a)	suurstrategian sotilaallinen osa, taitoa luoda ja käyttää sotilaallisia suorituskykyjä johdonmukaisesti suurstrategian tavoitteiden hyväksi
Nato (2019)	a)	kansallisen tai monikansallisen strategian osa, jossa esitetään, miten sotilaallista voimaa kehitetään ja käytetään kansallisten tai monikansallisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tietolaatikko I-1. Strategian ja sotilasstrategian määritelmiä.

Yhteistä kaikille määritelmille on, että ne katsovat strategialla olevan kaksi tasoa; kansallisen strategian taso, joka käsittää valtiollisten voimavarojen kokonaisuuden sekä sille alisteinen sotilasstrategian taso, johon kuuluvat sotilaalliset suorituskyvyt ja niiden käyttö. Tämä sama esiintyy myös suomalaisen ohjesäännön vielä vahvistamattomassa määritelmässä sotilasstrategialle: ”*tapa, jolla asevoimia suunnitellaan käytettäväksi tai käytetään valtion tai liittoutuman poliittisen johdon määrittämien päämäärien saavuttamiseksi*”.

Tässä kirjassa sotilasstrategiaa käsitellään kirjoittajan määritelmätulkinnan mukaisesti. *Sotilasstrategia on toimintasuunnitelma tai joukko toimintasuunnitelmia, joilla käytetään resursseja halutun tuloksen saavuttamiseksi.* Tämä määritelmä perustuu sekä toimintaympäristön, asetettujen päämäärien että muiden toimijoiden strategioiden ymmärrykseen. Strategian pysyväisluontoista, jopa ikeikaista ajatusta sekä strategian merkitystä, haasteita ja käyttäytymistä selitetään strategian teorian avulla.

Luku 4. Strategian teoriasta

Teoriaa voidaan kuvata joukoksi kannanottoja tai periaatteita, joilla selitetään tapahtumia tai ilmiöitä. Teorian pohjalle muodostetaan uskomuksia, joiden perusteella tehdään päätöksiä rationaalisesti, vaikkakaan ei aina järkevästi. Ihmisten käyttäytyminen on teorioiden johdattelemaa, joten ne voivat ja usein ovatkin muuttaneet historian kulkua. Strategian teorian kehitys on alkanut 250 vuotta sitten kutakuinkin sa-

maan aikaan, kun talouspolitiikka on muuttunut tieteeksi. Visurin mukaan strategian teorian juuret ovat sotataidossa, josta ajan myötä painotus on siirtynyt kohti valtiotaitoa.

Bernard Brodien mukaan strateginen ajattelu tai strateginen pohdinta voidaan karkeasti rinnastaa strategian teoriaan. Strategian alan teoria ei voi olla pysähtynyttä eli sen pitää katsoa eteenpäin. Grayn mukaan strategia viime kädessä nojautuu siihen todellisuuteen, joka on tekojen seurauksien lopputulema tulevaisuudessa. Hänen mukaansa strategian teorian tulisi vastata seuraaviin kysymyksiin: Mitä on strategia? Miten strategia on laadittu ja kenelle? Miten strategia toimeenpannaan? Mitä strategia tekee ja mitkä ovat tekemisen seuraukset?

Teorian avulla ei kyetä tekemään ratkaisevia ja nopeita päätöksiä missään strategisissa kysymyksissä. Sen takia teorian tulisi haastaa päätöksistä vastaavien tieto strategisissa kysymyksissä. Clausewitz ilmaisee saman ajatuksen siten, että teorian on koulutettava sodassa toimimaan joutuvan tulevan johtajan älyllisiä kykyjä ja pikemmin ohjattava tätä itseopiskeluun, mutta sen ei pidä seurata häntä taistelukentälle. Venäläinen generalissimus Aleksandr Suvorov on sanonut, että teoria ilman käytäntöä on kuollut. Strategian teorian on siis oltava muutettavissa toiminnaksi.

Sotilasstrategian teoria on ymmärrystä sodan kuvasta, joka pitää tiedostaa strategian käytännön toimeenpanossa. Teoria pyrkii jatkuvuuteen ja pysyviin periaatteisiin, kun taas strategian toteutus käytännössä ottaa huomioon jatkuvan muutoksen ja ennalta-arvaamattomuuden. Teoria on kuitenkin elintärkeä tuki strategioiden laatimiselle. Teoria ei siis ole väkivallan tehokasta käyttöä, vaan se tukee arviointia, kun omaa toimintaa suhteutetaan muitten oletettuun toimintaan.

Strategian teoria, joita Grayn mukaan on vain yksi, pyrkii selittämään sen, mitkä ovat strategian toimeenpanon seuraukset. Teorian arvo on siinä, että sen avulla voidaan viestittää ideat ja aiomukset yksilön vastaanottajan kokemuksesta riippumatta. Teoria palvelee tarkoitusta, jolla voidaan laajentaa toisten hankkiman kokemuksen hyödyntämistä. Teoria mahdollistaa, että sotilasstrategi eli neuvonantaja, joka on ollut ”siellä jossain ja tehnyt sen”, voi välittää ajatuksensa, neuvonsa ja aiomuksensa jollekin, jolla ei ole samaa kokemuspohjaa. Teoria ei anna vastauksia, mutta toimii korvaamattomana apuna ilmiöiden ja niiden vuorovaikutussuhteiden ymmärtämisessä.

Sotaa, sodankäyntiä ja sotataitoa on aikojen saatossa tutkittu ja teoretisoitu hyvinkin laajasti. Tieteellinen menetelmä, jossa hypoteesien tai olettamusten muodostamisen kautta kehitetään sodan periaatteita, linkittää tieteen sotataitoon. Sodan peruseriaatteet mahdollistavat sotateoriat, vastateoriat ja doktriinit. Teoria ja doktriini on usein sotkettu keskenään sotilaallisen toiminnan kehittämisen kannalta hyödyttömästi. Doktriini voi tarkoittaa joko yleisluontoisesti teoreettista oppia tai virallisesti vahvistettua näkemystä noudatettavista periaatteista. Teorian ja doktriinin ero on verrattavissa etiikan ja moraalien väliseen eroon. Etiikassa filosofi analysoi sitä, mikä olisi meille hyväksi ja moralisti opettaa meille, miten tehdään oikein saavuttaaksemme hyvän. Doktriini on oppi organisaation parhaasta sotilaallisesta käytöstä. Se selittää, kuinka erilaisten asevoimien osien tulee taistella. Kun strategia keskittyy siihen, *mitä* pitää tehdä, niin doktriini käsittelee, *miten* se pitää tehdä. Doktriini siis ohjaa, kuinka sotilaiden tulisi hyödyntää kokemustaan.

Teorian tehtävänä on selventää, kuinka päätöksentekijät voisivat päätöksensä tehdä. Se ei ole monimutkaisten tosiasioiden yksinkertaistamista siten, että tunnistettaisiin

malleja antaa vastauksia jokaiseen yksittäiseen ongelmaan. Clausewitzin mukaan sotataidon teoria on oppi käytössä olevien resurssien käytöstä sodan päämäärien saavuttamiseksi. Painotus edellisessä on sanalla ”oppi”, eli hän korostaa teorian koulutuksellista roolia. Hän myöskin varoittaa teoretisoimasta sotaa liikaa. Teoria on sovitettava sotaan, jota käydään monimutkaisessa ympäristössä perinteisiä ja epätavanomaisia keinoja käyttäen strategisten päämäärien saavuttamiseksi.

Lukuisia sotateorioita yhdistää niiden perustuminen kokemukseen – sotiin ja sodankäyntiin. Clausewitz on todennut, että teoriaa ei ole tarkoitettu täyttämään strategin päätä ongelmanratkaisuun tarkoitetuilla muodollisilla kaavoilla, eikä sillä voida merkitä jonkinlaista kapeaa polkua, jonka päässä ratkaisu odottaisi. Teoria voi kuitenkin auttaa strategin mieltä hallitsemaan laajoja ilmiöitä ja niiden välisiä suhteita vapauttaen strategin ratkomaan varsinaisia ongelmia. Edelleen Clausewitzin mukaan teoriasta johdetut periaatteet ovat virheellisiä silloin, kun ne muuttuvat joustamattomiksi. Tällöin ne eivät enää ole ajattelun apuna, vaan kehittyvät sen sijaan sitä ohjaileviksi säännöiksi.

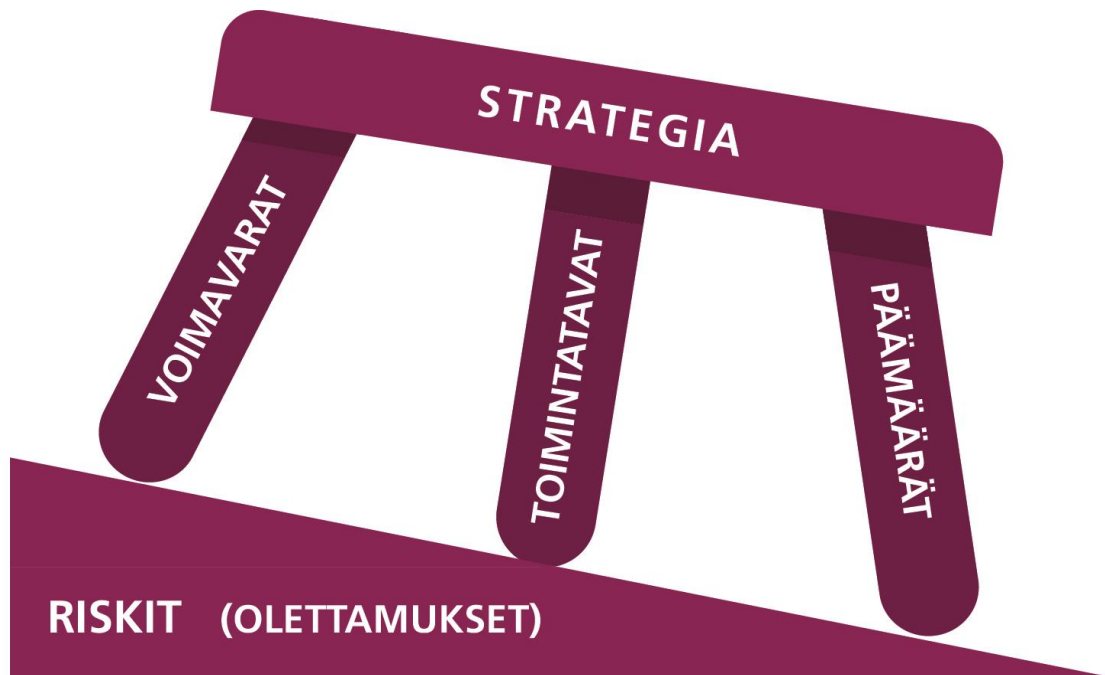
Teoriat tarjoavat loogisen rakenteen, josta voidaan johtaa strategisten valintojen ohjenuorina toimivia ennako-odotuksia. Strategian teorian tarkoitus on siis ensisijaisesti kasvatus. Teorioista johdettavat mallit ja peruseriaatteet auttavat selvittämään, onko oma ajattelumme pätevää, eli onko logiikka, jolla väitteitämme perustelemme, oikein. Malleja tarvitaan, koska aivomme kärsivät liian monista rajoitteista. Kuitenkin on muistettava, että mallit usein yksinkertaistavat todellisuutta, eikä niitä ole tarkoitettu kirjaimelliseen käyttöön.

Eräs tunnetuimmista sotilasstrategian teoreettisista viitekehyksistä on laadittu US Army War Collegessa 1980-luvulla. Opettajana toiminut Arthur F. Lykke Jr. esitteli mallin, joka ottaa huomioon kaikki kansalliset voimavarat ja jonka kautta kyetään kanavoimaan niiden käyttöä poliittisten päämäärien hyväksi. Lykken mukaan sotilasstrategia koostuu sotilaallisten tavoitteiden määrittelystä, sotilasstrategisen konseptin laatimisesta noiden tavoitteiden saavuttamiseksi sekä sotilaallisten suorituskykyjen käytöstä konseptin toimeenpanemiseksi.

Lykke näki, että strategian olisi oltava kokonaisvaltainen, koko poliittisen kentän kattava jatkumo, mutta myöskin riittävän käytännöllinen työkaluna, jotta strategit kykenevät toimimaan sen avulla. Lykken malli on eräänlainen ajatusjatkumo Clausewitzin erottelusta sodan sotilaallisen päämäärän ja sodan poliittisen tarkoituksen välillä. Näiden kahden tekijän välinen suhde on jännitteinen, mutta molempien on otettava huomioon kolmas tekijä eli käytettävissä olevat keinot, joita asettaa pitkälti poliittinen valtiojohto eikä sotapäällikkö.

Lykken viitekehys muodostuu neljästä elementistä: päämäärät (*ends*), keinot ja toimintamahdollisuudet (*ways*) ja voimavarat eli suorituskyvyt (*means*) sekä näihin kaikkiin vaikuttavat riskit (*risks*) tai, kuten joissakin mallin tulkinnoissa, ne korvataan käyttämällä termiä olettamukset (*assumptions*). Edellä mainittujen suhde määrittelee strategian yleisen teorian, vaikkakin hyvin pelkistetysti.

Poliittisilla päämäärillä (*ends*) selitetään *miksi* jokin tulee saavuttaa. Päämäärät ovat tavoitteita, joiden tultua täytetyksi syntyy tai mahdollistuu lopullisen valtiotason strategisen päämäärän toteutuminen. Näiden päämäärien on arvioitu palvelevan kansallista etua. Päämäärä voi olla muun muassa vastustajan uhkaamista, taivuttelua, pakottamista, rankaisemista, kukistamista tai valloittamista sekä pelotteen asettamista.

Kuva I-4. Strategian kolmijalkainen tuoli Arthur F. Lykke Jr:n mukaan.

Keinot ja toimintamahdollisuudet (*ways*) selittävät *miten* tavoitteet tulee saavuttaa käyttämällä niitä resursseja, joita siihen on tarkoitettu ja käyttöön annettu. Keinoja kuvataan myös strategisiksi konsepteiksi tai strategisiksi toimintalinjoiksi. Näiden tulee olla riittävän yksityiskohtaisia, jotta ne tarjoaisivat suunnitteluperusteet toimeenpanolle.

Voimavarat eli suorituskyvyt (*means*) selittävät *mitä* resursseja on käytössä kyseisen toiminnan toteuttamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Välineet tai suorituskyvyt voivat olla aineellisia, kuten joukot, aseistus, raha ja laitteet, tai aineettomia, kuten tahto, rohkeus ja aate.

Riskit (*risks*) luovat epävakautta tavoiteltavan asetelman, käytettävän konseptin sekä käytössä olevien resurssien välille. Koska sota ja aseellisten voimien käyttäminen ovat inhimillistä toimintaa, jossa vaikuttavat sekä sattuma että kitka, ei täydelliseen menestykseen kyetä, vaan kaikissa sotilasoperaatioissa on riskejä. Strategioiden tehtävänä on ennalta tunnistaa nämä riskit ja pyrkiä vähentämään niiden vaikutusta.

Myöhemmin, varsinkin operatiivisten suunnitteluprosessien yhteydessä, riskien tilalla on viitekehyksessä käytetty termiä ”olettamukset” (*assumptions*), mikä on helpottanut varsinkin strategisten suunnitelmien laatimista. Yksinkertaistettuna taktiikassa olettamusta on pidetty ”totena” kunnes se on todistettu vääräksi. Strategiassa olettaus on älyllinen perusta, jolla edesautetaan toimintaympäristön ymmärtämistä. Jokainen erillinen olettaus voidaan ja tuleeekin kyseenalaistaa. Tämä on yksi syy, miksi yhtä ainoata oikeata strategista suunnitelmaa ei voida julistaa olevan olemassa.

Eräänä Lykken teorian esimerkkinä voidaan kuvata Naton sotilasstrategiaa Euroopassa kylmän sodan ajalta. Strategian päämääränä (*ends*) oli pelotteen avulla estää Varsovan liittoa hyökkäämästä. Keino (*ways*), jolla se pyrittiin saavuttamaan, oli merkittävän puolustusjärjestelmän ylläpitäminen. Suorituskykyinä (*means*) olivat liitto-

laismaiden ydinaseet, erikoisjoukot ja tavanomaiset asevoimat. Toisena esimerkkinä on teoreettinen kuvaus, jossa päämääränä on maan puolustaminen (vastaa kysymykseen mitä?), keinona on luoda, rakentaa tai muodostaa riittävä sotilasvoima (miten?), ja jossa resurssina ovat kansalliset asevoimat, reservi, raha ja koulutusjärjestelmä. Hyvin yksinkertaistettu esimerkki on tilanne, jossa diplomatia on keino (*ways*) ylläpitää alueellista vakautta (*ends*) ja diplomaatit ovat toteuttamisen väline (*means*).

Huolimatta siitä, että sotilasstrategia on yleisesti ymmärretty Lykken kuvaamalla tavalla päämäärien ja suorituskykyjen väliseksi suhteeksi, siitä ei olla yksimielisiä. Ends–ways–means-kaava on yksinkertainen, ehkäpä jopa liian yksinkertaistettu, mutta tämä yksinkertaistaminen voi edesauttaa keskeisten poliittisen logiikan näkökulmien ymmärtämisessä. Lykken mallia arvostellaan, koska se ei tarjoa riittävästi erilaisia vaihtoehtoja poliittisten toimintalinjausten laatijoille. Erimielisyyttä aiheuttaa eritoten poliittisen ja sotilaallisen tasojen välinen suhde. Tämän oletetun janan toisessa päässä on clausewitziläinen käsitys strategiasta, eli sotilaallisten yhteenottojen käyttäminen sodan päämäärien hyväksi. Tämä johtaa näkemykseen, että sota tai taistelu ei ole tavoite sinällään, vaan paremminkin väline oikealle päämäärälle.

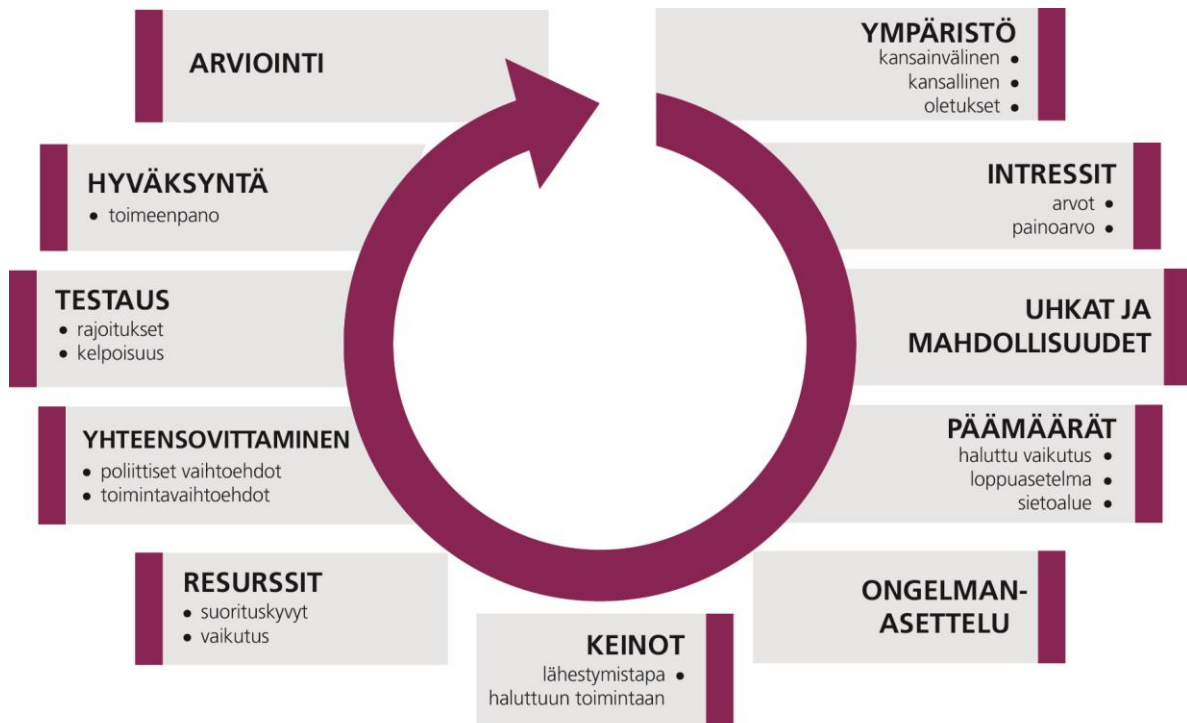
Lykken mallia on myös arvosteltu liian yksinkertaistetuksi strategian malliksi, joka toimii vain sotaoloissa, jolloin kaikki muutkin kuin sotilaalliset resurssit ovat sotilasoperaatiolle alisteisia. Lykken malli on myös suhteellisen lineaarinen ja sen oletuksena on, että oikein suunnitellulla keinojen ja suorituskykyjen suunnittelulla saavutetaan toivottua strategista vaikutusta. Lisäksi malli ei kykene tarkastelemaan riittävällä tarkkuudella nykyisen kompleksisen ja kokonaisvaltaisen toimintaympäristön vaatimuksia. Strategian kuvaaminen ends–ways–means-kolmijaolla väheksyy vastustajan roolia konfliktissa, eikä se korosta vihollisen ymmärtämistä.

Sotilasstrategisessa ja varsinkin operatiivisessa suunnittelussa käytetään käsitettä *tavoiteltava loppuasetelma* (*end state*), joka kuvaa tarkan tavoitteen toiminnalle. Se kuitenkin rajoittaa sotilaallisia ponnisteluja, koska tavoitteen saavuttamisen jälkeen tehtävä on ohi. Joskus sodan olemus muuttuu sotieissa, ja tällöin Lykken malli ei vastaa kysymykseen, mitä sen jälkeen tapahtuu, kun strategian mukaiset päämäärät on saavutettu. Näin kävi Yhdysvalloille Irakin sodassa 2003.

Toisena esimerkkinä yhdysvaltalaisesta sotilasstrategisesta mallista on Merijalkaväen yliopiston (*Marine Corps War College*) luoma strategian kehittämismalli, missä prosessia kuvataan syklinä. Malli muistuttaa hyvin paljon operatiivisen suunnittelun rakennetta ja toimintatapaa. Siinä eri strategisen suunnittelun vaiheet seuraavat toisiaan siten, että seuraava perustuu aina edellisen saavuttamiin tuloksiin. Mallin askeleet ovat toistettavia, epälineaarisia, vuorovaikutteisia ja joskus samanaikaisia. Strategit joutuvat prosessin aikana välillä palaamaan aiemmille askeleille ja muokkaamaan edellistä vaihetta tehtyjen päätösten tai muutosten seurauksena. Mallin vahvuutena on se, että sillä pyritään saamaan aikaiseksi tietty toiminta tai vaikutus, eikä se ole riippuvainen käytettävistä resursseista. Tämä on suomalaisittain myös mallin heikkous, sillä resurssitietoisuus on yksi pienten valtioiden strategioiden lähtökohdista.

Näille malleille on useitakin vaihtoehtoisia teorioita. Eräänä esimerkkinä voidaan esittää puhtaasti siviilikäyttöön laadittu ongelmakeskeisen toistuvan mukautumisen malli (PDIA, *problem-driven iterative adaptation*). Sen mukaisesti ongelma ensin tunnistetaan, jonka jälkeen siihen haetaan useita kokeellisia ratkaisuvaihtoehtoja. Saadun palautteen jälkeen toteutetaan uusia toimenpidekierroksia, kunnes lopulta saavutetaan yksimielisyys parhaasta lähestymistavasta ja ratkaisusta. Malli muistuttaa taktisen ta-

san päätöksentekoa mallintavaa OODA (*observe–orient–decide–act*) -silmukkaa, jolla kuvataan päätökseen ja toimeenpanoon johtavaa informaation keräämistä ja käsitteilyä suhteessa aikaan. On kuitenkin tiedostettava, että strategia on taitoa, jossa ennalta laaditut kaavamaiset ratkaisut eivät johda toivottuun asetelmaan. Historia on täynnä erinomaisia esimerkkejä luovuuden merkityksestä.

Kuva I-5. Marine Corps War Collegen strategian kehittämismalli.

Sotilasstrategian poliittista luonnetta korostavat sen hallinnollinen asema, koulutukselliset tavoitteet sekä kansallisten ja kansainvälisten strategisten päätöksentekijöiden osallistuminen sen valmisteluun. Sotilasstrategia sisältää ja tukee oman yhteiskuntamallinsa mukaista järjestystä ja pysyvyyttä ylläpitäviä käytäntöjä. Sotilaallisten yhteenottojen historia, samoin kuin muun muassa monimutkaisten järjestelmien (*complex systems*) teoriat osoittavat, että perinteinen teoria sotilasstrategiasta on liian kapea, jotta sillä saavutettaisiin halutut päämäärät. Perinteisen sotilasstrategian voidaan ajatella olevan käyttökelpoinen silloin, kun päämääränä on maantieteellinen laajentumispyrkimys, merkittävän vastustajan tuhoaminen, alueiden hallitseminen tai alistaminen tai vastustajan estäminen saavuttamasta vastaavia tavoitteita.

Strategian yleinen teoria selittää strategian luonteen kaikkialla, kaikkina ajanjaksoina sekä kaikissa olosuhteissa maailmanlaajuisesti. Se on käyttökelpoinen kaikissa sota- ja konfliktitilanteissa meistä riippumatta, koska myös vastustaja saattaa hyödyntää sitä ja siten pakottaa meidät epämieluisaan tai odottamattomaan konfliktiin. Strategian teorian sovittaminen muuttuviin olosuhteisiin on tehokkaampaa kuin kokonaan uuden teorian laatiminen. Strategin ei tarvitse välttämättä ymmärtää tai käyttää strategian teoriaa ollenkaan. Strategia voidaan luoda ilman teoriaa samoin kuin toimeenpano voi tapahtua ilman teoriaa. Kuitenkin strategian teoria tulee nähdä joukkona konsepteja, jotka auttavat järjestelemään ajatuksiamme ja hahmottamaan tietyn ilmiön tai tehtävän selkeämmin. Teoria on tapa ajatella, ei toimintakäsikirja.

Strategian teoriasta poiketen itse strategialla on kaksi päätehtävää. Ensimmäisenä sen on tunnistettava mahdollisen tulevan sodan kuva ja sen jälkeen sen avulla on hallittava ja ohjattava sodan kuvan mukaista sodankäyntiä. Tulevaisuuden sotilasstrategioiden on käsiteltävä ja hallittava entistä laajemmin moniulotteinen, monimutkainen ja epävarmuuksia sisältävä toimintaympäristö. Mikään hyvä teoria, ei Lykken tai kenenkään muunkaan, ei tuota valmista strategiaa. Teoriat ja mallit ohjaavat, mitä kysymyksiä tulisi kysyä sekä esittävät sääntöjä, joita tulisi seurata. Teoriat tarjoavat lähtökohdan ammattilaisille, jotka tietävät, että mallit eivät tarjoa oikeaa ratkaisua tai oikeaa lähestymistapaa.

Teoria on siis luotu selittämään historiallisia tapahtumia, jotka mahdollisesti muodostavat kaavan, jonka avulla voitaisiin ennustaa tai nähdä ennalta mitä on tulossa. Tulevaisuuden strategin tulee määritellä omat käsitteensä sekä perustella, milloin, miten ja miksi hän on käyttänyt tai muokannut olemassa olevia malleja. Itse Clausewitz on todennut, että sotahistorian tutkiminen auttaa tuntemaan ilmiöitä, joista ei välttämättä ole omakohtaisia kokemuksia. Teoria helpottaa tätä tutkimista.

Luku 5. Strategian historia

Huolimatta siitä, että termi ”strategia” ei ole ollut historiallisessa mielessä käytössä pitkään, strateginen ajattelu menetelmänä tunnetaan jo esihistorialliselta ajalta. Turvallisuusyhteisöt ympäri maailmaa ovat aina laatineet ja toimeenpanneet strategiaa sellaisena kuin me sen nykyään ymmärrämme, mutta sitä on kutsuttu ”strategiaksi” vain noin 200 vuotta. Strategia on ollut sotilasjohtajille tärkeää käytännön taitoa, joka on ollut olemassa siitä lähtien, kun ihmiskunta on alkanut käydä sotia. Tuolloin hallitsija oli institutionaalinen elin strategiselle suunnittelulle sekä toimeenpanolle ja kenraalit olivat osa tuota elintä samalla kun he toimeenpanivat hallitsijan käskyjä.

Sanan ”strategia” etymologiset juuret ovat sodankäynnissä. Sen alkuperä tulee antiikin klassisesta kreikasta (*strategos*, sotajoukon johtaja) ja se on tarkoittanut käytännön sotataittoa. Erikoista on, että strategia-sanaa ei käytetty tuolloin siinä tarkoituksessa, jossa sitä tässä kirjassa esitellään. Ateenan sotaneuvosto nimitti kymmenen ylipäällikköä (*strategoï*, kenraali), joiden odotettiin kykenevän johtamaan edestä, taistelemaan parhaiden kanssa sekä osoittamaan totaalista sitoutumista. Tämän valossa strategian alkuperä on joukkojen johtamisessa eli niissä ominaisuuksissa, jotka luovat tehokkaan johtajuuden.

Se, mitä me ymmärrämme strategialla, on muuttunut merkittävästi aikojen saatossa. Sunzi, Thukydides ja Kautilya ovat antaneet klassiset perusteet strategian tunnetavuudelle samoin kuin Homeros sekä antiikin Kreikan ja Rooman sotapäällikötkin. Varsinaisesti nykyaikaista strategiaa on kuvattu Niccolò Machiavellin teoksessa *Rubtinas*, jossa hänen ohjeensa hallitsijalle sisältävät strategisen ajattelun perusteita. Suuret soturihallitsijat, kuten Aleksanteri Suuri tai Ruotsin Kustaa II Aadolf ovat jättäneet jälkensä operaatiotaidon ja taktiikan alalle ja loivat siten pohjaa nykyaikaiselle käsitykselle strategiasta. Kuitenkin sanan ”strategia” käyttäminen tuli ajankohtaiseksi vasta 1700-luvun lopulla, eikä se ollut yleisessä käytössä ennen Napoleonin lopullista häviötä 1812.

Sana ”strategia” otettiin käyttöön Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa valistuksen ajan käsitteenä. Silloin kuviteltiin optimistisesti, että sotaa, kuten muitakin elämän aloja, hyödyttäisi kohtuullisuuden soveltaminen. Nykyisessä muodossaan strategia

periytyy 1700-luvun lopulta Ranskasta. Tuolloin Bysantin hallitsija Leo IV:n kirjoitusten ranskankielisessä käännöksessä mainitaan *la stratégique*, millä tarkoitettiin komentajan taitoa, ja myöhemmin, vuonna 1777 kääntäjä everstiluutnantti Maizeroy'n artikkelissa, se määriteltiin taidoksi käydä sotaa ja johtaa kaikkia operaatioita. Lawrence Freedman kirjoittaa, että Leo IV:n tekstin ranskannoksessa vuodelta 1771 on kuvaus toiminnasta ”— jossa suunnitelmien laatimiseksi, strategia tutkii ajan, tilan, keinojen ja erilaisten intressien subteita, ja ottaa huomioon kaikki mahdolliset tekijät”.

Massa-armeijoiden synty Napoleonin sodissa nosti sotatieteen uuden haasteen eteen, kun rajattu sotilasluokka ei enää käynytkään kuninkaan sotia, vaan sodasta tuli koko kansan asia. Napoleonin sodista ensimmäiseen maailmansotaan ulottuvalla jaksolla sodankäynnin käsitteellinen rakenne perustui ”ratkaisevan taistelun” ympärille. Kun vastapuolen armeija oli lyöty taistelussa, sille jäi hyvin vähän muita vaihtoehtoja kuin myöntyä tappioonsa ja hyväksyä voittajan poliittiset ehdot. 1800-luvulla sotilaalliset joukot kasvoivat suuremmiksi ja sodan organisoimiseksi tarvittiin yhä selkeämmin teoriaa, joka perustuu yhteiseen ymmärrykseen sodasta. Yksinkertaistettuna sotilasstrategian tuli keskittyä siihen, miten saadaan asevoimien joukot ryhmitettyä tulevaa taistelua varten. Se, miten taisteltaisiin, oli taktiikan asia. Se taas miksi taistellaan, oli poliittinen kysymys. Sodan johtamiseksi ja tavanomaisia sotilaallisia oppeja ohjaamaan tarvittiin ammattikieltä, joka myöhemmin vakiuntui yleiseksi käytännöksi.

Nopeus, millä sana ”strategia” saavutti nykyisen asemansa, tarkoitti, ettei sen merkitystä oltu määritelty yleisellä tasolla. Oli olemassa yksimielisyys siitä, että strategialla on jotain tekemistä sodan ylimmän johdon kanssa, ja että se yhdistää sotilaalliset suorituskyvyt sodan päämääriin. 1700-luvun valistuksen ajanjakson myötä myös strategian tutkiminen käynnistyi ja synnytti halun tarkastella sotaa tieteellisesti etenkin vuosisadan loppupuolelta lähtien. Fredrik Suuren ja Napoleonin kaltaisten suurten sotilasjohtajien kautta sota muuttui koko kansan asiaksi ja siihen valjastettiin suuria määriä resursseja. Tämä johti edelleen siihen, että sotaa, siihen johtavia syitä, sodan voittamista ja siitä irtautumista pohdittiin. Tunnetuimpia tuon ajan sotateoreetikkoja olivat Antoine-Henri Jomini ja Carl von Clausewitz.

Myös suurvaltojen käsitys strategiasta muokkautui voimakkaasti 1800-luvulla. Muun muassa Venäjä ja Kiina kuvasivat strategiaa ylivoimaisen sotilasvoiman käytöksi erityisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällä pyrittiin antamaan kuva voimasta ja voitattomuudesta sekä tavoittelemaan menestystä sekä sotilaallisissa operaatioissa että uuden poliittisen järjestyksen toimeenpanossa. 1900-luvun alkuun mennessä strategioita laadittiin varsin kaksiulotteisessa ympäristössä, koska ilma tai vedenalainen elementti eivät olleet vielä sotilaallisen suunnittelun kohteena. Tuolloisten kirjoitusten ja teorioiden tulkinnessa on huomioitava, että nykyään yhdistettyjen suorituskykyjen vaikutusten hallintaa tarkastellaan viidessä ulottuvuudessa (maa-, meri-, ilma-, avaruus-, ja kyberulottuvuus) mukaan lukien vedenalainen ympäristö ja ydinaseiden mahdollinen käyttö.

Ensimmäinen maailmansota johti kolmeen eri tapaan ymmärtää strategiaa. Ensiksikin taistelu tunnistettiin keinoksi lopettaa sota, mutta sota itsessään ei lopu taistelemalla. Toiseksi sotilasstrategiaa ei voitu enää erottaa politiikan vaatimuksista. Ja edellisistä johtuen kolmanneksi huomattiin, että on olemassa tarve jollekin suurstrategialle, joka yhdistää kaikki valtion resurssit sotaan valmistauduttaessa sekä myöhemmin sen käymiseksi tehokkaasti. Suomessa asia kiteytettiin sata vuotta sitten Karl Adaridin teoksessa Strategian pääpiirteet (1920): ”strategian tärkeimpänä tehtävänä on oikein

järjestää sodan tabi sotaliikkeen yleinen päämäärä sekä valita oikea menettelytapa tämän päämäärän saavuttamiseksi? Strategian riippuvuutta olosuhteista osoittaa se, että Lähi-idässä 1920- ja 1930-lukujen asevoimien modernisaation myötä kehitettiin uusi sana arabian kieleen kuvaamaan strategiaa (*al-stratijia*), koska sopivaa aikaisempaa ilmaisua ei ollut. Lähimpänä tätä oli sanallinen kuvaus suunnittelusta ja sotilasjohtamisesta. Kaikkialla maailmassa alkoi tulevaisuuden sodan laajempi tutkiminen ensimmäisen maailmansodan kokemusten pohjalta.

Maailmansotien välisenä aikana strategioiden murheina olivat ne poliittiset linjaukset, jotka koskivat kansalaisten suosiota vaatimalla vähentämään veren vuodatusta ja pitämään tulevaisuuden sodat lyhyinä. Tämä johti muun muassa strategisten pommitusten luomiseen, mikä osoittautui toisessa maailmansodassa täysin epäonnistuneeksi ajatukseksi. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja varsinkin toisen maailmansodan ja kylmän sodan aikakaudella luotiin ne sotilasstrategiset teoriat ja näkökannat, joihin perustuvat useimmat tämän päivän sotilasstrategiat.

Monet strategiset konseptit tai teoriat kehittyivät kylmän sodan aikana 1950- ja 1960-luvuilla, kun sodan ja rauhan kysymysten lisäksi alkoi jokapäiväinen keskustelu strategiasta – eikä vähiten ydinaseiden mukanaan tuoman totaalisen tuhon pelon takia. Kahden suurvallan, Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton, strategiat olivat itsenäisiä, mutta samaan aikaan ne olivat tiukasti keskenään sidoksissa vahvistaen toisiaan. Kumpikin perustui toisen luomaan uhkaan. Tuolloin kansainvälisesti viitattiin jatkuvasti käsitteisiin *eskalaatio* (*escalation*), *keriinhallinta* (*crisis management*), *vaurioiden rajoittaminen* (*damage limitation*), *nollasummapeli* (*zero-sum game*) ja *huonoimman vaihtoehdon skenaario* (*worst-case scenario*). Myös käsitteet *pelote* (*deterrence*) ja *rajoitettu sota* (*limited war*) saivat uudet sisällöt ja merkitykset. 2000-luvulle tultaessa mielenkiinto on suuntautunut politiikan ja strategian väliseen vuorovaikutukseen. Rauhan ajan valmistautumisesta on tullut ilmeinen mittari sille, kuka tulisi hallitsemaan mahdollista tulevaa sotaa.

Strategisen toiminnan voidaan olettaa olleen olemassa niin kauan kun ihmiskunta on harrastanut sosiaalista kanssakäymistä. Varsin nopeasti strategiasta kehittyi sotaan valmistautumisen ja sen käymiseen liittyvä käsite. Strategia on osa sotataitoa sekä yhdistelmä tietoa ja taitoa. Muuttiko strategia-sanat tulo sanastoon mitään? Ainakin sen, että strategian perusidea käsitetään yleisenä tietämyksen runkona, josta johtajat voivat ammentaa ratkaisujaan.

Strategia on substantiivi, ei teonsana. Se on paremminkin jotakin kuin jotain tehtyä. Strategialla on taipumus olla läsnä suunnitelmana, jota seurataan. Strategia ymmärretään suunnitelman kaltaisena kuvauksena toimenpiteistä, jotka johtavat määritettyihin tavoitteisiin. Strategian tekijästä eli strategista tuli tyypillisesti ammattilainen, joka tarjoaa asiantuntijan neuvoja päätöksentekijöille. Strategiasta on kehittynyt erityinen tuote, joka heijastaa tilanteen kompleksisuutta, missä valtiot ja organisaatiot toimivat.

Ymmärtääksemme strategian tulevaisuutta meidän pitää ymmärtää nykyhetkeämme ja siihen pääsemme historiantuntemuksemme pohjalta. Strategi ei kuitenkaan kykene koskaan näkemään tulevaisuutta. Hänen on siis ammennettava osa ymmärryksestään menneisyydestä. Uskomus siitä, että historia on kuollut ja menneisyys voitaisiin korvata selityksillä systemaattisista ja vaikeaselkoisista valtioiden välisistä keskinäisriippuvuuksista, on virheellinen. Historiallinen asiayhteys on välttämätön, koska sen kautta voidaan määrittellä, kuinka valtiot toimivat keskenään tulevaisuudessa, ja kos-

ka sen avulla käynnissä oleva konflikti tai tapahtuma voidaan sijoittaa suureen ajan virtaan. Tapahtumien rinnastaminen menneeseen tuottaa aavistuksia tulevasta.

Napoleon Bonaparten kerrotaan kannustaneen opiskelemaan sotahistoriaa, koska hänen mukaansa se on ainoa menetelmä, jonka avulla voi tulla suureksi sotapäälliköksi ja ymmärtää sotataidon salaisuuksia. Kaikki strategiat pohjautuvat oletuksiin, uskomuksiin ja jopa taruihin siitä, miten aikaisemmat strategiat ovat toimineet. Venäläinen sotateoreetikko Aleksandr Svetšin kirjoitti: ”*Jos emme varusta mieltämme määrällä historiallisia tietoja, olemme vaarassa joutua eksyksiin abstrakteihin sotataidon opinkappaleisiin.*”

Seuraavassa luvussa tutustutaan klassisiin sodankäynnin teoreetikoihin, joiden kautta kyetään luomaan syvempää ymmärrystä strategian käsitteeseen. Sotateoreetikkojen töiden tulokset ovat kestäviä niin ajassa kuin paikassakin ja ne sisältävät yleismaailmallisia näkökantoja sodan luonteesta, mutta ovat riittävän joustavia, jotta niitä voidaan soveltaa nykyiseenkin sodan kuvaan. Kuitenkin Hew Strachan muistuttaa, että klassikoiden kirjoitukset tulee asettaa historialliseen asiayhteyteen ja on ymmärrettävä, että ne käsittelevät strategiaa sen perinteisessä merkityksessä.

Luku 6. Klassiset sotateoreetikot

Perinteisesti, varsinkin yhdysvaltalaisessa strategisessa keskustelussa, nostetaan esille kolme ”suurta” sotateoreetikkoa. He ovat ateenalainen Thukydides, kiinalainen Sunzi ja preussilainen Carl von Clausewitz. Heidän töitään kuvaavat viime luvussa mainitut piirteet eli ajattomuus ja yleismaailmallisuus. Huolimatta merkittävistä kulttuurisista ja historiallisista eroistaan, kaikki kolme ovat kirjoituksissaan päätyneet samaan johtopäätökseen. He korostavat sodan erityisyyttä historiallisesti ja hallinnon toimenpiteenä sekä sen tarkoitusta poliittisen toiminnan työkaluna.

Thukydideen, Sunzin ja Clausewitzin kautta olemme oppineet ymmärtämään perustavaa laatua olevan eron sodan luonteen ja sodan olemuksen välillä. Sodan luonne on pysyvä ja sen olemus erottuu kaikesta muusta inhimillisestä toiminnasta. Sodan kuva taas ilmaisee sodan aikaa ja paikkaa eli muuttuu ja elää ihmiskunnan kehityksen mukaisesti.

Kolmen klassikon merkitystä kuvastaa hyvin Colin S. Grayn toteamus ”*jos Thukydides, Sunzi tai Clausewitz ei ole sitä sanonut, se ei ole todennäköisesti sanomisen arvoista*”. Kaikki kolme suurta sotateoreetikkoa elivät aikoina, jolloin strategia oli lähes ainoastaan historian ja sotilastaitojen tutkimiseen vihkiytyneiden toimijoiden ja teoreetikkojen yksinoikeutta. Poikkeuksena nykyaikaisiin strategian kirjoituksiin, näiden kolmen teksteistä ei ole löydettävissä teknokraattisia tai deterministisiä näkemyksiä kansainvälisistä tai sotilaallisista yhteistoimintasuhteista. Nämä ovat tulleet osaksi sotilasstrategioita vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Strategin ei tule vain tunnistaa kolmikön olemassaoloa, vaan ymmärtää heidän loogiikkansa, vaikutuksensa strategian teoriaan sekä se, miten nämä teoriat voivat tai eivät voi olla sovellettavissa nykypäivän toimintaympäristöön. Silti on muistettava, että näiden kolmen, kuten muidenkin klassikoiden opiskelu ja tulkitseminen tulee sitoa siihen aikakauteen, jolloin ne on kirjoitettu.

Kullakin kolmesta oli omakohtaista kokemusta sodankäynnistä, ja he lisäsivätkin teorioihinsa ohjeita inhimillisistä näkökannoista kuten tunteista ja johtamisesta.

Vaikkakin johtopäätökset ovat varsin samansuuntaisia, he ovat päätyneet tarkastelemaan sodan kysymyksiä hieman eri lähtökohdista. Thukydides kuvasi *miksi* sota syttyy, miksi ne eskaloituvat ja miksi ne ovat usein niin vaikeita lopettaa. Sunzi selitti *kuinka* johtajan tulisi toimia ja toimeenpanna sota. Myöhemmin Clausewitz, joka oli hyvin perehtynyt edeltäjiensä töihin, kuvaili syitä ja motivaatioita sille, *miksi* ihmiset yleensä käyvät sotia.

Kolmen suuren sotateoreetikon opit luovat perustan ymmärtää sodan muuttumattomuutta luonnetta – miksi, miten ja mitä. Kääntäen tämä mahdollistaa myös sodan kuvan muuttumisen hahmottamisen tilanteissa, joissa *kuka*, *missä* ja *miten* muuttuvat. Seuraavaksi esitellään lyhyesti ensiksi kolme suurta sotateoreetikkoa ja tämän jälkeen joukko muita merkittäviä strategian ja sotataidon ajattelijoita aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Modernin ajan sotateoreetikkoja käsitellään seuraavassa luvussa.

Thukydides

Ateenalainen **Thukydides** (460–395 eaa.) aloitti palveluksensa peloponnesolaissohdassa keskitason upseerina. Hänet nimitettiin arvoon *strategos* (kenraali) vuonna 424 eaa. Sodan heikon menestyksen takia Thukydides karkotettiin Ateenasta 20 vuodeksi Spartaan ja hän pääsi palaamaan kotimaahansa vasta ennen kuolemaansa. Tämän takia hänelle avautui erinomainen mahdollisuus tarkastella sotaä usealta kannalta. Thukydidestä kuvataan usein ensimmäiseksi historioitsijaksi, joka ei pelkästään kirjannut tapahtumia muistiin, vaan analysoi niiden seuraussuhteita. Hän asetti normin tuleville historioitsijoille ja sotilasteoreetikoille käyttämällä induktiivista päättelyä. Hän muodosti kysymyksiä, keräsi todisteita ja sitten teki johtopäätöksiä uskomuksiinsa tosiasioihin perustuen.

Thukydideen pääteos käsittelee peloponnesolaissodan historiaa 431–404 eaa. Siinä hän erityisesti keskittyy sodan välittömiin ja pidemmän ajan vaikutuksiin sekä kuvaa maailman ja ihmisluonteen yleisiä totuuksia historian linssien kautta. Hänen työssään korostuvat eräät strategiset teemat, kuten aikakauden olosuhteiden asettamat rajoitukset, odottamattomuuksien vaikutus, liittoutumien tärkeys niin vahvuuden kasvattajina kuin epävakauden aiheuttajina sekä sisäisten ja ulkoisten paineitten yhdenaikaisen hallitsemisen haaste. Hänen tunnetuimpana teesinä pidetään ”Thukydideen ansaa”, millä viitataan hänen kirjoittamaansa ajatukseen, jossa kuvataan sodan väistämättömyyttä, kun Ateenan voiman kasvaminen aiheuttaa pelkoa Spartassa. Tämä näkemys on sittemmin tullut toteennäytetyksi useissa vallan ja voimatasapainon vaihtelun tilanteissa läpi aikakausien.

Thukydides selittää sodan syttymisen syiden juontuvan kolmesta seikasta; pelosta, kunnian ja etunäkökohdasta (intressistä). Hänen mukaansa pääsyy sotaan on pelko – pelko siitä, että toinen valtio kasvaa liian voimakkaaksi, jotta sen kanssa voitaisiin enää hallitusti toimia. Kun taas sodan jo käynnistyttyä astuu mukaan pelko sen laajentumisesta sekä tavallisen kansan intohimon ja kansallistunteen kasvu, jolloin kunnian tavoittelu kaappaa sotänäyttämön.

Thukydideen sanotaan olevan myös ensimmäinen klassinen realisti, joka selitti kansainväliset suhteet pessimistisesti ihmisluonteen varjopuolien kautta. Hänen työssään valtiolliset tai valtaa pitävien intressit määrittävät valtion toimintaa ja vain niillä, jotka ovat voimakkaita, on mahdollisuus saavuttaa menestystä. Kuuluisassa Melos-

dialogissa hän kirjoittaa valtio- ja voimasuhteiden käsitteen määrittelyn perusteluna sen, miten oikeus on maailmanjärjestyksessä luotu tasavertaisten välille. Vahvat tekevät, mitä voivat ja heikot kärsivät osansa.

Sunzi

Huolimatta siitä, oliko **Sunzi** (n. 500-luku eaa.) aito henkilö vai eri tahojen tuottamien teorioiden summa, voidaan hänen nimiinsä laitettua teosta *Sodankäynnin taito* pitää merkittävänä sotateoreettisena julkaisuna. Sunzi oli likimain Thukydideen aikainen ja pääteos ammentaa tietonsa muinaisen Kiinan sodista. Sunzin sanotaan olleen kenraali ja hallitsijan neuvonantaja itäkiinalaisessa maantieteellisesti pienehkössä valtiossa nimeltä Wu, jolla oli vain vähälukuinen sotajoukko. Hänen vaikuttavuutensa nousee perusteellisesta lähestymistavasta strategiaan. Sunzi käsittelee valtiomiestaitoja ja sotataitoa. Hänen teoriansa kumpuaa alivoimaisen suhteesta vahvempaan, ja tämä näkyy hänen tärkeimmissä opeissaan.

Sunzin pääväite on, että sodalla on valtion toiminnan kannalta elintärkeä merkitys. Sodassa on kysymys elämästä ja kuolemasta, selviytymisestä tai tuhoutumisesta, ja sen takia sodankäyntiä on jatkuvasti tutkittava. Sunzi käsitteli strategiaa alkaen materiaalisesta ja moraalisen yliotteen vaikutuksesta päätyen siihen, että konfliktit ovat voitettavissa jo ennen taistelua. Sunzi painottaa sodan merkitystä valtion merkittävimpänä toimintona sekä sitä, miten on ensiarvoisen tärkeää suunnitella sotatoimet etukäteen. Hän piti sodan tärkeimpänä tavoitteena hyökkäämistä vihollisen strategiaa vastaan. Sunzi on kirjauttanut muistiin nykyaikaisessakin sodankäynnissä tutuksi tulleet ajatukset vaihtoehtojen etsimisestä, hyökkäyksen kohdistamisesta vihollisen suunnitelmaa vastaan sekä painostuksesta ja harhautuksesta. Hänen oppeihinsa kuuluu erityisesti epäsuora lähestymistapa.

Sunzin oppeja on käytetty Aasiassa kautta historian ja niitä hyödynnetään edelleen. Etenkin kommunistijohtajat Mao Zedong ja Vo Nguyen Giap perustivat oppinsa sissisodankäynnistä epäsuoran ja epäsymmetrisen toiminnan teorioihin. Nykyisen Kiinan epäsuoran vaikuttamisen strategian arvioidaan olevan Sunzin epälineaarisen, taistelujen välttämiseen pyrkivän opin jalostunut muoto. Strategia on perusolemukseltaan erilainen, kun sitä vertaa länsimaiseen suoran taistelun shakkilautamaiseen asetelmaan, jossa perustana on vihollisen kohtaaminen ja lyöminen taistelussa.

Thukydideksestä poiketen Sunzi ei katsonut suuttumuksen, vihan, hätiköinnin, pelon tai pelkuruuden olevan hyväksyttäviä sodan aloittamisen syitä. Clausewitzin ja Thukydideen tapaan Sunzi korosti sodan poliittista merkitystä ja näki sodan keinona saavuttaa poliittiset päämäärät sekä ajatteli, että sota tulisi olla johdettu poliittisten tarkoituserien, ei kansan tunnetilan tyydyttämiseksi. Hän myös alleviivasi sodan johtajien luonteen ja taitojen merkitystä sekä korosti johtajuudessa viisautta, vilpittömyyttä, inhimillisyyttä, rohkeutta ja suoruutta. Sunzi on Clausewitzin ohella lainatuin sotateoreetikko myös johtamistaidon koulutuksessa sotilasammattikunnan ulkopuolella.

Carl von Clausewitz

Toisin, kuin Sunzin epäsuora lähestymistapa opetti, kenraalimajuri **Carl von Clausewitz** (1780–1831) korosti perinteistä länsimaista suoraa sodankäyntiä, jossa oma sotavoima massoitetaan vihollisen voimanlähteeseen (*Schwerpunkt, center of gravity*) ja

tuhotaan se. Clausewitzin ajatukset perustuivat taktiikan ja strategian erottamiseen toisistaan. Taktiikan hän kuvasi asevoimien käytöksi yhteenoton voittamiseksi ja strategian yhteenottojen hyödyntämiseksi sodan päämäärien saavuttamiseksi. Hänen tärkeä havaintonsa on, että laatimalla poliittisia päämääriä sota siirtyy pois mielettömän väkivallan alueelta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sota olisi aina järkevä poliittisen toimintalinjauksen ilmaus.

Kuten muutkin edellä esiteltyt klassikot, myös Clausewitz palveli maansa asevoimissa. Hän oli ensimmäisessä taistelussa vain 12-vuotiaana. Kahden veljensä tavoin Clausewitz eteni Preussin armeijan kenraaliksi, minkä ansiosta perhe sai aatelisarvon. Hän sai kenraali Gerhard von Scharnhorstin sotakoulussa Berliinissä upseerikoulutuksensa. Valmistumisensa jälkeen Clausewitz palveli Preussin prinssiä ja vuonna 1804 hävityn sodan jälkeen oli prinssin kanssa adjutanttina sotavankeudessa kuukausia Napoleonin Ranskassa. Napoleonin pakotettua Preussin taistelemaan rinnallaan Venäjää vastaan, Clausewitz jätti Preussin armeijan ja liittyi Venäjän asevoimiin 1812 taistellakseen Napoleonin vastaan. Sodan jälkeen ja palattuaan takaisin kotimaahansa Clausewitz palveli Preussin armeijan esikuntapäällikkönä ja sotilasakatemian johtajana Berliinissä.

Clausewitz kirjoitti laajasti ja koko hänen tuotantonsa huipentui teoksessa *Sodankäynnistä (Vom Kriege)*, jonka hänen vaimonsa viimeisteli Clausewitzin kuoleman jälkeen. Laaja pääteos on auttanut tutkijoita ja strategeja ymmärtämään sodan pysyvää luonnetta, politiikan etusijaa, sotilaallisen nerouden vaatimuksia sekä teorian ja reaali maailman eroja. Hän myös analysoi sitä, miten kansallisvaltioiden syntyminen ja massamainen asevelvollisuus ovat muuttaneet sodan kuvaa. *Sodankäynnistä* ei käsittele vain strategiaa tai operaatiotaitoa, vaan koko sodan teoriaa.

Clausewitzin ehkäpä kuuluisin johtopäätös liittyy politiikan ja sodankäynnin suhteeseen, jossa hänen mukaansa sota on vain jatketta politiikalle, mutta muilla keinoin. Sotilaallisen toiminnan olisi aina oltava alisteista poliittisille tavoitteille ja päätöksenteolle. Clausewitzin oma filosofinen koulutus näkyi hänen ajatuksissaan sodasta, jossa intohimo, tarkoitus ja sattuma ovat vuorovaikutuksessa. Clausewitz kuuluu poliittisen realismin klassikkojen joukkoon yhdessä Thukydideen ja Machiavellin kanssa. He pyrkivät kuvaamaan maailmaa sellaisena, kuin se heidän kokemustensa mukaan on ollut.

Clausewitz sijoitti sodan alisteisuuden politiikalle yhdeksi ”*merkillisen kolminaisuuden*” nimittämänsä teorian kulmaksi. Muut kulmat ovat ”*alkukantainen väkivalta ja viha*” sekä ”*todennäköisyyden ja sattuman leikk?*”⁴. Hän selitti väkivallan kumpuavan tavallisesta kansasta. Tähän ajatukseen oli ymmärrettävästi Ranskan vallankumouksella vahva vaikutus. Sattuma on sotapäällikön ja asevoiman ja poliittinen toiminta hallinnon asia. Nämä kolmijaon kansa, asevoima ja hallinto eivät kuitenkaan olleet sodan elementtejä, vaan valtion. Kolmion kulmien muodostama jännite ja epävakaus vaativat kokonaisuuden jatkuvaa uudelleenarviointia, jotta osat pysyisivät tasapainossa, eikä esimerkiksi väkivallasta tulisi sodankäynnin päätarkoitus. Jos strategi ei vaali tasapainoa, sodasta saattaa tulla kasvavan kaoottinen ja ennalta arvaamaton.

Sodankäynnistä esittelee laveasti ja monipolisesti Clausewitzin teorioita. Varsin usein sanotaan, että häntä siteerataan ymmärtämättä itse ajatusta. Myös Clausewitz loi ja muokkasi sotataidon pääperiaatteita, joista merkittävimpiä ovat: 1) kaikki voimat on

⁴ Clausewitz: *Sodankäynnistä*, s. 29. Suom. Heikki Eskelinen.

käytettävä, 2) voimat on keskitettävä sinne, missä pääiskujen on määrä tapahtua, 3) aikaa ei saa hukata, 4) yllätys on voiton tehokkain periaate sekä 5) saavutettua menestystä on käytettävä hyväksi äärimmäisellä tarmolla. Periaatteiden joukossa on muutamia, jotka korostavat sodan totaalista merkitystä. Liddell Hart arvostelikin vuonna 1933 Clausewitzia absoluuttisen sodan opista eli teoriasta, jossa taisteltaisiin viimeiseen asti, jolloin politiikasta tulisikin alisteinen sotilasstrategialle. Absoluuttinen tai totaalinen sota nousi käsitteenä uudelleen esille kylmän sodan myötä.

Osa-alue, jota Clausewitz tuo useasti esille, on inhimillisyyden vaikutus sotaan. Hän esittelee ihanteellisen sotilasjohtajan, jolla on älyllistä kapasiteettia sekä päättäväisyyttä. Hänen mukaansa johtajalla on oltava kehittynyt tilannetaju (*coup d'oeil*), jota myös venäläinen sotateoreetikko, generalissimus Aleksandr Suvorov (1730–1800) kuvaa ”silmämääräksi”. Tällä tarkoitetaan sodan tai operaation johtajan intuitiota eli kykyä havaita ja ymmärtää tilanne ”yhdellä silmäyksellä” sekä muodostaa siitä oikeansuuntainen arvio päätöksiensä ja toiminnan perustaksi.

Clausewitzin mukaan sota ei ole looginen tapahtumasarja, mistä johtuu, että yksittäiset taistelut ja operaatiot muuttavat yleistilannetta ja johtavat ennalta arvaamattomiin seurauksiin. Sota myös eskaloituu ja voi muuttua inhimillisen toiminnan seurauksena hallitsemattomaksi. Koko sodankäynnin ytimenä on ottaa huomioon liikkeet ja vastaliikkeet sekä säilyttää joustavuus vastata vastustajan toimintaan ja vastatoimintaan. Clausewitzille on ominaista vaikuttavien voimien ja kaiken tulevaisuuden mahdollisten tapahtumien erottaminen ajasta ja olosuhteista riippuvista pinnallisista ilmiöistä. Suomalaisessa sotateorian kuvauksessa vuodelta 1927 todetaan, että Clausewitzin esittämä sodan luonne on samankaltainen ja siinä vaikuttavat samat voimat kuin Napoleonin (1800-luku), Julius Caesarin (n. 50 eaa.) tai Miltiades nuoremman (500 eaa.) aikoina. Tämän saman totuuden voidaan todeta pätevän myös 2020-luvulla.

Sodan voittaminen, kuten esimerkiksi vihollisen tuhoaminen tai maan miehittäminen, on perinteisesti määritetty sotimisen tavoitteeksi. Tämä ei kuitenkaan ole Clausewitzin mielestä riittävää. Jotta varmistettaisiin vihollisen lopullinen vastarinnasta luopuminen, se on pakotettava suostumaan rauhaan. Pelkän fyysisen voiman tuhoamisen lisäksi on nujerrettava myös henkinen vastarinta. Clausewitz käsittelee sotaa sekä teoreettisesti että omiin kokemuksiinsa pohjautuen. Hän näkee selkeän eron ”oikean sodan” sekä ”paperilla käytävän sodan” välillä. Kuten muutkin, joilla on sotakokemusta, Clausewitz ymmärtää, että teoria eroaa käytännöstä. Tätä hän kuvaa osana sodan kitkaa, joka tekee teoriassa niin helposta asiasta, kuten esimerkiksi joukkojen käytöstä, erittäin vaikeaa.

Clausewitzin teoria siitä, että sota on sekoitus väkivaltaa ja kansakunnan vihasta, tuli erällä tavalla todistetuksi, kun kansallismielinen toiminta tarkoituksellisesti eskaloitui ensimmäiseksi maailmansodaksi. Clausewitzin teorioita kyseenalaistettiin jo hänen elinaikanaan ja se kiihtyi ensimmäisen maailmansodan takia. Clausewitzin aikainen, Antoine-Henri Jomini oli yksi kiivaimmista kriitikoista. Näiden kahden teoreetikon ero on erilaisessa lähestymistavassa, mikä pohjautuu erilaiseen kokemukseen. Siinä, missä Clausewitz sai perinteisen esikuntaupseerin koulutuksen ja eteni sotilashierarkiassa johtajatehtävistä toiseen, Jomini ei käynyt upseerikouluja eikä koskaan toiminut komentajana sekä koki taistelukentän vasta everstin arvoisena esikuntaupseerina. Täten Jominin työn puutteena on laajempi sodan kuvan kokonaisuus. Toinen merkittävä ero on siinä, että Clausewitz kirjoitti elämäntyönsä uran-

sa lopulla opiksi muille, kun taas Jomini aloitti kirjoittamisen jo nuorena ja laati työnsä vastaamaan ennemminkin omia tarpeitaan.

Koska *Sodankäynnistä* käsittelee pääosiltaan sotaa, puutteiden löytäminen siitä on helppoa. Se on muun muassa täysin Eurooppa-keskeinen, merivoimista ei kirjoiteta sanaakaan ja taloudestakin vain hieman. Lisäksi ratkaisevan taistelun käsite mureni ensimmäisessä maailmansodassa, kun lukematon määrä pitkäkestoisia taisteluja käytiin ilman, että ne johtivat mihinkään ratkaisuun. Clausewitzin perintö onkin sotateorioissa, eivätkä hänen teoriansa ole lakanneet esittämästä ja herättämästä kysymyksiä myöhemmälläkään ajalla. Clausewitzin töistä on usein poimittu otteita strategian opetukseen, mutta hän tarkoitti työnsä paljon laajempaan. Jotta vältymme yksipuoliselta tarkastelulta, on tunnustettava myös muiden nerokkaiden teoreetikkojen arvo sotilasstrategian kehittämisessä.

Muita klassisia sotateoreetikkoja

Edellä esiteltyjen kolmen klassisen sotateoreetikon lisäksi on syytä tarkastella muutamia muitakin merkittäviä strategisia ajattelijointa ja sodanjohtajia, jotka vaikuttivat ennen ensimmäistä maailmansotaa. Intialainen vastine Sunzille oli opettaja, filosofi, taloustieteilijä ja Intian ensimmäisen keisarin neuvonantaja Chanakya (n. 350–283 eaa.), joka tunnetaan kirjoittajananimellä **Kautilya**. Hänen tekemäkseen tai kokoamäkseen on väitetty tutkielmaa vallasta, taloudesta, ulkosuhteista ja sotataidosta nimeltään *Arthasāstra*. Teos sisältää samankaltaisia ajatuksia ja toiminnallisia ohjeita kuin Sunzin *Sodankäynnin taito*. Näistä eniten huomiota ovat saaneet omien ja vastustajan vahvuuksien ja heikkouksien tunteminen. Vaikkakaan *Arthasāstra* ei ole laajasti tunnettu, johtuen osin sen yksityiskohtaisuudesta ja laajuudesta, sitä on käytetty Intian sodankäynnin perusteina ja opetetaan edelleen intialaisissa sotakouluissa.

Kautilyan tärkeimmät sotilasstrategiset opit koskettelevat sodan ja rauhan kysymyksiä sekä ohjeita sotavoiman varustamisesta, ryhmittämisestä ja sodankäynnistä itseltään. Kautilyan tekstit tunnetaan Intian niemimaalla eri kansojen ja uskontojen keskuudessa. Kautilyan esittelemä geopolittinen ajattelutapa, *Mandala*-kehäteoria, jossa ulkosuhteet ajatellaan määräytyviksi valtioiden keskinäisen sijainnin perusteella naapurivaltioiden ollessa vihollisia ja niiden naapurien ystäviä, vaikuttaa edelleenkin alueen ulkopoliittisessa ajattelussa.

Niccolò Machiavelli (1469–1527) oli firenzeläinen filosofi ja diplomaatti, joka kamppaili strategisten haasteiden kanssa ja pohti kuinka valtakunta voi selviytyä mahdollisesti vahvempansa vastaan. Hän kuului 1500-luvun alussa komiteaan, joka vastasi Firenzen sotilaallisesta turvallisuudesta. Machiavelli tunnisti riskin olemassaolon ja näki, ettei sen takia ole aina mahdollista löytää turvallista toimintatapaa. Hänen tunnetuin teoksensa on *Rubticas* (1532), jossa hän antaa hallitsijalle ohjeita niin politiikan teoriasta, valtiomiestaidosta kuin sodastakin. Kirjassa todetaan, että valta ei ole päämäärä, vaan väline ajateltaessa valtion etua.

Päämäärään pyrkiminen keinoja kaihtamatta, realismisuus ja ihmisluonnon negatiivinen puoli olivat Machiavellin lähestymistavan keskiössä. Hänen mukaansa alamaiset ovat valmiita uhrautumaan hallitsijansa puolesta, kunnes hallitsijan asema vaarantuu. Tällöin he kääntyvät hallitsijaa vastaan. Machiavellin pääteeseinä voidaan pitää ajatuksia siitä, että asevoimat turvaa valtion olemassaolon ja valtion rakenteet ylläpitävät asevoimia. Hän korosti operaatioiden suunnittelun merkitystä, yhtenäistä johto-

suhdetta sekä ratkaisutaistelun asemaa. Edellä mainittujen vaikutukset näkyivät eurooppalaisten asevoimien kehittämisessä 1500- ja 1600-luvuilla.

Machiavellismi on muodostunut synonyymiksi kuvaamaan strategioita, joissa päämäärään pyritään keinoja kaihtamatta ja välittämättä kansan hyväksynnästä. Häntä voidaan siis pitää rationalistisen strategianäkemyksen isänä. Tällaisten strategioiden keinot perustuvat usein huiputtamiseen ja manipulointiin. Kuitenkin Machiavellin lähestymistapa on ensivaikutelmaa tasapainotetumpi. Hän ymmärsi, että mitä enemmän hallitsija turvautuu epämääräisiin keinoihin, sitä epätodennäköisemmin hän menestyy. Viisas strategi etsii keinoja perustaa vallankäyttö valheellisten mielikuvien ja kovien rangaistusten sijasta aitoon hyväksyntään ja yleiseen kunnioitukseen. Kieroiluun, juonitteluun, harhautukseen ja petokseen liittyy aina kaksisuuntainen viestintä. Yhdenlainen sanoma välitetään omalle, helpommin hämättävissä olevalle ja luotavaiselle kansalle. Tätä pidetään yleensä moitittavana. Toinen viesti välitetään viholliselle, mikä voi olla hyväksyttävämpää tai jopa ihailtavaa, varsinkin, jos juoni onnistuu.

Napoleon Bonaparten (1769–1821) on sanottu olleen viimeinen suuri sodanjohtaja, joka kykeni hallitsemaan koko sotänäyttämöä ilman laajoja esikuntarakenteita. Ranskan keisarina **Napoleon I** oli uransa huipulla vuosina 1804–1814 ja 1815 hallitessaan laajasti Länsi- ja Keski-Eurooppaa. Napoleon ylläpiti mainetta strategina, joka johti ei pelkästään sotilaallisia operaatioitaan vaan koko sotatointaan etulinjasta. Napoleonin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin kuului sotilaallinen taktinen ja operatiivinen nerokkuus, jopa siinä määrin, että eräs hänen kenraaleistaan, Antoine-Henri Jomini, väitti uuden ajan strategisen järjestelmän syntyneen Napoleonin sotaretkien seurauksena. Brittiläinen sotamarsalkka ja Wellingtonin herttua, Arthur ”Iron Duke” Wellesley, joka löi Napoleonin kuuluisassa Waterloon taistelussa, kuvasi Napoleonia ”tämän ajan, menneen ajan ja kaikkien aikojen” suurimmaksi kenraaliksi.

Napoleonin strategiat ja sodankäynnin tavat eivät olleet syntyneet tyhjästä. Hän nojasi oppinsa ja kokemuksensa lähinnä vuosina 1740–1786 Preussin kuninkaana toimineen Fredrik Suuren saavutuksiin. Napoleonin ehdottomana avuna oli ymmärrys massa-armeijan suorituskyvyn hyödyntämisestä parhaimmalla mahdollisella tavalla. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että hän olisi keksinyt jotain sellaista, mitä muut sodanjohtajat eivät olisi tienneet. Kyse oli ennemminkin siitä, miten hän toimeenpani strategiansa. Hänen väitetään sanoneen, että ”sotataito on yksinkertaista, kaikki riippuu toimeenpanosta”.

Napoleon myös hallitsi maineensa ja kykeni ylläpitämään johtajuudestaan positiivista mielikuvaa. Edestä johtaminen yhdistettynä diplomaattiseen uhkailuun tukivat syntyneitä mielikuvaa strategisesta menestyksestä. Valitettavasti Napoleonin strateginen kaukonäköisyys ei yltänyt hänen sotilasjohtajuutensa tasolle. Hän ei ollut kiinnostunut sodan tai ulkosuhteiden erilaisten strategisten vaihtoehtojen pohtimisesta, mikä rajoitti huomattavasti hänen strategista liikkumavaraansa. Ironista kyllä, hän ei käyttänyt sanaa ”strategia” ennen kuin ollessaan karkotettuna Saint Helenan saarella vuosina 1815–1821, ja silloinkin satunnaisesti. Kuitenkin strategia on useimmin käytetty sana, kun kuvaillaan Napoleonin toimia.

Napoleonin, kuten muidenkin suurien johtajien, menestyksen takana on myös onnea. Hän itse sanoi, että onni seuraa johtajia, jotka tunnistavat mahdollisuuden ja tarttuvat siihen. Napoleonin strategisen suuruuden varjona ovat hänen kaksi totaalista epäonnistumistaan itärintamalla vuosina 1814 ja 1815. Onkin mielenkiintoista

vertailla sitä, miten Napoleon hallitsi sotänäyttämöjä ja strategiaa 1800-luvun alussa ja miten Saksa teki samaa 1900-luvun alkupuoliskolla, ja kumpikin epäonnistui sekä strategioissaan että operaatioissaan (Napoleon 1814 ja 1815 sekä Saksa 1918 ja uudelleen 1945). Sanotaan, että Hitler ja Napoleon epäonnistuivat samasta syystä. He valitsivat väärin, kun sodan sijasta olisi pitänyt valita strategia, joka olisi johtanut rauhaan itäisen kilpailijan kanssa.

Napoleonin ja Clausewitzin aikainen ja jo aiemmin mainittu ranskalais-sveitsiläinen paroni **Antoine-Henri Jomini** (1779–1869) lähestyi sodankäyntiä tieteellisesti, jopa matemaattisesti. Häneen vaikutti voimakkaasti valistuksen aika ja hän näki, että sodankäynnin peruseriaatteita seuraamalla saavutetaan todennäköisesti sotamenestystä. Hän koki maailman rationaalisen paikkana, jossa tietyt lainalaisuudet säätelevät sitä, miten se toimii. Hänen mukaansa kaikille ongelmille on ratkaisunsa.

Jomini siirtyi pankkialalta Sveitsin puolustusministerin sihteeriksi ja palveli myöhemmin sekä Ranskan että Venäjän asevoimissa. Hän sai seurata läheltä Napoleonin nerokkuutta ihailen häntä. Jominin pääteoksena pidetään *Précis de l'Art de la Guerre* ("Sodankäynnin taidon yhteenveto") -teosta (1838), joka julkaistiin vain hieman Clausewitzin *Sodankäynnistä*-jälkeen. Jomini tarkastelee kirjassaan lähinnä Napoleonin sotaretkiä, ja hänen oppinsa keskittyvät ennemminkin operaatiotaitoon kuin strategiaan. Jominille merkittävintä oli sellaisten operaatiolinjojen valinta, jotka mahdollistavat menestyksellisen hyökkäyksen ja sitä kautta tien voittoon.

Jomini pyrki irrottamaan strategian sen poliittisesta ja sosiaalisesta kontekstista sekä määritteli strategian siksi toiminnalliseksi alueeksi, joka oli politiikan ja taktiikan tasojen välissä. Jomini muokkasi yksinkertaisia ja yleisellä tasolla olevia toimintaperiaatteita ja oppeja. Kun politiikka päättää siitä, kuka taistelee, niin Jomini tarkoitti taktiikalla varsinaista taistelun toimeenpanoa. Strategiasta hän käytti ilmaisua "sodankäynti kartalla", millä hän viittasi joukkojen manöövereiden (liikuttaminen taistelukentällä) tärkeyteen osana strategiaa. Jominin muotoilema hyvä yleistys kuvaa, miten strategia päättää missä toimitaan, logistiikka tuo joukot tuohon paikkaan ja suurtaktiikka (nykyisin operaatiotaito) päättää toimeenpanon tavan ja joukkojen käytön.

Jominin ajatus politiikasta erillään olevasta sotilasstrategiasta, lupaus tieteellisistä laeista sekä hänen sodan periaatteensa viehättävät operatiivis-taktisen tason toimijoita edelleenkin. Jominin esittelemät sodan periaatteet olivat tavoite, aloite, yhtenäinen johto, voiman keskittäminen, voiman taloudellinen käyttö, yksinkertaisuus, yllätys ja suoja. Usein kiistellään siitä, voidaanko yleisillä sodankäynnin periaatteilla ja säännöillä ratkaista taisteluja, ja ovatko ne avain voittoon. Vaikka Sunzi totesikin, että sodan tärkein tavoite on voitto, ei siihen päästä pelkästään periaatteita seuraamalla. Niitä oikein soveltamalla voidaan menestymisen todennäköisyyttä kuitenkin lisätä, vaikkakaan sitä ei voida varsinaisesti taata. Osa periaatteista, joita Jomini ja Clausewitz ovat laatineet ja kirjanneet, on säilynyt nykypäivään asti.

Jominin strategian teoria perustui ajatukseen "kuinka käydä sotaa" kun taas Clausewitz painotti "kuinka ajatella sodasta". Jomini näki Clausewitzia laajemmin sodankäynnin koskettavan maaoperaatioiden ulkopuolisia joukkoja, kuten merivoimia. Jominin mukaan merenherruus on tärkeää kokonaisstrategialle. Hänen laatimansa periaatteet maihinnousuoperaatiolle olivat käytössä vielä toisessa maailmansodassa.

manööveri/ sotaliike	ryhmittäytymisellä ja sijoittumisella saatava etu
yllätys	sotilastoiminta vihollisen kannalta odottamattomalla tavalla
massoittaminen	ylivoiman saavuttaminen sotilasvoiman keskittämisellä
joukkojen taloudellinen käyttö	taito luoda ja käyttää sotilaallisia suorituskykyjä täyttääkseen poliittiset päämäärät
hyökkäys	aloitteen tai toiminnan temmon kautta saavutettava etu
turvallisuus	omien joukkojen suojan varmistaminen
yksinkertaisuus	monimutkaisten suunnitelmien ja yhteydenpidon välttäminen
johtamisen ykseys	sodanjohdon asettaminen yhden poliittisen johdon alle eturistiriitojen välttämiseksi

Tietolaatikko I-2. Esimerkkejä yleismaailmallisista sodan ja taistelun periaatteista.

Saksan yleisesikunnan päällikkö, sotamarsalkka **Helmuth von Moltke** (1800–1891) oli Clausewitzin oppien kannattaja, joka kehitti sotateoriaa saksalaiseen suuntaan. Tanskalaissyntyisen Moltken jo poikasena alkanut sotilasura jatkui Preussin sotilasakatemiassa, josta hän valmistui juuri Clausewitzin johtamiskaudella 1823. Erikoista Moltken urassa on se, ettei hän palveltuaan Tanskan ja Preussin asevoimissa koskaan komentanut komppaniaa tai sitä suurempaa joukkoa ennen 65-vuoden ikää.

Moltke sai kokemusta palveluksesta niin yleisesikunnasta, ulkomailta kuin läheltä hallitsijoita, minkä perusteella hän korosti sotilaallisen päätöksenteon ja vallan merkitystä varsinkin sotatoimien alettua. Moltken mukaan poliitikot vain häiritsivät sodankäyntiä, jonka tavoitteen tulisi olla vastustajan asevoimien tuhoaminen. Hänen mukaansa strategian päätehtävä on valmistella sotamateriaali ja joukkojen ensimmäiset siirrot. Tätä tehtäessä Tällöin strategian tulisi ottaa huomioon moniulotteisen politiikan, maantieteen ja valtion erilaiset näkökohdat. Myöhemmin saksalaisessa koulukunnassa jopa hylättiin Clausewitzin ajatukset politiikan johtoasemasta ja toiseen maailmansotaan mennessä nähtiin, että valtion on palveltava itsestään selvänä pidettyä tulevaa sotaa jo rauhan aikana.

Moltke kielsi strategian olevan tiedettä ja katsoi, että yleisiä periaatteita voidaan luoda sotilaallisten operaatioiden onnistumiseksi. Hän ymmärsi strategian kattavan yksinomaan sotilaallisia toimia, mikä on määritelmänä lähellä sitä, mitä nykyään käsitteään sodan operatiivisena tasona. Moltken mukaan ”*strategian on väistyttävä taktisen voiton tilanteessa*”. Sodan tai taistelun voitto olisi riippuvainen kyvyistä tunnistaa ja tarttua ohikiitäviin tilanteisiin strategisen päämäärän hyväksi. Hän korosti, että strategian on mukauduttava sodan muuttuviin olosuhteisiin, kunnes voitto on saavutettu. Strategian mukautuvuuden vaatimusta tukee Moltken kuolematon ajatus siitä, että ”*yksikään suunnitelma ei selviä ensikosketuksesta vihollisen kanssa*”.

Strategian historian ja teorioiden käsittelyn yhteydessä on usein haastettu klassikoiden, varsinkin Clausewitzin, näkemykset, koska niissä vain harvoin mainitaan muita kuin maasotavoimilla toteutettavia strategioita. Myöskään sodankäynnin taloudellista

perustaa tai poliittisen päätöksen mekanismeja ei näiden mestareiden teoksissa käsitellä juuri lainkaan. 1800-luvulla ja vielä ensimmäisen maailman sodan alkessa korostettiin ratkaisutaistelun merkitystä, mikä onkin hävinnyt sodankäynnistä 1900-luvun aikana. Ensimmäisen maailmansodan päätaistelut (Verdun ja Somme) lienevät tästä esimerkkejä – ne kestivät kuukausia, mutta eivät olleet ratkaisevia. Nykyään ensimmäisen maailmansodan suuria taisteluja tarkastellaan hyödyntäen tulkintaa kulutus-sodankäynnin käsitteestä. 1900- tai 2000-lukujen sotateoreetikot ja strategit eivät ole kyenneet korvaamaan Clausewitzin ja muiden klassikoiden yleisiä sotilasstrategisia oppeja. Niiden vaikutusta nykyisiin teorioihin on vaikeaa kiistää, vaikka ajoittain onkin haastavaa soveltaa klassikkojen ajatuksia nykypäivään sellaisenaan.

Luku 7. Modernit sotateoreetikot

Yleisen strategian- tai sotateorian tuntemus ei opeta strategille, mitä pitäisi odottaa tapahtuvaksi tietynä hetkenä, mutta se antaa ennakkovaroituksen olla huolissaan vastustajan käyttäytymisestä. Toisin sanoen yleinen teoria voi tarjota opastusta varoittamalla, että jotakin saattaa tapahtua. Teoria ei varoittanut Hitleriä Venäjän talven ankaruudesta, mutta teoriaa oikein tulkitsemalla hän olisi kyennyt päättämään, että kesävarusteiden käyttäminen talvella lamaannuttaa sotilaat.

Moni nykyajan teoreetikko kuitenkin tuo esille oman näkemyksensä siitä, miten strategiaa voidaan selventää, jotta se vastaisi tämän hetken kasvavaa monimutkaisuutta ja muuttuvia sodankäynnin menetelmiä. Tässä luvussa esitellään 1900- ja 2000-luvun sotateoreetikkoja pääajatuksineen menemättä kuitenkaan syvälle taustoihin tai oppien yksityiskohtaiseen sisältöön.

1900-luku

Venäläinen kenraaliluutnantti **Aleksandr Andrejevitš Svetšin** (1878–1938), alun tykistöupseeri, valmistui Yleisesikunta-akatemiasta vuonna 1903 ja osallistui Venäjän–Japanin sotaan samaan aikaan everstiluutnantti C. G. E. Mannerheimin kanssa. Ensimmäisen maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen aikana Svetšin sai lisää kokemusta palveltuaan esikuntapäällikkönä ja komentajana. Myöhemmin hänet siirrettiin opetustehtäviin sotilasopetuslaitoksiin, joissa hän palveli elämänsä loppuun asti ollen viimeisessä tehtävässään Yleisesikunta-akatemian strategian laitoksen apulaisjohtaja.

Svetšinin pääteoksen *Strategija* (”Strategia”, 1927) keskeisenä teemana on sodan poliittisen päämäärän käsittely. Sodan poliittisen päämäärän tulee hänen mukaansa olla yhteismitallinen käytettävissä olevien välineiden kanssa ja poliittisen päämäärän tulee vastata sotatoimien käymisen mahdollisuuksia. Sodan päämäärän muotoilemiseksi politiikan täytyy vaihtaa mielipiteitä strategin kanssa, eli politiikan tulee tukea strategiaa, ei vaikeuttaa strategisia päätöksiä. Hän korosti historiasta oppimisen merkitystä, sekä sitä, että sotilaskomentajien on opiskeltava strategiaa aina sotilasuransa alusta alkaen.

Svetšinin pääasiallinen perintö sotilasteorioille on silloisen perinteisen strategiataktiikka-ajattelun haastaminen ja painopisteen luominen operatiiviselle ajattelulle. Hänen eräs pääteesinsä on sotilasstrategian jakaminen kahteen – tuhoamisstrategiaan ja kulutusstrategiaan. Hän katsoi, että operaatioiden pääasiallinen tehtävä olisi saa-

vuttaa ratkaiseva voitto, ja että seuraava sota tulee olemaan kestoaltaan pitkä ja koko valtion resursseja vaativa. Svetšin oli siis kulutusstrategian kannattaja ja hänen kii-vaimpia opponenttejaan oli toinen merkittävä venäläinen sotateoreetikko, marsalkka Mihail Tuhatševski, joka kannatti tuhoamisstrategiaa. Svetšinin näkökanta hävisi neuvostojohdolle toisen maailmansodan kynnyksellä ja sen seurauksena Neuvosto-liitto kävi laajan ja voimavaroja vieneen tuhoamissodan.

Svetšin määritteli strategian taidoksi yhdistää sodan valmistelu ja operaatioiden ryhmittely sodan päämäärien saavuttamiseksi. Strategian tehtävänä oli määrittää sodan mahdollinen kuva, operaatioiden todellinen muoto, niiden mittasuhteet ja jännite sekä niiden tavoitteet, joiden perusteella strategi on velvollinen ohjaamaan operaatiotaidon toteuttamisen päälinjat. Käsite operaatio tunnettiin jo 1800-luvulla, mutta nimitystä operaatiotaito käytettiin ensimmäisen kerran Svetšinin teoksessa *Strategija*. Svetšin kirjoitti: ”*Kuten taktiikka on operaatiotaidon jatkamista, on operaatiotaito strategian jatkamista, kuten strategia on politiikan jatkamista.*” Strategian ja taktiikan väliin jääneen alueen nimeäminen operaatiotaidoksi jäi pysyvästi historiaan.

Svetšin teloitettiin Stalinin puhdistusten yhteydessä 1938, mutta hänen maineensa on palautettu. Nykyään häntä siteerataan usein venäläisissä sotilasstrategisissa kirjoituksissa ja puheissa.

Brittiläisiä upseereita, kenraalimajuri **John Frederick Charles Fuller** (1878–1966) ja kapteeni Sir Basil Liddell Hart (esitellään tarkemmin luvussa 11 epäsuoran lähestymisen strategian yhteydessä), on sanottu mekanisoidun taistelun luojiksi. Heidän eronaan oli se, että siinä, missä Liddell Hart oli dogmaattinen, oli Fuller pragmaattinen. Epäsuoran lähestymistavan puolestapuhujana Liddell Hart halusi välttää taistelua, kun taas Fullerille taistelu oli tie voittoon. Fuller palveli ensimmäisissä perustetuissa panssaroiduissa joukoissa ja hän tunnisti aselajin tulevaisuuden käyttömahdollisuudet. Panssariyrykmentissä palvellessaan Fuller kirjoitti suunnitelman sodan voitavasta hyökkäyksestä nimeltä *Plan 1919*.

Fullerilla ei ollut varsinaista roolia panssariaseen kehittämisessä, mutta hän kirjoitti ensimmäisten panssarijoukkojen doktriinin. Fuller näki panssariaseen olevan paljon enemmän kuin vain jalkaväen suoja, ja lisäämällä panssarivaunujen määrää, nopeutta ja ulottuvuutta, luotiin perusajatus mekanisoidusta sodankäynnistä. Saksan toisen maailmansodan salamasodankäynti (*Blitzkrieg*) ja Yhdysvaltojen sekä monien sen liittolaisten myöhemmät ilma-maa-taisteluopit (*AirLand Battle*) perustuvat Fullerin näkemykseen yhdistää eri puolustushaarojen suorituskykyjä nopeuteen ja ulottuvuuteen. Hän oli myös ensimmäisiä, jotka näkivät tärkeäksi keskittymisen vihollisen ”aivojen” eliminointiin pikemminkin kuin pelkästään sen fyysisen voiman tuhoamiseen. Myöhemmin aikoina hänen teoriansa sisälsivät yhdistelmiä sodankäynnistä ja erikoislaatuista psykologisista näkemyksistä, minkä takia esimerkiksi Liddell Hart on noussut teoreetikkona tunnetummaksi.

Ranskalainen kenraali ja strategi **André Beaufre** (1902–1975) tarkasteli strategiaa laajasti ja filosofisesti aikana, jolloin muiden muassa yhdysvaltalaiset näkivät sen sarjana teknisiä ja käytännön toimia. Tämä näkyi Beaufren strategian määritelmässä: ”*Strategia on kahden vastakkaista tahtoa edustavan dialektista taitoa käyttää voimaa ratkaisukseen erimielisyytensä.*” Dialektiikka on keino hakea totuutta tai ratkaisua vuoropuhe-lussa, ja voimankäyttö tässä määritelmässä toiminee eräänlaisena vipuvartena. Määritelmän myötä strategia asettui korkeimmalle poliittiselle tasolle ja otti huomioon ei pelkästään aseellisen yhteenoton vaan kaiken mahdollisen voimankäytön.

Strategian päämäärä on saavuttaa politiikan asettamat tavoitteet käyttämällä tehokkaimmalla tavalla hallussa olevia välineitä. Tavoitteet voivat olla offensiivisia (valloitus, vastustajan pakottaminen hyväksymään raskaat ehdot), defensiivisiä (alueen tai tietyn omaisuuden puolustaminen) tai pyrkimys poliittisen status quon säilyttämiseen. Beaufre oli merkittävän sotilasuransa lisäksi erikoistunut erityisesti ydinasepelotteeseen sekä ydinasestrategioihin. Hän toi ensimmäisenä esille, että ydinaseiden merkitys sodan ehkäisijänä on suurempi kuin niiden merkitys olisi sotien ratkaisijana.

Beaufre näki, että jokaisella aikakaudella on tämän ajankohdan henkistä tasoa vastaava strategia. Beaufren mukaan menestys voidaan saavuttaa myös muilla kuin fyysisillä keinoilla. Tällöin maalina olisi vihollisen tahto aloittaa tai jatkaa taistelua. Jotkut aikalaiset, kuten Bernard Brodie, esittivät voimakasta kritiikkiä, jonka mukaan Beaufren filosofinen lähestymistapa ei ole toimiva. Beaufre väitti, että ensimmäisen maailmansodan jälkeen ei voitu katsoa siinä käytetyn strategian epäonnistuneen kokonaisuudessaan, vaan vain tietty osa strategiasta oli epäonnistunut.

Vaikkakaan Beaufre ei uskonut strategian laadinnan sisältävän sinänsä lainalaisuuksia, hän esitteli kaikkien strategisten ratkaisujen perustuvan kolmeen koordinaattiakseliin; aikaan ja paikkaan, aineellisiin voimavaroihin sekä henkisiin voimavaroihin. Strategian yleinen kaava on hänen mukaansa $S = \mathbf{K} \mathbf{F} \Psi t$, jossa \mathbf{K} on kullekin tapaukselle ominainen tekijä, \mathbf{F} edustaa aineellisia voimavaroja, Ψ (psi) henkisiä voimavaroja ja t aikaa. Kyseistä kaavaa ei ole julkisesti ilmoitettu käytetyn minkään toteutetun strategian laatimiseen. Periaatteellisia esteitä strategian peruseriaatteiden luomiseksi ei katsota olevan, Edellytyksenä on, että tällainen peruseriaate olisi tarkoituksenmukaista määrittellä ja sen tulisi olla totta. Strategian periaatteita pidetään yleisesti ohjenuorina, ja samalla strategian teoreetikot, kuten Svetšin, muistuttavat, että säännöt ovat epäasiallisia strategisen ajattelun yhteydessä. Joseph Wylie jopa katsoo, että sodankäynnin periaatteet ovat yritys rationalisoida ja luokitella maalaisjärkeä, mitä hän ei pidä mielekkäänä.

Beaufre ennusti 1960-luvulla, että entisaikojen lineaaristen sotien tilalle tulee vallankumoussotia, pysyviä konflikteja, toistuvia ristiriitoja ja loputtomia tieteellisiä, teollisia ja sotilaallisia ponnistuksia. Hänen kuvaamansa valtakamppailu, vaikkakaan ei ole voimakasta, olisi jatkuvaa. Hänen filosofiansa perusteella tulevaisuudessa suuri sota ja todellinen rauha tulisivat kuolemaan yhdessä.

Sir Liddell Hartin henkinen seuraaja ja kylmän sodan aikainen yhdysvaltalainen kontra-amiraali **Joseph C. Wylie Jr.** (1911–1993) tuli tunnetuksi sotilasstrategian määrittelmästä, johon hän yhdisti hallinnan eli kontrollin elementin. Wylie'n pääteos on *Military Strategy. A General Theory of Power Control* (1967), jossa hän kuvasi strategian suunnitelmaksi toimenpiteistä, joilla saavutetaan tavoitteita. Hänen ohjeensa oli, että huolimatta kaikista pyrkimyksistä rauhaan, sota on tuleva, eikä mikään maa kykene ennakoimaan tulevan sodan muotoa. Hänen tunnetuin maksiminsa sodan pelkistetyistä olemuksesta on, että vihollisen tuhoamista tärkeämpi tavoite on vihollisen hallinta. Hallinnan edellytyksenä on ”mies taistelukentällä aseensa kanssa”.

Wylie määritteli kaksi strategian mallia: peräkkäisten (*sequential*) tapahtumien ja kumulatiivisten (*cumulative*) tapahtumien strategiat. Peräkkäisten tapahtumien strategia on useiden, toisiaan seuraavien suunniteltujen tapahtumien sarja, jossa jokainen tapahtuma riippuu sitä edeltäneen tapahtuman menestyksestä. Hänen mukaansa vain peräkkäisten tapahtumien strategialla voidaan ottaa sodan hallinta ja toimeenpanna hallintaa sen jälkeen, kun se on vastustajalta riistetty. Peräkkäinen strategia on tyypil-

lisimmillään tavanomaisessa maasodankäynnissä, kuten liittoutuneiden eteneminen Ranskassa 1944 osoitti. Myös Yhdysvaltojen operaatiot Tyynenmerellä toisessa maailmansodassa toimivat esimerkkeinä siitä.

Kumulatiivisten tapahtumien strategiassa taas yksittäisten, toisiinsa liittymättömien tapahtumien yhdistelmä saa aikaiseksi lopputuloksenaan merkittävää vaikutusta. Kumulatiivisen strategian tavoite on kiistää vastustajalta sodan hallinta ja temmata hallinta itselle. Wylie piti merisodankäyntiä ja varsinkin kauppasaartoa esimerkkinä kumulatiivisesta strategiasta. Nykyaikaan tuotuna esimerkiksi kybertoimintaympäristössä vaikuttamista voidaan pitää luonteelta kumulatiivisen strategian toimeenpanona. Nykyaikaisessa sodankäynnissä suositellaan peräkkäisen ja kumulatiivisen strategian yhdistämistä siten, että saavutetaan paras hyöty kaikkien suorituskykyjen käytöstä.

Wyliele hallinta oli strategian ydin. Hallinta voi olla mitä tahansa viholliseen vaikuttamisesta sen tuhoamiseen. Kun hallintaa ei ole tai se on kriisissä, joudutaan sotaan. Kun taas hallinta saavutetaan, voidaan irtautua sodasta. Wyliehen mukaan voitto tai häviö eivät voi olla strategisen toiminnan mittayksiköitä. Vain jonkinasteinen kontrolli vihollisesta on mitattavissa. Minkä tahansa strategian, kuten maa-, meri-, ilma-, diplomaattisen-, talous-, yhteiskunta-, poliittisen- tai vaikkapa pokeripelin strategian tarkoituksena on toimeenpanna jonkinlaista strategian kohteena olevan hallintaa. Hallinta voi olla luonteeltaan ystävällistä, neutraalia tai vihamielistä. Kontrollia voidaan siis toteuttaa myös monin muin kuin sotilaallisin keinoin. Kaiken kaikkiaan kontrollin puute on osoitus strategian toimimattomuudesta.

Wyliehen ajattelun konkretisoitumisesta on näyttöä. Esimerkkejä siitä, miten hallinta on saavutettu vaatimattomalla määrällä aseellista voimaa, ovat muun muassa brittiläisten siirtomaajoukkojen kukistama kapina Mesopotamiassa 1920-luvulla, Yhdysvaltojen johtaman liittouman operaatio Irakissa 2003 tai vaikkapa Venäjän tekemä Krimin miehittäminen 2014. Kaikki operaatiot toteutettiin suhteellisen vähäisellä sotilasvoimalla hyödyntäen joko teknistä ylivoimaa (1920 ja 2003) tai niin sanottua hybriditoimintamallia (2014).

Yhdysvaltalainen romania-laissyntyinen **Edward Luttwak** (s. 1942) väittää, että sotilasstrategia vaatii erilaista ajattelutapaa kuin ”normaali” siviilielämä. Vuorovaikutus vastustajan joukkojen kanssa väittää sodan olevan todellisuus, joka ”*leviää omaa paradoksisista logiikkaansa noudattaen, ollen kaiken sen tavanomaisen lineaarisen logiikan vastaista, mikä säätelee elämänalueitamme*”. Tällä hän tarkoittaa, että edes menestyksekkäitä strategisia toimenpiteitä ei kyetä toistamaan, koska toinen osapuoli sopeutuu ja muuttaa vastatoimiaan siten, ettei sama lopputulos ole enää mahdollinen. Tämä vahvistaa strategian olevan enemmän taitoa kuin tiedettä.

Luttwak on selvästi Clausewitzin perinteeseen nojaava tutkija, joka on tehnyt uransa Yhdysvalloissa toimien valtion turvallisuushallinnon konsulttina useissa eri virastoissa. Urallaan hän kyseenalaisti useita puolustushallinnon organisaatioon ja toimintaan liittyviä käytänteitä. Luttwakin pääteoksena voidaan pitää kirjaa *Strategy. The Logic of War and Peace* (1987 ja 2001), jossa hän luo strategian käsitteen ympärille yleisen teorian, joka pätee sodan kaikilla tasoilla. Teorian mukaisesti sodan tasojen välillä vallitsee ristiriitainen logiikka. Hän kuvaa strategian kerrokselliseksi ja logiikaltaan paradoksaaliseksi. Kerroksilla on oma logiikkansa. Pääteosinä on, että järkevä strategia ottaa huomioon sodan eri horisontaalisten ja vertikaalisten tasojen väliset erot ja huolehtii kokonaisuuden toimivuudesta.

Luttwak oli kehittämässä Yhdysvaltojen mekanisoitua sodankäyntiä ja keskitti huomionsa sodan operatiiviseen tasoon, siihen mitä Jomini ja Liddell Hart olivat kuvanneet suureksi taktiikaksi (*grand tactics*). Yhdessä John Boydin kanssa Luttwak kannusti klassikoiden ajatusten tutkimiseen, mutta hyödyntäen postmodernin ajan kognitiivisia prosesseja. Hänen mukaansa poliittisesti riippumaton operatiivinen taso on sodan johdolle kriittisen tärkeä ja Yhdysvaltain asevoimilla on puutteita tällä alueella. Kylmän sodan aikakaudelle tyypillisesti strategia oli ajautunut yhä kauemmaksi sen tavanomaisesta määritelmästä eli voimankäytöstä sodan päämäärien hyväksi. Yhdysvaltalais- ja brittiupseerit yrittivät ratkaista ongelman keksimällä uudelleen poliittikasta vapaan sodan operatiivisen tason. Luttwakille sotilasstrategian paradoksi kulminoituu clausewitziläiseen ajatuskehitelämään, jonka mukaan mitä laajemmasta strategiasta tavoitteineen on kyse, sitä suurempi merkitys on sodan kitkalla tavoitteiden saavuttamiseen.

2000-luku

Colin S. Gray (1943–2020) oli nykyajan merkittävin strategian teoreetikko ja muun muassa Readingin yliopiston professori. Hän jätti jälkeensä laajan perinnön, joka sisältää syventäviä oppeja ja ajatuksia strategiasta sekä valikoiman laadukkaita strategian kirjoja. Grayn pääteoksena voitaneen pitää kirjaa *The Strategy Bridge* (2010), johon hän on koonnut jo 1970-luvulla alkaneen työnsä hedelmät. Kiteytettynä Gray määritteli politiikan tai paremminkin poliittisen ohjauksen suhteen sotilaallisille strategioille. Muita hänen merkittävimpiä teoksiaan ovat *Modern Strategy* (1999) ja *The Future of Strategy* (2015). Sekä Yhdysvalloissa että Britanniassa yliopistoissa, ajatushautomoissa ja valtioiden organisaatioissa vaikuttaneen Grayn pyrkimyksensä on ollut selittää sotilasstrategiaa; miksi se laaditaan, miten se laaditaan, miten sen tulisi toimia ja mitä seurauksia sillä on tarkoitus saada aikaiseksi. Hänen mukaansa strategia on silta, joka yhdistää poliittiset tavoitteet ja sotilaalliset suorituskyvyt.

Gray korosti strategian käsittelevän nimenomaan seurauksia, joten hänen mukaansa ei voi olla olemassa sellaista ilmiötä kuin ”strateginen toiminta”. Kaikki ja mikä tahansa sotilaallinen toiminta on tekemisensä osalta puhtaasti taktista tai mahdollisesti operatiivista, jolloin toiminnan strateginen laatu, riippumatta sen painoarvosta, on tiukasti sidoksissa toiminnan luonteeseen. Gray kuvaa taktiikkaa ”jonkin tekemisenä” mahdolliselle vastustajalle. Strategiaa kuvataan ”selityksenä edellä mainitun jonkin tekemisen tuloksista”. Gray väittää oikeutetusti, että termit taktinen ja strateginen valitettavasti sotketaan keskenään ja niiden merkitys hämärtyy.

Grayn vuosikymmenien työ käsittää strategian teoreettisen tarkastelun lisäksi laajasti ajatuksia niin klassisesta geopolitiikasta, strategisesta kulttuurista, sodan luonteesta kuin ydinasepelotteestakin. Hän muun muassa esitteli näkemyksen, jonka mukaan kylmän sodan aikaiset arviot pelotteesta erehtyivät, koska niissä ei ollut huomioitu poliittisen tahtotilan eroavaisuuksia. Hän käsitteli samassa yhteydessä niin sanotun peilivaikutuksen (*mirror effect*) vaaroja. Tällä hän tarkoitti tilannetta, jossa vastustajan – kyseisessä tapauksessa Neuvostoliiton – strategisia aikomuksia arvioitiin omista kulttuurisista ja (sotilas)poliittisista lähtökohdista.

Gray lähestyi strategiaa usein historiallisesta näkökulmasta ja painotti ihmisen, strategin, henkilökohtaisen osaamisen osuutta. Gray kuvasi strategian moniulotteista luonnetta ja tunnisti 17 ulottuvuutta, jotka hän jakoi kolmeen luokkaan: *ihmiset ja politiikka* (ihmiset, yhteiskunta, kulttuuri, politiikka, etiikka), *sotavalmistelut* (talous ja

logistiikka, organisaatio, sotilaallinen hallinto, informaatio ja tiedustelu, strategian teoria ja doktriini, teknologia) sekä *varsinainen sota* (sotilasoperaatiot, sotilasjohtaminen, maantiede, kitka, vastustaja, aika). Hänen mukaansa hyvä strategi onnistuu laatimaan kelvollisen strategian, jos näitä osatekijöitä on strategiassa käsitelty kokonaisvaltaisesti sekä itsenäisinä tekijöinä että yhteydessä toisiinsa.

Grayn opetukset on kirjoitettu nykyisyyden asiayhteyksiin peilaten, mutta hänen kiistattomana esikuvanaan on Carl von Clausewitz, jonka ajatukset ovat kuin sisäänkirjoitettuna useaan Grayn teeseistä. Merkittävin näistä on klassikkoteoria poliittisten toimintalinjojen, strategian ja sodan suhteista. Gray oli ahkera kirjoittaja, jonka tuotantoon kirjojen lisäksi voi tutustua muun muassa sotilasopetuslaitosten verkkosivuilla sekä strategiaa käsittelevissä blogeissa ja verkkokirjoituksissa. Gray on päätenyt helposti ymmärrettäviin johtopäätöksiin, joiden mukaan strategia on sekainen ja epälineaarinen prosessi ja että sota on aina uhkapeliä.

Historioitsija, Sir **Hew Strachan** (s. 1949) on perehtynyt erityisesti Britannian ja ensimmäisen maailmansodan sotahistoriaan. Skotlannissa syntynyt professori on toiminut useissa maineikkaissa yliopistoissa mukaan lukien Cambridge, Oxford ja Sandhurstin sotilasakatemia. Strachan korostaa strategisen dialogin tärkeyttä sellaisista seikoista, jotka käsittelevät sitä, mitä halutaan ja miten se voitaisiin toteuttaa. Yleisesti hän pitää strategiaa älyllisenä kaavana, joka rakentaa yhtenäisen muodon toimenpiteille niin sodan ja kuin rauhan aikana. Strachan on esittänyt kritiikkiä Yhdysvaltojen strategioille tai paremminkin niiden puutteelle Afganistanissa ja Syyriassa.

Strachanin laajan sotahistoriallisen tuotannon lisäksi hänen merkittävimpiin teoksiinsa kuuluvat strategiaa käsittelevä *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective* (2013) sekä suomeksikin käännetty *Clausewitz's On War. A Biography* (2007, *Clausewitzin Sodankäynnistä*, 2010). Hän käyttää historiaa peilinä ja tulkitsee erityisesti Clausewitzin kirjoituksia, joihin hän vertaa nykypäivän strategista ajattelua tai sen puutetta. Strachan väittää, että ydinaseet ovat syövyttäneet pois sen, mitä strategia tarkoittaa ja mitä se tekee. Tämä on johtanut sodan operatiivisen päätöksenteon korostumiseen, koska tällä alueella sotilaat olisivat ”vapaita” poliittisesta ohjauksesta. Poliittikan tekoa ja strategiaa vaivaa kuitenkin juuri ohjauksen puute. Strachan osoittaa, että on vaikea tietää minne mennä, jos ei tiedä mistä on tulossa.

Toinen historioitsija, joka on vaikuttanut merkittävästi siihen, miten tulkitsemme strategiaa menneisyyden tapahtumien kautta, on King's Collegen professori, Sir **Lawrence Freedman** (s. 1948). Hän on lyhyimmän ja iskevimmän strategian määritelmän luoja: ”*Strategia on voiman luomisen taitoa.*” Freedmanin massiivinen historiateos *Strategy. A History* (2013) toimii erinomaisena hakuteoksena niin sodan kuin strategiankin historiaan. Kirja käsittelee strategiaa myös alivoimaisen kannalta sekä esittelee perinteisten sotataidon klassikoiden lisäksi hieman harvemmin kuvattuja näkemyksiä, kuten yritysstrategiaa tai Saatanan vaikutusta.

Freedman tarjoaa teräviä näkemyksiä nykyisten ja tulevien strategioiden tueksi. Hänen mukaansa, vaikka strategia on kiistämättömän välttämätön, sitä on erittäin vaikeaa toteuttaa oikein. Usein sotilaalliset suunnitelmat tehdään viileän harkitsevasti, mutta ne todennäköisesti toimeenpannaan ennakoimattomasti ja tunnekuohun aikana. Strategian maailma on täynnä pettymyksiä ja turhautumista, koska usein menettelytavat eivät toimi eikä tavoitteita saavuteta. Strategia ei ole yksinkertaisesti vain organisoidun väkivallan tai pakkokeinojen käsittelyä, vaan se on läheisesti tekemisissä intuition, harkinnan ja suostuttelun kanssa.

Yhdysvaltalainen eversti ja sotahistorian tohtori **Harry R. Yarger** palveli muun muassa US Army War Collegessa pitkäaikaisena professorina. Hän on keskittynyt strategian teoriaan, jonka hän kuvasi tarjoavan määritelmiä, terminologiaa ja metodeja, joita voidaan käyttää strategisten hypoteesien ja olettamusten testaamiseen. Yargerin eräänä tärkeimpänä teoksena voitaneen pitää kirjaa *Strategic Theory for the 21st Century* (2006), jossa hän määritteli strategian tarkoitukseksi strategisten vaikutusten tuottamisen. Nämä vaikutukset eivät rajoitu vain yhteen toivottuun vaikutukseen, vaan strategiolla on usein myös toisen ja kolmannen aallon vaikutuksia, joiden seurauksia ei aina kyetä ennalta arvioimaan.

Yarger on toistanut Graynkin esittelemän ajatuksen siitä, että strategia on kokonaisvaltaista ja siten strategisen ajattelun on oltava laaja-alaista. Hänen mukaansa strategia antaa suunnan, sen tarkoitus on kontrolloida ja se on tarkoitettu (sotilaallisen) voiman käyttöön. Yarger kuvasi myös, että suunnitelmat tekevät strategioista toteuttamiskelpoisia, mutta hän ei tarkoita, että toteuttamiskelpoinen olisi synonyymi tulokselliselle toiminnalle. Siten strategia toimialana vaatii strategilta enemmän kuin vain suunnitelmien laatimista. Yarger korosti myös sitä, miten strategian toteutuminen on riippuvaista sen tuottamista monikerroksisista seurauksista, jotka ilmenevät usein vasta pitkän ajan kuluessa. Tämä asettaa strategin epäkiitolliseen asemaan nykyaikaisessa, nopeita tuloksia vaativassa yhteisössä.

Yleisesti strategiaa on kuvattu voiton teoriaksi. Kuitenkin, kuten Gray asian on ilmaissut, strategia tai sen teoria eivät kykene tarjoamaan taikapolkua tai yleisävainta voittoon, mutta strategisen ajatusmaailman ymmärrys voi tasoittaa tietä kohti toivottua loppuasetelmaa.

II

STRATEGIOITA JA SOTATEORIOITA

Jos vihollista on tartuttu kurkusta, on vähemmän todennäköistä, että se hyökkää takaamme.

Aleksandr Svetsšin

Kirjan tässä osassa keskitytään sotilasstrategiaan liittyviin alastrategioihin ja teorioihin. Tyypillistä sotilasstrategiaa, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin, ei ole olemassa, sillä jokainen sota tai vastakkainasettelu vaatii omanlaisensa strategian. Colin S. Gray on tunnistanut useita erilaisia strategian tyyppejä, jotka eivät ole sinällään kattavia, vaan yleensä niitä yhdistellään. Meri-, ilma-, ydinase-, avaruus-, kyber- ja informaasodankäynnin strategioiden teorit käsittelevät hyvin usein noiden ilmiöiden teknistä, taktista tai operatiivista käyttöä tai sitten niistä puhutaan tiettyinä poliittisena toimintalinjana suurstrategian tasolla. Tämä luku käsittelee noiden strategioiden kehittymistä ja rooleja, vaikkakin Edward Luttwakin mukaan yksittäinen puolustushaara tai toimiala ei muodosta omaa käsitteellistä strategian tasoaan. Hän käyttää lähes kaikista tässä luvussa esitetyistä strategioista termiä *nonstrategies*, millä hän tarkoittaa varsinaisen strategian alapuolella olevia toimintamenetelmiä ja suunnitelmia.

Varsinkin Clausewitziin, mutta myös hänen aikalaisiinsa kohdistettu kritiikki maasodankäynnin ylikorostuneesta asemasta on ollut aiheellista. Tuon aikaisiin näkemyksiin on kuitenkin löydettävissä perusteltuja syitä. Muun muassa ymmärrys globaalista strategiasta oli vasta syntymaisillään 1800-luvulla ja luonnollisestikaan ennen 1900-lukua ei voitu edes kuvitella ilmaulottuvuuden liittymistä strategioihin.

Meri- ja ilmastrategioiden hallitsemisen lähtökohtana on asiaankuuluvan luonnon-elementin ymmärtäminen. Meristrategin on ymmärrettävä merta ja ilmastrategin on tunnettava fyysisesti eri tavoin haastava ulottuvuus. Molemmissa toimintaympäristöissä pätee sama lainalaisuus. Siellä toimivat ovat vain vierailijoita. Ihmiset elävät maalla, eikä merta tai ilmaa maapallon ympärillä voida valloittaa. Kuitenkin varsinkin mereen ihmiskunnalla on ikaikainen suhde, kun sen antimia on käytetty ravinnoksi sekä sen tarjoamia vesiväyliä kuljetuksiin. Ilmatilan hyödyntämisen suurimpana mahdollistajana on luonnollisesti ollut tekniikan kehittyminen.

Näiden luonnon sävyttämien strategioiden jälkeen kirjassa tarkastellaan tuhoamis-, kulutus- ja nälännytystrategioita, epäsuoran lähestymisen strategiaa, rajoitettujen sotien sekä pienten valtioiden strategioita, pelote- ja pakotestategioita, ydinasestrategiaa, strategisen hallinnan teoriaa sekä strategioita, jotka perustuvat systeemitteorioihin. Tarkastelun painopisteessä ovat sellaiset strategiat ja teorit, joilla voisi olla kosketusta suomalaiseen sotilasstrategiaan, joten muun muassa ydinasestrategian käsittely on vain pintapuolista.

Luku 8. Meristrategiat

Merta on hyödynnetty jo ennen antiikin aikaa kaupankäynnin lisäksi hallitsijoiden välisessä kilpailussa. Muun muassa peloponnesolaissota käytiin merentakaisista vihollista vastaan ja Hannibalin kuuluisa Alppien ylitys olisi ollut tarpeeton, jos roomalaiset eivät olisi hallinneet Välimeren. Kuitenkin varsinaisia meristrategioita on kehitetty vasta 1800-luvun loppupuolelta lähtien.

Meristrategia käsittelee merellisen asevoiman käyttöä valtion poliittisten päämäärien saavuttamiseksi samaan tapaan kuin yleinen strategia käsittelee kaikkia suorituskykyjä. Meristrategian teoria sisältää pelkistetyksi kaksi osaa, jotka ovat merenherruuden saavuttaminen ja merenherruuden hyödyntäminen maa-alueiden hallinnan luomiseksi. Merisodan klassisena päämääränä onkin pidetty merenherruuden saavuttamista. Merisodankäynnin keskeiset periaatteet ovat varsin pysyviä; havaitse, tavoita ja hallitse meriyhteyksiä sekä kiistä vastustajan hallinta merellä.

Merenherruus on merialueiden ja merikuljetusten hallintaa, mikä sisältää yleensä myös alueen ilmanherruuden. Merenherruus on ajallista tai paikallista, sillä mikään valtio tai liittouma ei kykene ylläpitämään sitä jatkuvasti ja täydellisenä. Nykyään merenherruuden käsitteen sijasta on alettu käyttää merenhallintaa, joka ilmaisee, kenellä on voima käyttää merta ja millaisin reunaehdoin, mutta perusajatus taustalla on kuitenkin sama – kuka hallitsee merta ja kuinka vapaasti.

Meristrategia muodostuu sotilaallisista merellisistä suorituskyvyistä ja niiden käytöstä tai käytöllä uhkaamisesta, valtion muista poliittisista toimista (kuten talous- ja merikuljetuspakotteiden käyttö tai niillä uhkaaminen) sekä poliittisista päämääristä. Merelliseen suorituskykyyn eli merivoimaan sisällytetään usein varsinaisten taistelualueiden lisäksi kauppa- ja kalastuslaivastot sekä edellytykset niiden käyttämiseksi.

Meristrategiaa pidetään sotilasstrategian helpoimmin rajattavana osana, vaikkakin itse käsitettä käytetään harvoin. Ennemmin puhutaan merivoimasta ja sen strategisesta käytöstä. Merivoima ei kuitenkaan toimi itsensä takia, vaan toteuttaa osaltaan strategiaa yhteisen poliittisen tavoitteenasettelun mukaisesti. Merivoimalla voidaan pelottaa tai pakottaa ilman muiden puolustushaarojen tukea, mutta se on kyvykkäimmillään yhteisoperaatioissa. Merisodankäynti on aina sidoksissa sodankäyntiin maalla. Kuten Ville Vänskä on todennut, ahtaasti tulkittuna puhdasta merisotaa ei ole olemassa.

Nykyaikaisen meristrategian parhaina teoreetikkoina voidaan pitää yhdysvaltalaisesta Alfred Mahania ja englantilaista Sir Julian Corbettia. He näkivät, että merivoima (*sea power*) on paljon enemmän kuin vain laivastoja, sota-aluksia ja maihinnousuja. Kontra-amiraali **Alfred Thayer Mahan** (1840–1914) oli kirjallisesti erittäin tuottelias meriupseeri, joka käytti usein historiaa esimerkkinä siitä, että merivoimia on ollut taistelemassa merellä, ja että meritaistelut ovat olleet merkittäviä suurimpien sotien lopputulosten kannalta.

Mahan oli perehtynyt sekä Clausewitzin että Jominin oppeihin, ja aikakauden tapaan hänenkin teorioissaan korostui ratkaisevan taistelun merkitys. Hänen sanotaan tehneen merisodankäynnille sen, mitä Jomini teki maasodankäynnille eli nosti sodankäynnin eräänlaiseksi tieteeksi. Mahan korosti kuitenkin myös merivoiman merkitystä kansakunnan menestymiselle sodassa ja rauhassa. Mahanin pääteos on vuonna

1890 julkaistu *The Influence of Sea Power upon History*, jonka pääsanomana on sodan voiton riippuvuussuhde merenherruuden saavuttamisesta. Mahan näki merivoiman tärkeimmäksi rooliksi meriyhteyksien suojaamisen ja turvaamisen, mitkä edellyttävät valtiolta vahvaa laivastoa. Merenherruuden saavuttamisen kannalta oli keskeistä vastustajan päävoimien lyöminen ratkaisutaistelussa.

Mahania on usein tulkittu kapea-alaisesti ja väitetty hänen keskittyneen liikaa ratkaisevaan taisteluun merenherruudesta. Hän on kuitenkin kirjoittanut, että vain merivoima kykenee tuottamaan sellaisen pysyvän ja tukahduttavan paineen, jolla voidaan katkaista vihollisen yhteydet ja samalla ylläpitää omat, minkä yhteisvaikutus on merkittävä tuki sotatoimille. Mahanin teoriolla on suora yhteys jo esitellyn kontra-amiraali Wylieen kehittämään hallinnan teoriaan.

Sir **Julian S. Corbett** (1854–1922) oli historioitsija, joka tuosta asemastaan huolimatta vakuutti teorioillaan suuresti brittiläiset valtionjohtajat ja meriupseerit. Hänen meristrategiaa ja merisodankäyntiä käsittelevä kirjansa *Some Principles of Maritime Strategy* julkaistiin vuonna 1911, ja se esitteli Corbettin keskeisimmän opin poliittisten tavoitteiden ja merivoiman oikeasta suhteesta. Vahvasti clausewitziläiseen ajatteluun nojautuen Corbett painotti, että tehokas strategia on kansallisten tavoitteiden sekä historian ja puhdasoppisen teorian ymmärtämisen tuote. Hän myös korosti kaikkien kansallisten voimavarojen, erityisesti maavoimien ja merivoimien, yhteistyötä poliittisten päämäärien eteen sekä merivoiman yhteyttä valtioiden ulkopoliittikkaan.

Corbett piti yksittäisiä laivasto-operaatioita tärkeämpänä strategisia pisteitä eli maantieteellisiä kohteita, jotka voitaisiin saavuttaa ja hallita merellisillä toimilla. Hänen sanotaan osoittaneen, että jokainen valtio tarvitsee sekä historiaan että teoriaan perustuvan ainutlaatuisen strategisen doktriininsa, jotta se voisi vastata nykyisyyden strategiaan tarpeisiin. Sekä Corbett että Mahan molemmat esittivät, että merivoima on yhdistelmä sotilaallista taisteluvoimaa ja merellistä taloudellista voimaa. Tämän takia merellisiä suorituskykyjä ei tule käyttää pelkästään merisodankäyntiin, vaan yhtä lailla valtiomiestaidon välineenä. Heidän teoriansa eivät kuitenkaan ole huomioineet kehitystä, jossa valtioiden asema on heikentynyt ei-valtiollisten toimijoiden, kuten huumekartellien, kapinallisten ja terrorististen organisaatioiden, vaikutuksesta.

Kuten todettua, merivoima on väline strategisen tavoitteen saavuttamiseksi. Merenherruus on tavoite, jolla voidaan saavuttaa menestystä sodassa. Ylivoimainen merisodankäynnin kyky mahdollistaa sodan voittamisen strategisten vaikutuskeinojen kautta. Yhdistelmällä Mahanin ja Corbettin teorioita voidaan vetää johtopäätös, että merisota on aina joko merenherruuden hankkimista tai merenherruuden kiistämistä, mitkä molemmat ovat merivoiman tavoitteita. Näiden tavoitteiden saavuttamisen kautta mahdollistetaan sotilaallisen voiman siirtäminen meren kautta sotänäyttämön maa-alueelle.

Merisodankäynnin keinoja ovat meren hallinta (*control*), voiman projisointi, meriliikenneyhteyksien muodostaminen, amfibio-operaatiot sekä merisaarto. Merisaarto, johon myös kauppasaarto sisällytetään, on keino, jolla pyritään vastustajan laivastojen tai niiden osien sulkemiseen tukialueilleen tai koko valtion eristämiseen meriliikenneyhteyksistä. Saartoa kevyempi toimi on risteily- tai kauppasota, jossa vaikutetaan yleensä heikosti suojattuja merikuljetuksia vastaan. Merivoimien operatiivinen toiminta liittyy yleensä aina johonkin edellä luetelluista.

Merivoiman käyttäminen strategisella tasolla on säilynyt hämmästyttävän muuttumattomana aikojen saatossa. Tekninen kehitys, kuten esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeinen aika ydinaseineen, on pääsääntöisesti muuttanut operatiivista ja taktista toimintaa. Vaikka merioperaatiot ja merisodan kuva ovat muuttuneet monimutkaisemmiksi ja yhteiskuntarakenteiden muutokset muokkaavat kaikkea sodankäyntiä, on meristrategian perusolemus säilynyt suhteellisen muuttumattomana ja sen kehitystä tarkastellaan edelleen suurvaltojen strategisten tavoitteiden ja voimasuhteiden kautta.

Luku 9. Ilmastrategiat

Ihmiset ovat vain vierailijoita ilmassa aivan kuten merelläkin. Kuitenkin nopeus ja tarkkuus, joilla mikä tahansa alue maapallolla voidaan saavuttaa, ovat muuttaneet ratkaisevasti niin kansainvälistä kauppaa kuin sodankäyntiäkin. Juuri tämä liikkumisen vapaus on määrittänyt ”kolmatta ulottuvuutta” tarjoten uudenlaisia strategisia mahdollisuuksia jopa enemmän kuin pelkkä ilma-asejärjestelmien kehittäminen. Kuitenkin ilmastrategiaa mainitaan harvoin, vaikka ilma-ase on merkittävä voima etenkin suurvaltojen keinovalikoimassa. Sen sijaan puhutaan ilmavoiman tai ilma-aseen strategisesta käytöstä.

Ilmastrategia käsittelee ilma-aseen strategista käyttöä valtion poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Ilma-aseesta ja sen käytöstä on tullut ajankohtaista vasta 1900-luvulla. Ilmailu muuttui Wrightin veljesten saavutusten jälkeen ja se valjastettiin sodankäynnin käyttöön välittömästi. Riippumatta siitä, onko lentolaite miehitetty vai miehittämätön, ilmavoima luottaa tekniikkaan. Tästä johtuen pienetkin tekniset kehitysaskleet voivat olla merkittäviä taktisella ja operatiivisella tasolla. Aikaisempien aikojen strategit tuskin kykenivät edes uneksimaan niistä mahdollisuuksista, jotka ilma-ase tarjoaa.

Ilmastrategian kehittämistä perusteltiin aluksi väittämällä, joiden yhdistävänä piirteenä olivat ilma-aseen edut suhteessa maataisteluihin sekä mahdollisuus väkivaltaisuuksien vähentämiseen. Ensiksi asianmukaisesti käytetty ilmavoima mahdollistaisi itsenäisen ja puolustajan vastatoimenpiteet ohittavan tien voittoon. Toiseksi maasodankäynnissä puolustus säilyttäisi valta-asemansa, mikä tarkoitti vihollisen lyömistä ja verenvuodatusta sekä voimavarojen kuluttamista. Tältä vältytään, koska ilmakomponentti voisi hyökätä suoraan vihollisen tärkeimpiin kohteisiin. Kolmanneksi, vastoin kuin maakomponentilla, ilmahyökkäys olisi taistelutapana vahvempi kuin puolustus. Neljänneksi ratkaisevaan tulokseen päästäisiin vaikuttamalla kansaan ja sitä kautta valtion päättäjiin aiheuttamalla tuhoa niissä kohteissa, joita nykyään kutsuttaisiin elintärkeiksi toiminnoiksi. Ja viimeiseksi, edun katsottiin olevan sillä, joka hyökkää ensin.

Vaikka ilmakomponentti on erittäin hyödyllinen strateginen voimavara, sen heikkouksena on yksi sen vahvuuksista – ilmavoima on vahva ilmassa, mutta sillä ei kyetä poistamaan fyysisen läsnäolon tarvetta maassa. Ilmavoiman strategiset saavutukset kyetään harvoin ylläpitämään ilman muuta sotilaallista läsnäoloa. Ilmastrategian välineitä ovat *strategiset ilmapuolustusvoimat* (kuten varoitus- ja valvontajärjestelmät, hävittäjä-, ilma- ja ohjuspuolustusjärjestelmät), *ilmahyökkäysvoimat* (lentokoneet ja ohjusasejärjestelmät, joilla on myös ydinasekuorma) sekä *tukivoimat* (muun muassa ilmakuljetuskapasiteetti ja tuki muille puolustushaaroille).

Ilmastrategian toteuttamisen eli ilmaoperaation katsotaan sisältävän kolme erilaista operointitapaa. Ensiksi strateginen pommitus, jolla tähdätään vihollisen elintärkeiden toimintojen lamaannuttamiseen. Toiseksi varustamisen estäminen kohdistamalla vaikutus kuljetuksiin ja kuljetuksen infrastruktuuriin ja varastoihin sekä kolmanneksi suorat iskut vastustajan sotilasyksiköitä ja kohteita vastaan.

Ensimmäisen maailmansodan syttyminen toimi kipinäna lentoaseen voimakkaalle kehittämiselle. Sitä ennen ilma-asetta oli jo käytetty muun muassa käsikranaatein tehtyyn pommitukseen Libyassa. Maailmansodan taistelujen yllä lentäneille sanotaan muodostuneen vahva ”ei koskaan enää” -tuntemus. He näkivät maataistelujen tuloksettomuuden kaikessa kurjuudessaan, ja alkoivat kehittää ajatusta vaikutuksen ulottamisesta vihollisen selustaan matalalla riskillä, jotta päämäärät saavutettaisiin nopeammin ja vähemmällä uhrauksilla.

Ilmastrategian klassisten teoreetikkojen kulta-aika oli 1920–30-luvuilla, jolloin vaikutti muiden muassa italialainen kenraali **Giulio Douhet** (1869–1930). Hän kuvasi kirjassaan *Il Dominio dell' Aria (The Command of the Air)* vuonna 1921 lentokonetta ”loistavaksi hyökkäysaseeksi”, joka tekee maajoukot tarpeettomiksi. Douhetismi oppisuuntana korostaakin ilmanherruuden merkitystä ja sitä, että ilmanherruuden hankkinut valtio voi strategisella pommituksella saavuttaa voiton vastustajastaan ilman muiden puolustushaarojen apua. Kun vastustajan ilmavoimat tuhotaan kenttille ilmanherruuden saavuttamiseksi, kyetään oma ilmaoperaatio ulottamaan vastustajan elintärkeille alueille. Tämä mahdollistaa teollisuuden sekä yhteiskunnan ja hallinnon kohteiden tuhoamisen, mikä taas johtaisi kansan taistelutahdon romahtamiseen. Douhet uskoi, että valtionjohdon valinta sodan käymisestä on suhteessa kansalta saatavaan tukeen.

Yhdysvaltalainen prikaatinkenraali **William Mitchell** (1879–1936) uskoi myös sodan voittamiseen pelkästään ilma-asetta käyttäen ja väitti, että ilmavoiman pääasiallinen tehtävä sodassa olisi lamaannuttaa vastustaja siten, ettei se kykene jatkamaan sotimista. Hän piti ilmasodankäynnin tärkeimpinä kohteina vihollisen taloudellista ja teollista voimaa, ja hänen oppiensa perusteella laadituista teorioista käytettiin myöhemmin nimitystä *industrial web theory*. Teoriat ja doktriinit vaikuttivat sotatekniseen kehitykseen ja yhtenä tuloksena luotiin kuuluisa yhdysvaltalainen B-17-pommikone ”Lentävä linnoitus”. Mitchell korosti myös ilmapuolustuksen merkitystä omien kohteiden suojaamisessa. Vaikka strategisissa piireissä kannatettiin laajasti Douhetin ajatuksia, oli ilma-aseen merkityksestä muitakin näkemyksiä. Britanniassa tuohon aikaan ajateltiin, että ilmatilan hallinta voisi olla keino vähentää maasijoitteisten etulinjan joukkojen määrää, mutta sillä ei kyettä poistamaan tarvetta maa-alueiden valtaamiseen ja hallintaan. Ilma-aseella olisi strategista merkitystä myös koston välineenä.

Toinen maailmansota toi laajasti esille ilma-aseen käytön niin strategisesti kuin operatiivisestikin. Uudet lentokonetyypit, ensimmäiset kauaskantoiset rakettiaseet, lentotukialukset lentokoneineen, strategiset pommitukset Saksaa vastaan sekä eräänlaisena huipentumana atomipommin kuljettaminen maaliinsa pommikoneella korostivat ilmastrategioiden merkitystä. Toisaalta sota myös osoitti osan teorioista virheellisiksi ja haavoittuvaisiksi. Laajat pommitukset olivat epätarkkoja, eivätkä ne johtaneet kansan tahdon murentumiseen. Ilmapuolustusta ei aina kyetty läpäisemään muuten kuin kestävämmällä tappiolla, eikä rakettien käyttö johtanut voittoon. Kuitenkin liittoutuneiden ilma-ase vaikutti ratkaisevasti sodan lopputulokseen.

Sodan tai kriisin aikana ilma-aseen käyttö on yleensä ilmanherruuden hankkimista, taistelualueen eristämistä ja tulitukea. Tämän lisäksi ilma-ase toimii myös pelotteena, jonka voisi sanoa olevan yksi Suomen ilmavoimien tärkeimmistä rooleista. Ilmasodankäynti on ollut merkittävässä roolissa kaikissa suuremmissa sotilaallisissa konflikteissa 1900- ja 2000-luvuilla.

Kahdella yhdysvaltalaisella teoreetikolla, jotka esitellään tarkemmin myöhemmin kirjassa, on ollut vaikutusta ilmastrategian lisäksi yleiseen sotilasstrategiseen ajatteluun. Eversti John Boyd kehitti teorian niin sanotusta OODA-silmukasta, jolla pyritään vastustajaa nopeampaan johtamiseen ja toimeenpanon sykliin. Eversti John Warden katsoi Clausewitzin näkemyksestä poiketen, että sodan jokaiselta tasolta on löydettävissä voimallisia lähteitä. Hän loi teorian kehämäisestä maalien valinnasta ja niihin vaikuttamisesta, missä tärkeimpänä kohteena ovat vastustajan johtajat. Boydin ajatusten pohjalta kehitettiin yhdysvaltalainen ilma-maataistelun (*AirLand Battle*) oppi ja Wardenin teoria oli lähes puhtaimmillaan käytössä Persianlahden sodassa.

Uuden ajan tekniset ratkaisut ja innovaatiot, kuten häiveteknologiset järjestelmät, hypersoniset aseet, miehittämättömät ilma-alukset sekä ilma-aseen tarkkuus, ulottuvuus ja nopeus ovat kiihdyttäneet keskustelua ilma-aseen kehittymisen vaikutuksesta sodan kuvan muutokseen. Kaikkien ulottuvuuksien, tai suomalaisittain operatiivisten toimintaympäristöjen, suorituskyvyt vaikuttavat valtion valitsemaan sotilasstrategiaan potentiaalillaan. Voidaan sanoa, että nykyään ei enää toteuteta erillisiä ja itsenäisiä meri- tai ilmastrategioita, vaan ilma-aseen tai merivoiman käyttö liittyy yhteiseen sotilasstrategiaan ja yhdistettyyn sotilaallisten suorituskykyjen käyttöön.

Ilma-aseelle ovat luonteenomaisia yksittäiset, taktiset suorituskyvyt, joilla voi olla strategista vaikuttavuutta, kun taas merivoimalla mahdollistetaan muiden suorituskykyjen käyttö yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tätä pyrkimystä on tuettu 1900- ja 2000-luvuilla useilla itsenäisillä teorioilla voimankäytöstä. Jotkut näistä ovat saaneet nimeensä liitteen ”strategia”. Hyvin puritaanisesti ajatellen ja Luttwakia myötäillen voidaan kysyä, ovatko nämä strategiat oikeasti itsenäisiä sotilasstrategioita, vai ovatko ne vain tapoja käydä sotaa. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan merkittävimpiä sotateoreetikkoja sekä sellaisia sotilaallisia strategioita, jotka edelleen vaikuttavat valtakamppailussa.

Luku 10. Tuhoamis-, kulutus- ja näännytysstrategiat

Strategian kilpailullista luonnetta korostavat erityisesti vastustajan tuhoamiseen, kuluttamiseen tai näännyttämiseen pyrkivät sotilasstrategiat. Nämä kolme perustavaa laatua olevaa strategiaa ovat olleet käytössä historian alkuhämäristä lähtien ja niillä kaikilla on läheinen yhteys sotataidon klassikoiden teorioihin. Kuluttamisen ja näännyttämisen on sanottu olevan perusta kaikille muille sotilasstrategioille. Itse asiassa jokainen strategia sisältää elementtinä vastustajan materiaalisen ja henkisen suorituskyvyn heikentämistä tai ainakin uhkan siitä. On kokonaan toinen kysymys, ovatko tuhoamis-, kulutus- ja näännytysstrategiat varsinaisesti strategioita, vai ovatko ne vaikuttamista, joihin strategisella toiminnalla pyritään. Loppuun kuluttaminen tai näännyttäminen ovat tyyppillisiä menetelmiä silloin, kun muut strategiat ovat epäonnistuneet. Tästä esimerkkinä toimii Leningradin piiritys 1941-1944.

Tuhoamisstrategian tavoitteena on nimensä mukaisesti tuhota vihollisen sotavoimat suoralla hyökkäyksellä sekä samalla lamaannuttaa vastustajan taistelutahto. Tuhoami-

sella on yhteytensä Clausewitzin ja Jominin suoraan lähestymistapaan, jossa vihollinen nujerretaan ratkaisevassa taistelussa iskemällä sen voimanlähteeseen. Tuhoaminen on korkean riskin, mutta myös korkean hyödyn strategia. Tuhoamisstrategia pitää sisällään mielikuvan nopeasta sodasta, jonka edellytyksenä on asevoimien laadullinen ja määrällinen ylivoima.

Tuhoamisstrategiaa on suunniteltu käytettävän konventionaalisessa sodankäynnissä. Epätavanomaisessa eli ei-konventionaalisessa sodassa vihollinen on yleensä ryhmitykseltään niin hajaantunut, ettei tuhoamisoperaatioilla kyetä vaikuttamaan siihen riittävästi halutun tuloksen saavuttamiseksi. Svetšin väitti, että tuhoamisstrategian hallitseva asema ja vihollisen tuhoamiseen tähtäävät operaatiot kaventavat strategisen ajattelun ulottuvuutta. Tuhoamisstrategiassa yhteenotto vihollisen kanssa on väistämätön ja taistelujen jälkeinen tilanne jää epätietoisuuden paksun usvan verhoamaksi.

Kulutusstrategia on sotilasstrategioista ehkäpä selväpiirteisinkin. Yksinkertaistettuna se tarkoittaa vastustajan sotilasvoiman tuhoamista nopeammin kuin se kyetään korvaamaan pitäen omat tappiot samaan aikaan siedettävänä. Kuluttaminen tavoittelee vihollisen asevoimien täydellistä romahtamista joko taistelussa, hakiessa edullisempia asemia tai uhkaamalla jotain elintärkeää kohdetta. Tällä strategialla on yhteyttä epäsuoraan lähestymistapaan, ja siinä on oleellista aloitteen säilyttäminen ja jatkuva mahdollisuuksien hakeminen. Periaatteessa tavoite on sama kuin tuhoamisstrategiassa eli vihollisen asevoiman tekeminen taistelukyvyttömäksi ja vastustuksen lopettaminen. Valitut keinot ovat kuitenkin erilaisia niin toteutustavaltaan kuin kestoaltakaan.

Näännytysstrategia keskittyy vihollisen materiaalien resurssien tuhoamiseen sekä henkisen tahdon murtamiseen. Näännytystä voidaan pitää kuluttamisen psykologisena vastineena, mutta lopputulokseltaan samanhenkisenä. Näännyttäminen kohdistuu sotapotentialin tuhoamisen lisäksi vastustajan henkiseen ja aineettomaan toimintaan kuten moraliin ja kansan luottamukseen. Sillä pyritään myös lamaannuttamaan yhteiskunnan ja talouden tuki taistelemiselle. Periaatteessa näännytyksen ajatuksena on tehdä sotatoimet liian kalliiksi kestää. Näännytysstrategialla on läheinen yhteys rajoitettujen sotien strategioihin sekä kumoukselliseen sodankäyntiin.

Kuluttamista tai näännyttämistä käytettäessä on aina arvioitava, miten tehdyt päätökset vaikuttavat vastustajaan suhteessa asetettuihin panoksiin. Samalla on päätettävä, millä vain materiaalilla voimalla voidaan saada aikaiseksi ratkaisu sekä arvioitava, miten operaatioalueen fyysinen ja poliittinen maantiede vaikuttavat strategian toimeenpanoon. Joka tapauksessa kaikki sotilasstrategiat aiheuttavat ihmishenkien menetyksiä. Kulutus- ja näännytysstrategiat ovat vaikeita poliittiselle johdolle, koska heille on haastavaa valita toimintatapa, joka tuottaa korkeita ihmisuhrimääriä.

Edellä esitetyistä teorioista on historialliset esimerkkinsä, jotka soveltuvat hyvin lisäämään ymmärrystä sotilasstrategiasta myös nykyaikana. Tuhoamisstrategian merkittävin esimerkki on liittoutuneiden toisen maailmansodan strategia Saksaa vastaan. Myös Yhdysvaltojen sodissa Persianlahdella voidaan sanoa hyödynnetyn tuhoamisstrategiaa. Ensimmäinen maailmansota pitkittyneine asemasotavaiheineen lienee raadollisin esimerkki kulutusstrategiasta. Kylmän sodan strategisen kilpailun huippenus kaatoi Neuvostoliiton ja johti Yhdysvaltojen voittoon koko kylmästä sodasta. Tämä huippenus oli kilpavarustelukierre, jonka eräänä tavoitteena Yhdysvalloissa oli rakentaa avaruuteen sijoitettava ohjuspuolustusjärjestelmä, jota kutsutaan tähtien sodaksi.

Tuhoamis- ja kulutusstrategiat ovat puhtaasti viholliseen keskittyviä, joten ne eivät ole toimivia tilanteissa, joissa vastustaja ei noudata tai toteuta konfliktissa muiden osapuolien kanssa samoja ehtoja tai sodankäynnin tapoja. Nykyajan johtavat strategiset toimijat pyrkivät välttämään näännytysstrategiaa, jos heillä on muita keinoja käytettäväänään. Näännytys on usein viimeinen keino tai heikomman strategia taistelussa vahvempaa vastaan, koska se vaatii yleensä huomattavan pitkän ajan ja kuluttaa merkittävästi myös omia resursseja.

Luku 11. Epäsuoran lähestymisen strategia

Sunzi on ensimmäinen sotateoreetikko, jonka kirjoituksissa on ajatuksia epäsuoran lähestymistavan merkityksestä. Epäsuoran lähestymistavan strategia perustuu pyrkimykseen kaventaa vastustajan valinnanvaihtoehtoja. Eli toisin sanoen tavoite on saattaa vihollinen ”sijoiltaan” (*dislocate*) keinoilla, joissa omia vahvuuksia käytetään vihollisen heikkouksia vastaan – tai valitaan odotusten vastaisia keinoja aiheuttaen yllätyksiä ja sekaannusta. Perimmäinen tarkoitus on romahduttaa vastustajan sotilaallinen suorituskyky ja poliittinen tahto sekä lopulta kyky taistelujen koordinoituaan jatkamiseen. Epäsuora lähestymistapa mahdollistaa myös muiden kuin sotilaallisten suorituskykyjen käyttämisen tavoitteiden saavuttamiseksi. Se tuo taistelujen rinnalle sodankäynnin psykologisen ulottuvuuden.

Marko Palokankaan mukaan epäsuoraa lähestymistapaa tai epäsymmetrisiä sodankäyntimenetelmiä ja keinoja käytetään yleensä hyväksi silloin, kun käsitetään, että vastustajaa ei pystytä kohtaamaan tavanomaisin keinoin. Pääsyyinä epäsymmetristen menetelmien käyttöönottoon on luultavasti puuttuva kyky hankkia tarpeellinen poliittinen tai sotilaallinen voima, joka mahdollistaisi vastustajan suoran kohtaamisen. Epäsymmetrinen toimija toivoo voivansa kestää vihollisen taholta tulevan paineen toimimalla epätavanomaisesti ja hyödyntämällä muita keinoja kuin puhtaasti sotilaallista voimaa. Oikean epäsymmetrisen lähestymistavan valinta voi, ainakin teoriassa, mahdollistaa jopa suurvallan kohtaamisen, mikä on lähes toivoton tehtävä tavanomaisin sotilaallisilla keinoin.

Puhtaimmillaan epäsymmetrinen sodankäynti on omien kilpailuetujen hyödyntämistä käyttämällä sopivia epätavanomaisia keinoja vihollisen oletettuja heikkouksia vastaan. Viime vuosisadan alussa brittiläinen jalkaväkiupseeri, kapteeni Sir **Basil Liddell Hart** (1895–1970) oli epäsuoran lähestymistavan puolestapuhuja ja nykyaikaisen rajoitetun voimankäytön teorian kehittäjä. Hän syytti ensimmäisen maailmansodan sodanjohtoa länsirintaman tappioista, koska he hakivat clausewitzilaista ratkaisevaa taistelua. Toisen maailmansodan osalta hän arvosteli brittikenraalien olleen kyvyttömiä käyttämään panssaria, kun taas saksalaiset saavuttivat menestystä sen avulla.

Liddell Hartin pääteos *Strategy* (1954) esittelee ajatuksia viholliseen vaikuttamisesta epäsuorasti, mikä taas johtaa vastustajan henkiseen lamaannukseen ja pakottaa vihollisen joukot jatkuvasti reagoimaan yllättävään ja ennakoimattomaan toimintaan. Hän näki, että tällaisen strategian tavoitteena on vastarinnan poistaminen ja strategin tehtävänä on tunnistaa sellainen strateginen asetelma, joka jopa päätösten puuttuessa mahdollistaa tavoitteiden saavuttamisen taistelujen kautta.

Liddell Hart määritteli strategian taidoksi jakaa ja käyttää sotilaallisia suorituskykyjä poliittisten tarkoituksien täyttämiseksi. Toki hän tunnisti, että hänen oma ja Clausewitzin näkemys strategiasta poikkesivat toisistaan vain hyvin vähän. Molemmat

ymmärsivät, että sota on osa politiikan keinovalikoimaa, ja että sodan vaikuttimina olivat yhtä paljon niin psykologia kuin raaka voimakkin.

Liddell Hartin sotilasstrategian mukaisesti rajoitettuihin poliittisiin tavoitteisiin päästäisiin pienehköillä, liikkuvilla ja teknologisesti korkeatasoisilla joukoilla. Liddell Hartin näkemykset menivät jopa niin pitkälle, että hänen voi tulkita suosivan taistelujen välttämistä. Hänen mukaansa ei ole välttämättä löydettävissä sellaista päämäärää ja keinoja, joilla vihollisen sotilaallinen voima voidaan kukistaa. Tilanteessa, jossa poliittiset päätöksentekijät ymmärtävät, että vihollisella on sotilaallinen ylivoima, voisi olla viisasta valita rajoitettujen tavoitteiden (*limited aim*) strategia. Tavoitteena tulisi olla vastustajan ajaminen psyykkiseen pelkotilaan, joka syntyisi epävarmuudesta siitä, että sillä olisi vaarana joutua taistelemaan epäsuotuisassa tilanteessa.

Myös Svetšin kirjoitti verettömän voiton saavuttamisesta. Hänen mukaansa fyysisiä taisteluja tulisi käydä vain tärkeän alueen tai kohteen pelastamiseksi, tai jos vihollisen vahvistukset, jotka tekevät siitä ylivoimaisen, ovat jo matkalla. Sen lisäksi taistelut sopivat sodan alkuun tai kun halutaan tehdä vaikutus liittolaisiin tai muihin vihollisiin. Taistelut soveltuvat myös silloin, kun vihollisen moraalinen on murentumassa täysin, eikä se kykene jatkamaan vastustamista tai oman tilanteen ollessa niin paha, että vaihtoehtoina ovat valloitetuksi tuleminen tai kuolema.

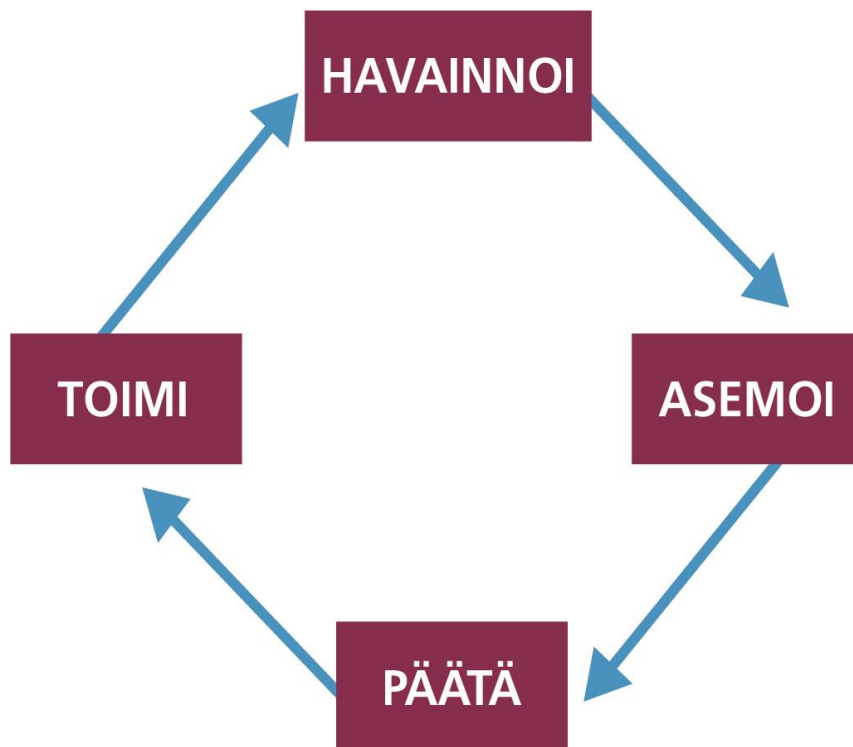
Liddell Hart nosti voimien keskittämisen ylitse muiden sodan periaatteiden. Hän kuitenkin tarkentaa sitä siten, että vahvuuksia tulee keskittää vastustajan heikkouksia vastaan. Liddell Hart vaikutti oleellisesti salamasodan ja liikesodankäynnin oppien kehittämiseen ollen John F. C. Fullerin ohella mekanisoidun sodankäynnin kehittäjä. He yhdistivät liikkeen ja yllätyksen saumattomasti toisiinsa ja tekivät johtopäätöksen, että liike luo yllätystä, kun taas yllätys mahdollistaa liikkeen.

Toinen merkittävä epäsuoran teorian kehittäjä on jo aiemmin mainittu yhdysvaltalainen hävittäjälentäjä, eversti **John Boyd** (1927–1997), joka on parhaiten tunnettu OODA-silmukan luojana. Lyhenne OODA tulee sanoista *Observe–Orient–Decide–Act* eli havainnoi (tilannekuva), asemoi (analyysi), päätä sekä toimi (toimeenpano). Boydin teoriasta on johdettu useita sotilaallisen toiminnan- ja johtamisen malleja, joilla pyritään vastustajaa nopeampaan päätöksenteon ja toimeenpanon sykliin. Boydin teorian ydin on siinä, että vihollisen moraalinen yhtenäisyys tuhoetaan kasvattamalla uhkaa, epävarmuutta ja epäluottamusta, jotka lisäävät pelkoa, ahdistusta ja luovuttamisen tarvetta. Boydin teoriaa on selitetty lukuisissa teoksissa, mutta erikoista kyllä, hän ei itse sitä kirjalliseen muotoon saattanut, vaan oppi siirtyi jälkipolville luentomateriaalien kautta.

Boydin lähtökohtana oli sunzilais-liddellhartilainen perinne ja pyrkimys vastustajan lamauttamiseen tämän tuhoamisen sijaan. Tämä mekanismi toimii Boydin mukaan kaikissa tilanteissa ja ympäristöissä, joissa on tavoitteena ylläpitää tai hankkia aloite. Tavoitteena on aina hämmentää vastustajaa, joka olisi tämän jälkeen kyvytön käsittämään yhä kiihtyvää ja yllättäviä elementtejä sisältävää tilannetta. Lopulta kaikki johtaa päätöksentekokyvyn halvaantumiseen.

Boyd kehitti teorian pohjalta strategian, jonka tavoitteena on tunkeutua vastustajan moraalisen henkisen fyysisen tilaan. Siellä vastustaja eristetään kumppaneistaan, sen rakenteet rikotaan ja vastustamisen halu romutetaan. Strategian mukaisesti nopeampi toimija kyllästää vastustajansa päätöksentekojärjestelmän omalla toiminnallaan luoden sekaannusta ja epäjärjestyksiä. Tämä ei rajoitu pelkästään vastustajan sotilasorga-

nisaatioon, vaan vaikeuttaa myös elintärkeitä yhteyksiä sotilaiden ja poliittisten päättäjien välillä ajaen vastustajan päättämättömyyden tilaan. Lopputuloksena vihollisella ei ole halua tai kykyä vastustamiseen.

Kuva II-1: John Boydin OODA-silmukka.

Epäsuoran lähestymisen strategioihin on kohdistunut usein myös kritiikkiä. Liddell Hartin väitetään olleen omien sotakokemuksiensa ja brittiläisen upseerikoulutuksen ajatusten vanki. Hänen teoriansa eivät välttämättä tue poliittisen tai taloudellisen konfliktin nopeaa sotilaallista ratkaisua. Pitkäkestoista painostusta ilman suoraa sotilaallista toimintaa ei ole koettu keinoista tehokkaimmaksi. Boydin teorian heikkoutena voidaan pitää vastustajan saattamista strategiseen epäjärjestykseen toimilla, jotka vaativat joko tarkkaa koordinoitua tai laajaa itseohjautuvuutta sekä hyvin valmistettua riskienhallintaa.

Luku 12. Rajoitettujen sotien strategiat

Rajoitettujen sotien strategioilla kuin myös seuraavan luvun pienten valtioiden käyttämällä strategioilla on looginen yhteys muun muassa Liddell Hartin esittämiin epäsuoran lähestymisen strategioihin. Rajoitetut sodat eroavat lähdekirjallisuuden mukaan tavanomaisesta sodankäynnistä, joiksi luetaan yleisesti sodat, joissa valtio tai liittouma on vastustuksen toisen valtion tai liittouman kanssa käyden usein laajamittaista ja perinteistä sotaa pysyvin asevoimin. Yksi rajoitetun sodan olemuksen osatekijä on se, millaista sotaa käydään – tavanomaista tai epätavanomaista, säännöllistä tai epä säännöllistä, laajaa tai paikallista. Kuitenkin keskittymällä pelkästään itse sodan kuvaan, saatetaan unohtaa strategian tärkein tavoite. Voi olla, että valtioiden johta-

jien halu aloittaa sota tai valmius ottaa askeleita, jotka johtaisivat sotaan, riippuu siitä, luottavatko he sodan pysyvän rajoitettuna.

Rajoitettujen sotien määrittäminen on haastavaa. Tässä kirjassa rajoitetuilla sodilla tarkoitetaan määritelmän koko valikoimaa – vallankumouksellisia sotia, puolisotilaalisten ryhmien sotia, vastavallankumouksellisia sotia, sissisotia, sijaistaistelijoin käytäviä sotia sekä kansannousuista lähtien kaikkia epätavanomaisia aseellisia konflikteja ja tavanomaisia sotia, joissa rajoitetaan menetelmien ja asejärjestelmien käyttöä. Oleellista on, että rajoitetuilla sodilla on selkeä ja konkreettinen tavoite, jonka saavuttamiseksi ei tarvita merkittävää sotilaallista voimaa. Näistä johdettuina eräinä nykyajan toiminnallisina esimerkkeinä voisivat olla myös kansainvälinen kriisinhallinta sekä niin sanotut jäätyneet konfliktit, kuten Ukrainan kirjoittamishetkellä vielä käynnissä oleva sota.

Rajoitettuja sotia voidaan siis tarkastella käytettävien keinojen tai tavoitteenasettelun rajoittamisen kautta. Rajoitetun sodan käsitettä ei käytetä silloin, kun konflikti on luonnollisesti rajoitettu, koska joltain tai kaikilta osapuolilta puuttuu kyky sen laajentamiseen totaaliseksi. Rajoitettu sota siis vaatii rajoituksia, mutta rajoitusten on oltava jollain lailla sovittuja tai vähintäänkin osapuolten tunnistettavissa. Näin ajateltuna olisi helppo toimia rajoitettujen sotien strategiaa vastaan, koska se estää etenemästä tietyn väkivallan tason toiselle puolelle tai estää tiettyjen asejärjestelmien, kuten ydinaseiden, käytön. Positiivisesti ajateltuna rajoitetulla sodalla pyritään saavuttamaan tavoitteet ennen kuin joudutaan umpikujaan. Professori ja nobelisti Thomas Schellingin mukaan rajoitetun sodan ensisijainen tavoite ei ole pitää sitä rajoitettuna, vaan ylläpitää rajoittamattoman sodan todennäköisyyttä mahdollisimman lähellä nollaa.

Sytä rajoitetun sodan valintaan voivat olla ensiksikin tavoitteiden muuttuminen taistelujen tuloksien myötä. Väkivallan lisääntyessä kompromissin hakeminen voisi olla vaikeampaa ja aiemmin hyväksyttävät ratkaisut muuttuvat loukkauksiksi. Toiseksi sotilaallisten sitoumuksien on noudatettava taistelun logiikkaa. Joukkojen koko on suhteutettava vastustajaan sekä siihen mikä on konfliktin perussy. Yksipuolinen ja vain jonkin aseellisen voiman määrän säännösteleminen aiheuttaa vaaran tappioista. Kolmanneksi taistelevien osapuolien on oltava samaa mieltä siitä, ettei taisteluja käydä täydellä voimalla. On merkittävästi eri asia, kun valtion resurssit, maantieteellinen sijainti tai muut olosuhteet asettavat rajoitteita sodankäynnille verrattuna tilanteeseen, jossa suurvallan tarvitsee käyttää vain rajoitettua määrää aseellista voimaa saavuttaakseen tavoitteensa.

Rajoitettujen sotien teoria ja käsitteen määritelmä on luotu maissa, jotka ovat käyneet sotaa vieraalla maaperällä. Esimerkiksi siirtomaasodissa rajoittaminen on kohdistunut toiminnan tasoon ja käytettäviin resursseihin. Brittien 1800-luvulla kehittämä määritelmä kapinallisille (*insurgency*) ja myöhemmin T. E. Lawrence'n (*Arabian Lawrence*) luomat sissisodankäynnin menetelmät sekä yhdysvaltalaiset opit Vietnamin sodasta voidaan nähdä juurina nykyaikaiselle länsimaiselle käsitykselle rajoitetuista sodista. Ranskalaisen David Galulan tulkinnat Mao Zedongin teorioista ovat muokanneet näkemyksiä rajoitetuista sodista. Kolme neljästä sissisodankäynnin teoreetikosta eli Che Guevara, Mao Zedong ja Vo Nguyen Giap (mutta ei T. E. Lawrence) uskoivat, että sissisota muuntuu joka tapauksessa tavanomaiseksi sodankäynniksi konfliktin loppuvaiheessa. He eivät nähneet, että pelkällä sissisodalla olisi mahdollisuuksia saavuttaa lopullisia tavoitteita.

Länsimaissa, etenkin Yhdysvalloissa, ”rajoitetut sodat” (*limited wars*) tai ”pienet sodat” (*small wars*) ovat yleisnimiä erilaisille ei-tavanomaisille aseellisille konflikteille. Näistä merkittävin oli Vietnamin sota, mutta myös kriisit Afganistanissa, Irakissa ja Syyriassa sekä useat Afrikan konfliktit täyttävät määritelmän kriteerit. Vastatoimiksi edellä mainituille sissisotien kaltaisille konflikteille kehiteltiin perinteisiä sotavoimia käyttävä vastavallankumouksellinen toiminta (*counterinsurgency*, COIN). Tämän ”sydämiä ja mielen” valloittamisen tavoitteena oli mahdollistaa operointi vastustajan hallitsemilla alueilla. Vastavallankumoukselliset operaatiot nousivat ainakin ohjesääntöjen tasolla strategian arvoon. Tosiasiassa vastavallankumouksellinen toiminta ei ole mitään uutta, eikä se ole strategia lainkaan. Se kuvastaa ajattelutapaa, jolla koetettiin ymmärtää ja hallita erilaisten konfliktien luonnetta.

Rajoitetut sodat sisältävät enemmän taktisia ratkaisuja kuin vaativat strategisia linjauksia. Koska näihin sotiin liittyi lukematon joukko taktiikoita, joita yhdistävä tekijä lienee epätavanomaisuus, valittavan strategian asema jää usein epämääräiseksi. Strategian rakentamisen yhteydessä tehdään usein virhepäätelmiä konfliktin tavoitteista ja painopisteistä. Suurimmat syyt tähän ovat vääristyneet näkemykset siitä, että rajoitettu sota olisi dynamiikaltaan erilainen kuin ”perinteinen sota”, ja että tilanne olisi jotenkin uusi. Sissisota, kapinallisuus tai mikä tahansa aseellinen konflikti on kuitenkin perusluonteeltaan väkivaltaista ja poliittisia tarkoituksia sisältävää toimintaa aitoon clausewitziläiseen malliin. On myös muistettava, että jo Sunzi esitteli sissisodankäynnin sodankäyntimuotona.

Sissisodankäynnillä tarkoitetaan epätavanomaisten, pääsääntöisesti paikallisten joukkojen sotilaallisia ja puolisolitaallisia operaatioita vihollisen hallussa olevalla tai vihamielisellä alueella. Esimerkiksi Yhdysvalloissa sissisota (*guerrilla warfare*) määriteltiin 1960-luvulla epätavanomaisen sodankäynnin alakäsitteeksi. Sissisodankäynnin käyttäminen useasti rajoitetun sodan strategiana osoittaa, että se toimii keinona suurempaa ja vahvempaa vastaan. Marko Palokangas on tutkinut sissisodankäyntiä ja hänen väitöskirjansa *Räjähävä tyhjyyttä* mukaan sissisodankäynnin historia on olennaiselta luonteeltaan heikomman taistelua voimakkaampaa vastaan. Sissisodankäynti on pienten erillisten osastojen taistelua erityisesti vihollisen selustassa tai miehittämättömillä alueilla epätavanomaisin keinoin, yllätyshyökkäyksin ja iskuin. Sissisotaa käyttävät osastot toimivat hyvin itsenäisesti ja sodanjohto on usein hajautettu.

Useimmiten sissisodankäyntiin turvaututaan konflikteissa, joissa miehitetyn maan kansa taistelee miehittäjää vastaan. Sissisota on siis ymmärretty tavaksi korvata säännölliset sotatoimet vihollisen hallussa olevilla alueilla silloin, kun valtio tai osa siitä olisi vihollisen miehittäjä ja säännöllisen armeijan toiminta olisi käynyt mahdottomaksi. Sissisota, kuten muutkin epätavanomaiset taistelun muodot, ovat kuitenkin lähempänä taktiikkaa kuin strategiaa. Tästä huolimatta Palokangas mainitsee, että Suomessa sissitoiminta ja sissisodankäynnin menetelmät ovat saaneet aika-ajoin jopa sotilasstrategisia ulottuvuuksia, joilla varauduttiin äärimmäisenä vaihtoehtona tai viimeisenä keinona taistelemaan kansakunnan itsenäisyyden säilyttämiseksi. Sissisodankäynnin menetelmät ja kansan kestävyys toimivat mahdollisen hyökkääjän kanalta strategisena pidäkkeenä.

Palokangas jatkaa, että sissisodankäynnin keinojen käyttäminen yhteiskuntajärjestelmän kaatamiseksi on itseasiassa kumouksellista sodankäyntiä. Kumouksellinen sodankäynti on käsitteenä sissisotaa laajempi, koska siihen liittyy myös pürteitä poliittisesta indoktrinoinnista, terrorismista ja sabotaasista sekä muunlaisesta ”matalan pro-

fiilin” toiminnasta. Mao Zedong, joka osallistui japanilaisvalloittajien karkoitukseen ja otti Kiinan haltuunsa, osasi hyödyntää juuri kumouksellisen toiminnan ja sissitaktiikoiden yhdistämisen. Hän pohjasi vallankumousstrategiansa omiin sotateorioihinsa, jotka nojautuivat vahvasti Clausewitzin luomaan viitekehykseen. Mao kykeni keskittymään tavoitteisiinsa, eikä pyrkinyt luomaan tieteen tahtoen jotain uutta. Yksi hänen keskeisimmistä teorioistaan oli ymmärrys sodasta politiikan työkaluna, mikä mahdollisti pysymisen taktisen sissitaktiikan yläpuolella ja kaikkien voimavarojen hyödyntämisen päämäärien hyväksi.

Kumouksellinen sodankäynti voidaan Palokankaan mukaan määritellä organisoiduksi liikkeeksi perustuslaillisen hallituksen syöksemiseksi vallasta kumouksellista toimintaa ja aseellisia konflikteja käyttäen. Clausewitz ei erotellut rajoitettuja sotia muista sodista, vaan teki eron sotien erilaisten poliittisten tavoitteiden välille. On sotia, joiden tavoitteena on vihollisen kukistaminen sekä sotia, joiden poliittisena tavoitteena ovat liddellhartimaisen ”paremman rauhan” eteen tehtävät toimenpiteet, kuten vihollisen alueen miehittäminen. Mao toimeenpani clausewitziläistä teoriaa käytäntöön menestyksellisesti. Von Moltken sanoin mikään teoria ei ole hyödyllinen ennen kuin se läpäisee sodan testin.

Rajoitettujen ja vallankumouksellisten sotien rinnalle nousee usein terrorismi ja sen vastainen sodankäynti. Terrorismia on luonnehdittu usein muun muassa sissisodankäynnin esiasteeksi, mutta se tarkoittaa yleisesti ryhmittymien välistä väkivaltaa, jolla on poliittisia tai uskonnollisia tavoitteita. Terrorismia ei pidetä omana strategisena suuntauksena, vaikka sen turvallisuutta heikentävä vaikutus voi olla huomattava. Vaikka niin sotataidon kuin sotilasstrategiankin kannalta tarkasteltuna terrorismi poikkeaa sissisodankäynnistä ja kumouksellisesta toiminnasta, niiden keinovalikoimat ovat hyvin lähellä toisiaan. Kumouksellisen toiminnan ja terrorismin ero on siinä, että ensin mainittu tavoittelee hallinnon syrjäyttämistä aseellisen voiman avulla, kun jälkimmäinen hakee poliittista muutosta ja huomiota väkivaltaisella toiminnalla ilman, että tavoitteisiin kuuluisi välttämättä hallinnon kaappaaminen.

Taito saavuttaa poliittisia päämääriä terrorismin avulla perustuu taitoon luoda verkostoja. Lenin kuvasi aikanaan terrorihyökkäyksiä ”pisaroiksi ja puroiksi”. Tämä kuvaa hyvin terrorismin suurinta strategista puutetta. Kaikista dramaattisinkin terroriteko on vain hetkellinen, paikallinen ja yksittäinen. Vaikka tämän ajan terrorismin tavoitteet ovat mahtailevia ja luonteeltaan politisoituneita, niiden takana on harvoin syvällistä strategista suunnitelmallisuutta.

Voidaan todeta, että rajoitetut sodat kuuluvat pääsääntöisesti taktiikan toimialaan. Epätavanomaisilla menetelmillä on mahdollista tasoittaa voimasuhteita ja luoda enakoivaa pelotetta kaikin mahdollisin keinoin. Syrjäisillä alueilla, kuten vaikkapa Suomessa, puolisolitaalliset tai epätavanomaiset joukot voivat käyttää taktiikoita, jotka perustuvat alueen ja olosuhteiden tuntemukseen sekä kansan keskuuteen soluttautuneiden toimijoiden tukeen alueen puolustajien häiritsemiseksi. Epätavanomaisen joukkojen ja taktiikoiden yhdistäminen pysyvien asevoimien käyttöön laajentaa rajoitettujen sotien toimialaa. Kuitenkin muun muassa Venäjä on oppinut operaatiossaan Ukrainassa sen, että rajoitetussa sodassa ei aina saavuteta sitä, mitä halutaan.

Taktinen toiminta tietyssä toimintaympäristössä voi johtaa jopa strategioiden muuttamiseen. Taustalla on edelleen ajatus siitä, että kaiken voimankäytön perustana tulee olla poliittiset päämäärät ja ilman toimivaa strategiaa taktiset toimenpiteet ovat hyödyttömiä. Rajoitetut sodat ovat siis sodan alalaji ja hyödynnettävissä silloin, kun

päämäärät ja käytettävissä olevat voimavarat ovat vähäiset tai muuten rajalliset. Rajoitetut sodat ja varsinkin sen alalajina sissisodankäynti ovat saaneet osittain strategian aseman mietittäessä pienen valtion mahdollisuuksia ja sen kansainvälistä strategiaa liikkumatilaa.

Luku 13. Pienten valtioiden strategiat

Pienet valtiot ovat alttiina haasteille ja vaikutuksille, joilla pyritään ohjailemaan niiden ulkopoliittikkaa ja turvallisuusstrategioita. Valtio voidaan määritellä pieneksi valtioksi, jos sen valtaresurssit ovat merkittävästi pienemmät kuin vähintään yhdellä sen naapurivaltioista tai sen lähialueella vaikuttavista valtioista.

Pienuus, kuten pinta-ala, väestön koko, talouden merkittävyys tai sotilaallinen voima sekä rajoitettu kyky suojella itseään poliittisesti, taloudellisesti tai sotilaallisesti johtaa siihen, että pienet valtiot ovat paljon alttiimpia sekä sisäisille että ulkoisille vaikutuksille verrattuna suuriin valtioihin. Merkittävin yksittäinen tekijä on kuitenkin valtion maantieteellinen sijainti suhteessa suurvaltoihin. Kuitenkaan pienen valtion itsensä ei tulisi keskittyä liian voimakkaasti omien mahdollisuuksiensa rajallisuuksiin, koska silloin on vaarana, että valtio ajautuu puolustus pessimistiseen tilanteeseen, jossa poliittiset turvallisuusratkaisut ovat yksipuolisia.

Pienet valtiot eivät voi merkittävästi vaikuttaa kansainväliseen järjestykseen tai muuttaa sitä. Hyvin usein pienet valtiot toimivat kuten Suomi luoden sekä itselleen että ympäristölleen *status quo* -asetelman ja sen ylläpitämiseen tähtäävän pysyvyyttä korostavan strategian. Pieni valtio ei sinänsä muodosta suoranaista sotilaallista uhkaa suurvallalle, mutta suurvallan turvallisuuden kannalta on ongelmallista, jos sen lähetyvillä oleva alue joutuu toisen suurvallan haltuun. Usein pienten valtioiden kohtalona on oman kunnian puolustamisen sijaan joutaa eteen tulevien iskujen edessä, vaikka se pyrkisi niitä välttämään.

Hew Strachanin mukaan maat, joilla ei ole kansallista turvallisuusstrategiaa tai turvallisuusneuvostoa, eivät ole valmistautuneet käyttämään sotaa poliittisena välineenä. Tämä ei tarkoita vain sitä, etteivät ne haluaisi, vaan myös sitä, ettei niillä ole kykyä siihen. Pienelle valtiolle kansallinen strategia ja -turvallisuusstrategia ovat olleet ja ovat yhä keinoja, joiden avulla itsenäinen kansakunta voi kieltäytyä antautumasta ulkoisen painostuksen edessä, säilyttää koskemattomuutensa, puolustaa itsenäisyyttä, suojata väestöään sekä ylläpitää yhteiskuntajärjestyksensä. Pienen valtion kansallinen turvallisuus edellyttää halua ja kykyä luoda riittävä pidäke mahdollisille vihollistoimille. Toisin sanoen strategia tukee kansallista suvereniteettia.

Sotilasstrategisesti pienellä valtiolla saattaa olla olennaistakin merkitystä suurvallan puolustaessa omaa aluettaan tai sen hyökkäyssuunnitelmissa toisen suurvallan alueelle. Svetšinin 1920-luvulla tekemän osuvan arvion mukaan pieni valtio on arvokas sotatoimien kohteena vain, jos se saadaan ehdoitta alistamaan sotavoimansa suurvallan komentoon. Poikkeuksena hänen mukaansa on, jos suurvalta tarvitsee pienemmän maa-, meri- tai ilmatilaa omien operatiivisten joukkojensa siirtoihin. Pienet valtiot saattavat joutua tilanteeseen, jossa ne eivät voi puolustaa itseään ilman naapureidensa tukea tai ilman, että ne hyväksyvät suuren osan tai jopa koko alueensa menettämisen ainakin tilapäisesti.

Pientenkin valtioiden turvallisuus- ja sotilasstrategioilla on tarkoitus lisätä niiden selviytymismahdollisuuksia ja mahdollistaa sotilaallisten operaatioiden tehokas toimeenpano. Pienen valtion, joka ei kuulu kollektiivisen puolustuksen tarjoavaan sotilasliittoon, on kyettävä itsenäisesti takaamaan turvallisuutensa. Vähäisen sotilaallisen suorituskyvyn omaava valtio pyrkii usein omien intressiensä ajamiseen käsittelemällä sotaa tavalla, joka ei automaattisesti muodosta minkäänlaista etua sotilaallisesti vahvemmalle. Valtion on hyödynnettävä kattavasti kaikkia eri voimavarojaan luodessaan mielikuvaa omasta uskottavuudestaan ja pelotteestaan.

Vain harvoin pieni valtio pääsee iskemään itse ja tällaisella toiminnalla on aina kallis hinta. Tämä tarkoittaa, että heikot maat eivät voi määräävästi toimeenpanna omaa poliittista tahtoaan tai suojella kansallisia intressejään voimapolitiikan keinoin. Thukydides kiteytti tämän kirjoittamalla ”*tiedättehän te yhtä hyvin kuin me, että ihmisten välisissä suhteissa pätee oikeus silloin, kun voimat ovat tasavertaiset, kun taas väkevämpi toteuttaa mitä voi ja heikompi siihen myöntyy*”⁵.

Ratkaistakseen haasteen pienet valtiot joko pysyvät puolueettomina tai etsivät yhteistyökumppaneita ja liittolaisia, joilla on enemmän vaikutusvaltaa vastaamaan taloudellisiin tai poliittisiin tarpeisiin. Pienellä valtiolla on mahdollisuus hakea sotilaallista turvaa useilta suurvalloilta naapurisuurvaltaa vastaan. Everstiluutnantti, sotatieteiden ja valtiotieteitten tohtori Fred Blombergsin mukaan pienillä valtioilla on kaksi päästrategiaa pyrkiessään ratkaisemaan turvallisuusongelmansa. Ne voivat valita turvallisuuspoliittiseksi linjaksi joko sotilaallisen liittoutumisen tai liittoutumattomuuden.

Liittoutumien kanssa työskentelemällä mahdollistetaan pienenkin valtion omien strategisten tavoitteiden ajaminen laajemmassa, yhteisessä viitekehäksessä. Liittoutuminen tai liittouma tarjoaa pääsyn hyödyntämään laajempia resursseja sekä mahdollistaa joissain tapauksissa oman toiminnan oikeutuksen. Tämä tarkoittaa, että useiden valtioiden yhteenliittymä antaisi laajemman oikeutuksen toiminnalle, kuin yksittäisten toimijoiden pyrkimysten kautta olisi mahdollista. Marko Palokangas toteaa, että pienten valtioiden kahden- tai monenvälinen sotilaallinen liittoutuminen on usein ainoa keino taata niiden turvallisuus. Käytännössä sekä pienet että suuret valtiot ovat liittoutumisen avulla pyrkineet luomaan tasapainottavan voiman kokemaansa uhkaa vastaan.

Suuretkaan liitot tai organisaatiot kuten Nato tai Euroopan unioni eivät ole immuuneja yleisille, kansainväliselle toiminnalle luontaisille erimielisyyksille ja jännitteille. Jännitteitä kyetään monesti hallitsemaan kyseisen järjestelmän yhteiseen kulttuuriseen taustaan ja käytännön toimintaan perustuvalla ymmärryksellä. Valtioiden yhteisten organisaatioiden, varsinkin sotilaallisten liittojen, strategiat perustuvat vahvasti tavoitteiden asettamiseen tärkeysjärjestykseen. Yleensä priorisointi toteutetaan vahvimpien jäsenten ehdoilla. Strategin tulee ymmärtää, että liittolaisavun tarjoaminen huomattavasti heikommalle tarkoittaa joidenkin sen pelkojen ja huolien sisällyttämistä avun tarjoajan strategioihin.

Pienuus ei ole este aktiivisuudelle. André Beaufre on osoittanut, että aktiivinen ja menestyksellinen toiminta on kokonaisvoimasuhteissa alivoimaisellekin mahdollista, kunhan päämäärät suhteutetaan oikein keinoihin ja keinoja käytetään järkevällä tavalla. Pienempi valtio voi tuoda asioita esille ja vaikuttaa kansainvälisen yhteisön kautta, kuten Suomen, Ruotsin ja Tanskan esimerkit kansainvälisissä kriisinhallintaoperaati-

⁵ Thukydides: *Peleponnesolaissota 2*, s. 375. Suom. J. A. Hollo.

oissa ovat osoittaneet. Yksittäisen maan osallistuminen sotilaalliseen koalitioon ja sitä kautta sotilasoperaatioihin perustuvat maan omiin kansallisiin intresseihin. Sotilasstrategian olemassaolo ja sen toimeenpano yhtäältä vaikuttavat konfliktin tulokseen ja toisaalta vakuuttavat liittolaiset ja kumppanit siitä, että pieni valtio kantaa oman osuutensa yhteisestä vastuusta. Kysymys siitä, mitä strategiaa pienet valtiot hyödyntävät selviytyäkseen, nousi yleisesti mielenkiinnon kohteeksi kylmän sodan päättymisen jälkeen, kun Neuvostoliiton hajoamisen kautta syntyi useita pieniä valtioita.

Pienet valtiot eroavat paitsi suurista valtioista myös toisistaan. Jos maat jaettaisiin edelleen kylmän sodan tapaan aggressiivisiin, dynaamisiin, defensiivisiin ja status quo-valtioihin, pienet valtiot kuuluisivat jälkimmäiseen kahteen ryhmään. Huolimatta siitä, että pienillä valtioilla on yhteneviä piirteitä, valtioilla on erilaisia tavoitteita. Maantieteestä, historiallisesta tilanteesta ja nykyisistä rajoituksista johtuen maat valitsevat tavoitteidensa saavuttamiseksi toisistaan poikkeavia kansallisia- ja sotilasstrategioita. Näitä voivat olla muun muassa edellä mainittu liittoutuminen ja sitä kautta suojan etsiminen sekä tasapainottaminen, strateginen suojaus tai puolueettomuus.

Liittoutuminen tarjoaa edellä esitetyllä tavalla erilaisia mahdollisuuksia. Voidaan joko hakeutua vahvan liiton tai valtion kanssa yhteistyöhön muuta uhkaa vastaan, hakea liittoutumalla suojaa samankaltaisten joukosta voimakkaita vastaan tai liittoutua uhkaajan kanssa. Liittoutuminen tuo mukanaan paitsi jonkinlaiset turvatakuut ja suojan ulkoista uhkaa vastaan, mutta myös hierarkian tai rakenteen, jonka kautta on mahdollista päästä vaikuttamaan asioihin.

Strateginen suojautuminen on pyrkimys monenkeskiseen poliittiseen toimintaan, mikä edellyttää kykyä pysyttäytyä ainakin osin irti suoran sotilaallisen tai muun haitallisen vaikutuksen kohteeksi joutumisesta. Puolueettomuus tai neutraliteetti strategiana on tasasuhtaista toimintaa, joka tarjoaa myös mahdollisuuden toimia konfliktien tai kansainvälisten kiistojen välittäjänä. Yhteisöjen, kuten Euroopan unionin, tarjoama suoja käytettävänä strategiana poikkeaa varsinaisesta liittoutumisesta. Varsinkin Euroopan unioni painottaa enemmän sisäpoliittisia lähtökohtia, eikä perustu sotilaallisen voiman käyttämiseen.

Vahvat valtiot voivat käyttää painostusta pienempiä vastaan tai peräti luoda sotilaallista uhkaa saadakseen tahtonsa lävitse. Pienet valtiot siis hakevat sekä itsemääräysvaltaa että vaikutusvaltaa, joilla vähennetään tai poistetaan uhkan tai pelotteen mahdollisuutta. Samalla nämä valtiot voivat luoda kynnystä eli eräänlaista pelotetta omaksi turvakseen. Blombergsin mukaan geopoliittinen asema suurvallan naapurissa aiheuttaa Suomelle pysyvän turvallisuuspoliittisen ongelman. Pienenä valtiona Suomen on vaikea yksin luoda sellaista sotilaallista pelotetta, joka estäisi suurvaltaa hyökkäämästä sen alueelle. Suomalaista pelotetta eli pidäkettä tarkastellaan kirjan viimeisessä osassa.

Luku 14. Pelote- ja pakottamisstrategiat

Pelotteella (aikaisemmin suomen kielessä *pelotus*) tarkoitetaan sotilaallisiin tosiseikkoihin perustuvaa psykologisten ja kognitiivisten tekijöiden muodostamaa mielikuvaa, jonka seurauksena toimija luopuu tietystä toiminnasta. Tämä luotu mielikuva puolestaan perustuu kahteen erilaiseen ajatusmalliin. Ensimmäinen on omasta toiminnasta seuraavan rankaisun pelko (*deterrence by punishment*) ja toinen on omien ta-

voitteiden saavuttamattomuuden tunne (*deterrence by denial*), mikä aiheutetaan toiminnan kiistämisellä.

Pelotteen ydin on lannistaa vihamielisyys ja se sisältää tarkoituksellista uhkaa. Pelote sen laajimmassa merkityksessään, tarkoittaa vastustajan taivuttamista olemaan tekemättä tiettyä tekoa, koska teolla saavutettavat hyödyt eivät vastaa arvioitua kustannusta ja riskejä. Henry Kissinger on pelkistänyt tämän niin, että pelote on pyrkimystä pidätellä vastapuolta ryhtymästä tiettyyn toimintaan tuomalla esiin riskit, jotka näyttävät tälle suhteettoman suurilta verrattuna mahdollisiin hyötyihin.

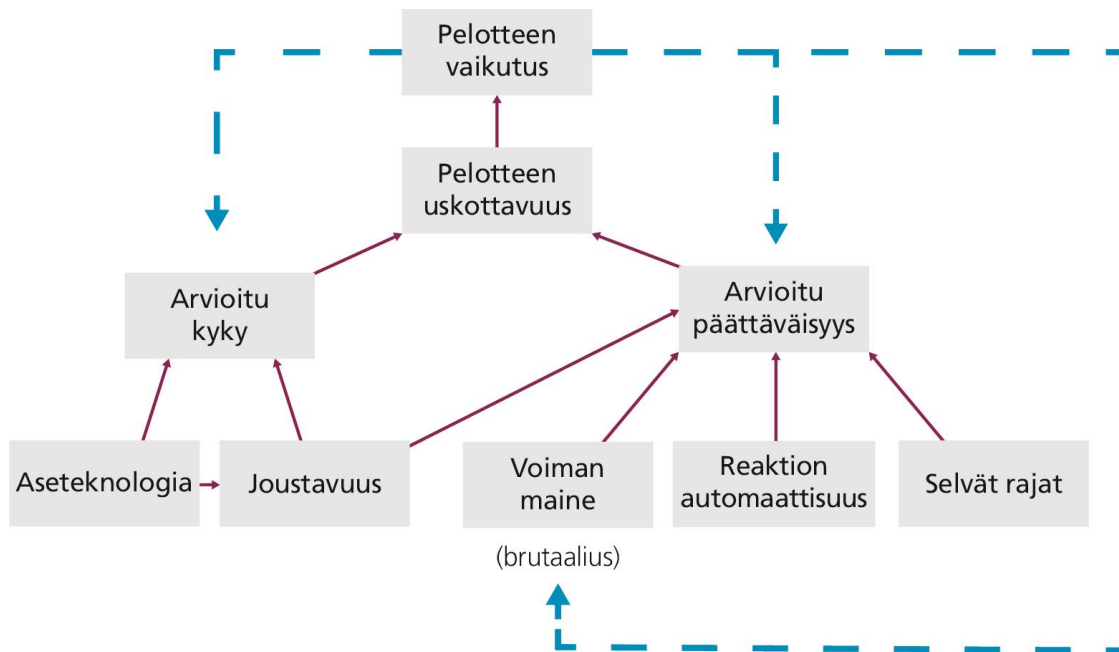
Thomas Schellingin teorioiden mukaan strateginen toiminta on kuin peliä, jossa oma paras toiminnan vaihtoehto on riippuvainen siitä, miten kuvitellaan mahdollisen vastustajan toimivan – mikä taas riippuu vastavuoroisesti siitä, mitä vastustaja kuvittelee meidän tekevän. Rankaisussa käytetään vastatoimien uhkaa ja siinä on tärkeää, että vastatoimet koetaan luonteeltaan nopeiksi ja varmoiksi. Vastatoimien uhkalla pyritään nostamaan aggressiosta aiheutuvia menetyksiä potentiaaliselle hyökkääjälle suuremmiksi, kuin ne edut, mitä se voisi toiminnastaan saada. Kiistäminen pohjautuu kykyyn hallita tilannetta riittävästi, jotta kyetään estämään ja kiistämään mahdolliselta hyökkääjältä sen tavoitteiden saavuttaminen.

Pelotteeseen kuuluu sellaisella voimalla uhkaaminen, että vastapuoli jättää epätoivotun toimen tekemättä. Periaatteessa pelote on vaikutus, joka syntyy kohteen tuntiesä itsensä tai toimintansa rajoitetuksi jonkin ulkopuolisen (strategian) tuottaman uhan seurauksesta. Strategiana se siis vaikuttaa vastapuolen valintoihin muuttaen niitä itselle suosiolliseksi sekä vaikuttaa siihen, miten vastapuoli kuvittelee meidän toimivan. Professori, sota- ja kauppatieteiden tohtori Vesa Kannianen määritelmä vallasta on vahvemman kykyä saada toinen toimija käyttäytymään tahtonsa mukaisesti. Tämä tapahtuu luomalla uskottava uhkaus seurauksista, jos vallankäytön kohteena oleva toimija ei mukaudu vahvemman tahtoon ja valitse sen mukaista käyttäytymistä. Pelotteen osatekijöiden summan tulisi olla uskottava.

Entisestään monimutkaistuneet sodan kuva ja sotataito sisältävät yhä enemmän pelotteen ja painostuksen eri muotoja sekä ei-sotilaallisia keinoja. Pelotteen ensisijainen rooli nyky maailmassa perustuu sen ennaltaehkäisykykyyn. Pelotteen tarkoitus on kriisien välttäminen varoittamalla häiritsevän käytöksen seurauksista.

Pelotteen tai painostuksen merkitykset korostuvat erityisesti yhdistämällä ne suunnitelmalliseksi kokonaisuudeksi tavoiteltuun loppuasetelmaan. Näillä tavoilla luodaan tiedostettuja ja tarkoituksenmukaisia vaikutuksia yhteiskunnan kaikille osa-alueille. Puolustuksellinen pelote todennäköisesti pitää, jos hyökkääjä uskoo, että menestymisen edellytykset ovat heikot ja toiminnan kustannukset korkeat. Hyökkääjä haluaa ensisijaisesti tietää, kuinka tehokasta sen kohtaama vastustus on. Eräänä onnistuneena esimerkkinä voidaan pitää Naton pelotetta, joka on periaatteessa toiminut ennaltaehkäisevästi, koska yhteenkään Nato-maahan ei ole hyökätty sotilaallisesti.

Pelotteen takeena on siis oltava vahva kyky puolustautua hyökkäykseltä tai ainakin muodostettu kynnykset, joka tekee hyökkäyksestä liian kalliin ollakseen vaivan arvoisen. Pelotetta ja painostusta korostetaan voimakkaalla informaatiovaikuttamisella, jonka avulla tavoitetaan sekä määritelty kohdeyleisö että laaja joukko muitakin toimijoita. Informaatio- ja teknologia maailmassa sotilaallisille pelotteille tai painostukselle sekä laajemmin uhkille altistuvat siten lähes kaikki yksilöt, ryhmät, kansat sekä yhteisöt.

Kuva II-2: Pelotestategian osatekijät, Pekka Visuri Henning Behrensin & Paul Noackin mukaan.

Pelotteen luotettavuutta voidaan epäillä siihen asti, kunnes sen luomat uhkat on asetettu kokeelle. Jos vastustaja päättää, että pelote on huijausta, voi kriisi puhjeta ja pelotteen haltijan on päätettävä seurauksien laukaisemisesta tai siitä, tyytykö vallitsevaan tilaan. Optimaalisessa tilanteessa pelote voidaan murentaa, jos hyökkääjä kykenee yhdistämään yllätyksellisen strategian rajoitettuun taisteluun vastustajan päävoimien kanssa. Tällöin voidaan saavuttaa menestystä ja samalla pitää tappiot vähäisinä. Beaufren mukaan pelote ei ole sodankäyntiin liittyvä strategia, vaan potentiaalisen uhkan strategia. Strateginen kulttuuri, jota käsitellään kirjan luvussa 20, on keskeistä, jotta ymmärrämme, miksi pakottaminen tai painostus toimii tai epäonnistuu eri maiden kohdalla erilaisissa tilanteissa.

Pelotteen hyöty on siinä, että sen avulla voidaan välttää kalliiseen sotaan joutuminen. Kuitenkin, kuten määritelmä luvun alussa osoittaa, pelote on monimutkainen yhtälö. Strategiana pelote ei useinkaan ole halvin vaihtoehto, eikä myöskään miellyttävien. Vaikka pelotteen pääasiainen tehtävä olisi ennaltaehkäistä sotaan joutumista, sillä voi olla juuri päinvastainen, provokatiivinen vaikutus.

Yhdysvaltalainen politiikan tutkija John Mearsheimer toteaa, että sota todennäköisemmin syttyy, jos hyökkääjä arvioi saavuttavansa nopean voiton. Toisaalta, jos hyökkääjän ainoa mahdollisuus on toteuttaa kulutusstrategiaa, niin puolustajan pelote tulee pysymään, koska kulutussodan kustannukset ovat aina korkeat ja menestys suhteellisen epävarmaa. Pelote siis toimii parhaiten vastustajan uskoessa, että hänen ainoa vaihtoehtonsa on pitkittynyt ja kuluttava sota.

Peloteteoriassa merkitsee se, kuinka vastustaja kokee toisen osapuolen aiheuttaman potentiaalisen uhkan ennakoivasta- tai ensikäytöstä saatavat mahdolliset hyödyt ja haitat. Merkittävimmät pelotestategian teoreetikot ovat yhdysvaltalaiset Bernard Brodie ja Thomas Schelling. Molempien näkökantana on, että ydinaseiden suurin arvo on siinä, ettei niitä käytettäisi, vaan ne olisivat luomassa pelotetta suurvaltojen välille. Ydinaseilla uhkaaminenkin koetaan tarpeettomaksi, koska pelkkä niiden ole-

massaolo riittää pelotteena. Kylmän sodan aikana Yhdysvallat ja Neuvostoliitto loivat voimapariteetin, jossa pelote oli tasapainossa (*Policy of Mutual Assured Destruction*, MAD). Molemmilla osapuolilla oli riittävä kostoiskun (toisen vaiheen iskun) kapasiteetti, jolla varmistettiin, ettei yllättävää ensi-iskua koskaan kannattaisi toteuttaa.

Sotilasstrategi **Bernard Brodie** (1910–1978), jota pidetään ydinpelotestategian luoja, katsoo, että strategialla pyritään saavuttamaan menestystä erityisessä kilpailuasetelmassa. Uskottava kostoiskun kyky ja sitä tukeva doktriini toimivat vakauttavana voimana suurvaltojen, alun perin Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton, välisessä kilpailussa. Hän piti liki mahdottomana ajatusta rajoitetusta ydinsodasta ja arvioi sellaisen konfliktin eskaloitumisen vaaran suureksi. Brodien mukaan strategioiden laatioiden tilanneymmärrys teknologian kehityksestä ja muista muutoksista on erittäin tärkeää. Myöhemmille ydinasetorioille on ollut luonteenomaista, että kun strategia ymmärrettiin aikaisemmin väkivallan käytön taidoksi, sitä on ydinaseiden aikakautena alettu pitää yhä enemmän väkivallan käytöllä uhkaamisen taitona. Brodie näki, että asevoiman päätehtävä muuttui taistelujen voittamisesta sodan välttämiseksi.

Teoreetikkona **Thomas Schelling** (1921–2016) tutki pelotteen ja ydinaseen pulmaa. Hän muiden yhduysvaltalaisen RAND-tutkimuslaitoksen tutkijoiden kanssa havaitsi ydinaseen kauhistuttavan uutuudenviehätyksen ja yritti selvittää sen strategisia mahdollisuuksia. Hän myös pyrki osoittamaan todeksi myytin, että rajoittamaton sota voisi olla ”hullun neron” aivotyön tuote. Schellingin teorian keskiössä on ydinaseiden pakotteellinen ominaisuus tuottaa kestäättömiä vaurioita tai vahingoittaa vastustajaa. Näiden sietättömien seurausten takia valtioille tarjoutuu strateginen keino diplomaattiseen neuvotteluun.

Schellingin mukaan pelote on sotilaallisen voiman taidokasta käyttättömyyttä. Ydinasevaltioiden on toiminnassaan etukäteen harkittava se potentiaalinen riskitaso, jonka ne voivat diplomatiassaan ja sotilastoiminnassaan ottaa, kun huomioidaan mahdolliset itselle aiheutuvat tappiot ydinaseiden mahdollisen käytön seurauksena. Schelling tutki ja sovelsi peliteorioita, joissa Kanniaisen mukaan on kyse kahden (tai useamman päättäjän) samanaikaisista tai peräkkäisistä päätöksistä. Pelin lopputulos määräytyy toimijoiden vuorovaikutuksen kautta. Toimijoiden tehtäväksi nähdään parhaan strategian valitseminen tilanteessa, jossa vastapuoli pyrkii itsensä kannalta niin ikään parhaan strategian löytämiseen. Tällaisessa pelissä kunkin toimijan paras valinta on riippuvainen siitä, mitä hän odottaa toisen tekevän, jota taas säätelee ensimmäisen tekemät ratkaisut. Schellingin johtopäätös on, että strategia on keskinäisriippuvaisuutta. Oman toiminnan tila on riippuvainen toisten käyttättymisestä.

Pelote ei toimi ilman uskottavaa suorituskykyä. Mearsheimer kuvaa konventionaalista pelotetta toiminnoksi, joka saadaan aikaiseksi tavanomaisilla sotilaallisilla suorituskyvyillä, ja jonka tarkoituksena on kiistää vastustajaa saavuttamasta tavoitteitaan taistelukentällä. Hänen mukaansa konventionaalinen pelote on jäänyt ydinasepelotteen varjoon. Jotta valtio voi luoda uskottavan pelotteen tai ennaltaehkättävän kynnyksen eli pidäkkeen, on sillä oltava kyky ja halu sotilaallisen voiman käyttöön. Samalle tasolle kuuluvat myös poliittinen tahtotila sekä ymmärrys vastuun kantamisesta siitä hinnasta, jota tämä toiminta sisältää mukaan lukien mahdolliset pelotteen epäonnistumisen mukanaan tuomat riskit.

Kissingerin mukaan pelote on parhaimmillaan, kun sotilaallinen voima on liitetty valmiuteen käyttää sitä. Toisaalta pelotteen taustalla olevat kyvykkyydet joutuvat testiin vasta, kun pelote ei toimikaan. Pelotteen luominen ei ole pelkästään uskotta-

vaa suorituskykyä ja valmiutta sen käyttämiseen, vaan myös viestintää strategisella tasolla, jotta pelote tulee tiettäväksi. Tässä suhteessa pelote ja uhka ovat samankaltaisia ja niiden vaikuttavuus riippuu siitä, uskooko vastapuoli, että ne ovat todellisia.

Pelotteen perusta on siinä, että voimavarat ovat tasapainossa valitun politiikan kanssa. Toisaalta valtiot voivat rakentaa pelotteensa hämäyksen varaan ilman aikomusta tai suorituskykyä, mutta tällöin epäonnistumisen riskitaso on korkea. Vastustajan hämääminen tekojen mahdollisilla seurauksilla lienee mahdollista ja joskus vain pelkkä sotaan joutumisen riski tai pelko sodan riistäytymisestä hallitsemattomaksi on riittävä pelote. Joka tapauksessa pelotteen teho on kiinni siitä mielikuvasta, minkä toinen osapuoli muodostaa omista mahdollisuuksistaan tai toimintansa seurauksista.

Pelotteen haasteena on se, ettei sen tuottaja kykene kokonaan arvioimaan mahdollista vaikutusta. Vastustajan asevoimien käyttämättömyys voi johtua tuotetusta pelotteesta tai olla jonkin muun poliittisen ratkaisun tulos. Toinen pelotteen rajoite on sen epämääräisyys, koska kulloiseenkin vaikutukseen liittyvät jatkuvasti muutoksessa olevat tekijät, kuten teknologia, politiikka ja diplomaattiset toimet. Kolmanneksi, kuten kaikki muutkin sotilasstrategiat, pelote edellyttää vastustajan tuntemista, varsinkin kun kaikkiin vastustajiin pelote ei tehoa. Viimeiseksi, pelote vaatii osapuolien yhteistä käsitystä sen tehosta ja mahdollisista vaikutuksista sekä vastapuolen mahdollista toimista ja reaktioista. Tämä edellyttää, että osapuolet olisivat niin sanottuja rationaalisia toimijoita. Pekka Visuri toteaa, että pelote ei toimi, jos sen kohde ei joko pysty tai halua toimia pelotteen pohjana olevien sääntöjen kannalta rationaalisesti.

Edellä mainittu asettaa uuden haasteen sille, miten pelotestategia toimii niin sanottujen uusien uhkien aikakaudella. Miten voidaan pelotteella ehkäistä erilaisia hybridi-keinoja tai vihamielistä toimintaa kyberympäristössä? Vesa Kanniaisen oletuksen mukaisesti valtiot kehittävät kilpaa kykyään kyberteknologian alalla, koska pisimmälle ehtinyt saa edun, jos konflikti valtioiden välillä syttyy. Vastatoimiksi on tarjottu valppautta, valvontaa ja sietokyvyn eli resilienssin parantamista. Tällaisen toiminnan varaan luodun pelotteen haasteena on se, ettei se saa mahdollista hyökkääjä pelkäämään tekojensa kautta aiheutuvia seurauksia, vaan tekojensa vaikuttamattomuutta, mikäli niitä ei suoriteta.

Kun strategian perimmäinen tarkoitus on hallita vihollisen käytöstä, on vaikeaa improvisoida strategiaa tilanteisiin, joissa ei ole vihollista tai sitä ei tunnisteta. Ensinnäkin on luotava riittävä kyky sietää vaikutuksia. Tämä on osa saavutettavan hyödyn kiistämisestä (*deterrence by denial*). 1960-luvulla vallalla oli näkemys, jonka mukaan paras tapa vähentää ydinaseen uhkaa oli lisätä tavanomaisten joukkojen määrää eli luoda pelote kiistämällä ydinasepelotteesta koituva hyöty. Suomalaista näkemystä pelotteen käsitellään tarkemmin kirjan viimeisessä osassa.

Pelotteesta ja pakottamisesta voi puhua yhdessä ja samassa sotilaallisessa asiayhteydessä, koska yhden toteuttamisella on käänteinen suhde toiseen. Ne ovat saman kolikon kaksi eri puolta. Saada vastustaja välttämään jonkin tekemistä on lähes sama asia kuin saada vastustaja tekemään jotain muuta. Ero on siinä, että pakottamisella pyritään saamaan vastapuoli tekemään jotain, mihin voi kuulua myös pelotteen alaisen toimen peruuttaminen.

Pakottaminen määritetään useasti painostamiseksi, jossa taivutetaan toinen osapuoli tekemään jotakin, kuten vetämään asevoimansa pois joltain alueelta. Schellingin mu-

kaan pakottaminen perustuu kykyyn vahingoittaa. Painostuksen taustalla ja toimeenpanossa käytetään kaikkia valtion eri vaikutusvallan välineitä, kuten esimerkiksi diplomaattisia ja kauppapoliittisia keinoja tai asevoimia. Asevoimia käytetään painostamisessa pakottamisen toimeenpanoon tai valvontaan.

Kylmän sodan jälkeiselle ajalle on ollut tyypillistä, että asevoimaa käytetään pelotteena, pakottamiseen sekä operaatioihin, joilla tuetaan kansallisia intressejä, kuten esimerkiksi vapaan merenkulun turvaamista. Nämä strategiat ovat ennemminkin vastustajan tahdon murentamista kuin sen suorituskyvyn vähentämistä. Pakottaminen sisältää yleensä keinoja, joita on käytetty vuosisatoja. Näitä ovat rankaiseminen, kiistäminen, pelottelu ja palkitseminen.

Peloteteorioiden tai -strategioiden hallitseminen kokonaisuudessaan tai niiden kaikinainen ymmärtäminen ei ole mahdollista, mutta strategin on hallittava niiden perusteet. Niin pelote- kuin pakottamisstrategiakin vaativat samanlaisia olosuhteita menestyäkseen. Riittävä vastustajan tunteminen, uskottava sotilaallinen voima, aktiivinen valvonta sekä kummankin osapuolen yhteisesti ymmärretyt odotusarvot ovat vaadittavia perusteita. Pelotestategian ymmärtäminen voidaan pelkistää sotilaallisesti kolmeen seikkaan: määrittele vastustaja, tunnista sen aikomukset sekä tunnista omat riskit ja oletukset siten, että vastustajan kehittyminen voidaan huomioida.

Pelotteen suurin heikkous on se, että sen menestys riippuu siitä, tuleeko vastustaja pelotetuksi. Schellingin mukaan pelote on enemmän vastustajan aikomusten kuin suorituskyvyn tunnistamista. Kun on tunnistanut vastustajan aikomukset, niihin voidaan kyetä vaikuttamaan. Pelotestategia on osa kansallista, ylimmän tason strategiaa, jossa sotilasstrategialla on oma osansa. Pelkästään sotilaalliseen suorituskykyyn perustuva pelotestategia on liian kallis useimmille maille.

Pelotestategiaan liittyy aina tavanomaisten asevoimien olemassaolo. Nykyiset riskejä välttävät toimijat eivät ole valmiita käyttämään aseellista voimaansa epävarmassa tilanteessa, koska toiminta saattaa aiheuttaa odottamattomia tappioita ja tuhoja niin omille joukoille kuin sivullisillekin. Siten pelotteen ylläpitäminen on keino välttää tällaiset tilanteet.

Pelote- ja ydinasestrategiat liittyvät läheisesti toisiinsa, vaikka peloteteorian ensiaskelellä voidaan katsoa otetun Douhetin ajatuksissa totaalista sodasta jo ennen ydinaseen kehittämistä. Pelotestategian yhteys ydinasestrategiaan teorian tai mielikuvan tasolla on yhteneväinen, mutta ero on kuitenkin selvä. Ydinaseilla luotu pelote tuntuu kestävän ajan hammasta ja se on sälyttänyt oman ainutlaatuisen asemansa. Kansainvälisten strategisten asetelmien muutos, kasvava valtioiden välinen kilpailu ja painopisteen siirtyminen pois terrorismin vastaisesta toiminnasta tulee pakottamaan suurvallat kiinnittämään huomiota uudelleen ydinaseiden strategiseen asemaan sekä taktiseen rooliin.

Luku 15. Ydinasestrategia

Ydinaseet muuttivat sotilasstrategian merkityksen. Hew Strachanin mukaan tavanomainen sotilasstrategia on pitkän ajan kehityksen tuloksena syntynyt toiminnan strategia, jolla varaudutaan sotaan ja toimeenpannaan sotaoperaatioita. Ydinasestrategiat laadittiin ilman esikuvia ja niiden käytöstä ainoat kokemukset ovat toisen maailmansodan ajalta. Ydinasestrategioiden laatimiseen haettiin uusia menetelmiä esi-

merkiksi todennäköisyyksien ja matematiikan alueilta. Ydinasestrategiasta muodostui suostuttelun strategia, joka ennaltaehkäisee sodan.

Ydinaseen ensikäyttö loi aivan uudella tasolla olevan sotilaallisen pelotteen. Aseen tuhovoiman lisäksi merkittävää on se, että ase on käytettävissä erittäin nopeasti. Tuho saataisiin aikaiseksi tunneissa ja ilman pelkoa massiivisista omista tappioista. Ydinase teki pelotteen käsitteen entistä monimutkaisemmaksi, vaikkakin jo Douhet teoriassaan selitti periaatetta, jossa laaja tuho tulkitaan eräänlaiseksi hallinnaksi. Strategien haasteeksi muodostui, miten ydinaseen kaltainen suunnaton suorituskyky voidaan valjastaa clausewitziläisen teorian mukaiseksi strategisen vaikutuksen työkaluksi.

Ydiaseiden myötä tavanomaisten taistelujen voittaminen tai jopa käyminen muuttuivat tarpeettomiksi, koska voiton perimmäisenä takeena olisi katastrofaalinen tuho. Sotilaat menettivät sotilasstrategian hallinnan ja siten myös osan komentajan taidosta sotateoimien suunnittelemiseksi. Ristiriita vaikutti osaltaan operatiivisen tason käyttöönottoon, jotta sotilaat vapautuisivat poliittisesta, lähinnä ydinaseiden mukanaan tuomasta, strategisesta painolastista.

Ydinase on synnyttänyt kaksi erilaista näkökantaa valtioiden välisen rauhanomaisen kehityksen aikaansaamiseksi. Ydinaseita ja niiden muodostaman pelotteen merkitystä puolustavat pyrkivät painottamaan, että ydinaseiden käytön aiheuttamat tappiot ovat niin huomattavia, ettei kukaan aloita niiden käyttöä. Toisaalta ydinasevaltioiden ulkopuolelle jääneet pienet valtiot ovat pyrkineet luomaan pelotetta muilla keinoilla, kuten epätavanomaisilla sodankäyntitavoilla. Ydinaseita ei suoraan voi liittää strategian yleiseen teoriaan, mutta ne voivat kuitenkin olla käännteentekeviä (*game changer*), ja valitettavan todennäköisesti niiden käyttäminen on lopullista – *game ender*.

Ydinaseiden käyttöönotto kyseenalaisti pelotteen merkityksen. Mikä rooli on suorituskyvyllä, jolla ei ole taktista käyttöä maa- tai merivoiman pysäyttämiseksi, mutta jolla voidaan hävittää kaupunkoja? Pelotteen kannalta vastauksena oli tulevien sotien ennaltaehkäisy. Pelotteen ja molemminpuolisesti aiheutuneen hävityksen konsepti on perusta nykyiselle ydinstrategiselle teorialle.

Konseptin kehittäminen alkoi ennen toista maailmansotaa strategisten ilmapommitusten suunnittelun yhteydessä. Niiden tavoitteena oli vihollisen taistelutahdon ja moraalin nujertaminen. Tähän pyrittiin maalittamalla sotilaallisten kohteiden lisäksi yhteiskunnan, talouden ja teollisuuden kannalta merkittävää infrastruktuuria. Tuolloin väkijoukkojen pelon odotettiin yltyvän anarkiaksi, jota seuraisivat pitkäkestoiset levottomuudet, mikä taivuttaisi päättäjät luovuttamaan. Koska strategisten pommitusten vaikutukset jäivät toivottua vähäisemmiksi, totaalisen tuhoaseen kehittäminen jatkui. Pyrittiin luomaan sellainen shokkiefekti, joka ei vain lopettaisi sotaa vaan myös estäisi seuraavan syntymisen. Samalla se nostaisi haltijansa ylivertaiseen poliittiseen ja strategiseen asemaan muihin valtioihin nähden.

Itse ydinase koostuu kahdesta sinällään pelotteen uskottavuuden kannalta merkittävästä elementistä; taistelukärjestä ja toimitusjärjestelmästä. Taistelukärjen tai räjähteen omistaminen itsessään luo pelotetta, koska sillä on liki rajoittamaton tuhovaikutus. Tapa, millä ydinlataus voidaan toimittaa kohteeseensa lisää aseiden pelotevaikutusta, sillä toimitusjärjestelmää vastaan ei välttämättä ole torjuntakeinoja. Viimeisimpänä esimerkkinä uudesta toimitusteknologiasta ovat hypersooniset ohjukset. Varsinkaan länsimaissa ydinaseisiin ei suhtauduta samalla tavalla kuin muihin konventionaalisiihin aseisiin.

Ydinaseita pidetään strategisina viimeisinä keinoina, joiden käytön päätösvalta on valtion johdon tasalla. Joissakin ydinasevaltioissa, kuten Venäjällä, taas on kehitetty alemman tehon taktisia ydinaseita, joiden käyttöä voidaan harkita myös tavanomaisen sotatoimien yhteydessä. Erikseen on valtioita tai toimijoita, jotka ovat kehittäneet ydinaseisiin tarvittavaa teknologiaa ja mahdollista kykyä aseiden rakentamiseen tarkoituksenaan uhata tai pelottaa. Oheiseen tietolaatikkoon on koottu kymmenen väittämää, jotka alleviivavat ydinaseiden ainutlaatuisuutta.

1. Ydinaseiden puolikäyttöä (Nuclear is binary) ei ole olemassa
2. Ydinaseiden haltijoiden joukko on pieni ja tunnettu (Venäjä, Yhdysvallat, Kiina, Ranska, Britannia, Israel, Pakistan, Intia ja Pohjois-Korea)
3. Kaikki ydinaseiden haltijat ovat valtioita - toistaiseksi
4. Ydinaseiden käyttöä ei voi peitellä
5. Ydinaseiden käytön tarkoitus on ilmiselvää
6. Ydinaseiden käyttö on sodankäynnin äärimmäinen muoto
7. Ydinaseisku on kaiken olemassaolon vaarantava teko
8. Ydinasekonfliktin osapuolet jakavat liki saman suuruiset panokset ja riskit
9. Ydinaseiskut tapahtuvat tiedossa olevassa ja määritetyssä ajassa
10. Ydinasepelotteiden menestys on itseään ruokkivaa.

Tietolaatikko II-1. Väittämiä ydinaseiden ainutlaatuisuudesta.

Ensi-iskun ja kostoiskun käsitteet nousivat esille kylmän sodan aikana, kun ymmärrettiin, että kaikkien osapuolien tuhoutuminen on mahdollista ydinaseiden käytön seurauksena. Bernard Brodien mukaan sotilasstrategia tuli tarpeettomaksi, koska ydinasein käytävä sota olisi niin lyhyt ja niin tuhoisa, ettei erillisen strategian muodostamiselle olisi aikaa. Liddell Hart näki, että ydinase vähensi kaiken kattavan sodan todennäköisyyttä, mutta lisäsi mahdollisuutta rajoitettuun sotaan. Sotia pyritään rajoittamaan tukemalla epäsuoria ja laajalle levinneitä paikallisilla vihamielisyyksiä. Ensi-isku tai ennakoiva ydinisku nähtiin mahdolliseksi vain, jos vastustajan kostoisku ei olisi mahdollinen. Ydinaseistuksen määrän katsottiin takaavan voiton.

Kiinan esimerkin mukaisesti ydinasevaltiot ottivat käyttöön ensi-iskusta pidättäytymisen politiikan, jolloin kykyä toiseen- tai kostoiskuun kehitettiin. Tavoitteena tässä konseptissa on edelleenkin selviytyä ensi-iskusta ja kyetä sen jälkeen vastaamaan riittävän tuhoisasti. Kyky toipua iskusta ja iskeä itse määrittelee myös pelotteiden, joten tämä yhdistää jälleen pelotestrategian ja ydinasestrategian toisiinsa. Edellä kuvattu strategian kehittyminen johti ydinaseiden varastointiin ja edelleen massamaiseen ylläpitämiseen sekä toisensa varmentavien eri toimitustapojen rakentamiseen. Yleisin on *ydinasetriadi*, jossa toimitusalustoina toimivat sukellusveneet, lentokoneet ja maasi-joitteiset ohjukset.

Ydinasevaltiot havaitsivat, että sota johtaisi molemminpuoliseen tuhoutumiseen, joten kilpailun nähtiin olevan paras tie rauhan pysymiselle kylmän sodan aikana. Ydinaseet muuttuivat pelotteen takuiksi ja niiden rooliksi vahvistui toiminta toisia ydinaseita vastaan tai niiden käytön estäminen. Ydinasevallat pitivät ydinaseita oman sekä maailmanlaajuisen turvallisuuden ja vakauden perustana. Pakottaminen tai voimakkaan provokatiiviset toimet menettivät vaikutustaan, koska niiden taustalle syntyi riski tilanteen eskaloitumisesta ydinaseiden käyttökynnyksen ylittämiseen saakka.

Ydinasepelote, poikkeuksena tavanomaisesta pelotteesta, keskittyy lähes yksinomaan koston, jolloin sen poliittiset päämäärät tulevat epätarkoituksenmukaisiksi. Tästä johtuen myöhemmille ydinaseteorioille on ollut luonteenomaista, että kun strategia katsottiin aikaisemmin väkivallan käytön taidoksi, sitä on ydinaseiden aikakautena alettu pitää yhä enemmän väkivallan käytöllä uhkaamisen taitona. Lawrence Freedmanin mukaan ydinasevoiman tutkiminen ja ydinasestrategia ovat näiden aseiden käyttämättömyyden tutkimista.

Moninapaisessa maailmassa, jossa ydinaseita on perinteisesti niitä omistaneiden valtioiden lisäksi muillakin toimijoilla, pelotteen ymmärtäminen on entistä haastavampaa. Ydinaseiden käyttöä, säilytystä, tuottamista ja jopa niiden tuottamiseen tarvittavien osien ja raaka-aineiden omistamista on säädelty. Freedmanin mukaan ydinasevaltioiden kahdenväliset suhteet ovat selkeät, mutta ydinaseteknisesti moninapainen maailma on räjähdysherkkä. Teknologinen kehitys vaikuttaa myös ydinpelotteeseen. Ydinaseiden tarkkuutta, tehokkuutta, toimintavarmuutta ja turvallisuutta pyritään jatkuvasti lisäämään. Myös avaruuden ja keinoälyn hyödyntämiseen perustuvat järjestelmät yleistyvät.

Tulevaisuuden ydinasestrategioita tulee leimaamaan aiemmin mainittu maailman moninapaisuus ja erilaisten ydinaseen omistavien valtioiden tai toimijoiden kirjo. Jo nyt esimerkiksi Yhdysvaltojen ydinasestrategia on räätälöity erikseen kutakin valtiolistaa tai muuta vastustajaa varten. Intia ja Pakistan ovat luoneet omat strategiansa toisiaan silmällä pitäen. Ei-valtiollisille toimijoille toimitettujen ydinasekomponenttien kautta muodostuva uhka lisää epävakautta. Tämä ydinaseiden leviäminen on käynnissä, eikä sitä todennäköisesti voida kokonaan estää. Tulevaisuuden ydinasestrategiat ovat todennäköisesti jonkinlaisia neuvotteluteitse syntyvien kompromissien sovellutuksia.

Ydinasestrategiat eivät varsinaisesti ole sotilasstrategian pääasiallista toimialaa, mutta ne ovat erittäin voimakkaita diplomaattisia keinoja, joilla on vaikutusta sotilaalliseen toimintaan. Sotilasstrategian on oltava tietoinen ydinasestrategian ja diplomatian sisällöistä ja tunnettava kaksi tulevaisuuden ydinasestrategioiden kannalta merkittävää tekijää. Ne ovat ydinaseiden leviämisen eli *proliferaation* kasvu sekä taktisten ydinaseiden käyttökynnyksen madaltuminen.

Luku 16. Strategisen hallinnan teoria ja systeemiteoriaan perustuvat strategiat

Eräs nykyaikaisen sotilasstrategian koulukunnista painottaa teoriaa, jossa hallinta (*control*) on pääosassa. Strategisen hallinnan teoria mahdollistaa toiminnan kaikissa strategisen kilpailun ulottuvuuksissa, ja usein keinovalikoimaan sisältyvät myös muut kuin sotilaalliset toimet. Pyrkimyksenä on luonnollisesti poliittisten tavoitteiden saavuttaminen, mutta muin kuin sodan keinoin.

Teoria kantaa osin Joseph C. Wyliehen perinnettä, mutta sen lähtökohtana on tapahtumien muokkaaminen joko etukäteen tai vihamielisyyksien aikana siten, että saavutetaan edullinen asema tai myötämielinen yleinen mielipide verrattuna vastustajan tilanteeseen. Tämän jälkeen konfliktissa määritellään vastustajan voimanlähteeksi luokitellun kohteen luonne, asema, aikatekijät ja painoarvo, joihin siirrytään käyttämään hallinnan keinoja.

Strategisen hallinnan teoriassa on yhtymäkohtia hybridivaikuttamiseen, ja sen alkuperänä voitaisiin eräällä tavalla pitää Venäjää. Vaikka hybridivaikuttamisen keinot vaikuttavat ulkoisesti mielivaltaisilta ja epätavanomaisilta, on hybridisodankäynti pääsääntöisesti valtiollista toimintaa. Se on tarkoin koordinoitua, suunniteltua ja kohdistuu yleensä vastustajan tunnistettuihin haavoittuvuuksiin. Clausewitziläistä sodan päämäärää, eli tavoitetta vähentää vihollisen kykyä ja halua jatkaa vastustamista, sovelletaan hybridisodankäynnissä. Hybriditoimijat yhdistelevät konventionaalisia sotilaallisia toimia, perinteisiä ja epäsäännöllisiä taktiikoita, terrorismia sekä rikollista toimintaa tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Hybridisodankäyntiä on myös kuvattu rajoitetuksi sodaksi strategisten päämäärien eteen, missä vastustajalle pyritään luomaan dilemma ja halutaan pakottaa se valitsemaan, mitä se haluaa tai kykenee suojaamaan. Neuvostoliiton perintönä nyky-Venäjä on uhrannut tutkimusresursseja konseptiin, jonka nimi on ”refleksiivinen hallinta”. Konseptin perusajatuksena on hallita saavutettavia tuloksia manipuloimalla informaatiota tai – sotilaskielellä ilmaistuna – vaikuttamalla vastustajan tilanneymmärrykseen siten, että vastustajan mahdollisia toimenpiteitä on muutettu omien intressien kannalta suotuisiksi.

Eniten esillä ollut esimerkki refleksiivisen hallinnan teoriasta sisältyy Venäjän yleisesikunnan päällikön, armeijakenraali **Valeri Gerasimovin** (s. 1955) vuonna 2013 esittämiin ajatuksiin. Niissä Gerasimov korosti uudenlaista sodankäynnin tapaa, missä sotilaallisten suorituskykyjen rinnalla tai sijasta käytetään ei-sotilaallisia keinoja ja resursseja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ei-sotilaallisten keinojen käyttö poliittisten ja strategisten tavoitteiden saavuttamisessa on lisääntynyt tavalla, joka joissakin tapauksissa on tuloksellisuudellaan ylittänyt aseiden voiman. Kuitenkin Venäjän sotilasstrategian ytimessä on sodankäynti asevoimilla, ja ei-sotilaallisilla keinoilla saatetaan nopeuttaa sotilaallisen voiton saavuttamista.

Gerasimovin mukaan nykyinen tapa, missä sota ensin julistetaan ja sotilaallisesta toiminnasta annetaan perinteiset signaalit ennen niiden käynnistymistä, on vanhentunut. Sen sijaan operaatiot käynnistetään ja niitä tuetaan informaatio-operaatioilla sekä hallintoon kuulumattomilla toimijoilla, joilla luodaan pohja sotilaalliselle operatiolle. Sotilaalliset tavoitteet saavutetaan käyttämällä salaisia sotilasoperaatioita, kuten informaatiokamppailua tai erikoisoperaatioita.

Myös Kiina on kehittänyt 2000-luvulla strategian teorian, joka voitaisiin ryhmitellä kutakuinkin ”poliittisen sodankäynnin” luokkaan. Tutkimustensa johtopäätöksinä kiinalaiset päätyivät siihen, että suurvaltakilpailu Yhdysvaltojen kanssa tulisi tehdä muuten kuin suoralla sotilaallisella yhteenotolla. Kiinan ja Venäjän strategiat ovat saaneet länsimaiset tutkijat nimeämään ne ”muuksi kuin sotilaallisiksi operatioiksi” (*operations other than war*).

Perimmäisenä tarkoituksena on siis voittaa vastustajan kanssa käytävä kilpailu ilman sotilaallisia yhteenottoja. Näiden strategioiden yleisellä tasolla olevat osatekijät ovat

psykologinen sodankäynti, mediasodankäynti, jolla muokataan yleistä mielipidettä, sekä oikeudellinen sodankäynti (*legal warfare, lawfare*). Suurvallat käyttävät jatkuvasti strategisen hallinnan keinoja muokatessaan niin konfliktin vaikutuksen alla olevia kuin konfliktien ulkopuolisia toimintaympäristöjä tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Systemiteoriaan perustuvat strategiat

Teknologian ja sotilasjärjestelmien kehittymisen myötä sodankäynti on muuttunut monimutkaisemmaksi ja on syntynyt tarve tutkia ja tulkita sotilasstrategioiden suunnittelua ja toimeenpanoa erilaisten systeemiteorioiden kautta. Kun epäsuora lähestyminen tehostettuna oman päätöksenteon nopeudella iskee vastustajan heikkouksiin, systemaattinen strategian tulkinta ja toimeenpano lamauttavat vastustajan järjestelmät ja halvaannuttavat toiminnan sekä tekevät sen kyvyttömäksi vastarintaan.

Yksikertaisimmillaan edellä kirjoitettu tarkoittaa esimerkiksi ilma-alusten järjestelmällistä käyttämistä maajoukkojen operaatioiden tukena niin, että se laajentaa taistelutilaa vertikaalisesti ja horisontaalisesti. Yhdysvaltalainen ilmavoimien eversti **John A. Warden** (s. 1943) tutki systeemiteorioita ja totesi, että vihollinen on järjestelmä, joka on riippuvainen sen erilaisten voimanlähteiden tehokkaasta toiminnasta. Hänen mukaansa on tärkeää tunnistaa vihollisen voimanlähde sekä käynnistää suorat ja epäsuorat toimet, jotta vihollinen ei saavuttaisi poliittisia tavoitteitaan. Näitä tavoitteita olisi tarkasteltava vihollisen silmälasien läpi, ei peilaten omia tavoitteita vasten.

Warden, jonka on mainittu olevan viime vuosisadan lopun johtava Yhdysvaltojen ilmastrategi, siis näki vihollisen järjestelmänä, jonka uskoi luhistuvan, jos tiettyihin hallinnon, talouden, väestön ja asevoimien kohteisiin kohdistetaan riittävä paine. Valittuihin painopisteisiin vaikuttamalla saataisiin aikaan muutos haluttuun suuntaan. Näiden painopisteiden hahmottamiseksi hän loi viisi ”strategista kehää”, joista muodostui *Five Rings* -malli. Kehän elementit sisimmästä uloimpaan ovat valtion johto, kriittiset järjestelmät, infrastruktuuri, väestö sekä taistelukentällä olevat asevoimat.

Wardenin teorian mukaan sodan päämääriin päästään kahdella tavalla, joko saamalla vastustajan johtaja taipumaan haluttuihin myönnytyksiin tai tekemällä sotatoimien jatkaminen fyysisesti mahdottomaksi. Uusi sotilasteknologia täsmäaseineen ja ylivoimaisine johtamisjärjestelmineen vapauttaisi oman sodanjohdon miettimään muita keinoja vastustajan lyömiseksi. Wardenin systeemiteoriaan pohjautuva strategia tuntui toimivan Irakin sodassa operatiivisella tasolla, mutta sen ulottaminen strategiselle tasolle ei johtanut toivottuihin tuloksiin.

Systemiteoreetikot ovat esittäneet uusia, ainutlaatuisia ja arvokkaita ajatuksia, jotka kuitenkin ovat saaneet osakseen arvostelua. Muun muassa yhdysvaltalaista vaikutusperusteisen operoinnin (*effects-based operations, EBO*) konseptia on pidetty ennemminkin maalittamisen prosessina kuin tehokkaana ja itsenäisenä sodankäynnin muotona. Systeemiteorioihin pohjautuvat strategiat on myös koettu sellaisiksi, että vastustajan on vaivatonta sopeuttaa ja muuttaa omaa toimintaansa siten, että se kykenee väistämään suunnitellut toimet.

Useat valtiot käyttävät integroitua, hallinnonalat ylittävää tapaa käsitellä kansallisia turvallisuushaasteitaan. Suomessa tällä tarkoitetaan kokonaisturvallisuutta. Vallankäyttöä ei ajatella pelkästään omasta tai esimerkiksi sotilaallisista lähtökohdista, vaan tulevaisuuden konfliktissa käytetään myös ei-sotilaallisia voimavaroja. Taloudellisen ja teknologisen vaikuttamisen, painostamisen sekä pakottamisen keinot ovat arkipäivää.

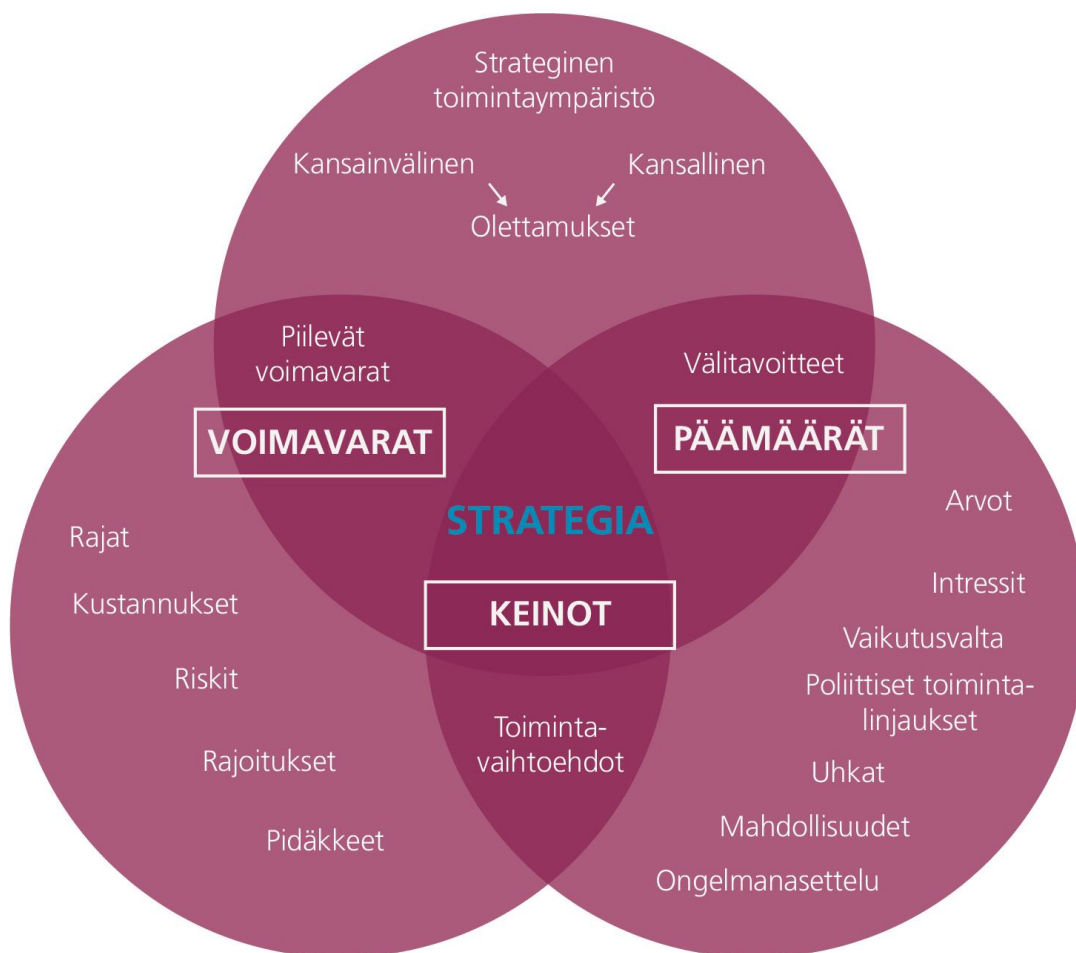
Paras tapa vastustaa laaja-alaisia keinoja on kokonaisvaltainen lähestyminen kansalliseen strategiaan, mikä tarkoittaa yhteistä, integroitua suunnittelua ja toimintaa yhteisen strategian sateenvarjon alla. Strategian tulisi mahdollistaa – ei pelkästään selviytyminen – vaan selviytyminen omilla ehdoilla siten, että se lisää kapasiteettia itsenäisiin toimiin samalla vähentäen vastustajan kykyä tehdä samaa. Strategin tulee tuntea tämä toimintaympäristö ja osata sovittaa sotilaallisen voimankäytön keinot ja suorituskyvyt palvelemaan kansallisia päämääriä.

III

SOTILASSTRATEGIN MAAILMA

Kynttilänjalan korkeus ei määrää valon voimaa. Annettu sotilasarvo ei tuo mukanaan järkeä.
Aleksandr Suvorov

Strategia on laaja-alainen ja holistinen kokonaisuus, jonka ymmärtäminen, valmistelu ja toimeenpano ovat riippuvaista monesta tekijästä. Strategialla on oma logiikkansa, jonka hallinnassa strategin on kyettävä ottamaan huomioon ja jalostamaan useita tekijöitä. Merkittävää on ensiksikin toimintaympäristö, jossa strategiaa laaditaan ja jossa se on tarkoitus toimeenpanna. Toiseksi kaikki se, mikä ohjaa tai antaa perusteita annetuille poliittisille toimintalinjauksille. Kolmanneksi strategin tulee jatkuvasti arvioida ja arvottaa rajoituksia, joita strategialle asetetaan tai sille syntyy luonnostaan. Oheiseen kuvaan on koottu strategian logiikkaan vaikuttavia tekijöitä.

Kuva III-1. Strategian logiikka (kirjoittajan yhdistelmä useista lähteistä).

Valtiot ja imperiumit ovat nousseet ja hajonneet onnistuneiden ja epäonnistuneiden strategisten valintojen seurauksesta. Sotilasstrategin maailmassa esiintyviä haasteita voidaan kompensoida hyvällä teorialla, laadullisesti ja määrällisesti riittävillä joukoilla sekä erinomaisilla sotilaskomentajilla. Kirjan tässä osassa haetaan apukeinoja siihen, miten strategit voisivat selvitä erityislaatuista tehtävästään.

Luku 17. Geopolitiikan paluu strategiaan

Nykyinen monimutkainen, kilpailullinen ja riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteinen maailmamme asettaa haasteen niille, joiden tulisi antaa paras sotilaallinen neuvo niin siviili- kuin sotilasjohtajilleen. Sodan kuva ja yhteiskunta muuttuvat yhä haastavammiksi ja strategin on otettava huomioon myös ei-sotilaallisia osa-alueita, kuten talous, psykologia, moraalit, poliittinen järjestelmä ja alati kehittyvä teknologia. Vanhat jaot rauhan ja sodan, julkisen ja yksityisen, ulkomaisen ja kotimaisen sekä valtiollisen ja ei-valtiollisen välillä ovat häviämässä.

Strategin on ymmärrettävä konfliktien syyt ja seuraukset sekä niihin liittyvät geopolitiikan ja historian opetukset. Usein strategin toimintakenttä perustuu realismin koulukuntien ajatuksiin, joista yhden mukaan erällä valtiolla on riittävästi voimaa, jotta ne voivat turvata omat etunsa. Toisen koulukunnan mukaan taas kaikki valtiot pyrkivät aggressiivisesti havittelemaan niin paljon valtaa kuin mahdollista.

Pekka Visurin mukaan geopolitiikka voidaan ymmärtää kokoavana oppina, joka tarkastelee alueen tai valtion voimavarojen käyttökelpoisuutta poliittisiin tarkoituksiin ja toisaalta poliittisten keinojen käyttöä voimavarojen hankkimiseksi ja hyödyntämiseksi. Tässä *sotilasmaantieteellä* on ollut keskeinen asema. Nykyisin geopolitiikka tarkoittaa laajasti ymmärrettyinä maantieteellisten perusteiden ja poliittisen toiminnan vuorovaikutusta. Kansainvälisten suhteiden tasolla geopolitiikka on menetelmä kansainvälisen poliittisen käyttäytymisen ymmärtämiseksi, selittämiseksi ja ennustamiseksi maantieteellisten muuttujien avulla.

Strategin on ymmärrettävä se geopolitiittinen konteksti, jossa oma valtio sijaitsee ja miten johtajan tulisi se ottaa huomioon, jotta hän kykenisi tulkitsemaan syitä ja seurauksia. Nämä tekijät haastavat strategin käsityksen kansainvälisten suhteiden peruselementeistä eli intressistä, arvoista, vallasta ja turvallisuudesta. Esimerkiksi Hiski Haukkalan esittämän suurvaltakilpailun paluun voidaan todeta olevan vaarallista, sillä se heikentää mahdollisuuksia tehokkaaseen kansainväliseen yhteistyöhön uhkien torjumiseksi. Klassisen määritelmän mukaan suurvallat ovat riittävän vahvoja valtioita, jotta ne voivat käydä omia sotiaan ilman liittolaisia.

Yhdysvaltain entisen presidentin Barack Obaman mukaan kunkin maan ulkopoliittikkaa sanelee loppujen lopuksi maan oma taloudellinen etu, sijainti, etniset tai uskonnolliset skismat, aluekiistat, perusmyytit, pitkäaikaiset traumat, ikivanhat vihamielisyydet ja ennen kaikkea vallassa olevien ja valtansa säilyttämään pyrkivien tavoitteet. Tämä reaaliolittinen näkemys ulkopoliitikasta on käännettävissä kyseisen maan strategian sisällöksi.

Strategi on vastuussa itsensä kehittamisestä opiskelemalla, vertailemalla ja rakentamalla käsitystään moniulotteisesta kansainvälisestä toimintaympäristöstä, jotta hän kykenisi laatimaan strategioita ja operaatiosuunnitelmia siviilijohtajille ja sotilaskomentajille. Geopolitiikan ymmärtäminen ja sen asettaminen kansalliseen asiayhtey-

teen mahdollistaa strategioiden laatimisen. Strategia on keino, jolla kansakunnat, valtiot, hallitsijat, eliitti ja muut pyrkivät parantamaan tilannettaan, tuottamaan jotain kansainväliselle ja kansalliselle järjestelmälle sekä tavoittelemaan tuloksia, jotka tarjoavat turvallisuutta sekä turvaavat ja edistävät intressejä. Voimakilpailu on avaintekijä ja ratkaisevaa kaikilla valtion johtamisen tasoilla.

Sanaa ”suurstrategia” on harvoin yhdistetty pieniin valtioihin, mutta suuruus strategiaan tulee siitä, että pienelle maalle pelissä olevat arvot ovat mittaamattomat, kuten maan ja kansalaisten turvallisuus, hyvinvointi ja mahdollinen tuleva menestys. Tällöin voidaan puhua geostrategiasta, joka on eräänlaista ulkopoliittikkaa. Sitä ohjaavat pääasiassa maantieteelliset tekijät, jotka rajoittavat tai vaikuttavat poliittiseen ja sotilaalliseen suunnitteluun.

Geostrategian määritelmä on luotu globaalien strategisten tavoitteiden ja niiden saavuttamiseksi käytettävän sotilaallisen voiman tarpeisiin. Sillä tarkoitetaan strategian maantieteellistä perustaa, eli se on geopolitiikan strategista soveltamista käytäntöön. Geostrategisten seikkojen ymmärtäminen edellyttää maantieteen, historian, talouden ja teknologian tietämystä. Strategi voi välttyä strategisilta ja operatiivisilta yllätystekijöiltä, kun hän kykenee määrittelemään ne geopolittiset tekijät, jotka valtio voi kohdata.

Suomen osalta on yksinkertaisinta puhua valtiollisesta strategiasta, suurstrategiasta ja siitä erillisenä sotilasstrategiasta, kuten myöhemmin kirjan viimeisessä osassa selvitetään. Globalisaatio ja valtioiden keskinäisriippuvuussuhteet edellyttävät, että valtioiden johtajat ja heitä neuvovat strategit löytävät yhteisiä strategisia ongelmanratkaisukeinoja myös turvallisuusajattelun ulkopuolelta. Kartan lukeminen ja ymmärtäminen ovat eräs geostrategian oppi, joka on hyödyllinen taito myös kotimaisille strategeillemme. Kuten jo Josef Stalin opetti silloista valtionjohtoamme: ”*Maantieteelle me emme voi mitään, ettekä te voi sille mitään.*”

Maantiede on siis merkittävä tekijä politiikassa, joten sen hallinnan on myöskin oltava merkityksellistä. Strategi lukee karttaa samasta syytä kuin taktinen johtajakin eli ymmärtääkseen konfliktin maantieteelliset mahdollisuudet ja rajoitukset. Maantiede antaa päättäjille ymmärrystä, luo mielikuvia ja paljastaa haavoittuvuuksia. Sen kautta voidaan tulkita valtioiden tai konfliktien historiaa sekä kansainvälisten suhteiden kehittymistä.

Maantieteen ja kartantuntemuksen kautta voimme arvioida vastustajan vahvuuksia ja heikkouksia tai mahdollisia syitä alueiden tärkeydelle. Ja koska hallintaa voidaan tosiasiallisesti toteuttaa vain fyysisellä läsnäololla, on joukkojen toimittamisella halutulle alueelle johtava asema poliittisessa näytelmässä. Erinomaisena esimerkkinä toimii arktisen jäätikön sulamisen seurauksena avautuvat merireitit ja niiden merkitys kansainvälisesti.

Strategi, jolla ei ole perustaa tai ymmärrystä historiasta on likimain hyödytön niin komentajalleen kuin poliittisille johtajilleenkin. Sodankäynnin kehittymisen tunteminen ja yksittäisten sotateimien tai operaatioiden tarkastelu sekä niiden lopputulosten vaikutusten arviointi ovat yleisestikin upseerien ammattitaidon perusteita. Tämä korostuu strategisella tasolla toimittaessa. Usein pelkkä sotahistorian tutkiminen ei riitä, vaan tulisi perehtyä myös poliittiseen historiaan, taloushistoriaan, yhteiskuntahistoriaan ja maantieteen historiaan, jotta voisi ymmärtää sotaan tai konfliktiin johtavia syitä sekä arvioida niiden seurauksia.

Vaikka historia ei toista itseään, se usein heijastelee tapahtumaketjuja. Tällä tarkoitetaan, että ihmisten tekemät päätökset voiman käytöstä, toisin sanoen sodasta ja rauhasta, voivat olla ymmärrettävissä, kun tarkastellaan motivaatioita ja tarkoitusperiä historian valossa. Historia voi myös selittää sen, miksi jotkin valtiot ovat haluttomia sotilaallisen voiman käyttöön. Strategin on kuitenkin opittava tunnistamaan, milloin historiaa vääristellään tai käytetään perusteettomasti omien valtapyrkimysten ajamiseen. Tästäkin on useita esimerkkejä lähimenneisyydessä. Kuten sanottua, historia voi paljastaa sen, miksi jokin osapuoli haluaa käyttää sotilaallista voimaa tai miten valtioiden johtajat ovat päätyneet ratkaisuihinsa, virheelliset mukaan luettuina.

Taloudelliset realiteetit ovat meille suomalaisille valitettavankin tuttuja. Turhan usein valittava strategia tai toimintatapa on riippuvainen taloudellisista seikoista. Strategin osaamiseen kuuluu taito hahmottaa taloudellisten mahdollisuuksien ja rajoitusten merkitys strategian laatimiselle ja toimeenpanolle. Käytännössä tämä tarkoittaa niitä kansallisia varoja, joita voidaan käyttää sotilaallisen voiman luomiseen, asejärjestelmien hankkimiseen sekä äärimmillään sodankäyntiin.

Taloudelliset tarpeet tai intressit ovat usein konfliktien taustalla. Vuosikymmeniä jatkunut kilpailu Lähi-idän öljystä tai Afrikan luonnonrikkauksista ovat johtaneet suoraan tai välillisesti moniin aseellisiin selkkauksiin. Epäonnistuminen arvioitaessa taloudellisten seikkojen merkitystä sotilaalliselle suorituskyvylle voi johtaa siihen, että valtio tai toimija voidaan pakottaa tai painostaa sille epäsuotuisaan tilanteeseen. Kuitenkaan talous ei ole ilmiönä deterministinen. Esimerkiksi taloudellinen riippuvuusuhde ei välttämättä estä aseellista konfliktia taloudellisesti keskinäisyydessä olevien maiden kesken.

Vastustaja voidaan pakottaa noudattamaan omaa tahtoa joko talouden tukemalla voimankäytöllä tai hyödyntämällä taloudellista ylivoimaisuutta kokonaan ilman aseellisia taisteluja. Esimerkkeinä voidaan käyttää kylmän sodan päättäneitä sotavarustelukilpailua ja ”tähtien sota” -ohjelmaa, jonka kautta ajettiin Neuvostoliiton taloudellinen tilanne umpikujaan, mikä johti Neuvostoliiton romahtamiseen. Tuoreena esimerkkinä taloudellisesta voimankäytöstä on Euroopan unionin pakotetotimet Venäjää vastaan Krimin laittoman miehityksen takia. Periaatteena voidaan pitää, että vahva talous mahdollistaa teknisen, ja siten myös aseteknisen kehityksen sekä tukee valtion tai toimijan strategista asemaa.

Sotilaallinen voitto on äärimmäisen vaikeaa, ellei jopa mahdotonta saavuttaa. Professori Mary Kaldorin 2000-luvun alussa esittämän väitteen mukaan vanhoista sodista poiketen ”uudessa sodassa” väkivallan päämääränä ei ole valloittaa tietty alue, vaan saavuttaa poliittista valtaa lietsomalla pelkoa ja vihaa. Tämä tarkoittaa, että kansakunnat laativat strategioitaan omien intressiensä tavoittelemiseksi, ja eräänä keinona saavuttaa päämäärä on sota riippumatta geopolittisten, teknologisten, demografisten tai ilmastollisten muutosten vauhdista tai suunnasta.

Jotta strategioita kyetään luonnostelemaan edes teorian tasolla, puhumattakaan niiden toimeenpanosta, on toimintaympäristön muutokset tunnistettava ja hallittava jollain tasolla. Tämä vaatii ymmärryksen syventämiseksi yhteistyötä, tiedon jakamista ja ennakkoluulotonta ajattelua. Strategin tulisi kiinnittää riittävää huomiota myös organisaation rakenteellisiin asioihin, koska käytössä olevalla organisaatiolla suorituskykyineen on vaikutusta tulevaisuuden strategiaan päätöksiin.

Sodat ilman mitään rajoitteita sille, mitä osapuolet voivat uhrata tai kuinka paljon ne voivat kärsiä, ovat mahdottomia, koska tällöin sodan panoksena olisi jotain peruuttamatonta ja olemassaoloa koskevaa, kuten valtion itsenäisyys tai sen kansan elinmahdollisuudet. Sota on kuitenkin usein vaarassa muuttua kaoottiseksi ja kasvaa totaaliseksi, jolloin on käytössä kaikki mahdolliset keinot vihollisen tuhoamiseksi. Sodan rajoittamisen lisäksi teknologian muutos, kaupungistuminen, yhteiskuntien lineaarisuuden väheneminen, talouden nopea kasvu, innovaatiot siviili- ja sotilasaloilla sekä olemassa olevien jännitteiden nopea eskaloituminen muuttavat geopolittista ympäristöä jo lähitulevaisuudessa. Näistä teknologian kehitys on ollut ja tulee olemaan yksi merkittävimmistä sodankäyntiä määrittävistä tekijöistä.

Luku 18. Teknologian kehitys ja sodankäynnin muutos

Käynnissä olevat muutokset niin tekniikan kuin yhteiskunnan ja geopolitiikan alueilla eivät ole aivan ennenkokemattomia. Historia on todistanut useitakin ihmiskuntaa muuttaneita teknisiä ”vallankumouksia” ja sodan historian aikana on ollut jaksoja, jolloin on kuviteltu tekniikan vievän etusijan taistelukentällä.

Unelma teknologiasta, joka hallitsisi taistelukenttää ja syrjäyttäisi ihmisen, on syntynyt aikana, jolloin nähtiin, ettei ihmishenkiä ole massamaisesti uhrattavaksi sodassa. Jo 1920-luvulla ajateltiin, että: ” – – nyt aseistus yrittää korvata taisteluvälineet, ja voimme olettaa ajan koittavan, jolloin kuollut kone korvaa taistelijan samoin, kun hiili korvasi orjan. Tuona päivänä nykyiset miljoonien asevoimat korvataan pienellä joukolla erikoisosaajia, jotka ovat koulutettu ohjaamaan jättimäisiä tuhon koneita.”

On kuitenkin inhimillistä, että lyhyellä aikavälillä ihmisillä on ollut tapana yliarvioida uuden teknologian merkitystä ja pitkällä aikavälillä vastaavasti aliarvioida sen merkitystä. Lisäksi niin pian kuin merkittävä tekninen innovaatio on ilmestynyt, ovat alkanet välittömät pyrkimykset sen kiertämiseksi ja tehokkuuden mitätöimiseksi. Lähes kaikissa menneissä konflikteissa uuden siviili- tai sotilasteknologian käyttötarkoitus on vaikuttanut strategiaan enemmän kuin uusien koneiden fyysinen läsnäolo.

Marko Palokankaan mukaan länsimaiden sotilaalliset näkemykset tulevaisuuden sodan kuvasta poikkeavat toisistaan, eikä ole olemassa täyttä yhteisymmärrystä siitä, miltä 2030–2040-lukujen sodankäynti näyttäisi. Käytännössä eriävät näkemykset perustuvat kolmeen toisistaan poikkeavaan koulukuntaan. Ensimmäiseksi, sodankäynnin vallankumousta (*revolution in military affairs*, RMA) edustavan koulukunnan mukaan täsmäaseet, uudenlaiset sensorit ja verkostosodankäynnin kehittyneet muodot mullistavat sodankäynnin vuoteen 2040 tultaessa. Toiseksi, sodankäynnin perinteitä edustavan koulukunnan mukaan tulevaisuuden sodankäynti taantuu muuttuen 2030-luvulla yhä enemmän matalaa teknologiaa hyödyntäväksi epäsäännölliseksi tai paikalliseksi taisteluksi. Ja kolmanneksi, sodankäynnin monimuotoisuutta korostavan koulukunnan mukaan tavanomainen ja epätavanomainen sodankäynti yhdistyvät 2030-luvulla muodostaen sodankäynnistä monimuotoisten sodankäyntitapojen yhdistelmän eli hybridisodan.

Teknologiset muutokset oikein hyödynnettyinä voivat tuottaa huomattavaa etua ja saattavat mullistaa sodankäynnin. Toistaiseksi jokainen sotilastekninen vallankumous on osoittanut, etteivät pelkästään tekniset keksinnöt ole ratkaisseet sotia, vaikkakin sotahistorian valossa teknologisesti ylivoimainen on useimmin selvinnyt voittajana. Teknisellä kehittyneisyydellä on kuitenkin merkitystä sodankäynnissä, vaikka aikai-

semmin sotijaosapuolien tekniset erot eivät olleet niin merkittäviä, että niillä olisi ollut vaikutusta taistelujen lopputulokseen. Tämä pätee myös määrällisesti epäsuhtaisten valtioiden yhteenottoihin, kuten Israelin monet sodat ovat osoittaneet. Yli-voimaisuus tai paremminkin sotilastekninen edistyneisyys on aina suhteellista ja riippuvaista strategian muista eri tekijöistä kuten esimerkiksi poliittisista tavoitteista ja maantieteestä.

Valitettavasti kaikki viittaa siihen, että sota tulee säilymään ihmiskunnan äärimmäisenä voimankäytön keinona tulevaisuudessakin. Erona vanhaan on, että nykyisessä maailmassa valtiot eivät enää käytä sodan uhkaa ainoana, vaikkakin äärimmäisenä keinona määritellään kansainvälisiä suhteitaan. Sodankäynnin perusolemus on säilynyt ihmisten välisenä toimintana ja se tulee jatkumaan ihmisvetoisena. Teknologian kehittyminen on tärkeää strategialle, mutta se ei ole patenttilääke tulevaan sotaan. Teknologian avulla voimme kiihdyttää päätöksentekosykliä eli tehdä John Boydin OODA-silmukka (ks. kuva II-1) nopeammaksi. Kuitenkin nopeus on vain yksi taistelujen mahdollisesti menestykseen johtavista tekijöistä. Nykyinen teknisen kehityksen muutosnopeus on aiempaa kiivaampaa ja usein hämmäntävää, mitä kautta on aiheellista kysyä, elämmekö kiihtyvyyden (*acceleration*) aikakautta?

Kuva III-2. Teknologian muutosten vaikutus sodankäynnin johtamiseen ajan suhteen, laatijoina Arnel P. David, Dave Allen, Aleksandra Nestic ja Nicholas Krohley.

Strateginen toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksen ja kehittymisen tilassa. Viimeisimpänä tapana kuvata tätä monimutkaista, moniulotteista ja epävarmuuksia sisältävää kokonaisuutta on kutsua sitä termillä i5D. Siinä ”5D” tarkoittaa viittä toimintaympäristöä (ulottuvuutta eli dimensiota), jotka ovat maa-, meri-, ilma, avaruus- ja kybertoimintaympäristö. Pieni ”i” edessä tarkoittaa kaikkialle ulottuvaa informaatioympäristöä. Näiden toimintaympäristöjen määrittely kertoo osaltaan minkälaiset suorituskyvyt ja doktriinit ovat tarpeellisia tai yleensäkin mahdollisia. Alkuperäisiä kolmea ulottuvuutta (maa-, meri- ja ilma) varten on luotu itsenäiset puolustushaarat, koska ne poikkeavat toisistaan sodankäynnin ympäristöinä niin sotilaille asetettävien vaatimusten kuin käytettävän materiaalinkin osalta.

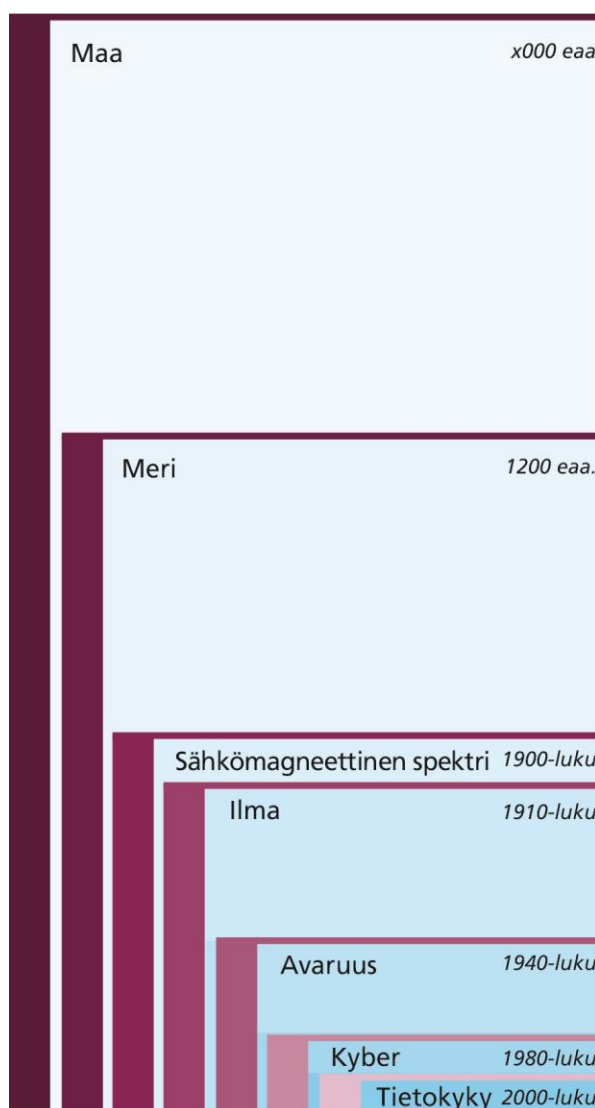
Maaulottuvuus liittyy erityisesti valtion olemassaoloon ja sen fyysisen maa-alueen hallintaan vahvoilla joukoilla, tulivoimalla ja sotaliikkeillä. Sota merellä turvaa valtion elintärkeät intressit, mutta vaatii aluksia, erilaisia operatiivisia toimintaperiaatteita ja erilaista hallintaa kuin maalla. Ilmaulottuvuus lisäsi vertikaalisen elementin sodankäyntiin sekä kasvatti taistelujen nopeutta ja ulottuvuutta tuoden tekniikan sodan etulinjaan.

Avaruus on kehittymässä toimintaympäristönä lähemmäksi perinteisiä kolmea, vaikkakin se säilyy edelleen erityisenä ympäristönä fyysikaalisten rajoitusten ja ihmisille sopimattomuutensa takia. Kybermaailma on luonnollinen laajennus edellä mainittuihin ulottuvuuksiin. Haasteena sen osalta on, ettei ole olemassa fyysistä kybertoimintaympäristöä, vaan jonkinlainen kielikuvamainen selostus siitä kuinka ymmärrämme tiedon ja tietoverkkojen käsittelyyn toimintaan ja hallintaan liittyviä kokonaisuuksia. Suomen tapaa jäsentää toimintaympäristöä on käsitelty kirjan viimeisessä osassa.

Edellä esitettyjen ulottuvuuksien määrittelemisen ja käyttäminen strategisessa kielessä ei ole varsinaisesti uutta. Puolustusvoimien tutkimusjohtaja Jyri Kosolan mukaan ihmiskunta on taistellut maa-ulottuvuudessa koko olemassaolonsa ajan. Meritaisteluja käytiin jo noin 3200 vuotta sitten. Sähkömagneettinen spektri otettiin mukaan sodankäyntiin, kun radion hyötykäyttö alkoi 1900-luvun alussa. Ilmaan sota levisi 1910-luvulla ilmaa raskaampien lentolaitteiden keksimisen myötä. Avaruuden käyttäminen alkoi vuonna toisen maailman sota aikana, kun saksalaiset laukaisivat ensimmäisen ballistisen V2-ohjuksen.

Tietokoneitten yleistyminen ja niiden verkottuminen laajensivat sodankäynnin kyberavaruuteen 1980-luvun puolivälissä. Informaatioulottuvuudessa tapahtuva sotilaallinen tai sotilaallisiin tavoitteisiin pyrkivä toiminta on eräänlaista jatkoa epäsuoralle vaikuttamiselle, mutta käyttämällä hyväksi uusinta teknologiaa ja informaatoriippuvuutta. Vaikkakin alkeelliseen informaatiovaikuttamiseen on kyetty jo pitkään, vasta digitalisaation murros on tuonut tämän toimintaympäristön strategisen tasan tarkasteluun. Itsenäiset miehittämättömät järjestelmät ilmassa, vedessä ja maalla tullevat olemaan lähitulevaisuuden seuraavia muutostekijöitä.

Kuva III-3. Teknologioiden kehittyminen sodankäynnissä, mukailtu Jyri Kosolan artikkelista "i5D – unohtuiko jotain?", Sotilasaikakauslehti 5/2020.

Ilmiö, jonka me tällä hetkellä käsitämme sotana ja jonka poliitikot ja sotilasjohtajat määrittävät sodaksi, syntyi Euroopassa 1400- ja 1700-lukujen välillä, ja se liittyi läheisesti modernien valtioiden syntyyn. Se, miten ymmärrämme nykyaikaisen sodankäynnin, on neljän teknisen kehityssukupolven yhteistulosta. Niistä ensimmäiset kolme (1. massoitettu miesvoima eli linja- ja rivistosodankäynti, 2. massoitettu tulen-

käyttö ja 3. liikesodankäynti) ovat kehittyneet siten, että ne on luotu vastaamaan edeltäjänsä synnyttämiin sotilaallisiin haasteisiin.

Uusin, neljännen sukupolven sodankäynti (*fourth generation warfare*, 4GW) perustuu sodan ja rauhan rajojen hämärtymiseen, monimutkaisuuteen sekä kaikkien keinojen käyttämiseen. Siinä tunnistetaan moraalisuuden ja tietoisuuden ulottuvuudet, joissa jopa fyysisesti vahva voi joutua shokkivaikutuksen ja hämmennyneisyyden uhriksi. Neljännen sukupolven tulemistä on kuvattu siirtymiseksi keinotekoiselta operatiiviselta tasolta kohti niin sanotusti ylösalaisin olevaa suurstrategiaa. Se on tapahtunut tuomalla esille kysymyksiä kilpailevista ideologioista ja elämäntavoista sekä esittelemällä konfliktin muotoja, jotka eivät mahdollisesti sisältäisikään aseellisia taisteluja.

Yuval Hararin mukaan pakkomieltainen suhtautuminen sotilasteknologiaan on verrattain uusi ilmiö. 1800-luvulle saakka valtaosa sotilaallisista vallankumouksista oli ennemminkin seurausta organisaatioiden muutoksista kuin tekniikan kehittymisestä. Ennen tuota aikaa logistiikalla ja valitulla strategialla oli paljon tekniikkaa suurempi vaikutus sotien lopputulokseen. 2100-luvun alun sodankäynnin muodot eivät ole muuttuneet kiihtyvän teknologian kehityksen myötä merkittävästi. Tämä ei tarkoita, etteikö tekniikka olisi vaikuttanut sodankäyntiin, mutta tekninen kehitys voi osoittautua hyödyttömäksi, jos sitä käytetään huonon strategian tukemiseksi.

Sotia siis tarkastellaan yhä perinteisen mallin mukaan, missä uudet tekniset menetelmät kehittyvät ikään kuin lineaarisena jatkumona menneisyydestä. Tietolaatikossa on lueteltu yleisimpiä suoraan taistelulenttään, mutta myös sitä kautta sodankäyntiin vaikuttaneita muutoksia neljänteen sodankäynnin sukupolveen asti. Kuitenkaan ei voida sanoa, että jokainen taktiikkaan vaikuttanut muutos olisi muuttanut strategioita, vaan ennemminkin muutokset ovat muuttaneet sodankäyntiä eli niitä tapoja, joilla strategioita toteutetaan.

Colin S. Grayn mukaan strategian teorian kannalta ei ole merkitystä, miten tai miksi asejärjestelmät kehittyvät aikojen mittaan, koska taktiikan ja strategian ero on pysyvää. Strategiat käsittelevät yleensä tulevaisuutta, mutta ne pitää aina asemoida suhteessa tunnettuun historiaan. Meidän tulee myös huomioida, että kaikki näkemykset tulevaisuudesta ovat vain spekulatioita, eivätkä siis väistämättömästi totta. Tulevaisuudesta ei ole olemassa tieteseen perustuvaan totuutta.

Vuoden 2020 *Valtionuoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon* mukaan teknologian kehitys aiheuttaa kasvavia vaatimuksia ja luo uusia mahdollisuuksia puolustuskyvyn kehittämiseksi, kuten päätöksenteon tukemiselle tarkemmalla ja nopeammin käyttöön saatavalla tiedolla. Uudet teknologiat korostuvat sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisessä, mikä lisää vaatimuksia strategian lisäksi niin joukkojen käyttö- ja toimintaperiaatteille kuin yksittäisen sotilaan osaamiselle ja toimintakyvylle. Tavanomaisten ja ydinasejärjestelmien limittyminen sekä biologiset uhkat horjuttavat strategista tasapainoa ja asettavat uusia vaatimuksia asevalvontasopimuksille, kansalliselle lainsäädännölle ja varautumiselle. Uusien teknologioiden mahdollisuuksien arviointi, erilaiset riippuvuudet ja uudet haavoittuvuudet edellyttävät jatkuvaa ennakkointia ja varautumista kokonaisturvallisuuden näkökulmasta.

Teknologinen kehitys erityisesti digitalisaation, tekoälyn, koneautonomian, sensoriteknologioiden sekä uusien operatiivisten toimintaympäristöjen, kuten avaruus- ja kybertoimintaympäristöjen, osalta vaikuttaa sodankäynnin kaikilla osa-alueilla. Edellä kuvattu ”neljäs teollinen vallankumous” ja siihen liittyvät yhteiskunnalliset, psykolo-

giset ja organisaatiolliset muutokset vaikuttavat merkittävästi sotilaallisiin strategioihin. Vielä ei ole tarkkaa käsitystä siitä, mihin vaikutukset kohdistuvat ja miten näihin muutoksiin varaudutaan. Teknologian kehittymisen nopeus muuttaa sodan kuvaa ja samalla muokkaa sitä, miten sotilaallista voimaa käytetään sekä mitä päätöksiä tehdään ja miten.

- Jalkaväen vallankumous, kun pitkäjousi haastoi ratsuväen taistelukentällä.
- Tykistön vallankumous, kun metallurgian kehittyminen mahdollisti putken pituuden kasvattamisen sekä ruudin kehittyessä tehokkaammaksi ja halvemmaksi.
- Purjehduksen ja merisodan vallankumous, kun laivastot muuttuivat soudettavista purjein kulkeviksi, mikä mahdollisti muun muassa tykkien ja sotilaiden kuormaamisen.
- Linnoitusten vallankumous, kun kyettiin rakentamaan vahvempia muureja, jolloin etu siirtyi puolustajalle.
- Aseruudin vallankumous, kun muskettien keksiminen muutti lineaarisesta taktiikasta.
- Napoleonin ajan vallankumous yhdistettynä teolliseen vallankumoukseen ja aseiden massamaiseen tuotantoon ja sitä kautta asevoimien massoittamiseen.
- Maasodankäynnin vallankumous, kun siviilikeksinnöt, kuten rautatiet ja puhelinliikenne mahdollistivat strategisen liikkuvuuden ja johtamisen.
- Merenkäynnin vallankumous, kun purjeet vaihtuivat höyrylaivoihin ja puuranteen rautaisiin, mikä mahdollisti isommat ja raskaammat taistelualukset tykkeineen.
- Imasodan keksiminen, jolloin kyettiin vaikuttamaan vihollisen aiemmin etäisyyden suojaamiin kohteisiin.
- Sodan sisäinen vallankumous mekanisoinnin, avioniikan ja informaation aloilla, joilla mahdollistettiin muun muassa Saksan salamasodankäynti.
- Ilmasodan keksiminen, jolloin kyettiin vaikuttamaan vihollisen aiemmin etäisyyden suojaamiin kohteisiin.
- Ydinaseiden vallankumous, joka muutti doktriineja, teorioita ja loi uusia organisaatioita suurvaltojen asevoimiin.
- Informaation vallankumous, joka hämärtää sodan ja rauhan rajoja ja hyödyntää kaikkia informaation ja tekniikan keinoja.

Tietolaatikko III-1. Sodankäynnin muutostekijöitä.

Avaruus- ja kybertoimintaympäristöjen kehittyminen on muuttanut turvallisuusympäristöä vieläkin haastavammaksi viimeisten vuosikymmenien aikana. Molemmat asettavat kysymyksen siitä, tuleeko niitä käsitellä niille erikseen luotavilla strategian teorioilla vai onko niillä jo osuutensa olemassa olevissa teorioissa. Periaatteessa niin avaruusteknologia kuin kybertoimintakyvytkin ovat vain sotilaallisen ja muun teknologian sovellus omissa toimintaympäristöissään. Avaruuden hyödyntäminen on äärimmäisen kallista ja sen käyttäminen vaatii pitkän tähtäimen suunnittelua ja resursien suuntaamista.

Kyber tarjoaa mukautuvan työkalun, jolla voidaan saavuttaa rajoitettuja, mutta merkittäviä tuloksia strategiaa toimeenpantaessa. Onnistunut kyberisku tekee osan vihollisen sodankäynnin kapasiteetista hyödyttömäksi. Kybertoiminta on yllättävän laajaa ja joustavaa, sillä se voi kattaa vakoilun, informaation manipuloinnin, puolustuksen, hyökkäykselliset operaatiot, pakottamisen, pelotteen sekä yhteisoperaatiot. Kybertoiminnan voi määritellä prosessiksi, joka muuntaa kybertoiminnot poliittiseksi vaikutukseksi. Laajamittaisen kyberhyökkäyksen haasteena ovat samat seikat kuin oli aikoinaan niin sanottujen strategisten pommitusten suhteen. Vaikutuksen saaminen maaliinsa on haastavaa, vihollisen reaktiota ja sietokykyä ei voida ennakoida, tiedustelu on vajavaista sekä kyberhyökkäykseen sopiva organisaatio ja käytettävä doktriini ovat keskeneräisiä. Toisaalta kyberkeinojen käyttäminen madaltaa sodan aloittamisesta aiheutuvia kustannuksia, mikä taas alentaa kynnystä käynnistää sota.

Tulevaisuuden strategit tulevat mitä todennäköisimmin työskentelemään ei pelkäänsään laajasti ja korkeasti teknologisessa toimintaympäristössä, vaan myös ihmisten ja koneiden yhteisessä viitekehyyksessä. Tällöin päätöksentekoon hyödynnetään keinoälyä ja osa jopa strategisen tason toimeenpanosta annetaan koneiden itsenäisesti toteutettavaksi. Uudet teknologiset ratkaisut kiinnostavat yhä autoritaarisempia hallintojärjestelmiä, koska niillä kyetään vakauttamaan otetta omasta yhteiskunnasta samalla kun pyritään suojautumaan ulkoisilta uhkilta. Kehittyneet automatisoidut tekniset sotilasjärjestelmät lisäävät sotilaallista suorituskykyä, mutta samanaikaisesti muuttavat uhkakäsityksiä, vaikka tekoälyn käyttö itsenäisenä toimijana rajoittuisikin taktiselle ja taistelutekniselle tasolle.

Kuitenkin voimakkaasti itsenäisten tekoälypohjaisten sovellutusten vaikutukset saattavat olla epävakauttavia. Uudet teknologiat siirtävät valtaa perinteisiltä toimijoilta niin yksilöille kuin uutta teknologiaa kehittäville organisaatioillekin. Eräänä esitettyä pelkona on, että kiihtyvistä operaatioiden temposta johtuen automatisoidut asejärjestelmät saattavat aloittaa taistelun toistensa kanssa, mikä johtaisi hallitsemattomaan tilanteeseen ja jopa sodan siirtymiseen poliittisen valvonnan ulottumattomiin.

Keinoäly tarjoaa mahdollisuuksia laajennetun muistin, tehokkaan valvonnan ja ennakkovaroituksen, valtavan laajojen tietomassojen käsittelyn, arvioinnin ja yhdistelemisen sekä oppimisen kautta. Ensinnäkin päätöksentekijöiden ympäristö kuormittuu kasvavasta määrästä ”tietohälinää”, joka vaikeuttaa toimintaa. Toiseksi ihmisen ja koneen jatkuva yhteys tekee toiminnasta haavoittuvaisempaa, koska järjestelmässä on lisääntyvä määrä heikkoja kohtia. Kolmanneksi epävarmuus mahdollisista tulevaisuuksista laajentuvan teknistymisen, kasvavan keskinäisriippuvuuden ja toimintaympäristön monimutkaistumisen takia edellyttää, että päätöksentekijät ja strategit hallitsevat aikaisempaa kokonaisvaltaisemmin turvallisuuden toimintakentän. Tekoälyn kautta kyetään ymmärtämään paremmin toimintaympäristöä ja tukemaan päätöksentekoa sellaisella tiedolla, jonka olemassaoloa ei olisi muuten havaittu (*unknown-unknown*).

Automaatiassa on suurvaltoja ja monia pienempiä valtioita houkuttelevia strategisia etuja. Kuitenkin tulevaisuudenkin sodat tullaan käymään siten, että ihmisiä kuolee ja materiaalia tuhoutuu. Huolimatta merkittävistä teknisistä innovaatioista ja kehitysoikeuksista, taistelutilassa tullaan käyttämään perinteisiä aselavetteja, joiden antama asevaikutusta tehostetaan kehittyneillä teknisillä suorituskyvyillä.

Strategin tulee kyetä tunnistamaan ja hyödyntämään viimeisimmän teknologian lisäksi myös vielä kehitteillä olevien ratkaisujen mukanaan tuomat mahdollisuudet

unohtamatta niiden aiheuttamia uhkia. Väitetään, että tekniikan kehittyminen kiihdyttää sotatoimien tempoa ja vähentää siten päätöksentekoon tarvittavaa aikaa. Toisaalta tekniikka tulee mahdollistamaan tietojen käsittelyn ja päätöksenteon tuen siten, että tarvitaan entistä lyhyempi aika niin sanotun johtamissyklin toteuttamiseen. Boydin OODA-silmukka pyörii entistäkin kiivaammin.

Lawrence Freedman uskoo, että strategiaa tarvitaan niin nyt kuin tulevaisuudessakin. Strategiaa tarvitaan kaikkien kansallisten voimavarojen käytön valjastamiseen valitun turvallisuuden tuottamiseksi konfliktin ollessa käynnissä tai kun se on vaarassa puhjeta tai kun intressit törmäävät ja ratkaisuja haetaan. Edelleen strategiaa tarvitaan tukemaan kansallista lähestymistapaa muuttuvassa geopolitisessa, teknologisessa ja demografisessa toimintaympäristössä. Kaikki edellä mainittu vaatii entistä luovimpien ja mukautuvimpien strategioiden kehittämistä. Niiden laatimisessa on hyödynnettävä entistä laaja-alaisemmin kuvattujen teknologioiden tarjoamia keinoja. Yleisenä haasteena on vaikeus erottaa poliittinen ja taloudellinen, yksityinen ja julkinen tai sotilaallinen ja ei-sotilaallinen toisistaan. Yhtä lailla on yhä vaikeampaa tehdä rajausta siitä, mikä on sotaa ja mikä rauhaa.

Sodan ja rauhan erotteleminen ei ehkä olekaan enää tarpeellista. Sota, jossa on vain vähän tai ei ollenkaan väkivaltaisia yhteenottoja, ja joihin ei osallistu mitään inhimillistä, on täysin erilainen sodan kuva, mitä Clausewitz aikoinaan tarkoitti. Eritasoinen ja erilaisia menetelmiä käyttävä kansainvälinen kilpailu on jatkuvaa. Sodan kynnyksen alapuolella (*gray zone*) tapahtuvalla toiminnalla, kuten kyberhyökkäyksillä, olisi todennäköisesti enemmän seurauksia kuin kynnyksen ylittävällä sotilaallisella toiminnalla. Sodan kynnyksen alapuolella olevaa toimintaa vastaan on haastavaa luoda strategiaa, koska uhkaa ja uhkaajaa ei tunnisteta eikä monikansalliseen uhkaan yleensä kyetä laatimaan monikansallista strategiaa. Strategian omalaatuinen logiikka ei toimi ennakkoimattomaan ja peitetysti toimivaan vastustajaan. Strategioiden laatimisen ja toteuttamisen perinteisiä ja opittuja malleja ei voida enää täysimääräisesti hyödyntää.

Tulevaisuuden strategiat, joilla pyritään pelkän selviytymisen sijasta menestykseen, vaativat entistä syvempää luovuutta sekä matrisimaista ja kokonaisvaltaista ajattelua. Oikeat poliittisella ja strategisella tasolla tehtävät päätökset ovat kokonaisuuden kannalta tärkeämpiä kuin operatiiviset tai taktiset päätökset, koska jälkimmäisissä virheitä kyetään korjaamaan, mikä ei ole todennäköistä strategioiden osalta.

Tulevaisuuden strategin on kyettävä hallitsemaan moniulotteinen ja jopa kaoottinen toimintaympäristö, ymmärtämään sen vuorovaikutussuhteet sekä sopeutumaan kiihtyvään muutosnopeuteen. Informaation aikakausi – ja varsinkin niin sanottu totuudenjälkeinen aika – tarjoaa jatkuvasti yhä laajenevan sekä monipuolistuvan valikoiman teknisesti tuotettua tietoa, millä on vaikutusta kansalliseen turvallisuuteen ja puolustukseen. Enää ei ole merkitystä sillä, miten selkeästi kukin ajattelee, koska on likimain mahdotonta ennakoida tarkasti tulevaisuuden konfliktien kuvaa.

Sodissa tai sotilaallisen kaltaisissa yhteenotoissa käytetään kullekin aikakaudelle tyyppisiä teollisten ja henkisten voimavarojen tuloksena syntyneitä materiaalisia resursseja. Tästä on seurauksena, että strategia on luonteeltaan jatkuvasti uudistuva ja se perustuu olettamuksiin, joita toimeenpanossa kokeillaan. Loppujen lopuksi strategia on vain arvaus siitä, kuinka ennakoimaton tulevaisuus saattaisi kehittyä oman ja potentiaalisen vastustajan toimien seurauksista. Strategin tulisi ymmärtää, että tulevaisuuden sotilaallinen toiminta on kasvavassa määrin dynaamisempaa, aktiivisempaa ja vaikuttavampaa kuin se, mihin olemme tottuneet.

Luku 19. Silta politiikan ja operaatioiden välissä

Strategia muodostuu laatijansa ajatuksissa sekä poliittisten ja sotilaallisten johtajien välisen vuorovaikutuksen seurauksena. On syytä olettaa, että strategiat ovat yleensä jatkuvia prosesseja, jotka laaditaan sotilaiden ja poliitikkojen neuvottelujen ja keskustelujen kautta. Sotilasstrateginen toiminta yhdistää poliittiset toimintalinjat sotilaalliseen toimeenpanoon kilpailullisessa toimintaympäristössä. Näin luodaan haluttu strateginen vaikutus käytössä olevien voimavarojen kautta määritettyjen tavoitteiden ja toivottavan tavoitetilan saavuttamiseksi.

Colin S. Gray on kuvannut strategiaa ainoaksi sillaksi, joka on muodostettu yhdistämään poliittiset toimintalinjaukset sotilaallisiin ja muihin valtiollisiin voimavaroihin. Kun strategi luonnostelee ja toteuttaa strategiaa, hänen on ymmärrettävä politiikan luonne ja poliittisen kentän suhde strategiaan sekä kuinka rakennetaan silta toimintalinjausten ja toiminnan välille, jotta saavutetaan strategista vaikutusta. Hew Strachanin mukaan sotilasstrategia on liima, joka sitoo operatiivisen suorituskyvyn poliittisiin päämääriin.

Vanhassa (vuoden 1986) neuvostoliittolaisessa määritelmässä tämä haaste on kuvattu siten, että sotilasstrategia johdetaan politiikasta, jota se palvelee. Sotilasstrategia puolestaan vaikuttaa takaisin politiikkaan. Poliitiikan ja sotilasstrategian välillä on siis kaksisuuntainen suhde, jossa politiikka asettaa tavoitteet ja tehtävät, joita sotilaallisessa voimalla on pyrittävä toteuttamaan. Sotilaallinen voima puolestaan asettaa tietyt rajat ja vaatimukset, jotka politiikassa on otettava huomioon. Gray huomauttaa myös, ettei ole olemassa strategista toimintaa, vaan kaikki strategioiden toimeenpano on luonteeltaan operatiivista (tai jopa alemmaa), mutta toiminnalla on aina strategisia vaikutuksia.

Politiikan tekeminen, politiikka itsessään ja poliittiset toimintalinjaukset ovat keskenään eri asioita. Sotilaalliset operaatiot ovat politiikan työvälineitä, joita ohjataan ja niiden käytöstä päätetään poliittisten toimintalinjausten mukaisesti. Tämän takia sotilaallisten voimavarojen käyttäminen poliittisten tarkoituksien saavuttamiseksi vaatii näitä kahta eri maailmaa yhdistävän elementin. Elementillä sotilaallinen toiminta sidotaan poliittisiin linjauksiin. Sotilasstrategian katsotaan olevan tämä tekijä eli silta politiikan ja sotilasoperaation välillä.

Edellä esitettyä suhdetta ei kuitenkaan voida ajatella pelkästään lineaarisena rakennelmana, jossa edetään toimintalinjauksesta strategiaan sekä siitä edelleen operaatioihin ja toimintaan. Sotilasstrategia liittyy aina oleellisesti niin valtion kaikkien voimavarojen käyttöön kuin käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin ja resursseihin. Strategiaa ei voida laatia tyhjiössä, eikä ilman, että otetaan huomioon siihen vaikuttavat tekijät. Strategian tehtävä on tarkoituksellisesti tavoitella poliittisten toimintalinjausten mukaisia toivottavia vaikutuksia käytettävissä olevilla voimavaroilla.

Grayn kirjassa *The Strategy Bridge* on 21 väittämää, jotka kuvaavat strategian luonnetta. Kaksi kolmasosaa niistä kuvaa strategiaa suhteessa politiikkaan loppujen kertoesa, miten strategioita toimeenpannaan tai mitä vaikutuksia strategioilla on. Grayn ajatukset voidaan tiivistää muutamaan lauseeseen. Hän väittää, että strategia on sellaista poliittisesti johdettua voimavarojen käyttöä, jolla on strategista vaikutusta tai jolla muutetaan poliittista kontekstia. Hän jatkaa, että strategiat ovat neuvottelun tuloksia, joihin vaikuttavat poliittinen kulttuuri ja persoonallisuudet. Lopulta strategin on ymmärrettävä strategiansa vaikutukset poliittiselle järjestelmälle.

Kuva III-4. Strategian konteksti Colin S. Grayn mukaan.

Poliittinen toimintalinjaus on poliittisen prosessin tulos, ja siten luonteeltaan ilmaus poliittisesta konsensuksesta. Toimintalinjaus on ohjaus, jolla määritellään tarkoitus toiminnalle. Sotilasjohtajat halusivat, että poliittiset toimintalinjaukset olisivat selkeitä jatkumojia, jotka antaisivat määrätietoisesta ohjauksen. Tämä toteutuu harvoin, koska poliittinen toiminta on dynaamista ja siihen vaikuttaa jatkuva sisäisten tai ulkoisten osapuolien välinen kilpailu vallasta ja vaikuttavuudesta. Esimerkkinä toimii pääministeri Winston Churchill, jonka tapaa toimia Britannian pääesikunnan päällikkö, sotamarsalkka Alan Brooke kuvasi vuonna 1941 seuraavasti: ”Hänen strateginen mielikuvituksensa on ehtymätön, ja monet hänen ideoistaan ovat viljejä ja vahingollisia ja epäkäytännöllisiä – ja lopulta ne romutetaan, ellei niitä voi hyväksyä.”

Edellä esitetystä voidaan johtaa se, että strateginen toiminta on avoin järjestelmä, jota politiikka muuttaa ja jonka muutoksiin poliittisten linjausten on mukauduttava. Lopputuloksena on usein tilanne, jossa päätökset tehdään viimeisellä mahdollisella hetkellä. Jättäessään päätöksenteon vasta pakon edessä tehtäväksi poliitikot laajentavat omaa toiminnanvapauttaan ja mahdollistavat edellä mainitun mukautumisen.

Strategialle annettavan poliittisen ohjauksen ensimmäinen tehtävä on muodostaa sodalle poliittinen päämäärä. Mikä tahansa tavoite onkin, sen tulee olla tiukasti sovitettu yhteen suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Poliittisen tavoitteen tulee olla tarkoituksenmukainen omiin sodankäynnin suorituskykyihin nähden. US Naval War Collegen professori Milan Vegon mukaan politiikalla ja strategialla on merkittävä rooli varsinkin konventionaalisessa sodankäynnissä ja sitä alemman tason sotilas-

operaatioissa. Poliittisen johdon tehtävänä on siis määrittää ne poliittiset ja strategiset tavoitteet, jotka pyritään saavuttamaan sotilaallisella voimalla.

Sotilaan perimmäinen rooli strategiassa voi jäädä epämääräiseksi, koska poliittiset päämäärät ovat usein kunnianhimoisia, ristiriitaisia ja epävarmoja. Sotilasstrategia kärsii yleisestä poliittisen ohjauksen puutteesta. Jos poliittisia päämääriä ei määritetä selkeästi, sotilasstrategian on vaikeaa muuttaa ne sotilaallisiksi tehtäviksi. Poliittisten ja sotilasstrategisten tavoitteiden puuttuessa joutuvat operatiiviset komentajat määrittämään ne itse, jolloin tavoitteiden saavuttaminen on erittäin vaikeaa. Täten politiikan ja sitä kautta poliittisten linjausten ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää strategioiden laatimiselle ja toimeenpanolle.

Ranskan pääministeri ensimmäisen maailmansodan ajalta, Georges Clemenceau väitti, että sota on liian tärkeää jätettäväksi vain kenraalien hoidettavaksi. Von Moltke vanhempi edusti perinteisempää sotilaallista näkökulmaa, jonka mukaan poliittisten päättäjien asetettua sodan päämäärän, siirtyy sodan toteuttaminen sotilaiden vastuulle. Siviilien olisi otettava paikka takapenkillä. Nykyaikana voitaisiin todeta, että sota on liian tärkeää jätettäväksi vain poliitikoille, koska heillä ei ole ole sotilaskoulutusta tai riittävää tietämystä sotilaallisista kysymyksistä. Ongelmalliseksi yhteistoiminnan tekee se, että sotilaille on opetettu, että politisointi tulee jättää poliitikoille.

Tosiasia on, että poliittinen taho tekee päätöksiä sotilasstrategiasta tietämättä paljoakaan sotilasvoiman käytöstä tai siitä, mitä sillä voidaan saavuttaa. Samoin valtioiden johtajien työskentelyyn vaikuttavat strategian logiikan lainalaisuudet, vaikka he eivät tietäisi mitään strategiasta. He eivät kykene viemään strategista kokonaisuutta toivomallaan lineaarisella tavalla eteenpäin, vaan niin viisaiden kuin tyhmienkin päätösten seuraukset noudattavat strategian monimutkaista logiikkaa.

Siviilipoliitikkojen ja sotilaiden yhteistyösuhdetta voitaisiin verrata tilanteeseen, jossa upseerit ovat kuin kirurgi ja poliitikot olisivat sellaisen potilaan asemassa, joka tarvitsee välitöntä hoitoa. Potilas saa vapaasti päättää, haluaako leikkauksen vai ei, voi valita kirurgin sekä jopa valita erilaisten operaatioiden välillä. Mutta potilas ei voi valvoa kirurgista toimenpidettä, valita kirurgin työkaluja tai järjestää leikkaushuonetta halunsa mukaan.

Yhdysvaltalaiset kenraalit ovat 2000-luvulla käyttäneet strategian teoriaa käymiensä sotien muokkaamiseen, koska sota-äytämön tasolla on erittäin vaikeaa erottaa sotilaallisia päätöksiä poliittisista tarkoituksista. He yleistivät kokemuksensa yhdestä konfliktista sodan pysyväisilmiöiksi. Tämä palautti sodan takaisin strategiseen ajatteluun, mutta samalla muistutti poliitikkoja siitä, että sota ei ole ainoa työkalu poliittisten päämäärien saavuttamiseksi.

Sota on itseensä reagoiva prosessi, joka voi muuttaa politiikkaa. Poliitikoiden ja sotilaiden tulisi ymmärtää paremmin toistensa toimialuetta. Poliitikoiden ja sotilaiden tulisi kehittää ymmärrystään strategiasta ja sen vuorovaikutuksesta sodan ja politiikan kanssa, jotta he kykenisivät parantamaan poliittis-sotilaallista dynamiikkaa. Sotilaiden tulee hyväksyä, että poliitikot ovat osa sotaa, ja poliitikkojen on tunnustettava riippuvuutensa sotilaallisesta asiantuntijuudesta tavoitteiden, resurssien ja keinojen tasapainottamiseksi.

Jo Clausewitz esitti käsityksensä sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa sotapäällikkö antaa tukensa neuvomalla ylintä sodanjohtajaa, valtiomiestä. Sotapäällikön tehtävänä on sotilaallisen voiton saavuttaminen. Hän on oikeutettu saamaan johtavalta valtiomieheltä kaiken sen avun, jonka tämä voi antaa – pitäen silmällä sotilaallisten suorituskykyjen käytöllä lopullisesti saavutettavaa poliittista tarkoitusta. Valitettavan usein poliitikot ovat ”ujoja” ottamaan vastuuta ja määrittämään niitä päämääriä, joiden eteen sotilaallista voimaa tulisi käyttää.

Yhteistyösuhteen tulisi siis olla yksinkertainen ja selkeä. Poliittinen johtaja voi voittaa sodan, jos hän määrittää sen tavoitteet hyvin, mobilisoi kansan ja sen tuen sekä valitsee oikean sotilasjohtajan, jolle antaa riittävän vapauden sotaoperaatioiden toteuttamiseksi. Seuraavassa tietolaatikossa on esitetty pelkistetty ja käytäntöön sidottu esimerkki poliittisten päättäjien ja sotilaiden suhteesta, joka on peruseriaatteeltaan selkeä. Poliitikot päättävät ja sotilaat toimeenpanevat.

	Poliittiset päättäjät	Sotilasjohto
Päätöksenteko	<ul style="list-style-type: none"> Päättävät sodasta ja rauhasta ja kantavat poliittisen vastuun. Päättävät sotilaallisen operaation käynnistämisestä tai siihen osallistumisesta. 	<ul style="list-style-type: none"> Antaa ennakkovaroituksen; tukee päätöksentekoa tilannekuvalla ja -arvioilla.
Operaation suunnittelu ja toimeenpano	<ul style="list-style-type: none"> Linjaavat/hyväksyvät operaation tavoiteltavan loppuasetelman, strategiset tavoitteet ja poliittiset reunaehdot ml. toimintalinjan suhteessa kumppaneihin (esim. kansainvälisen avun vastaanotto). 	<ul style="list-style-type: none"> Suunnittelee ja toimeenpanee operaation saadun poliittisen ohjauksen mukaisesti. Hakee uuden poliittisen ohjauksen tilanteen muuttuessa.
(Suositeltu) toimintatapa	<ul style="list-style-type: none"> Pysyminen poliittisstrategisella tasolla; ei puuttumista taktisen tason yksityiskohtiin. Sotilaallisten arvioiden ja -suositusten jättäminen sotilaille sotilasstrategian ja operaatiotaidon parhaina asiantuntijoina. 	<ul style="list-style-type: none"> Antaa mahdollisimman ”puhtaan” sotilaallisen neuvon, jossa ei ole tehty ennalta uusia olettamuksia poliittisista reunaehdoista.

Tietolaatikko III-2. Karoliina Honkasen esimerkki poliittisten päättäjien ja sotilaiden suhteesta.

Strategian lopputuote on strateginen vaikutus. Vaikutuksen tulisi olla osa jatkumoa, minkä kautta saadaan tulevalle toiminnalle tarkoitus. Vaikutus ei välttämättä ole sama asia kuin tavoite. Poliittinen tai sotilaallinen tavoite on toiminnan kohde ja kun toiminta saavuttaa kohteen syntyy vaikutusta. Vaikutus ei aina ole suoraa, vaan esimerkiksi eri järjestelmiin kohdistettu toiminta voi synnyttää ensimmäisen, toisen tai kolmannen asteen seurannaisvaikutuksia. Joku näistä tai niiden yhdistelmä voi olla tavoiteltu tulos. Strategian tehtävänä on harmonisoida toimintaa ja sen kautta saavutettuja tuloksia siten, että edetään kohti haluttua poliittista tilannetta. Idealistisesti ilmaistuna tämä tarkoittaa etenemistä sodasta kohti parempaa rauhaa.

Sotilasstrategia toimii siis siltana poliittisten toimintalinjausten, tavoitteiden asettelun ja operatiivisen toiminnan välillä. Strategia toimii myös vuoropuhelun apuvälineenä poliittisen ohjausjärjestelmän ja operaatioiden toteuttajien välillä. Tavoitteet ovat toiminnan ohjenuora. Strategi laatii konkreettiset tavoitteet operatiiviselle suunnittelulle, millä sovitetaan yhteen taktinen toiminta strategisten vaikutusten saavuttamiseksi.

Strategin työ on vasta alussa, kun tavoitteet strategian laatimisen aikana on tunnistettu. Strategin on kyettävä mukauttamaan niin työn alla oleva strategia kuin sen tavoitteetkin vastaamaan alati muuttuvia poliittista ohjausta ja toimintaympäristöä. Tämä vaatii jatkuvaa yhteydenpitoa poliittisiin päättäjiin. Vaatimukset strategille ovat korkeat ja hän joutuu uudistamaan ajatteluaan jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja mukautumaan vaihtuvaan poliittiseen ohjaukseen.

Luku 20. Strateginen kulttuuri

Erilaisista kulttuureista ja lähtökohdista tulevilla ihmisillä on omintakeisia tapoja suhtautua sotaan ja strategiaan, mikä vaikuttaa siihen, kuinka he toimivat. Voidaan sanoa, että kansakuntien tapa käydä sotaa on yhteydessä näiden valtioiden strategiseen kulttuuriin. Kuitenkaan strategiaa ei tule suunnitella tai toimeenpanna kulttuurista johdettujen ennakkokäsitysten tai stereotyyppien varaan. Sen sijaan sotilasstrategin tulisi perehtyä laaja-alaisesti eri kulttuureihin, jotta hän voisi arvioida paremmin vastustajan, liittolaisten ja jopa omaa toimintaa. Tätä kokonaisuutta kutsutaan strategiseksi kulttuuriksi. Sen avulla tarkastellaan kansakunnan historiallista toimintaa sekä kansanluonnetta ja kansallista identiteettiä.

Strateginen kulttuuri omana käsitteenään syntyi 1970-luvulla, kun tutkijat innostuivat selvittämään strategisen toiminnan ja kansallisen kulttuurin välisiä suhteita. Strateginen kulttuuri on tämän jälkeen kuulunut strategian tutkimuksen käsitteistöön ja sitä on kehitetty jatkuvasti. Strategisen kulttuurin käsitteen haasteena on edelleen yhtenäisen määritelmän puuttuminen.

Yhdysvaltalainen professori ja RAND-tutkimuslaitoksen tutkija Jack Snyder tutki kylmän sodan aikana vastakkainasettelun pohjalta Neuvostoliittolaista historiankäsitystä, poliittista järjestelmää ja strategista asemaa. Nämä loivat ainutlaatuisen sekoituksen strategisia uskomuksia ja tuottivat strategista toimintaa, joka pohjautui noihin uskomuksiin. Hän määritteli strategisen kulttuurin olevan ”*joukko ajatuksia, olosuhteita riippuvia ja tunteenomaisia vastauksia ja tavanomaisia toimintatapamalleja, joita kansallisen strategisen yhteisön jäsenet ovat omaksuneet ohjauksen tai jäljittelyn seurauksena ja joita he jakavat keskenään strategiaan liittyen*”. Colin S. Gray taas sanoi, että strateginen kulttuuri on ajatusmaailma, tunnetila ja käyttäytymismalli.

Eri koulukunnat ovat kiistelleet strategisen kulttuurin käsitteen perimmäisestä sisällöstä. Erilaisia näkemyksiä on esitetty muun muassa siitä, onko strateginen kulttuuri ennemminkin ajattelutapa ja omaksuttu toiminnan muoto vai paremminkin kuvaus konkreettisista ilmenemismuodoista kuten symboleista ja kirjoitetusta tai puhutusta ilmaisusta. Pääkohtana on ollut se, erotetaanko strateginen kulttuuri toiminnasta vai määrittääkö strateginen kulttuuri toimintaa. Kuitenkin strategisen kulttuurin ydin on ymmärretty jotakuinkin yhtenäisesti ja todettu varsin pysyväksi tai hitaasti kehittyväksi, vaikka kukin sukupolvi tuo siihen oman aikansa ominaispiirteitä.

Strategisen kulttuurin tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena on selvittää ensiksi, miten tietyt valtiot ovat toimineet aiemmin, koska sillä on todennäköisesti vaikutusta siihen, miten ne tulevat toimimaan tulevaisuudessa. Toiseksi tarkastellaan sitä, kuinka eri maiden asukkaat olettavat maiden toimivan silloin, kun ne ”tekevät niin kuin ennenkin”. Strategisen kulttuurin tutkiminen siis edesauttaa ymmärtämään valtioiden toimintaa. Vieraiden kulttuurien tunteminen ja ymmärtäminen ovat Grayn mainitsemia strategiaan vaikuttavia tekijöitä, vaikka ne eivät olekaan niistä tärkeim-

piä. Toimintaa ja toiminnan tuottajan tai toiminnan kohteen kulttuuria ei voi erottaa toisistaan, koska tuo kulttuuri on se asiayhteys, missä strategiaa tehdään.

Strategia on inhimillistä toimintaa, joten strategiaan liittyvällä kulttuurilla on merkitystä. Joidenkin näkemysten mukaan sotilasstrateginen kulttuuri on organisaation kulttuuria sotilaallisessa viitekehyksessä, millä ei olisi suoraa yhtymäkohtaa kansanluonteeseen. Tämä tarkoittaisi, että useimpien maiden asevoimilla olisi samanlainen käsitys yleisestä tavasta käydä sotaa, mikä ei pidä paikkaansa. Esimerkiksi halu ottaa sotilaallisia riskejä tai kyky sietää tappiota ovat osa strategista kulttuuria. Kirjallisuuden mukaan vain muutamilla eurooppalaisilla mailla, kuten Ranskalla ja Britannialla, on tällaiseen riskinottoon kykenevä strateginen kulttuuri.

Majuri Oscar Lasseniuksen mukaan oman ja muiden kulttuurin ja sen taustan ymmärtäminen voi tarjota parempia mahdollisuuksia ennakoida ja arvioida sitä, miten strateginen toimintaympäristö kehittyy ja mitä vaatimuksia tulevaisuus strategialle asettaa. Ymmärrys asiayhteyksistä ja vuorovaikutussuhteista, yhteiskunnan tai organisaation oletetusta normaalista toiminnasta ja käyttäytymisestä sekä niitä ohjaavasta normistosta ovat osa strategisen kulttuurin tuntemista.

Strategiseen kulttuuriin vaikuttavia tekijöitä ovat maantiede ja resurssit, historia ja kokemukset, poliittinen rakenne sekä puolustusjärjestelmä. Varsinkin Pohjoismaissa vaikuttavat ilmasto, suurvallan maantieteellinen läheisyys, jaettu arvopohja ja samankaltainen poliittinen kulttuuri. Esimerkiksi suomalaiseen strategiseen kulttuuriin ovat vaikuttaneet jo Kustaa II Aadolfin ajalta periytyvä ja asevelvollisuuteen perustuva itsenäinen kansallinen puolustus, suurvaltanaapuruuden aiheuttama tietoisuus geopolitiisesta asemasta, itsenäistyminen, 1900-luvun sodat sekä opit olosuhteiden hyödyntämisestä.

Strategisen kulttuurin ymmärtäminen on muun muassa vastalääke vääristyneelle ryhmäkeskeiselle ajattelulle. Ymmärrys on työkalu tulkittaessa toisen valtion toimenpiteitä sen omin termein. Strategisen kulttuurin kautta kyetään hyödyntämään historiaa, jotta voitaisiin selittää toisten motivaatioita ja toimintatapoja. Strategista kulttuuria ymmärtämällä voidaan lokeroida sisä- ja ulkopoliittiset tekijät omiin luokkiinsa, erottaa uhkakäsitykset ja uhka-arviot toisistaan sekä tunnistaa epälooginen valtiolinen toiminta.

Kulttuurisidonnaiset näkemykset oman asian oikeutuksesta ovat tasapainoisen maailman saavuttamisen suurimpia esteitä. Toisen osapuolen kulttuurin värittämät näkemykset tuomitaan usein pinnallisena retoriikkana, jolla uskotaan piilotettavan todellisia aikeita. Näiden näkyvien signaalien hyväksyminen tosina auttaisi meitä ymmärtämään paremmin itseämme, vastustajia ja maailmaa yleensäkin.

Kansallinen kulttuuri vaikuttaa sekä siihen, miten strategiset johtajat ajattelevat ja laativat suunnitelmiaan sekä siihen, miten heidän alaisensa toimeenpanevat noita suunnitelmia. Strategi ei kykene helposti muuttamaan näkemystään, koska sen muodostumiseen on vaikuttanut oma kansallinen ja strateginen kulttuuri. Sen vuoksi strategin tulisi kyetä eläytymään ja sopeutumaan toimintaan erilaisissa viitekehyksissä. Strategisen kulttuurin sisällyttämällä strategin osaamisalueisiin siis tavoitellaan parempaa ymmärrystä sekä oman että toisen strategisen yhteisön toiminnasta.

Luku 21. Hyvä strategi ajattelee strategisesti

Mistä tuntee hyvän strategin? Tunnusmerkkejä, jotka voisivat kuvata hyvän strategin ominaisuuksia, on haastavaa esittää, koska ne voivat liittyä niin organisaatioon, käsillä olevaan haasteeseen kuin yksittäisen henkilön taipumuksiin. Strategia itsessään on ongelmanratkaisua ja valintojen tekemistä monimutkaisessa toimintaympäristössä. Suurinta osaa ominaisuuksista, joita strategi tarvitsee toimiessaan tässä ympäristössä, voidaan kehittää, mutta kehittäminen vaatii yksilöltä avoimuutta ja uteliaisuutta. Colin S. Gray kuvaa strategin sankarina, jolla on vaikea, mutta toteutettavissa oleva tehtävä muuntaa uhkaa varten varatut ja käytettävissä olevat sotilaalliset suorituskyvyt poliittisiksi seurauksiksi.

Strategian käsitteen laajenemisen myötä on myös ymmärrys lisääntynyt siitä, millainen on hyvä strategi. Perinteisesti strategilta edellytetään kykyä ajatella horisontaalisesti yhdistäen erilaisia toimintoja ja organisaatioita sekä vertikaalisesti tehden pitkän tähtäimen tulevaisuudensuunnitelmia ja harkiten toisen ja kolmannen asteen seurauksia. Strategista huippulahjakkuutta voitaisiin verrata vaikkapa matemaattiseen, musikaaliseen, kuvataiteelliseen tai kielelliseen virtuositeettiin, joskin niin, että strateginen lahjakkuus on kuitenkin edellä mainittuja lahjakkuuden lajeja laaja-alaisempi ja kokonaisvaltaisempi. Se lienee selvää, että vaikutuksen tekeminen kokouksissa ja impulsiivisuus eivät ole strategin ominaisuuksia, vaikkakin Aleksandr Svetšinin mukaan myöskään liiallinen häveliäisyys ei ole strategiassa hyödyllistä.

Strategit ovat perinteisesti olleet hallitsijoita tai sotilasjohtajia, jotka ratkaisevat tulevaisuuteen liittyviä haasteita. Sotamarsalkka Bernard Montgomeryn mukaan sotilaalliset ongelmat ovat olemukseltaan yksinkertaisia, mutta ei ole helppoa nähdä asiat yksinkertaisina ja valita joukosta tärkeät ja olennaiset asiat. Strategin rooli sotilasorganisaatiossa ei ole enää varattu pelkästään komentajalle, vaan myös neuvonantajat ja suunnittelijat ovat strategeja auttaessaan esimiehiään hallitsemaan kokonaisuuksia.

Strategia itsessään vaatii, kuten aiemmissa luvuissa on tullut ilmi, laatijaltaan kokemusta, tietämystä, näkemystä ja kykyä hallita riskejä sekä halukkuutta saavuttaa tavoitteet. Johtaminen (*leadership*) voi olla karismaattisen yksilöllistä, mutta neuvonantaminen, päätöksentekeminen, sotilasjohtaminen (*command*) ja yleinen johtamistoiminta eivät ole toimintoja, joissa komentaja toimii yksilönä muista riippumatta.

Hyvän strategin tunnusmerkistö sisältää laajan sekoituksen erilaisia taitoja sopivassa suhteessa keskenään. Yhden erillisen kyvykkyyden tai lahjakkuuden nostaminen muiden yläpuolelle voi murentaa kokonaisuuden. On tunnistettu, että strateginen kompetenssi vaatii muutakin kuin riittävän koulutuksen. Hienosäätö on riippuvaista strategisen toimintaympäristön tasosta ja asiayhteyksistä sekä strategin itsensä tekemästä arviosta ongelmasta ja sen mahdollisista ratkaisuista.

Strategi tarvitsee fyysistä ja psyykkistä mielenlujuutta, hyvää arviointikykyä sekä onnea. Strategin tulee olla muuntautumiskykyinen ja lähestyä haasteita vaihtelevista näkökulmista. Yhtäältä strategin tulisi olla kiinnostunut historiasta, mutta toisaalta samaan aikaan olla tulevaisuusorientoitunut. Clausewitz totesi, että vain sotahistoriaa opiskelemalla voivat ne, joilla ei ole kokemusta sodasta, saada selvän kuvan siitä, mitä kutsumme koko sotakoneiston kitkaksi.

Strategia on erityisesti erilaisten mahdollisten tulevaisuuksien kuvittelemista ja sen jälkeen päätöksentekoa siitä, mitä niistä tavoittelemme ja miten sinne päästään. Stra-

tegi tasapainottelee teorian ja käytännön välillä. Clausewitzin mukaan teorian tehtävä on kouluttaa tulevaisuuden komentajien mieliä. Strategi täyttää tyhjän tilan ajattelun ja tekemisen välillä. Svetšin muistutti, että aivoja on koulutettava käsittämään strategian teorian ja käytännön, eli toimeenpanon, välinen yhteys. Tavallinen henkilö ei kykene kehittymään strategiksi yksinomaan sotataitoa tutkimalla, mutta hän voi sen avulla kehittää kykyään selviytyä sodasta ilmiönä ja ainakin kykyä välttää suurimpia virheitä.

Grayn mukaan strategi on joku, joka näkee systeemin kokonaisuutena ottaen huomioon useita riippuvuussuhteita ja lukuisia osatekijöitä tunnistaakseen, missä väivannäkö on tuottoisinta. Harry R. Yarger meni Graytä pitemmälle. Hänen mukaansa strateginen ajattelu on perinpohjaisuutta ja kokonaisvaltaisuutta. Strateginen ajattelu etsii vastausta siihen, kuinka osaset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kokonaisuus muodostetaan ymmärtämällä osasia ja niiden suhteita. Edward N. Luttwak muistuttaa, että asevoiman varustamiseksi, ylläpitämiseksi, johtamiseksi ja operoimiseksi tehtävät asiat saattavat olla yksinkertaisia, mutta niiden kokonaisuus muuttuu monimutkaiseksi, josta vain vahva johtaja voi selvitä.

Strategiassa kyse on vaikutuksesta, joka vallitsee osien kesken niin menneisyydessä, nykyisyydessä kuin oletettavassa tulevaisuudessakin. Tämä kokonaisvaltainen näkemys vaatii laajaa tietämystä siitä, mitä muuta tapahtuu strategisessa toimintaympäristössä sekä ymmärrystä mahdollisista ensimmäisen-, toisen- ja kolmannen asteen seurausvaikutuksista. Tämä pätee niin strategian laaditulla tasolla kuin sen ylä- ja alapuolella olevilla organisaatiotasoilla. Strategin tulee hylätä sopivilta vaikuttavat lyhyen ajan ratkaisut pitkän ajan hyötyjen eteen.

Tosielämän strategit pääsevät toteuttamaan suunnitelmiaan äärimmäisen harvoin. Se johtaa luontaisesti siihen, ettei hankittu kokemus luo riittävästi valmiuksia vastata tulevaisuuden haasteisiin. Sotilasstrategi on vastuussa konfliktin suuntaan tai lopputulokseen vaikuttavan sotilasstrategian laatimisesta tai toimeenpanemisesta. Hänen tehtävänä on päättää, miten vihollinen lyödään. Lähes kaikki sodat tarjoavat tutkitavaksi lukuisia operatiivisia esimerkkejä niin sotaikäyville kuin ulkopuolisillekin toimijoille.

Operatiiviset päätökset suurten joukkokokonaisuuksien käytöstä ovat kooste erinäisestä määrästä hajanaisia asioita, jotka strategisen johtajan on hallittava. Älyllisesti strateginen ajattelu vaatii jatkuvaa monitahoisten teorioiden tutkimista myös oman erityisalueen ulkopuolelta. Yhdistämällä kokemus ja hankittu teoreettinen tieto mahdollistetaan sekä analyttinen että luova ajattelu. Tämän takia sanotaan, että sotataito on yhdistelmä tiedettä ja taitoa, jossa analyttisyys edustaa tiedettä ja luovuus taitoa.

Analyttisyys ja rationaalinen lähestyminen mahdollistavat kaikkien eri näkökantojen huomioimisen ja pienentävät riskejä. Samalla vähennetään epävarmuutta ja lisätään ennustettavuutta. Luova ajattelu tuo esille puolia, joita on muuten mekaanisen prosessin tuotteena vaikea löytää. Luovuus sisältää riskejä, mutta se toimii myös yhdistävänä tekijänä eritasoisten haasteiden ratkaisemisessa. Strategia ei tietenkään ole pelkästään joko tiedettä tai taitoa. Strategi ei vain nojaa tosiasioihin vaan myös tuottaa niitä. Todellisuus ruokkii hänen mielikuvitustaan ja vain olemassa olevien materiaalien seikkojen tulisi rajoittaa hänen luovuuttaan.

Todellinen strategi on nykyisyyden oppilas, joka on tietoinen menneisyydestä, aistii tulevaisuuden mahdollisuuksia, tunnistaa ennakoasenteen vaarat, on valpas moni-

merkityksellisyydelle, kykenee toimimaan kaaoksessa sekä on valmis ajattelemaan vaihtoehtoisten toimintamallien seurauksia. Kaiken tämän jälkeen hänen on vielä kyettävä ilmaisemaan edellä mainitut seikat riittävällä tarkkuudella niille, jotka toimeenpanevat määräyksiä. Koska strategian toimeenpano on käytännössä riippuvainen operatiivisista valinnoista, on operatiivinen taitavuus eli operaatiotaito kriittisen tärkeää menestymiselle niin strategiseen kuin poliittiseenkin päämäärään pyrkimisessä.

Yksilö voi kartuttaa vain tietyn määrän tietoa ja tietämystä, minkä hän kykenee sisäistämään ja käsittelemään. Lisäksi on vain tietty määrä mahdollisia tapahtumien sarjoja, jotka epävarmuuden, mutkikkouden ja kaaoksen täyttämä suunnitelmien ja päätöksenteon järjestelmä voi hallita. Lahjakas strategi voi luontaisesti nähdä seuraavien toimenpiteiden tulevaisuuden mahdollisuudet sekä hahmottaa kehityskulut läpi peräkkäisten tasojen. Kyky ajatella etukäteen on strategin tärkeimpiä ominaisuuksia. Strategit ovat ongelmanratkaisijoita, jotka kysyvät miksi ja miten. He yhdistävät seuraukset vaikutuksiin ja etsivät erilaisia tulevaisuuksia sekä mahdollisia polkuja, jotka johtavat niihin.

Sotilasstrategisen johdon on ajateltava asioita totutusta poikkeavalla tavalla. Lawrence Freedmanin mukaan ne strategit, joilla on vastuuta strategian toimeenpanosta, ovat todellisia strategeja verrattuna niihin, jotka teorisoivat aiheesta. Grayn mukaan toimeenpaneva strategi pyrkii hallitsemaan tapahtumaketjuja, mihin vaaditaan kykyä ajatella vaikutuksia ja niiden seurauksia. Vaikka strategian mestari on myytti, strategin on pystyttävä irrottautumaan ohjesäännöistä ja kaavoista ja hahmotettava sodankäynnin todellisuus paljon laaja-alaisemmin kuin niin sanotut riviupseerit. Menestyksellinen operointi puhtaasti sotilaallisessa ympäristössä vaatii onnea ja onnistumisen edellytyksinä ovat usein vihollisen tekemät virheet.

Sotilasstrategi vastaa yleisestä sotilaallisesta suunnitelmasta, joka johtaa päämäärät saavuttavaan toimintaan. Tämä toiminta sisältää käytössä olevan sotilaallisen voiman hyödyntämisen vastustajan sotilajoukkojen, alueen tai resurssien hallitsemiseksi. Strategiassa keskeistä on itsenäisen näkemyksen luominen, mikä vaatii huomattavaa itseopiskelua. Toimintaympäristön alituinen muutostila, mukaan lukien muun muassa talouden ja teknologian kehitys, luo jatkuvasti uusia vaatimuksia, ja tämän kokonaisuuden hallitsemiseksi tarvitaan strategista ajattelua. Strateginen ajattelu suosii joustavuutta sekä arvottaa ja uudelleenarvioi jatkuvasti niin olettamuksia kuin myös tosiasioita.

Luku 22. Strategisen ajattelun kehittäminen

Jokainen ihminen ajattelee eri tavalla. Yksilöllinen tapa ajatella perustuu siihen, kuka hän on, mistä hän tulee ja minkälaisia valintoja hän on tehnyt tai tulee tekemään. Sellainen strateginen ajattelu prosessina, missä määritetään tavoitteita ja pyritään saavuttamaan ne, on yleismaailmallista. Sitä on harjoitettu kaikissa yhteiskunnissa ja kulttuureissa kaikilla aikakausilla. Strateginen ajattelu on hyödyllistä, sillä se auttaa hahmottamaan epävarmaa ja alati muuttuvaa maailmaamme, ja koska se auttaa ymmärtämään asevoimien roolia osana kansallista turvallisuuspolitiikkaa.

Upseeriuran alkuvaiheessa kannustetaan ratkaisemaan taktisia ongelmia. Sotilaallinen ajattelu on suoraviivaista, mutta Hew Strachanin mukaan strateginen ajattelu vaatii kykyä tulkita strategiaa käytännössä sekä tuottaa ideoita, jotka ovat käyttökelpoisia

mistään rajoituksista riippumatta. Näin laajennetaan ymmärrystämme sodasta. Lähtökohtana on, että asevoima tuo järjestystä kaaokseen. Tilanteen hallintaan pyritään asettamalla selkeitä tavoitteita ja sen jälkeen saavuttamalla ne. Tämä on helppoa toiminnassa, jossa on yksiselitteinen päämäärä ja helposti tunnistettavat joukot vastakain. Toiminta muuttuu vaikeaksi, kun vastassa onkin toimintaympäristön monimutkainen kokonaisuus ilman selkeää vihollista tai tunnistettavaa uhkaa. Strategiset ongelmat ovat vaikeasti kuvailtavissa. Juuri kun strategi luulee löytäneensä tien ratkaisuun, ongelmanasettelu muuttuu. Kyetäkseen toimimaan pitää ajatella strategisesti, mutta miten?

Seitsemän kyvykkyyden mallilla annettua ongelmaa tarkastellaan usealta eri kannalta ja varsinainen ratkaisu pyritään löytämään laajan pohdinnan ja yhteistyön kautta. Mallissa strategiselta ajattelijalta odotetaan sekä kokemusta että teorian hallitsemista, jonka takia tietämys on hyvä lähtökohta, mutta todellisen ymmärryksen saavuttaminen, henkilökohtainen kehittyminen ja riittävä kokemus ovat elintärkeitä.

Seitsemän kyvykkyyden malli	<i>seven competencies model</i>
<ul style="list-style-type: none"> • helppo sisäistää • tehokas • kattaa kaikki ajattelun kokonaisuudet • tarjoaa itsensä kehittäjälle työkaluja • kuvaa ne osaamisalueet, joita strateginen ajattelijatarvitsee 	<ul style="list-style-type: none"> • kriittinen ajattelu, • luova ajattelu, • asiayhteyteen liittyvä ajattelu, • käsitteellinen ajattelu, • kulttuurisidonnainen ajattelu, • yhteistyöhön pohjautuva ajattelu sekä • viestinnällinen ajattelu

Tietolaatikko III-3. Seven competencies model. Daniel H. McCauley: Rediscovering the Art of Strategic Thinking, *Joint Force Quarterly* 81, 2016.

Taktiikan, operaatiotaidon ja strategian hallitsemisen haasteena ovat jo Clausewitzin esille tuomat sodan usva, kitka ja muutokset. Strategisella toimintakentällä haasteet eivät ole pelkästään moniulotteisia vaan myös kertaluokkaa suurempia. Lisäksi haasteiden mahdolliset ratkaisut tai tulokset ovat käytettävissämme pahimmissa tapauksissa vasta vuosien tai vuosikymmenten päästä. Mitä paremmin strategi on valmistautunut ajattelemaan, sitä paremmin hän kykenee hallitsemaan epävarmuutta. *Strategisen ajattelun taitojen ja toiminnan malli* on eräänlainen katsaus niihin kykyihin, joilla strategi voi valmentaa itseään ajattelemaan kokonaisvaltaisemmin.

Strateginen ajattelu on johtajan tai sotilaskomentajan kokemuksen ja koulutuksen kautta hankittua tietämystä, jonka avulla kyetään valitsemaan keinot ja voimavarat, joilla saavutetaan poliittiset päämäärät. Toisin sanoen valitaan, luodaan ja toimeenpannaan sotilasstrategiaa. Strateginen ajattelu käynnistyy, kun strategi alkaa nähdä sotilasoperaation toimintalinjassa tietyn polun, jota seuraamalla sodan tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Strategian opiskelua on rakennettu tämän polun löytämisen ympärille jo parinsadan vuoden ajan.

Siviilijohtajien strategisessa ajattelussa ja sotilaskomentajien sotilaallisen voiman käytön suunnittelussa on eroja. Svetšinin mukaan strategia on kaikkien asevoimien joh-

toasemassa olevien taitoa, eikä se rajoitu pelkästään ylimmissä esikunnissa toimivien ominaisuudeksi. Eritasoisten komentajien on hallittava selkeä strateginen ajattelu, muuten he eivät selviä operatiivisista tehtävistään.

Strategisen ajattelun taitojen ja toiminnan malli	<i>the strategic thinking skills and activities model</i>
<ul style="list-style-type: none"> • muistilista tarvittavista kyvyistä • ulottuu myös toiminnollisuuksiin • luotu asevoimia varten • kattaa tietämyksen taidot ja ajatusmaailman 	<ul style="list-style-type: none"> • järjestelmäorientaatio, • laadullinen ajattelu, • metakognitiiviset taidot (tietoisuutta omista tai muiden ihmisten kognitiivisista toiminnoista, ajattelusta, oppimisesta tai tietämisestä), • tiedollinen joustavuus, • avoimuus vastakkaisille näkökannoille, • kriittinen ajattelu, • kyky visualisoida sekä • kyky oppia historiasta käsillä olevan ongelman ratkaisemiseksi

Tietolaatikko III-4. The strategic thinking skills and activities model. Anna Grome et al. (eds.): *Exploring Strategic Thinking*, US Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2013.

Hyvän ja huonon strategisen ajattelun malli ei ole varsinaisesti malli, vaan luettelo asiantuntijoiden esille nostamista asioista. Sen mukaan hyvä strateginen ajattelija yrittää ymmärtää suuren kuvan, työskentelee aina strategisessa viitekehityksessä, löytää puuttuvia yhtymäkohtia, kommunikoi vakuuttavasti aiheesta, menee suoraan asian ytimeen sekä omaa kokemusta kompleksisten asioiden käsittelystä ja työskentelystä laajojen kokonaisuuksien parissa. Vastavuoroisesti huono strateginen ajattelija ei tunnista historiallisia esimerkkejä, esittää asioita, jotka eivät sovi asiayhteyteen, ei välitä kaikkien tekijöiden käsittelemisestä sekä keskittyy liiaksi yksityiskohtiin, joiden kanssa tuntee olevan turvallista työskennellä.

Hyvän ja huonon strategisen ajattelun malli	<i>good and bad strategic thinking</i>
<ul style="list-style-type: none"> • esitys tietämyksestä, taidoista ja kyvyistä, jotka tukevat strategista ajattelua • joustavuus ja keskittyminen oleelliseen • esitetään niin strategista ajattelua ja toimintaa tukevia kykyjä, että niitä häiritseviä toimintoja 	<ul style="list-style-type: none"> • laaja tietojen kerääminen, oppiminen, kriittinen ajattelu, innovatiivinen ajattelu, ajan huomioiminen sekä järjestelmäkeskeinen ajattelu • mahdollistaa tiedon, yhteistyön, viestinnän sekä tunteiden säätelyn.

Tietolaatikko III-5. The good and bad strategic thinking. Anna L. Sackett et al.: *Enhancing the Strategic Capability of the Army*, US Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2016.

Strateginen taitavuus ei ole vain kykyä laatia suunnitelma kriisin alkaessa. Ei, vaikka suunnitelma vastaisi kaikkiin mahdollisiin varautumisvaihtoehtoihin tai tarjoaisi selkeän suunnan toivottuihin tavoitteisiin. On epätodennäköistä, että tapahtumat toteutuisivat suunnitelman mukaisesti, koska konfliktissa yksi strateginen suunnitelma ottaa mittaa toisen vastaavan kanssa. Odottamattomat kehityskulut ja tahattomat toimenpiteiden seuraukset vaikuttavat lopputulokseen.

Toimiminen strategisesti vaatii joustavuutta ja usein improvisointia. Strategin tulisi kiinnittää huomiota muuttuvaan tilanteeseen, sopeutua uusiin vaatimuksiin ja hyväksyä se tosiasia, että lopputulos tulee olemaan erilainen kuin alussa oli haluttu. Tehdyn sijoituksen hyödyistä, erilaisista mahdollisista tuloksista sekä voimien suhteista konfliktin ytimessä on muodostettava selkeä käsitys, millä autetaan hahmottamaan kokonaisuutta. *Neliportainen ajattelutapa* kuvaa sellaista tekemistä, mikä tukee strategin ajattelua suunnittelun ja toimeenpanon aikana.

Neliportainen ajattelutapa	<i>four step model</i>
<ul style="list-style-type: none"> • voi käyttää joustavasti • askelia ei tarvitse noudattaa järjestyksessä • yksi askel kerrallaan, • jättää askel välistä tai siinä voi edetä useaa askelmaa samanaikaisesti pohtien 	<p>Strategi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selailee (skannaa) useita toimintakeinoja löytääkseen mahdollisuuksia. 2) tutkii tarkasti käyttäen sisäistä vertailua. Hän arvottaa ja vertailee toimintavaihtoehtojen ja mahdollisuuksien positiivisia ja negatiivisia puolia. 3) valitsee, hän joko tekee päätöksen tai avustaa päätöksentekijää. He valitsevat parhaan mahdollisen etenemistavan. 4) saavuttaa tuloksia jatkuvasti uudelleenarvioimalla saadun palautteen ja seuraukset.

Tietolaatikko III-6. System of atomic strategic habits. Matt L. Cavanaugh: Atomic Strategic Habits, *Strategy Notes*, 2021. [www.strategynotes.co].

Monet kirjoitukset strategiasta keskittyvät siihen, miten kaapataan aloite tai saavutetaan voitto, mutta strategioilla on rajoituksensa. Nämä johtuvat päätösvaltaa käyttävien poliittisista ja muista rajoitteista sekä niistä riskeistä, joita vastustajan vastatoimet ja konfliktin eskalaation mahdollisuus aiheuttavat. Konfliktissa usein ensimmäiset toimenpiteet voivat olla rohkeita ja kunnianhimoisia, mutta strategi törmää kiuksalliseen tilanteeseen, mikäli menestystä ei saavuteta nopeasti. Tällöin tulee tarkistaa odotukset ja haluttu asetelma uudelleen ja harkita seuraavat siirrot huolellisesti. Yleisimpänä vaihtoehtona on nostaa panoksia ja käyttää kaikki resurssit tai hyväksyä mahdolliset seuraukset sellaisenaan.

Sotilaallinen strateginen ajattelu ei ole sama asia kuin taktinen ajattelu laajemmassa mittasuhteessa. Strategisessa ajattelussa on päästettävä irti yksityiskohdista, jotka saattavat hämärtää kokonaisuuden ymmärtämistä. Strategisen tason ajattelijan on

rakennettava perusta sille, että toiminnallinen taso voi toteuttaa tehtäviään. Strateginen ajattelu poikkeaa yksityiskohtaisen taktisen ja taisteluteknisten asioiden käsitte-lystä laajuutensa, kauaskantoisuutensa ja jopa epämääräisyytensä kautta. *Kahdeksan kysymystä strategisen ajattelun ohjaamiseksi* on kehitysmalli, jolla pyritään tukemaan strategisen ajattelun suuntaamista oikein tai vähintäänkin olosuhteiden kannalta tehokkaasti.

Kahdeksan kysymystä strategista ajattelun ohjaamiseksi	<i>eight questions to guide strategic thinking</i>
<ul style="list-style-type: none"> • pyritään auttamaan ja ohjaamaan sitä, miten strategi toimii • kysymällä ja vastaamalla kysymyksiin strategi voi selventää ongelmaa itselleen tai auttaa ryhmäänsä ratkaisemaan sen. 	<ul style="list-style-type: none"> • mitkä ovat tosiasiat, oletukset ja rajoitukset? • mikä on strateginen ongelma ja mitä mahdollisuuksia se tarjoaa? mitkä strategiat ovat toimineet aikaisemmin, mitkä eivät ja miksi? • mitkä ovat vaihtoehdot, mikä on huonoin ja mikä taas paras? • mihin tämä kaikki johtaa? • toimiiko tämä? • mitä seuraavaksi?

Tietolaatikko III-7. Eight questions to guide strategic thinking. Aaron A. Bazin: Eight Good Questions Strategic Thinkers Should Ask, *The Strategy Bridge*, 2016.

Strateginen ajattelu on mielenlaatua. Se on taipumusta tai asennetta, jolla valmistaudutaan tulevien strategisten haasteiden kohtaamiseen. Strateginen ajattelu ei ole vaikeaa, mutta usein sitä tehdään väärin. Strategista ajattelua ei tulisi rakentaa seuraamalla esimerkiksi edellä esitettyjä malleja, mutta ne voivat olla apuvälineitä strategin henkilökohtaisella kehityspolulla. Varsinaista oikopolkua tai reseptiä oikeanlaiseen tapaan ajatella ja toimia strategisesti ei ole, vaan kehittyminen vie aikaa ja vaatii toimenpiteitä. *Strategisen asennoitumisen malli* tarjoaa ohjausta, kuinka lähestyä strategisen ajattelua oikealla tavalla asennoituneena.

Naton ajatuspajan näkemyksen mukaan strategisen ajattelun ja toiminnan tehoste-keinoja voidaan jalostaa, jotta saavutettaisiin etua vastustajaan nähden. Tehoste-keinoja ovat tiedollinen ylivoima, vaikuttaminen kaikissa ulottuvuuksissa (operatiivisissa toimintaympäristöissä, i5D) sekä sopeutuvat ja joustavat toimintatavat. Tiedollisella ylivoimalla pyritään ymmärtämään vastustajan tekoja paremmin ja laajemmin kuin vastustaja ymmärtää omia toimiamme. Vaikutusten johtamisella ja useiden erilaisten vaikutuskeinojen yhdistämisellä tarkoitetaan sellaisen intuition saavuttamista, millä kyetään toimimaan moniulotteisessa taisteluympäristössä. Eri suorituskyvyt ja toimintaympäristöt yhdistävä operointi sekä yhteiskunnan eri kerrosten sietokyky mahdollistavat vastustajaa nopeamman vaikuttamisen sekä riittävän tuen sotilaalliselle toiminnalle.

Erittäin pelkistetty esimerkki oman strategisen ajattelun kehittämistä voisi olla Vesa Kanniaisen esittelemä ”strategian valinta” -peli, jossa pelaajina ovat puolustaja liittolaisineen ja hyökkääjä. Alussa puolustaja päättää, paljonko se investoi puolustukseen. Tämän nähtyään hyökkääjä arvioi, onko hyökkäyskyky ylittämisen arvo-

nen. Jos hyökkääjä toteuttaa hyökkäyksensä, puolustajan liittolaiset (esimerkiksi Nato) päättävät, suorittavatko ne vastahyökkäyksen vai eivät. Joka tapauksessa sodankäynti aiheuttaa kustannuksia kaikille osapuolille, mutta voittaja saa korvikkeeksi resursseja häviäjältä. Tällaisen ajatusleikin todellista kohdetta ei ole kovinkaan vaikeaa määrittää vaikkapa Itä-Euroopasta tai Aasiasta.

Strategisen asennoitumisen malli	<i>A strategic mindset model</i>
<ul style="list-style-type: none"> • ei suoranaisesti kerro, miten tulee ajatella, • mallin vahvuutena on, että se asettaa paineet yksilölle löytää ja kehittää itsestään ominaisuuksia, jota parantavat kykyä strategiseen ajatteluun. 	<p>Oikeaksi mielen viitekehyyksi katsotaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • henkinen kasvu (tulevaisuuteen orientoitunut, palautetta hakeva, riskejä hallitseva, haasteita haluava jne) • luonteenlaatu (rohkeus, rehellisyys, joustavuus, vaatimattomuus, eettisyys jne), • asenne (kestävä, avoin, oppiva, leikkisä, mukavuusaluettaan laajentava jne) sekä • viisaus (kokonaisvaltainen, moniulotteinen, yhdistämiskykyinen, oikeutta ja totuutta etsivä jne)

Tietolaatikko III-8. A strategic mindset model. Lianne de Vries & Aaron A. Bazin: A Strategic Mindset, *The Strategy Bridge*, 2018.

Voittoisan strategin ei tarvitse olla erityisen hyvä strategi, vaikka se olisikin toivottavaa. Strategian toimeenpano on eräällä tavalla kaksintaistelua, jossa tarvitsee voittaa vastustajan strategia eli päästä hallitsemaan vihollisen päätöksentekoa.

Clausewitzin mukaan kaksi strategisen sotilasjohtajan ominaisuutta nousevat muiden yläpuolelle. Hän tarvitsee ”*ensimmäkin älyä, joka tuo totuuden oivaltamiseen ohjaavan sisäisen valon kajastusta edes hiukan tähänkin läpitunkemattomaksi muuttuneeseen pimeyteen, ja sitten rohkeutta seurata tuota heikkoa valoa*”⁶. Ensiksi mainittua Clausewitz kuvaa jo aiemmin esitetyllä ilmauksella *coup d’oeil* ja jälkimmäisellä hän tarkoittaa päättäväisyyttä. Ydinkysymys onkin, voimmeko kouluttaa sotilasstrategeja vastaamaan epälinearisuuteen ja epävarmuuteen ilman, että lisäämme hänen käytössään olevia resursseja.

Luku 23. Käytännön sotilasstrategit – yleisesikuntaupseerit

Yhdysvaltalaiskenraali ja Irakissa toimineiden liittoutuman joukkojen komentaja David Petraeus on todennut, että strategisella johtajalla on kolme isoa asiaa, joissa on onnistuttava. Aluksi pitäisi kehittää oikeanlainen suuri ajatus, toiseksi tästä isosta ajatuksesta tulisi kyetä kommunikoimaan organisaatiossa oikein ja kolmanneksi tulisi varmistaa, että iso ajatus toteutetaan oikein. Sotilasstrategin perusvaatimuksena on riittävä osaaminen useilta aloilta. Antoine-Henri Jominin mukaan upseerin on aloitettava opintonsa strategiasta ennemminkin kuin taktiikasta. Tulevan strategin tulisi opiskella strategiaa jo ennen, kuin hänestä tulee komentaja ja ennen, kuin hänet sijoit-

⁶ Clausewitz: *Sodankäynnistä*, s. 42. suom. Heikki Eskelinen

tetaan tärkeään johtoasemaan. Komentajan on strategisessa roolissaan varmistettava, että kaikki joukkojen osaset, mukaan lukien tukevien puolustushaarojen sekä toimialojen suorituskyvyt, suunnataan ”samaa maaliin.”

Strategin toiminnallinen ajatus teoriassa vastaa harvoin todellisuutta. Teorian mukaan ensin asetetaan tavoitteet ja sitten ratkaistaan, miten ne saavutetaan. Käytännössä strategi alkaa selvittämään, miten ratkaistaan käsillä oleva ongelma käytettävissä olevilla resursseilla jo ennen kuin hän siirtyy tarkistamaan vaihtoehtoja tai arvioimaan uudelleen haasteita, joita tilanne tuo tullessaan. Strategi pääsee harvoin toimimaan siten, että hän tutkisi kehityspolkuja, jotka johtaisivat suoraan aloitustilanteen parantumiseen.

Strategia on oppiaine, jossa menestys riippuu hyvin vähän siitä, kuinka paljon muistaa ulkoa. Aleksandr Svetšinin mukaan ”*sotilasstrategi ymmärtää tarvittavat resurssit annetuna hetkenä, tietää molempien osapuolten vahvuudet ja suorituskyvyt sekä tulevaisuuden sodan kuvan. Jokainen kysymys, joka strategin tulee ratkoa, on erittäin yksinkertainen, mutta oikea vastaus vaatii syvällistä sodan kokonaistilanteen ymmärrystä.*” Strategia itsenäisenä käytäntönä linkittyy yleisesikuntien luomiseen Preussissa 1800-luvulla. Napoleonille kärsittyjen tappioiden seurauksena Preussin sotilasorganisaatiota muutettiin ja siihen lisättiin asianmukaisesti koulutettuja, yhtenäisen osaamistason omaavia yleisesikuntaupseereita, joiden toivottiin olevan vastaus Napoleonin kaltaisille sotilaallisille neroille.

Yleisesikuntakoulutetut upseerit hallitsivat niin taktiikan, operaatiot kuin strategiankin ja kykenivät toimimaan esikunnissa tai joukkojen johtajina. Nämä upseerit olivat erityisasemassa, kun he neuvoivat komentajia rinnan esikuntapäälliköiden kanssa. Edellä mainittu kehitys lisäsi esikuntien kykyä suunnitella tulevia sotaoperaatioita sen sijaan, että ne olisivat keskittyneet vain taisteluihin. Operointi tuli lähemmäs strategian toimeenpanoa. Vastaavia taitoja tarvitaan nykyaikana, kun toimeenpannaan taktisia operaatioita, joilla on strategisia seurauksia sekä yhdistetään näitä molempia kansalliseen politiikkaan. Useilla mailla, kuten Suomella, on edelleen vahva yleisesikuntaupseeristö. Myös ilman muodollista yleisesikuntaupseerin arvoa samat koulutusvaatimukset ovat olemassa muun muassa Yhdysvalloissa.

Yleisesikuntaupseerin tulisi omata kyky strategiseen ajatteluun, vaikka pääosa näin koulutettujen upseerien tehtävistä onkin taktisen ja operatiivisen tason toimeenpanossa. Yleisesikuntaupseereilla on oltava luja teoreettinen perusta sekä vankka käytännön elämän kokemus ja taito. Arvostettu saksalainen toisen maailman sodan yleisesikunnan päällikkö, kenraaeversti Heinz Guderian on kuvannut yleisesikuntaupseerien tunnusmerkeiksi mielen puhtautta, älykkyyttä, vaatimattomuutta, oman henkilön asettamista toisarvoiseen asemaan kokonaisuuden rinnalla, vakaumuksellisuutta sekä kykyä esittää tämä vakaumus tahdikkaalla tavalla esimiehilleen.

Strategista mielenlaatua on kuvattu haluksi tai kyvyksi johtaa ajatuksia hajanaisista ja epätarkoista ideoista. Vastaavasti strategista ajattelua ei vaadita yksityiskohtaisten prosessien tai ohjeiden seuraamisessa, määrällisten tavoitteiden saavuttamisessa tai taktisten tehtävien toteuttamiseksi. Strategisessa ajattelutavassa korostuu monimerkityksellisyys ja epälineaarisuus sekä sen ymmärtäminen, miten rakennetaan yhteys operaatioiden ja strategian välille käyttäen mielikuvitusta, älykkyyttä ja avoimuutta. Ilman strategista kokonaiskuvaa strategi ei voi arvioida oikein aseellisen maanpuolustuksen toimenpiteiden merkitystä turvallisuuspolitiikan osana. Koulutuksensa jälkeen yleisesikuntaupseerin tulisi kyetä hyödyntämään tällaista ajattelutapaa myös strategisen tasan alapuolella olevissa tehtävissään.

Yleisesikuntaupseerien ammattitaito pohjautuu perusteelliseen doktriinien, prosessien ja organisaatioiden suhteiden ymmärrykseen, vaikka nämä tiedot eivät yksin varmista menestymistä strategisessa suunnittelussa. Varsinkaan uransa alussa, yleisesikuntaupseerin tai strategin ei odoteta hallitsevan luonnostaan suurien sotilasorganisaatioiden haastavimpia tehtäviä. Elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti heidän tulisi kuitenkin kasvaa vaatimusten mukana. Kokemus ja vanhemmat kollegat ovat parhaita opettajia.

Kaikilla tasoilla tehtävässä operatiivisessa suunnittelussa yleisesikuntaupseerit kykenevät tarjoamaan laajemman näkökulman sekä liittämään käynnissä olevan suunnittelun poliittiseen ja strategiseen ohjaukseen sekä ylempien johtoportaiden suunnitelmiin. Clausewitz näki, että sotapäällikön on oltava hyvin perehtynyt valtiollisen toiminnan korkean tason asioihin, koska ulkopoliitikassa sodanjohto ja politiikka yhdistyvät, jolloin sotapäälliköstä tulee samalla valtiomies.

Suomalaisen yleisesikuntaupseeriston koulutusvaatimuksissa esiintyvät edellä mainitut vaatimukset ja tavoitteet. Maanpuolustuskorkeakoulun asiakirjojen mukaan yleisesikuntaupseerin tutkinnon perustehtävä on kouluttaa Puolustusvoimille ja Rajavartiolaitokselle upseereita, joilla on tiedot ja taidot sekä tutkijavalmiudet upseerin ylimpiin normaali- ja poikkeusolojen tehtäviin. Tehtävissä korostuvat laajojen kokonaisuuksien ja asiayhteyksien hallitseminen, luova tietojen ja taitojen sekä uusien lähestymistapojen soveltaminen sekä kyky johtaa vastuullisesti ihmisiä ja asioita. Lisäksi korostuvat valmiudet jatkuvaan oppimiseen ja monipuoliset viestintä- ja vuorovaikutustaidot.

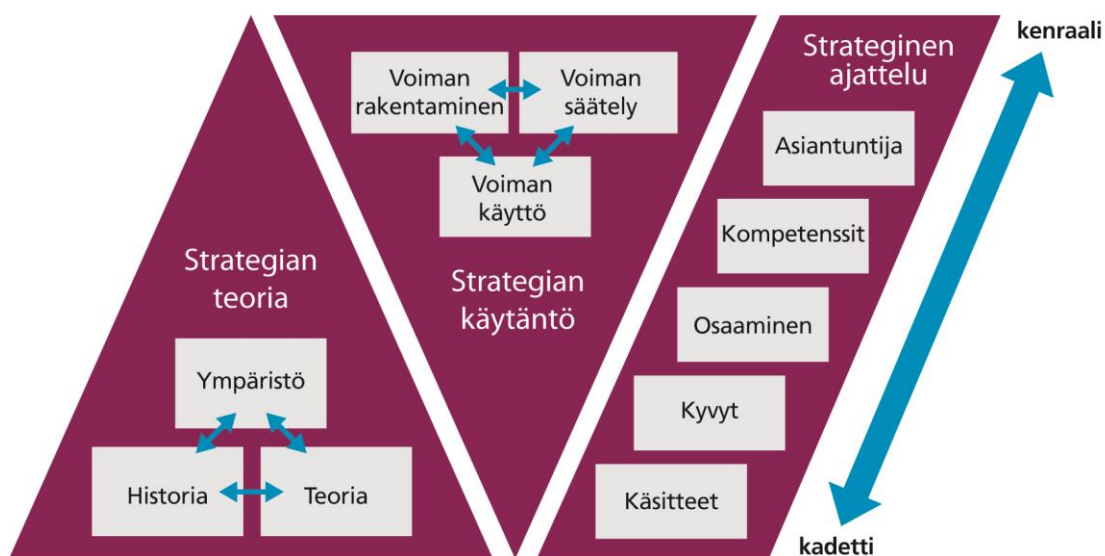
Puolustusvoimien henkilöstöalan normeissa määritetään, että yleisesikuntaupseeriden on oltava luotettavia, ammattitaitoisia ja yhteistyökykyisiä. Heidän on kyettävä johtamaan ammattitaitoista henkilöstöä ja osattava hyödyntää tekniikan tuomat mahdollisuudet johtamistoiminnassaan. Puolustusvoimien ja oman puolustushaaran sa hallitsemisen lisäksi yleisesikuntaupseerin tulisi olla syventänyt ja laajentanut tietojaan turvallisuusympäristöstä, sotilasstrategiasta sekä puolustusvoimien strategisesta johtamisesta. Hänen tulee ymmärtää kokonaismaanpuolustuksen rooli ja osata kehittää sotilaallista maanpuolustusta sen osana sekä olla syventänyt ja laajentanut valmiuksiaan toimia kansainvälisten esikuntien suunnittelu- ja johtotehtävissä.

Organisaatioiden, prosessien ja toimintatapojen sekä niin sotilaiden kuin siviilien toimintakulttuurien tunteminen on tärkeää, sillä se auttaa ymmärtämään yhteistyötahojen tavoitteita ja ajatustapoja. Muodollisten tapojen taustalla on myös epäsuoria tai epämuodollisia lähestymiskeinoja. Yleisesikuntaupseerin on tunnistettava nämä, jotta hän kykenisi välttämään mahdolliset epämieluisat seuraukset.

Muodolliset ja epäviralliset toimintatavat luovat kokonaisuuden, jonka mukaisesti organisaatiossa visioidaan, päätetään ja toimeenpannaan strategisen tasan hankkeita. Epäviralliset verkostot ovat laaja-alaisia, ja yleisesikuntaupseerin tulisi hyödyntää niitä luovasti, esimerkiksi jakamalla niiden kautta näkemyksiään tai testatakseen uusia ideoitaan. Valitettavan usein käytännön arkityössä hyödylliset muodolliset toimintatavat ja byrokratia vievät keskittymisen pois itse asiasta. Pelkkä prosessien noudattaminen ei takaa tavoitteiden saavuttamista.

Suhde ylempiin johtajiin on kriittisen tärkeä, mutta samanaikaisesti erittäin haastava. Merkittävin tekijä tämän suhteen luomisessa on luottamus. Luottamuksen saamisen jälkeen yleisesikuntaupseerin, joka on koulutettu operaatiotaidon ja strategisen tai

don osaajaksi, on mahdollista auttaa ylintä johtoa laatimaan ja toimeenpanemaan toteuttamiskelpoisia strategioita.

Kuva III-5. Sotataidon laitoksen Strategian opetusryhmän näkemys sotilasstrategian opetuksesta.

Strategian laatiminen ja toimeenpaneminen vievät aikaa. Omien ylimpien johtajien tavoitteiden lisäksi strategioihin vaikuttavat mahdolliset muut tahot ja kilpailevat näkemykset. Laajat strategiset suunnitelmat sisältävät aina epätietoisuutta, vastakohtaisuuksia ja jopa nurinkurisuuksia. Yleisesikuntaupseerin on ymmärrettävä, että täydellistä suunnitelmaa ei ole olemassa, vaan hänen tulee tasapainotella aatteellisten, byrokraattisten, ammatillisten ja henkisten jännitteiden parissa ottaessaan selvää, mikä olisi parasta organisaatiolle ja sitä kautta poliittisille päämäärille.

Eräs yleisesikuntaupseerin merkittävimmistä ominaisuuksista liittyy tiivistämiseen ja päätöksentekoon. Mikään, ei edes tärkein mahdollinen asia, ei toteudu, ellei sitä kyetä konkretisoimaan päätöksentekoa varten ja siten saada ohjausta toimeenpanolle. Strateginen ajattelutapa mahdollistaa monimerkityksellisyyden ja monimutkaisuuden sivuuttamisen ja käytettävissä olevan ajan hyödyntämisen konkreettiseen toimintaan. Edellä esitetty kulkee käsi kädessä selvyiden ja yksinkertaisuuden vaatimusten kanssa. Jotta strategia, suunnitelma, konsepti tai mikä muu tahansa laaja kokonaisuus olisi käsitteellisesti hallittavissa ja toteutettavissa, tulee sen olla ymmärrettävä. Tämä pätee mitä suurimmassa määrin myös kaikkeen kirjallisesti tuotettuun materiaaliin.

Strateginen osaaminen on kaikille asevoimien johdossa oleville kuuluva taito. Myös operatiivisten ja jopa taktisten joukkojen johdon on hallittava selkeä strateginen ajattelu, muuten he ovat kykenemättömiä toteuttamaan tehtäviään. Aina kun operatiivis-taktinen komentaja joutuu päättämään kahden vaihtoehdon välillä, hänen tulee nousta strategisen ajattelun tasolle. Strategian yleiset teoriat on laadittu tukemaan viranomaisten, sotilaiden ja siviilien koulutusta. Strategiset periaatteet on luotu ja kehitetty auttamaan tilanteissa, joissa joudutaan harkitsemaan ja tekemään valintoja kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden eduksi.

Strategin tarvitsemia ominaisuuksia ovat kyltymätön uteliaisuus siihen, miten laajat organisaatiot toimivat sekä miten vähennetään luontaista organisaation kitkaa. Vaikka kokemus on hyvä opettaja, se ei yksin riitä. Laajojen organisaatioiden johtaminen tai strategioiden toimeenpano edellyttävät aikataulujen hallintaa ja yksinkertaistamista. Näiden kokonaisuuksien hallinnan opettelemisen lisäksi niihin on harjaannuttava. Svetšin kehottaa tutustumaan strategiaan sotilasuran alussa sotahistorian kautta. Yleisesikuntaupseerin tulee jatkaa itsensä kouluttamista sekä kyseenalaistaa hänelle jo esitettyjä toimintamalleja.

Strategiat epäonnistuvat, koska konfliktin alkaessa muilla toimijoilla, niin oletetuilla liittolaisilla kuin vastustajillakin, on mahdollisuus vaikuttaa strategian toimeenpanoon. Tämän takia strategian tulisi olla dynaaminen ja vastata aktiivisesti vaihtuviin olosuhteisiin. Sen takia on eroa sillä, onko strategia sellainen, joka noudattaa suunnitelmaa vai sellainen, joka toimii joustavasti vastaten tilanteen tapahtumiin. Joseph C. Wylie suosittaa nykyajan strategin kiinnittävän entistä enemmän huomiota erilaisten strategioiden yhdistelmiin, jottei sotilaallisesti ajattelemaan koulutetut aivomme sulki pois toteuttamiskelpoisia mahdollisuuksia.

Luku 24. Strategian arviointi

Mikäli strategia epäonnistuu, siihen tavanomaisesti pyritään etsimään syytä. Sama koskee onnistumisen edellytyksiä. Strategisen ajattelun ja strategian kehittämisen haasteena on, että strategioita voidaan arvioida vasta niiden toimeenpanon jälkeen. Eräs syy tähän on, että strategian ja sen tavoitteiden kaikenkattava, yleisesti hyväksytty määritelmä puuttuu. Täten strategioita voidaan arvioida vain mittarilla ”onnistunut – epäonnistunut”. Colin S. Gray kehottaa strategia kysymään jatkuvasti *so what?* – entä sitten? Mitkä ovat valitun toiminnan strategiset vaikutukset? Tällä hän viittaa siihen, että valitsemiemme strategioiden toimeenpanoksi tehdyt moninaiset toimet ja käyttäytymisemme vaikutukset tulisi kyetä ymmärtämään, jotta voisimme arvioida strategian menestymistä.

Strategian onnistumisen katsotaan olevan seurausta yhtä lailla strategiaa toteuttavan koneiston suorituskyvyistä kuin strategian kohteena olevan järjestelmän suorituskyvyistä. Sotilasstrategian osalta perinteisiä mittareita ovat mies- ja tulivoima, mutta myös toimenpiteiden vaikuttavuus, kyky tuottaa tappioita vastapuolen järjestelmälle sekä kyky sietää ja toipua vahingoista eli resilienssi tulisi huomioida. Kun kaksi voimaa tai joukkoa kohtaavat sodassa, yleisesti ottaen molemmat uskovat voittavansa ja saavuttavansa etua voitostaan, ja vähintäänkin toinen on aina väärässä.

Mikä sitten aiheuttaa strategian onnistumisen tai epäonnistumisen? Jo aiemmin todettiin, ettei strategian mestaria ole olemassa. Vaikka sotilaskomentajalla olisikin erityisiä taitoja ja ominaisuuksia, häneltä yleensä puuttuu täysi toiminnanvapaus siitä, miten, mihin suuntaan, koska sekä mitä tai ketä vastaan hän voi toimia. Tämän lisäksi hänellä on harvoin hallussaan riittävästi resursseja ideaalisen strategian toteuttamiseksi. Sen sijaan vastustaja pyrkii parhaansa mukaan saavuttamaan oman menestyksensä muuttuvassa ja epävarmassa toimintaympäristössä.

Sotilasstrategian toimeenpano vaatii vihollisen. Yhtenä merkittävimpänä syynä sotilasstrategioiden epäonnistumiseen pidetään sitä, että toinen osapuoli kieltäytyy antamasta periksi jopa siinä tilanteessa, jossa vastustamisen jatkaminen on itsetuhoista. Vastustajalla on aina vaikutuksensa strategian menestymiseen. Esimerkkinä tästä on

etelävaltiolaisen kenraalin George Pickettin vastaus kysymykseen, miksi Yhdysvaltojen sisällissodan Gettysburgin taistelu hävitettiin: ”*Luulen, että Unionin joukoilla oli jotain tekemistä sen kanssa.*”

Yksi syy epäonnistumiseen saattaa olla se, että kuvittelemme edelleen maailmamme olevan newtonilaisen vakaa, jossa epävakauden ajanjaksot ovat poikkeuksia ja niiden toteutuminen voitaisiin aavistaa ennalta. Tosiasiassa epävakaus on luonnollisempi olotila. Sanotaankin, että rauhan aika on vain tauko sotien välissä. Joudumme arkipäivässäkkin useasti epälineaarisiin tilanteisiin, joista selviydymme erilaisin keinoin. Tulevaisuutta koskeva epävarmuus vaikeuttaa strategian menestyksellistä toteuttamista. Puhutaan sotatoimien menestyksen ennustamisen vaikeudesta.

Yleisesti, mitä vaikeampi strateginen ongelma on, sitä hanakammin siihen laadittua strategiaa arvioidaan suhteessa menestykseen. Strategian toteuttaminen muuttuu haasteelliseksi, kun voimankäytöllä saavutetaan muita kuin päämääränä olevia tavoitteita. Tällöin strateginen päämäärä on asetettu liian ahtaasti ja kuvattu yksittäisenä lopputulemana. Epäonnistuminen kirvoittaa selittelemään. Yleensä hyvin perusteltuina nämä selitykset vähättelevät eroa onnistumisen ja epäonnistumisen välillä.

Kuitenkaan epäonnistuminen ei välttämättä tarkoita, että strategia olisi ollut huono. Hyväkin strategia voi johtaa epäonnistumiseen, koska clausewitziläisittäin sodan usva tai sen kitka aiheuttavat tilanteita, joissa strategi ei kykene tulkitsemaan tulevaa. Konflikti, sota ja sodankäynti ovat niin moniulotteisia, että niiden muuttuvat olemukset yleensä kompensoivat strategian heikkouksia. Tämän lisäksi sodassa ”asioita vain sattuu”, mikä aiheuttaa kitkaa, jännitteitä ja turhautumista. Ja on muistettava, että ”asioita vain sattuu” myös viholliselle.

Tosiasiassa strategian ja taktiikan tarvitsee olla vain niin hyviä, että ne menestyvät vastustajan strategiaa ja taktiikkaa vastaan. Pienellä valtiolla voi olla hyvä strategia, jolla se ei kuitenkaan pärjää vahvemmalle vastustajalleen. Voi myös olla, että hyvä strategia tulee voitetuksi vieläkin paremman toimesta. Toisaalta taas joskus sotilaallinen voitto voi olla niin vaikea saavuttaa, että myös hävinneen osapuolen päämäärät tulevat samanaikaisesti saavutetuiksi. Strateginen menestys ei ole sama asia kuin voitto.

Strategian laatimisprosessin ja sen toimeenpanon aikainen keskeytymätön arviointi on elintärkeää. On kyettävä valitsemaan menetelmä, jossa muodostettujen indikaattorien avulla kyetään havaitsemaan toimintaympäristön muutoksia. Indikaattorien huolellisen valinnan etuna on myös se, että niiden tuottaman tiedon avulla kyetään paremmin ymmärtämään poliittis-strategista järjestelmää ja sen lainalaisuuksia. Muutosten tai vaikutusten tunnistaminen ei pelkästään riitä, vaan arvioinnin kautta tulisi saada tietoa myös niistä järjestelmän osasista, jotka eivät tuota haluttua vaikutusta. Saavutettujen ja vielä saavuttamattomien vaikutusten jatkuva arviointi on keino, jolla strategi voi mukauttaa tai muuttaa strategiaansa ja sen tavoitteita siten, että lopulliset poliittiset päämäärät ovat mahdollisia saavuttaa.

Strategiaa tulisi siis kyetä arvioimaan jo sen laatimisvaiheessa. Kyseisen arvion tulisi vaikuttaa siihen, millainen strategiasta tulee ja miten se toimeenpannaan. Venäjällä sotilasstrategian periaatteet on laadittu yksinkertaisesti arvioitavaan muotoon. Niiden ei katsota kuitenkaan olevan muuttumattomia. Tärkeimpinä periaatteina, jotka säätelevät rauhanaikaista sotaan valmistautumista, pidetään muun muassa:

- sotilaspoliittisen ja sotilasstrategisen tilanteen ennakointia,
- sotilaallisten vaaratekijöiden oikea-aikaista havaitsemista,
- sotilaallisten uhkien kaikinpuolista ja perusteellista arviointia,
- strategisten tavoitteiden ja tehtävien vastaavuutta sodan poliittisten päämäärien kanssa,
- valtion hyvissä ajoin tehtäviä puolustusvalmisteluja,
- jatkuvaa korkeaa taistelu- ja liikekannallepanovalmiutta,
- hyvissä ajoin muodostettuja strategisia reservejä sekä
- joukkoryhmittymien taistelukyvyn ylläpitämistä.

Hyvin samanlaiseen tulokseen on päätyneet historian tohtori, sotateoreetikko ja US Army War Collegen opettaja, tohtori Antulio J. Echevarria II, joka listaa neljä strategian onnistumiseksi vaadittavaa tehtävää. Ensiksi on tehtävä kriittinen arvio vastustajan vahvuuksista ja heikkouksista sekä verrattava niitä omiin vastaaviin. Tuloksen on oltava täysin objektiivinen arvio, jota tulee päivittää säännöllisesti ja aina vastustajasta saadun tiedon muuttuessa. Toiseksi käytetään tehtyä arviota perustana, kun laaditaan toimintavaihtoehtoja, joilla vihollista heikennetään niin paljon, että omat tavoitteet saavutetaan. Kolmanneksi valtion johdon on valittava sotilaskomentaja, jonka tietämys ja kyvyt mahdollistavat halutun strategian suunnittelun ja toteutuksen. Neljänneksi sotaa varten laaditaan yhtenäiset ja kokonaisvaltaiset suunnitelmat, jotka kokoavat kaiken yhteen. Sodan operatiivinen suunnitelma on strategian ulkoinen ilmentymä, joka toimii linkkinä poliittisten tavoitteiden ja asevoimien käytön välillä tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelma määrää sotilaalliset tavoitteet, asettaa sotaoperaation muuttujat ja rajat sekä antaa tehtävät valituille komentajille.

Arthur F. Lykken mukaan strategioita voidaan arvioida sopivuuden, käyttökelpoisuuden ja hyväksyttävyyden kautta. Sopivuudella (*suitability*) määritetään, saavutaanko toimenpiteillä haluttu vaikutus suhteessa tavoitteisiin. Käyttökelpoisuudella (*feasibility*) arvioidaan, voidaanko toimenpiteet toteuttaa käytettävissä olevilla resursseilla. Hyväksyttävyys (*acceptability*) kysyy, ovatko seurausten kustannukset oikeutettavissa haluttujen vaikutusten tärkeydellä. Tähän liittyy myös, ovatko seurausten kustannukset oikeassa suhteessa resursseihin ja menetelmiin.

Apulaisprofessori Gregory Miller (*Air Command and Staff College*) on todennut, että hyvässä strategiassa kaikki sen elementit ovat tasapainossa. Hyvä strategia ottaa huomioon strategisen toimintaympäristön, arvioi riskit asianmukaisesti ja minimoi riippuvuuttaan oletamuksista. Hyvän strategian ominaisuuksiin kuuluvat selkeys, toteuttamiskelpoisuus, luovuus ja muutoskykyisyys. Oheisessa tietolaatikossa on esitetty yksityiskohtaisemmin Millerin arviointikriteerit, jotka ovat 1) tasapainotettu, 2) tiedostava, 3) ennakkoluuloton, 4) kitsas, 5) hienostunut ja 6) luova.

Colin S. Gray on todennut, että hyvä strategia voi johtaa menestykseen, vaikkakin vain ”riittävällä” sotilaallisilla resursseilla toteutettuna, mutta huonoa strategiaa ei pelasteta parhaimmillakaan suorituskyvyillä. Hänen mukaansa strategian perusteet, kuten poliittiset linjaukset, teoriat ja asiayhteys, antavat riittävän pohjan arvioida sitä, mikä strategia on ”riittävän hyvä” tulevaisuuden konfliktin ratkaisemiseksi. Kuitenkin strategia on pragmaattista toimintaa, jolta puuttuu strategian teorian pyrkimys selvyyteen ja puhtauteen. Näin ollen täydellisesti ennakoitavaa strategiaa ei kyetä luomaan edes parhaimmalla arviointiprosessilla.

Kuusi strategian arvioimisen kriteeriä:

- 1) **tasapainotettu:** tasapainottaako strategia sen elementtejä (*ends-ways-means*)
 - esittääkö strategia selkeästi sen päämäärät
 - ehdottaako strategia menettelytapoja/toimenpiteitä päämäärien saavuttamiseksi
 - onko strategian toimeenpanemiseksi (menetelmien toteuttamiseksi ja päämäärien saavuttamiseksi) tarvittavia suorituskykyjä
 - onko strategia sisäisesti kiistaton (sopiiko se valtion/organisaation intresseihin)
- 2) **tiedostava:** sisältyykö strategiaan strategisen toimintaympäristön ymmärrys
 - arvioiko strategia asianmukaisesti valtion aseman kansainvälisessä toimintakentässä
 - sisältyykö strategiaan toisten toimijoiden intressit ja mahdolliset strategiat
 - arvioiko strategia toimintaympäristön (muutos)trendejä
- 3) **ennakkoluuloton:** arvioiko strategia riskejä asianmukaisesti
 - tunnistaako strategia olemassa olevat riskit ja tarjoaako se vaihtoehtoja niiden hallitsemiseksi
 - tunnistaako strategia riskit siinä tapauksessa, että ei tehdä mitään
 - vastaako strategia tilanteeseen, jossa saavutetaan ennalta suurempaa menestystä
 - tietääkö strategia, mitä tehdään seuraavaksi, jos strategia toimii
- 4) **kitsas:** minimoiko strategia riippuvuutta olettamuksista
 - tunnistaako strategia sen laadinnasta käytetyt olettamukset
 - onko strategiassa tehty olettamuksia näistä kuudesta kriteeristä
 - tekeekö strategia paikkansapitäviä oletuksia
- 5) **hienostunut:** onko strategia selkeä ja toteuttamiskelpoinen
 - tarjoaako strategia todellisia vaihtoehtoja päätöksentekijöille
 - tarjoaako strategia selkeän suunnan niille, jotka toimeenpanevat sitä
 - vaatika strategia salaamista
- 6) **luova:** onko strategia innovatiivinen ja altis muutoksille
 - onko strategia luova
 - onko strategia mukautuva
 - onko strategia joustava.

Tietolaatikko III-9. Kuusi strategian arvioimisen kriteeriä. Gregory D. Miller: Evaluating Strategies, *Joint Force Quarterly* 98, 2020.

Koko strategian käsitteen ympärillä käydyn pohdinnan tuloksena on, että tarve ylempään, niin sanottuun kokonaisstrategiaan on olemassa. Kokonaisstrategialla sekä siviili- että sotilasjohto yhdessä koordinoivat kansakunnan kaikkien voimavarojen ja keinojen käyttöä kansallisten päämäärien saavuttamiseksi tai turvaamiseksi. Näin toimitaan myös Suomessa. Suomalainen luonteva tapa tehdä ja toteuttaa strategiaa on kehittynyt – tai siihen on osin jopa ajaututtu – haastavan ja monisäikeisen geostrategisen ympäristön vaikutuksesta.

IV

SUOMEN SOTILASSTRATEGIA

*Niin on, jos siltä näyttää.*⁷

Urho Kekkonen

Presidentti Kekkonen sitaattia käytettiin aikoinaan kuvaamaan politiikan tekemistä eli sitä, miten politiikassa olennaista on, miltä asiat näyttävät, ei se, mitä ne todellisuudessa ehkä ovat⁸. Eräällä tavalla sama pätee myös sotilasstrategiaan, jolla vähintäänkin uskotellaan niin omalle väelle kuin vastapuolellekin tavoitteiden, keinojen ja resurssien olevan tasapainossa.

Erona kekkosmaiseen poliittiseen maailmaan voidaan pitää sitä, että sotilasstrategian uskottavuus voidaan joutua heikoimmassa tapauksessa todistamaan. Aikaisemmissa luvuissa on käsitelty sotilasstrategiaa monilta eri kannoilta. Lukuisissa lähdekirjoissa ja verkkojulkaisuissa asiaa on tarkasteltu useasta lähestymiskulmasta, mutta missään niistä ei ole esitetty, millaista sotilasstrategiaa Suomen kaltaisen maan tulisi tehdä tai harjoittaa.

Luku 25. Perustana turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Valtiot pyrkivät turvallisuuspolitiikkansa avulla suojautumaan valtion olemassaoloon ja kansalaisten elinmahdollisuuksiin kohdistuvien uhkien vaikutuksilta. Puolustuspolitiikka taas koskee valtion ja yhteiskunnan puolustamista ennen muuta väkivaltaa ja sen uhkaa vastaan sekä organisaatioiden muodostamista ja ylläpitoa tuota tarkoitusta varten. Clausewitzin sotataidon ohjeen mukaisesti heikkojen, puolustautumaan pakotettujen pitää olla aina varustautuneita, jotta he eivät joutuisi ylivoiman jalkoihin.

Kirjan alussa kuvattiin, miten käsite *strategia* on aiheuttanut melkoista terminologista sekavuutta, joka on alkanut jossakin määrin selkiytyä vasta viime aikoina. Suomessa ja erityisesti puolustushallinnossa on kuitenkin edelleen niin, että puhuttaessa sotilasstrategiasta on yleensä jokseenkin epäselvää, mistä oikeastaan puhutaan. Tämä korostuu, koska useiden valtiollisten strategioiden sisällöt käsittelevät sodan ja asevoiman käytön sijasta yhä enemmän ilmastonmuutosta, maahanmuuttoa, kulkutauteja, terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta sekä muita laaja-alaisia turvallisuusuhkia.

Suomessa käytettävä turvallisuuspolitiikan käsite on myötäillyt 1960-luvulta peräisin olevaa keski- ja pohjoiseurooppalaista käytäntöä. Suomalaiseksi turvallisuuspolitiikaksi ymmärretään kaikkien niiden valtiollisten toimenpiteiden kokonaisuus, jolla ylläpidetään ja edistetään valtiollista itsenäisyyttä, alueellista koskemattomuutta ja kansalaisten turvallisuutta niin rauhan, erilaisten poikkeusolojen kuin sodankin aikana. Pekka Visurin mukaan turvallisuuspolitiikan tehtävänä on ennaltaehkäistä toden-

⁷ Urho Kekkonen antama nimi taideteokselleen (1975). <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/05/17/ukk-taiteilijana>

⁸ Suomen Kuvalehti 15.9.2011. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/mielipide-kotimaa/verkossa-sk372011/>

näköisyyttä joutua hyökkäyksen tai yleensäkin kriisien vaikutuksen kohteeksi ja luoda edellytyksiä niiden torjunnalle. Suomalainen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ala siis korvaa monen muun maan suurstrategian ja turvallisuusstrategian käsitteet.

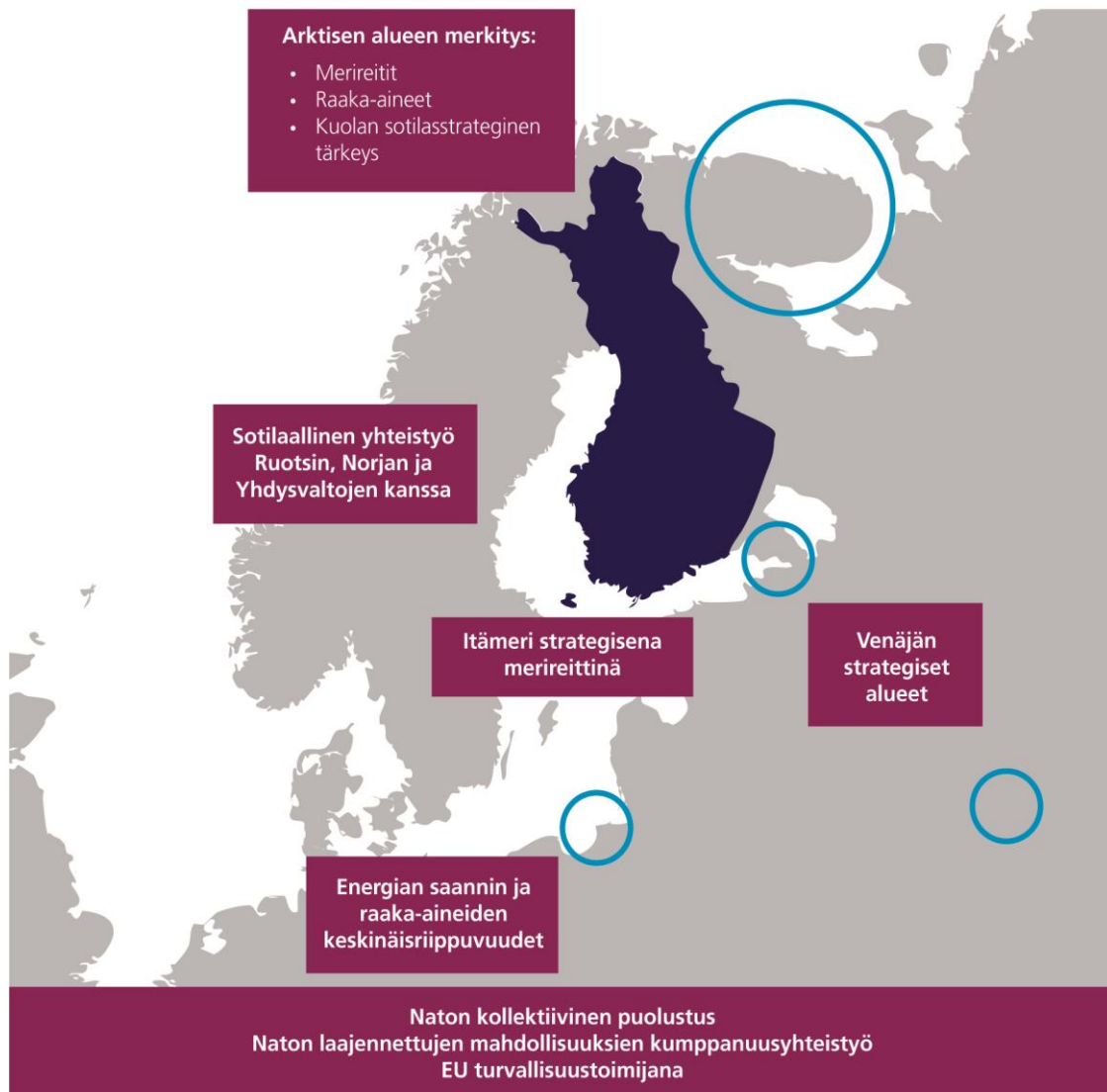
Professori Hiski Haukkala muistuttaa, että Suomi ei ole historiansa aikana toiminut tyhjiössä, ja jatkaa, että Suomi on ollut elimellisenä osana laajempaa kansainvälistä järjestelmää ja sen rakenteita. Useimmiten Suomen tehtävänä on ollut sopeutua muuttuviin tilanteisiin. Näin ollen Suomen on turvallisuuspolitiikallaan varauduttava ensisijaisesti toisten valtioiden sotilaalliseen hyökkäykseen. Fred Blombergs listaa Suomen nykyisen turvallisuuspolitiikan peruselementeiksi 1) poliittisen liittoutumisen EU-jäsenyyden myötä, 2) sotilaallisen liittoutumattomuuden vallitsevissa olosuhteissa, 3) oman sotilaallisen puolustuskyvyn ylläpitämisen ja koko maan puolustamisen sekä 4) kansainvälisen puolustuspoliittisen ja sotilaallisen yhteistyön jatkuvan lisääntymisen ja tiivistymisen Euroopan turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi.

Vuoden 2021 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaan Suomessa on tärkeää syventää ymmärrystä ja tilannekuvaa Pohjois-Atlantin, pohjoisten merialueiden ja Itämeren alueen muodostamasta turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta. Jo karttaa katsomalla on helppo ymmärtää, että näin laajan alueen hallitseminen sotilaallisesti on pienelle valtiolle vähintäänkin haastavaa, ellei mahdotonta.

Haukkalan mukaan toimiva kansallinen turvallisuusstrategia voisi rakentua kolmen sisäkkäisen turvallisuuden kehän varaan. Sisin kehä, Suomen kova ydin, on oma kansallinen turvallisuutemme. Keskimäinen kehä on alueellinen ja laajemmin kansainvälinen turvallisuus, jossa Suomi omin toimin sekä osana Euroopan unionia ja muuta läntistä yhteisöä pyrkii ennaltaehkäisemään ja ratkomaan konflikteja sekä puolustamaan sääntöpohjaista, monenkeskisen kansainvälisen järjestelmän toimintaa. Kolmas kehä on globaalin turvallisuuden, ihmiskunnan suurten kohtalonkysymysten kehä, jonka kehityksestä riippuu koko ihmiskunnan ja viime kädessä myös Suomen tulevaisuus.

Vuoden 2020 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ja vuoden 2021 puolustusselonteon mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääränä on vahvistaa Suomen kansainvälistä asemaa, turvata valtion itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, vahvistaa Suomen turvallisuutta ja hyvinvointia sekä ylläpitää yhteiskunnan toimivuutta. Marko Palokankaan mukaan Suomen turvallisuuspoliittisen toiminnan tavoitteena on itsenäisyyden, demokraattisten perusarvojen ja kansalaisten turvallisuuden takaaminen ja keinoina näiden saavuttamiseksi ovat uskottava kansallinen puolustus, johdonmukainen ulkopoliittika ja toimiminen EU:ssa.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkein tavoite on, että kansallisin toimin ja kansainvälisellä yhteistyöllä estetään aseellisten konfliktien ja Suomen turvallisuutta ja yhteiskunnan toimintakykyä vaarantavien tilanteiden syntyminen sekä Suomen joutuminen sotilaalliseen konfliktiin. Pysyvä tavoite on, että Suomi päättää itse turvallisuus- ja puolustuspoliittisista ratkaisuisistaan. Suomi harjoittaa aktiivista vakauspolitiikkaa sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisemiseksi, mitä tuetaan ylläpitämällä kansallista puolustuskykyä. Suomi vahvistaa aktiivisesti ja laaja-alaisesti kansainvälistä puolustusyhteistyötään ja muuta verkostoitumistaan sekä kehittää valmiuksia kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen.

Kuva IV-1. Suomen geostrateginen asema MPKK:n Sotataidon laitoksen strategian opetusmateriaalin mukaan.

Suomalainen sotilasstrateginen perinne juontuu itsenäisyyden alkua ajoilta. Palokan-kaan mukaan vuonna 1928 julkaistu *Taktiikan perusteet* -kirja luo nimensä mukaisesti perusteita kansalliselle taktiikalle ja sen ymmärtämiselle. Teoksesta välittyy vahva Clausewitziläinen ajattelutapa. Oppi sodankäynnistä on jaettu strategiaan, eli sotataitoon, ja taktiikkaan, eli taistelutaitoon. Strategia kuvataan opiksi sodan voittamisesta taktiikan ollessa oppi taistelun voittamisesta. Molemmat ovat kuitenkin toisiinsa mitä kiinteimmin sidotut. Strategian ja taktiikan välille ei voida vetää minkäänlaista jyrkkää rajaa, vaan ne kulkevat aina käsi kädessä.

Myös professori, kenraalimajuri Vesa Tynkkynen pohdiskelee käsitteiden strategia, operaatiotaito ja taktiikka rajoja ja suhteita. Hän tunnistaa Clausewitzin vaikutuksen suomalaiseen strategiakäsitykseen, mutta päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan suomalaista sotilaallista ajattelua ja käsitteiden jaottelua ovat teorioiden lisäksi ohjanneet käytännön kehitys ja kokemukset sodista. Itsenäisyyden alkuvuosikymmenten aikana ymmärretty strategia muuttuu kehityksen myötä 1950-luvulle tultaessa huomattavasti laajemmaksi kokonaisuudeksi.

Alueellinen puolustusjärjestelmä strategisen ajattelun perustana sekä kokonaisuusmaantieteellisen puolustuksen käsitteenä valottavat toisen maailmansodan jälkeisen ajan kansallista kehitystä varsin osuvasti. Tuoreessa haastattelussaan Henry Kissinger tarjosi Ukrainalle Suomen mallia toimia suurvallan naapurina ja vaikutuspiirissä. Hän määritteli Suomen poliittisen aseman melko selväksi, mutta näki, että ”*turvallisuuspoliittinen asema on virallisesti määrittelemätön*”.

Kysymys Suomen turvallisuuspolitiikan linjasta ja sen muutoksesta on kysymys koko toimintaympäristöstä sekä Suomen omasta toimijuudesta. Arto Nokkala kuvaa Suomen puolustuspolitiikkaa maltillisiksi ja pitkäjänteisesti hoidetuksi. Se on itse asiassa kehittynyt varsin lineaarisesti huolimatta toimintaympäristön suurista murroksista, joiksi hän luokittelee toisen maailmansodan ja kylmän sodan päättymisen.

Pekka Visuri tähdentää, että pienen maan strategia on yhä edullista perustaa poliittiseen luottamuksen rakentamiseen ja sotilaalliseen valmiuteen. Suomen sotilasstrategiaa on laadittu ja toimeenpantu samassa hengessä. Sotilasstrategiamme koostuu Edward N. Luttwakin ajatusten mukaisesti horisontaalisesta ja aikaan sidotusta suunnittelusta sekä vertikaalisista valtionjohdon toimenpiteistä ja sotilaallisen maanpuolustuksen johtamisesta.

Luku 26. Sodan johtamisen tasot

Aikaisemmissa luvuissa on käsitelty sodan luonnetta ja olemusta sekä niitä kaikkia muutoksia, joita sodankäyntiin ja käsityksemme siitä kohdistuu. Sodan kuva on näkemys niistä oletuksista ja ajatuksista, jotka ohjaavat sotaan varautumista ja sodankäyntiä, mitkä samalla määrittävät toimijan suhteen sotilasstrategiaan. Sodan kuva vastaa muun muassa kysymykseen uhkakuvista, joita vastaan pitää valmistautua käyttämään asevoimaa. Lisäksi se vastaa kysymykseen asevoimien tehtävistä sekä siihen, minkälaisia asevoimia tarvitaan uhkiin vastaamiseen ja asevoimille asetettujen tehtävien suorittamiseen.

Sodankäynnin kuvataan usein koostuvan eri ulottuvuuksista, joita ovat fyysinen, kognitiivinen ja informaatioulottuvuus. Fyysisessä ulottuvuudessa vaikutetaan konkreettisin fyysisin keinoin mukaan lukien sähkömagneettisen spektrin käyttö. Kognitiivisella ulottuvuudella tarkoitetaan inhimillisen käsityskyvyn, tilannetietoisuuden, ymmärryksen, uskomusten ja arvojen muodostamaa kokonaisuutta. Informaatioulottuvuus taas käsittää sotilaalliseen ja muuhunkin toimintaan tarvittavan tiedon sekä sen luomisen, tuottamisen, käsittelemisen ja jakamisen.

Sotilasstrategian toimeenpano eli sotilaalliset operaatiot tapahtuvat nykyluokittelun mukaan moniulotteisessa taistelutilassa, joka koostuu useista ulottuvuuksista eli operatiivisista toimintaympäristöistä. Näitä operatiivisia toimintaympäristöjä kuvataan lyhenteellä i5D, jossa on viisi ulottuvuutta (*domain*) ovat maa-, meri-, ilma-, avaruus- ja kybertoimintaympäristö pienen i:n tarkoittaessa informaatiotoimintaympäristöä.

Suomessa kansallisen turvallisuuden strateginen johtaminen jakautuu suurstrategiselle, poliittisstrategiselle ja sotilasstrategiselle tasolle, kuten on esitetty kuvassa I-3. Periaatteessa suurstrategian tasolla luodaan kansakunnan hyvin pitkän aikajänteen päämäärä ja olemassaolon idea sekä muodostetaan kansainväliset suhteet ja varaudutaan konflikteihin. Suurstrategia kertoo valtiolliset intressit ja päämäärät sekä valittujen poliittisten ratkaisujen ja valtion sitoumusten suhteen vallan instrumentteihin.

Suurstrateginen taso ilmenee käytännössä pysyvinä ja perustavanlaatuisina asioina ja periaatteina, joihin lyhytaikainen poliittinen heilahtelu ei vaikuta.

Poliittisstrategisella tasolla, joka on alisteinen suurstrategialle, suunnitellaan ja jaetaan taloudelliset ja sotilaalliset resurssit, valmistellaan päätöksenteko sekä asetetaan sotilaalliset tavoitteet ja reunaehdot. Poliitikalla ohjataan sotilasstrategiaa ja johdetaan sen toimeenpanoa. Normaalioloissa poliittisstrateginen toiminta painottuu puolustuskyvyn rakentamiseen ja yleisten valtiollisten tavoitteiden saavuttamiseen. Poikkeusoloissa luodaan ja ylläpidetään edellytykset kriisin poliittiselle ratkaisulle.

Sotilasstrategian tasolla poliittiset päämäärät muunnetaan sotilaallisiksi tavoitteiksi, sovitaan tehtävien tärkeysjärjestys, tunnistetaan erityiset kohteet sekä jaetaan henkilöstö ja materiaali asianmukaisesti. Sotilasstrategisella tasolla esitetään hyväksyttäväksi sotilaalliset päämäärät, jotka parhaiten palvelevat valtionjohdon asettamien tavoitteiden saavuttamista. Täten sotilasstrategia päättää, miten Puolustusvoimia käytetään sotilaallisten päämäärien saavuttamiseksi.

Sotilasstrategisella tasolla luodaan ja ylläpidetään edellytyksiä Puolustusvoimien tehtävien menestykselle toteuttamiselle. Sotilasstrategia toimeenpannaan operatiivisella tasolla, jossa päätetään paras mahdollinen sodankäynnin tapa tavoitteiden saavuttamiseksi kunkin operaation osalta ja vallitsevien olosuhteiden valossa. Taktisella ja taisteluteknisellä tasolla sotilasyksiköt johtavat ja toimeenpaneavat operaatioita niissä erityisissä olosuhteissa, joissa toimivat.

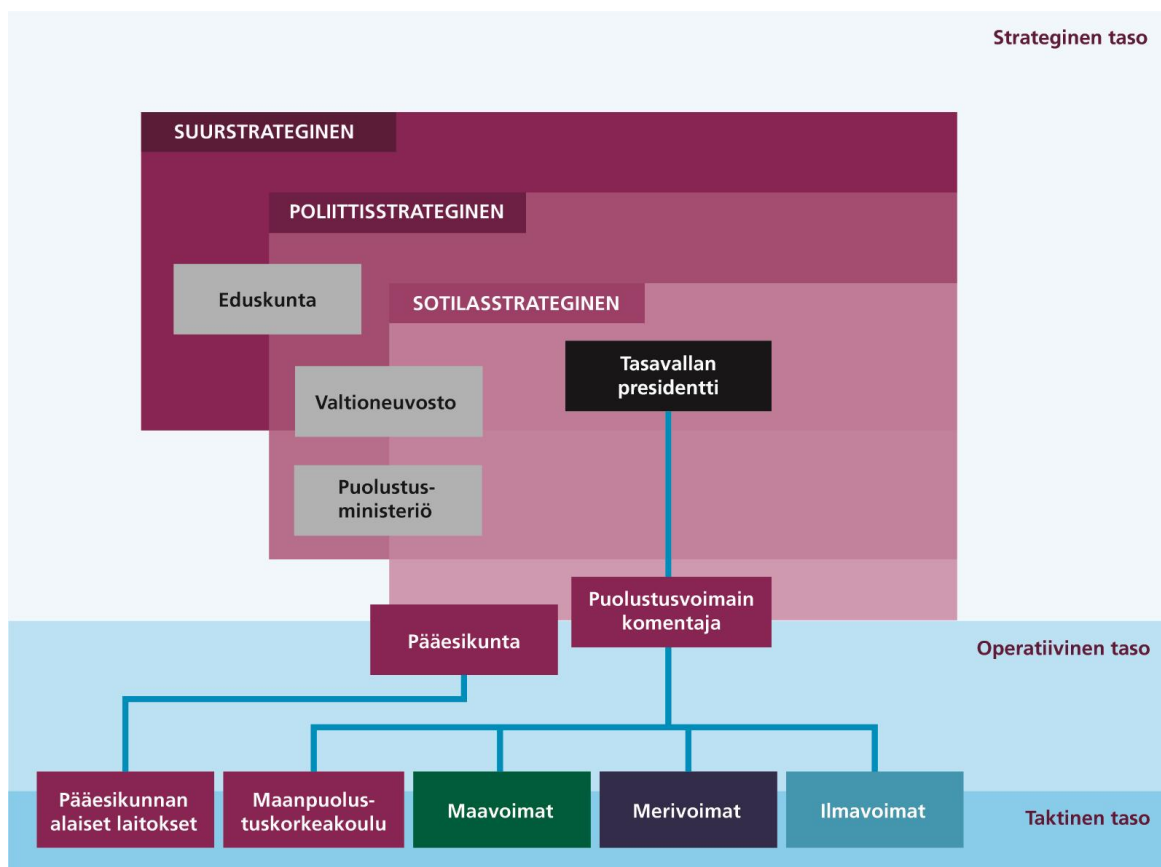
Sodankäynti jaetaan myös eri tasoihin, jotka ovat usein hierarkkisia ja tarkoitettu sodan operatiivista johtamista varten. Kirjoittamaton periaate on, että jokaisella tasolta tavoitteet ja ohjaus annetaan ylemmän toimesta alaspäin. Tasot on Suomessa jaettu kansainvälisten mallien tapaan strategiseen, operatiiviseen, taktiseen ja taistelutekniseen tasoon. Sodankäynnin tasoille ei ole määritetty selkeitä rajoja, vaan ne ovat joustavasti päällekkäin. Tämä näkyy kuvassa I-1 esitetyssä ajatuksessa, jossa alemman tason toiminnalla voi olla vaikutusta jopa strategisella tasolla. Millään näistä tasoista ei suoraan viitata organisaation tai sotilajoukon kokoon. Clausewitzin mukaan joukon suuruus ei määritä sen luonnetta, vaan tarkoitus mihin sitä käytetään. Ja tämä muodostaa osaltaan yhteyden taisteluteknisen tason joukon ja strategian tavoitteiden välille, vaikka ihan suoraan sitä ei voi verrata vaikkapa käsitteeseen ”strateginen korpraali”. Hew Stachanin mukaan puhuminen strategisesta korpraalista viitaten siihen, että nuorimpien sotilaiden tulisi ajatella strategisesti, on harhaanjohtavaa. Käsite pitää paikkansa, kun sillä kuvaataan heidän tekojensa ja päätöstensä seurauksia.

Seuraava kuva esittää sotilasstrategisen näkökulman liittymisen Puolustusvoimien strategiseen johtamiseen.

Strateginen taso on koko valtakunnan voimavarat huomioon ottava sotilaallisen maanpuolustuksen taso, jolla vaikutetaan kriisin ratkaisemiseen liittyvien päämäärien saavuttamiseen. Käytettävät keinot ovat poliittisia, diplomaattisia, informaation liittyviä, sotilaallisia ja taloudellisia.

Operatiivinen taso on alueelliset ja eri toimintaympäristöissä käytettävissä olevat voimavarat huomioon ottava sotilaallisen maanpuolustuksen taso. Operatiivinen taso yhdistää taktisen tason taistelut strategiseen tasoon luomalla operatiivisia tavoitteita, joita tarvitaan strategiin päämääriin pääsemiseksi.

Taktinen taso on yksittäisiä operaatioita tai taisteluita käsittelevä taso, jolla pyritään vaikuttamaan paikallisiin tavoitteisiin. Taistelutekninen taso on taisteluita käsittelevä, taktiikkaan liittyvä taso, jossa taistelijat tai joukot suorittavat toimenpiteitä, järjestelyjä ja käyttävät osin vakioituja menetelmiä tehtävän suorittamiseksi.

Kuva IV-2. Sotilaallisen johtamisen tasot.

Marko Laaksosen mukaan jako sotilaskäskyasioihin (operatiiviset asiat) ja hallinnollisiin asioihin on ollut aina veteen piirretty viiva (katso myös kuva I-3.), ja rajojen määrittely on ollut haastavaa. Painopiste oli kylmän sodan päättymiseen asti sotilaskäskyasioiden puolella, koska puolustuspolitiikka nähtiin osana turvallisuuspolitiikkaa, joka pidettiin tiukasti presidentin käsissä. Sotilaskäskyasiat ovat olleet sotilaille myös tietynlainen hallinnosta ja politiikasta erottautumisen keino, jolla on kyetty usein kiistämään poliitikkojen osallistuminen Puolustusvoimien asioihin. Luvussa esitetty strategisen ja operatiivisen johtamisen tasoluokittelu on selkiyttänyt jakoa sotilaskäskyasioiden ja hallinnollisten asioiden välillä. Selkiytymisestä huolimatta Suomen sotilasstrategia ei ole luettavissa yksiselitteisesti ja avoimesti yhdestä lähteestä, kuten monilla muilla mailla on.

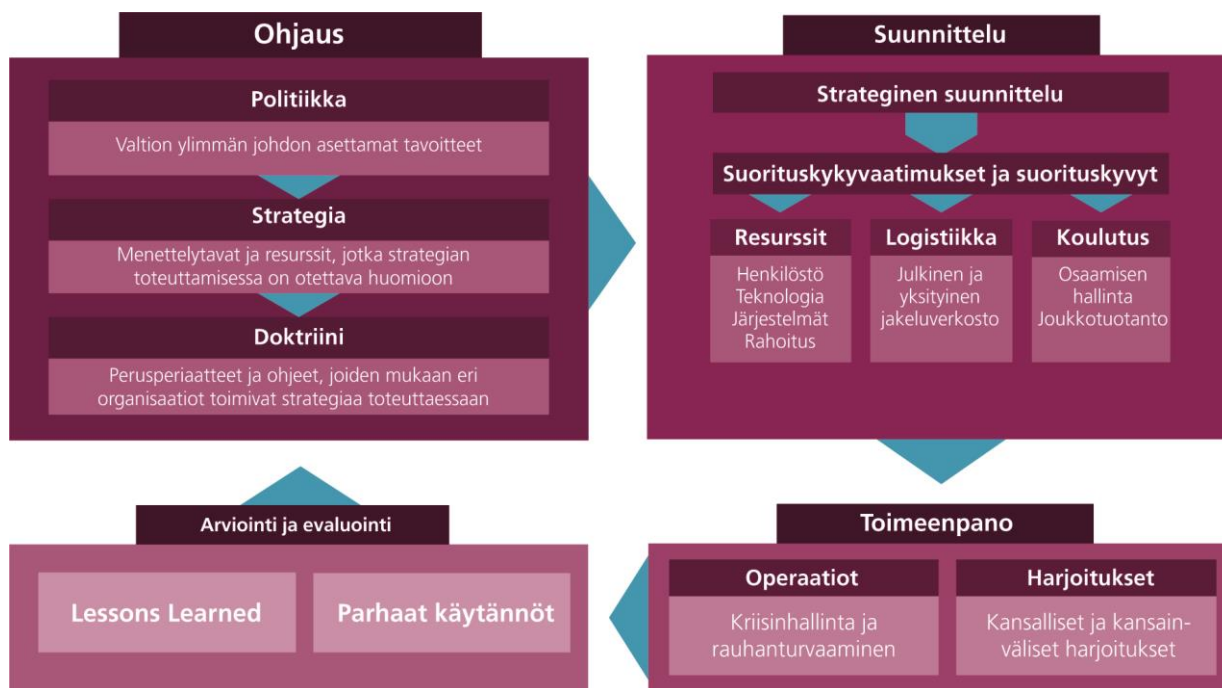
Luku 27. Miten sotilasstrategiamme on kirjoitettu?

Suomella ei ole varsinaista yhtä kirjoitettua ja julkista sotilasstrategiaa. Suomen puolustusjärjestelmän kehittäminen ei ole kuitenkaan koskaan tapahtunut missään tyhjiössä, vaan olemme seuranneet kansainvälisiä sotilasstrategisia virtauksia. Puolustusperiaatteita, joukkokoonpanoja, käyttöperiaatteita ja asejärjestelmähankintoja on

usein joko suoraan omaksuttu ulkomailta tai ne ovat ainakin heijastaneet toimintaympäristömme poliittisia, sotilasstrategisia ja teknisiä muutoksia.

Pienen maan, kuten Suomen, turvallisuusstrategioiden tarkoituksena on oman turvallisuuden ja aseman varjelu, mutta myös pyrkimys osallistua laajemmin yhteisten kansainvälisten ongelmien ja uhkien ratkaisemiseen. Monilla valtioilla on tarve esittää sotilaallinen oppinsa sellaisessa muodossa, että se jättää runsaasti liikkumatilaa teorian ja käytännön väliin. Tämä on erityisen tärkeää esimerkiksi sellaisille valtioille, joilla on laajentumispyrkimyksiä tai joiden geostrateginen asema edellyttää suunnitelmien salaamista. Erik Heinrichsin mukaan jo Mannerheimin puolustus suunnitelman lähtökohtana oli ajatus, että me saatoimme ja meidän pitikin ottaa hyökkäys vastaan asevoimin, mutta ei lyödäksemme suurvallan vaan voittaaksemme aikaa, jota saisimme mahdollisesti tarjoutuvaa apua tai diplomaattista tukea.

Edellisen luvun perusteella Suomessa puolustushallinto tuntee siis käsitteen ”strateginen taso”, jolla tarkoitetaan puolustus- ja turvallisuuspolitiikan päätöksentekotasoa eli käytännössä sitä poliittista ohjausta, jota Puolustusvoimien ylimmälle johdolle annetaan. Sotilasstrategian alaan kuuluvia kysymyksiä käsitellään useissa valtionhallinnon asiakirjoissa, kuten selonteoissa, turvallisuusstrategioissa, riskiarvioissa sekä Puolustusvoimien konsepteissa, kehittämissuunnitelmissa ja ohjesäännössä. Seuraavassa kuvassa esitetään suomalainen käytännön strateginen ohjausprosessi, jonka mukaisesti on muun muassa sotilasstrategia laadittu ja toimeenpantu.

Kuva IV-3. Kansallinen strategiaprosessi eversti (evp), ST Martti Lehdon mukaan.

Marko Laaksosen mukaan puolustushallinnossa ainoa julkinen asiakirja, joka väittää olevansa koko organisaatiota koskeva kokonaisvaltainen ”kattostrategia”, oli vuonna 2006 julkaistu *Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025*. Puolustusministeriön ja Puolustusvoimien laatimia aiempiakin strategioita on olemassa, mutta ne eivät ole julkisia. Lisäksi Puolustusvoimat on julkaissut erilaisia osastrategioita sekä joukko-osastokohtaisia strategioita.

Aikaisemmin turvallisuuspolitiikkaa ohjattiin, toimeenpantiin ja viestittiin parlamentaaristen puolustuskomiteoiden mietinnöillä, joita laadittiin 1971, 1976 ja 1981. Nämä mietinnöt toimivat eräänlaisina poliittisen hyväksynnän saaneina puolustushallinnon strategioina. Mietintöjä ovat seuranneet valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot (myöhemmin ulko- ja turvallisuuspoliittiset selonteot) eduskunnalle vuodesta 1995 lähtien. Viimeisin ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko on hyväksytty vuonna 2020. Vuonna 2017 laadittiin Puolustusvoimien kehittämistä ja siihen tarvittavia resursseja pitkäjänteisesti ohjaava puolustuselonteko. Vuoden 2021 *Valtioneuvoston puolustuselonteko* tarkentaa ja syventää tätä ohjausta.

Nykyinen käytäntö erillisen puolustuselonteon laadinnasta antaa mahdollisuuden puolustuspolitiikan ja sotilaallisten kysymysten syvällisempään käsittelyyn. Selontekojen ja muiden kansallisen turvallisuuden asiakirjojen rinnalle tärkeäksi linjaasiakirjaksi on muodostunut vaalikausittain annettava hallitusohjelma. Sotilasstrateginen suunnittelu saa siis ohjausta neljän vuoden välein.

Nykyään Suomen sotilasstrategia koostuu kokonaisuudesta, josta vastaavat tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ohjauksen lisäksi puolustusministeriö ja Pääesikunta kuvan IV-2 mukaan. Pääesikunnan suunnitteluosaston (J5) strategisen suunnittelun sektori vastaa suunnittelusta ja siihen osallistuvat puolustushaaraesikunnat sekä Pääesikunnan eri osien edustajat.

Puolustusvoimien strategiseksi suunnitelmaksi kutsutaan kokonaisuutta, johon kuuluvat 1) Puolustusvoimien pitkän tähtäimen suunnitelma eli *tavoitetila*, 2) strategia suorituskäytön käytöstä ja operoinnista eli *puolustusjärjestelmäkonsepti* alakonseptineen sekä 3) suorituskäytön kehittämisen ja ylläpidon strategia eli *kehittämisohjelma* ja sen toteuttamiseksi tarkemmat kehittämissuunnitelmat eri toimijoille kuten puolustushaaroille. Puolustusvoimien kehittämisohjelman aikajänne on 12 vuotta ja se on konkreettinen suorituskäytön kuvaus resursseista ja toteutuksen seurannaisvaikutuksista.

Miksi Puolustusvoimat ei nimeä omia strategisen suunnittelun tuotteitaan sotilasstrategiaksi? Kirjoitettu sotilasstrategia mahdollistaisi everstiluutnantti (evp), VTT Mika Kerttusen mukaan selkeäsanaisen ohjauksen, informoinnin ja läpinäkyvän laillisuuden esittämisen – verrattuna epäselvään, epäyhtenäiseen ja monia tulkintoja avaavaan sekä vaikeasti saavutettavaan asiakirjakokoelmaan. Julkistettu sotilasstrategia viestisi niin omalle kansalle kuin mahdollisille vastustajillekin aikomuksistamme ja suorituskäytöstämme. Strategian kirjoittamista vastaan taas puhuu sotilaallisen voimankäytön kysymysten poliittinen ja sotilaallinen herkkyys sekä jo aiemmin mainittu tarve salata turvallisuuteen liittyvää arkaluonteista tietoa.

Sotilasstrategia oppina ylläpitää tietoisuutta uhkasta, vastustajasta ja konfliktin mahdollisuudesta. Tässä luvussa käsitellyt poliittis-strategisen tason asiakirjat ja koko suomalainen strateginen prosessi jättävät ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle tiettyä liikkumisvapautta, joka voi auttaa pientä valtiota tekemään strategisia valintoja tilanteiden muuttuessa. Myös Laki Puolustusvoimista (2017) ohjaa arvioimaan puolustuskeinoja uudestaan, kun turvallisuushkat muuttuvat. Tätä kokonaisuutta voidaan käyttää strategisena työkaluna, jolla voidaan vaikuttaa jopa suurvallan päätöksentekoon. Esimerkkinä tällaisesta strategisesta joustosta voidaan pitää muun muassa paljon puhuttua ”Nato-optiota” eli mahdollisuutta tarvittaessa hakea sotilasliiton jäsenyyttä.

Suomi sijaitsee suurvaltojenkin näkökulmasta strategisesti tärkeällä alueella. Charly Salenius-Pasternakin mukaan varsinkin ne pienet valtiot, jotka eivät ole liittoutumien jäseniä, eivät halua eskaloida kriisejä suurempien valtioiden kanssa. Kuitenkin olosuhteet vaikuttavat strategisiin valintoihin. Suomi on osin luonut ”sotaisaa mainetta” viestimällä tahtoaan ja kykyään puolustaa itseään uskottavasti. Tämä omalaatuinen strategian tai sotilasstrategian sovellus perustuu pidäkkeeseen, jolla pyritään lisäämään alueellista tasapainoa.

Luku 28. Suomalainen pelote on pidäkettä

Clausewitzin mukaan on kahdenlaisia sotia. Yhtäällä tavoitteena on joko kukistaa vihollinen poliittisesti avuttomaksi tai sotilaallisesti kyvyttömäksi sekä pakottaa vihollinen allekirjoittamaan haluttu rauha. Toisaalla voidaan pelkästään miehittää vihollisen alueita siten, että ne voidaan ottaa hallintaan tai käyttää rauhanneuvottelujen tinkimisessä.

Vihollinen on olennainen osa sotilasstrategiaa, koska strategiat luodaan tilanteisiin, joissa on vastakkainasettelu. Näin syntyy kehä, jossa poliittinen asetelma tuottaa vihollisen tai vastustajan, jota vastaan on luotava ja toimeenpantava strategia. Tehokas strategia poistaa vihollisen vaikkapa asevoimaa käyttämällä, jolloin palataan alkusetelmaan, jossa politiikalla aloitetaan luonnostelevaan uutta lähtökohtaa tulevaisuuden turvaamiselle.

Myös rajoitettuja sotia on kahdenlaisia. On hyökkäyksellisiä sotia rajoitetuin tavoittein ja puolustuksellisia sotia. Voimme löytää yllättäviä yhteyksiä, kun vertaamme näitä preussilaisen näkemyksiä nykyisiin pahimpiin sotilaallisiin uhkakuviumme. Liddell Hartin mukaan omistushaluinen valtio tarvitsee sotilaallisen voiton saavuttaakseen päämääränsä, ja on sen takia valmis ottamaan suuremman riskin yrityksissään. Varovainen valtio voi saavuttaa tavoitteensa houkuttelemalla uhkaajan luopumaan aikomuksistaan vakuuttamalla hänet siitä, ettei ”peli ole panoksen arvoinen”. Vesa Kanniaisen peliteoriaan perustuvien laskelmien mukaan ylimitoitettu puolustuksellinen suorituskyky eliminoi hyökkäysriskiä.

Yhdysvaltalainen realismin teoreetikko John Mearsheimer on päätenyt johtopäätökseen, jonka mukaan nostamalla hyökkäyksestä aiheutuvia kustannuksia ja sotilasoperaation riskejä vähennetään sodan todennäköisyyttä, mutta tämäkään ei takaa, että näin luotu pelote toimisi. Rauhan jatkumisen poliittiset seuraukset voivat olla mahdollisia hyväksyä jopa siinä määrin, että vastustaja valitsee epämiellyttävän toimintavaihtoehdon ryhtyä sotaan. Vesa Kanniaisen mukaan pidäke on heikommassa asemassa olevan valtion kykyä luoda riittävä kynnyksille, että hyökkäys maahan ei ole hyökkääjälle kannattava. Näissä ajatuksissa kiteytyy pelotteen ja pidäkkeen keskinen ydin.

Nato ilmoittaa siirtyneensä uudelle ajalle, jossa pelote on laajempi kuin pelkkä sotilaallinen kokonaisuus. Pelote sisältää ei-sotilaallisia ja poliittisia elementtejä sekä käsityksen päätöksentekokyvystä, reagointikyvystä, kriisinsietokyvystä (resilienssi) ja laajemmasta kyvystä toimia uhkan realisoituessa. Kiteytettynä Naton nykykäsitys pelotteesta sisältää sotilaallisten suorituskykyjen lisäksi osaamisen, poliittisen tahdon ja yhtenäisyyden. Pelote on siis poliittinen ja sotilaallinen kokonaisuus.

Yhdysvaltalaisen tulevaisuuden tutkijan Herman Kahnin mukaan pelotteen tulisi toimiakseen olla pelottava, vääjäämätön, suostutteleva, halpa, kontrolloitavissa sekä ei-vahinkoaltis. Tämän lisäksi pelotteen on perustuttava todelliseen suorituskykyyn, jolla se muodostetaan. Nykyaikaisen suurvallan pelotestategian tulisi olla laadittu erityistä, yksittäistä vastustajaa varten käyttäen niin hyökkäyksellisiä kuin puolustusellisiä keinoja sekä yhdistäen ydinaseen ja konventionaalisen voiman uhkaa. Yhdistetyn sekä ydinaseilla että konventionaalisilla suorituskyvyillä luodun pelotteen haasteena on, että asevoimaa voidaan käyttää yhtä lailla puolustuselliseen kuin hyökkäykselliseenkin sodankäyntiin. Vahvan sotilaallisen suorituskyvyn luominen voi vastapuolelle näyttäytyä aktiivisena uhkana eikä vain puolustusellisenä toimenpiteenä.

Lawrence Freedmanin mukaan valtio voi käyttää neljää eri toimintamallia vaikuttaakseen toiseen valtioon. Nämä ovat yhteistyö, suostuttelu, pakottaminen ja hallinta (*cooperation, dissuasion, coercion, control*). Mitä pienempi valtio on, sitä tehokkaammin sen tulee kyetä omassa strategiassaan yhdistelemään ja vuorottelemaan kaikkien toimintavaihtoehtojen välillä. Yksi selkeä pienellekin valtiolle tärkeä hetki, jossa se voi hallita konfliktin eskaloitumista, on kriisin välitön alkuvaihe. Tämä tarkoittaa sellaisen tunnistettavan kynnyksen luomista, jonka ylittäminen on potentiaaliselta hyökkääjältä tietoinen eskalaatioteko.

Colin S. Grayn mukaan pelotestategia, jonka tehtävänä on ennaltaehkäistä sota, on huomattavasti tärkeämpi kuin sodan käymisen suunnitelmat. Ainakin siihen asti, kunnes pelote pettää. Seuraavissa kappaleissa pelote tuodaan suomalaiseen asiayhteyteen ja tarkastellaan pienen valtion mahdollisuuksia hyödyntää peloteteoriam omissa strategiassaan.

Käsite deterrenssi (*deterrence*) on suomennettu sanaksi ”pelote”. Yleisesikuntaeverstiluutnantti, tohtori Jan Hanskan mukaan pienen valtion tapauksessa ei ole tarkoituksenmukaista puhua pelotteesta tai pelotepolitiikasta, sillä esimerkiksi Suomen sotilaalliset ja muut valtiollisen voimankäytön ja painostuksen resurssit ovat yksinkertaisesti riittämättömät saadakseen suurvallan pelkäämään. Voimasuhteissa vallitsevasta epätasapainosta ja kansallisen turvallisuuden ja puolustuksen ominaisuudesta johtuen parempi ja kuvaavampi termi on ”pidäke”.

Hanska toteaa, että pidäke on kuitenkin täysin subjektiivinen käsite, jota ei koskaan voi luoda täysin toimintavarmaksi. Pidäke on perusluonteeltaan vastustajan ajatteluun ja tilanneymmärrykseen vaikuttava tekijä. Pidäke on olemassa kognitiivisella ja emotionaalisisella tasolla, eikä konkreettisena todellisuutena. Pidäke on aina perusluonteeltaan passiivinen, koska hyökkääjällä on mahdollisuus halutessaan temmata aloite millä ajan hetkellä hyvänsä.

Salonius-Pasternak toteaa, että Suomen perustavanlaatuisen tapa ajatella pelotetta on kiistäminen (*deterrence by denial*). Se tarjoaa mahdollisuuden pidäkkeen käyttämiseen. Pidäkkeen toimintalogiikka on hyvin lähellä pakottamista, mutta siihen sisältyy monitulkinnallisuutta, mikä taas on merkittävää neuvottelujen kannalta. Pohjimmallinen tavoite on siis välttää tai ennaltaehkäistä sodan syttyminen. Sen epäonnistuttua asevoimat puolustavat maata ja pyrkivät estämään vastustajaa saamasta hyötyä käyttäen lähestymistapana vastustajan voimankäytön kiistämistä. Tehtävänä on siis ennaltaehkäistä ulkovaltojen muodostamaa uhkaa luomalla riittävä pidäke, joka olemassaolollaan saa kyseisen toimijan pidättäytymään aggressiosta Suomea kohtaan.

Suomi on toteuttanut kymmeniä vuosia konventionaalisiin aseisiin perustuvaa pidäkestrategiaa, vaikka sitä ei ole koskaan virallisesti nimetty siksi. Pidäke on luonteeltaan puolustusellinen eikä muodosta aktiivista uhkaa, vaan se on muodostettu sotilaallisen voiman käyttöä ja sillä uhkaamista vastaan. Pieni valtio on hyötynyt pidäkkeen rakentamisesta, koska se valtio itsessään ei muodosta jatkuvaa uhkaa vaikutuspiirilleen. Marko Palokangas toteaa, että Suomessa Puolustusvoimien tärkeimmäksi tehtäväksi on hyväksytty se, että jo olemassaolollaan se estää maan ajautuminen sotaan.

Suomalainen sotilaallinen pidäke perustuu neljään osatekijään, joilla vaikutetaan mahdolliseen vastustajaan tekemällä sotilaallinen hyökkäys kustannuksiltaan kalliimmaksi kuin mahdollisesti saavutettava hyöty. Ensiksikin tulee luoda riittävä kyky kiistää vastustajalta sen tavoitteiden saavuttaminen sotilaallisesti tai tehdä niiden saavuttamisesta niin kallista, että se tekee sotilaallisen voiman käytöstä kannattamaton. Tässä yhdistyvät peloteteorian molemmat ajatusmallit kiistäminen ja rankaiseminen, ja sen edellytyksenä on suorituskykyjä, joilla voidaan aiheuttaa vastustajalle merkittäviä tappioita. Toiseksi on oltava uskottava poliittinen ja yhteiskunnallinen tahto ennaltaehkäistä ja torjua sotilaalliset uhkat ja puolustautua kaikin käytettävissä olevin keinoin. Tämän tahdon on oltava ulospäin näkyvää ja sitä tulee vahvistaa puolustusjärjestelmän toiminnan testauksen, harjoittelun ja tehokkuuden osoittamisen kautta. Kolmanneksi sekä kyvystä että uskottavuudesta tulee kyetä viestimään niin omalle kansalle kuin mahdolliselle vastustajalle, yhteistyökumppaneille ja kansainväliselle järjestelmälle. Viimeiseksi on kyettävä ymmärtämään mahdollisen vastustajan ajattelutapaa ja maailmankuvaa. Tällä ymmärryksellä mahdollistetaan pidäkkeen vaikuttaminen oikea-aikaisesti juuri oikeisiin tekijöihin.

Suomen sotilaallinen pidäke jaetaan ennaltaehkäisevään ja konfliktinaikaiseen pidäkkeeseen. Käytännössä jokapäiväistä, normaaliolojen ennaltaehkäisevää pidäkettä muodostetaan ja ylläpidetään osoittamalla korkeaa valmiutta sekä puolustuskykyä ja puolustustahtoa. Ennaltaehkäisevän pidäkkeen ilmenemismuotoja ovat muun muassa yleinen asevelvollisuus, korkea maanpuolustustahto, laadukkaat sotilaalliset suorituskyvyt, viranomaisyhteistyö, kansainväliseen kriisinhallintaan osallistuminen, joukkojen harjoittelu, tehostettu alueellisen koskemattomuuden valvonta ja turvaaminen, kertausharjoitusten lisääminen sekä tarvittaessa sodan ajan joukkojen perustaminen.

Konfliktinaikainen pidäke muistuttaa Liddell Hartin esittelemää rajoitettujen tavoitteiden strategiaa, jossa vaikutetaan sotavoimien väliseen tasapainoon. Siinä pyritään saamaan aikaiseksi muutos vastustajan haluun taistella kuluttamalla vastustajan voimaa ja heikentämällä sitä pala kerrallaan. Konfliktinaikaisen pidäkkeen tavoitteena on siis rajoittaa puhjennun sotilaallisen konfliktin laajenemista ja luoda edellytykset konfliktin mahdollisimman nopealle poliittiselle ratkaisulle. Thomas Schellingin mukaan tällaisen strategian toimeenpano edellyttää osapuolien jonkinlaista keskinäisriippuvuutta tai yhteisymmärrystä, joka voi olla näkymätöntä ja sanomatonta, jotta voitaisiin välttää konfliktin laajentuminen.

Kuten Jan Hanska on osuvasti todennut, uskottavalla ja tehokkaalla pidäkkeellä kyetään nostamaan vihollisuuksien aloittamisen kustannuksia, mutta se ei ole rauhan tae. Pidäkkeen ennaltaehkäisevää merkitystä on vaikea arvioida, koska mitään aseellisia toimia Suomea vastaan ei ole tapahtunut. Myöskään pidäkkeen onnistumisen syitä on vaikea määrittää, koska pidäke on ulkopoliittisten toimien, yhteiskunnan tietokyvyn sekä sotilaallisen valmiuden moniulotteinen yhdistelmä.

Suomi joutuu sotilasstrategiaa miettiessään ottamaan huomioon, miten voidaan luoda tilanne, jossa mahdollinen vastustaja ei halua tai ei voi käynnistää aggressiota maattamme vastaan. Pidäkkeen suurin haaste on siinä, että sen teho ei ole todennettavissa. Jos sotaa ei syty, ei voida aukottomasti todeta, että se johtui tehokkaasta pidäkkeestä. Sellaisessakin tapauksessa, jossa pidäke pettää ja sota syttyy, on erittäin vaikeaa jälkikäteen arvioida, johtuiko se pidäkkeen heikkoudesta vai jostain muusta seikasta. Pidäkkeen pettäessä valtiolla on oltava sellainen uskottava sotilaallinen suorituskyky, jolla vastustajan toimet voidaan estää tai vähintäänkin toiminta pysäyttää ja tilanne jäädyttää. Kun strateginen uhka eli pidäke epäonnistuu, sen vakuutena oleva uhka on toimeenpantava. Tämä voi johtaa konfliktiin, mikä on todennäköisesti osapuolille tuskallista ja kallista.

Luku 29. Moniulotteinen, mutta yksinkertainen sotilasstrategia

Voisiko olla niin, että sota on vain sotaa riippumatta sen aikauden mukaisesta olemuksesta? Pelkistetysti sota voitaisiin ymmärtää clausewitziläisittäin äärimmäisenä voimakeinojen käyttönä ympäristössä, jossa sodankävijöinä on rationaalisia valtioita ja sodankäyntiä säännellään. Valtioiden intresseissä on kilpailla ja äärimmäisissä tapauksissa hallita ja ohjailta kilpailua käymällä sotaa. Sodan olemuksen erilaisia sovelluksia ovat epäsymmetrisyyden tai vaikkapa hybridimäisyyden mukanaan tuomat ilmiöt. Sodalla ei ole itsenäistä loogista luonnetta, vaan se on kilpailullista, väkivaltaista ja palvelee poliittisia tarkoituksia. Sotilaallinen taistelu on aina poliittinen toimenpide. Vihollisen tappaminen tai pakotetotimi ovat voimankäyttöä poliittisen toimintalinjan edistämiseksi.

Clausewitz muistuttaa, että väkivalta on sodan välttämätön osatekijä. Sota on voiman käyttämistä siten, että vastustaja pakotetaan taipumaan tahtoomme. Strategian yksi ominaisuus on, että sen avulla voidaan luoda toiminnanvapautta. Se on jatkuvaa valtioiden, ei-valtiollisten toimijoiden sekä vastakkaista tahtoa edustavien välistä kanssakäymistä. Strategialla myös pyritään saavuttamaan uskottavuutta omalle asialle ja siinä mielessä strategiasta on tullut synonyymi tärkeälle. Strategia käsitteenä on ladattu vallalla.

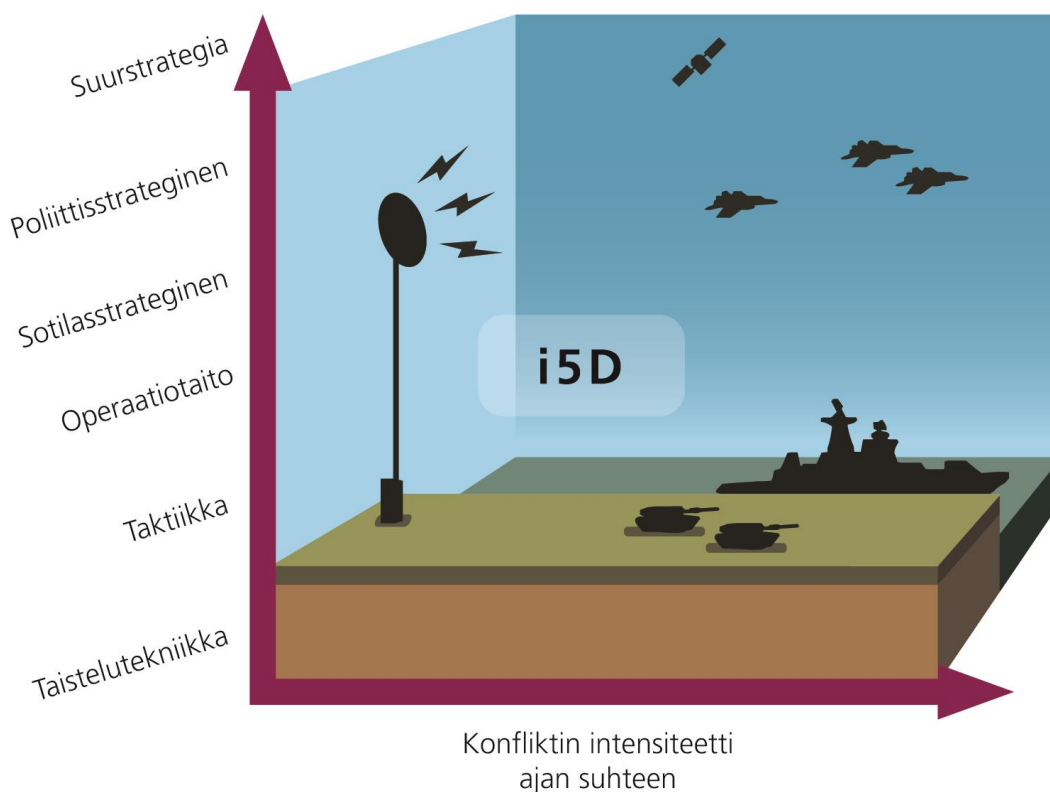
Colin S. Grayn mukaan strategia on ilmiönä ajaton. Se asiayhteys, mihin strategia liittyy tai liitetään, vaihtelee sodan olemuksen kaltaisesti poliittisten tapahtumien, tekniikan kehityksen tai jopa taktisten ”muotivirtausten” mukana. Mutta sotilasstrategian kova ydin säilyy sotilaallisen voiman ja sen käyttötarkoituksen hallinnassa. Sotilasstrategialla muokataan sotaa valtiolle käyttökelpoiseksi välineeksi poliittisten tarkoituksien saavuttamiseksi. Sodan määrittelyä sen mukaan, keitä on niiden osapuolina. Osapuolten pitäisi tietää, kuka on vihollinen jo vähintäänkin sen takia, että ne voivat laatia sotilasstrategian, jolla sotaa ohjailaan.

Hew Strachan kuvaa strategian haasteeksi sen, että sen kuvitellaan muodostavan häilyvän raja-alueen poliittisen tason ja operatiivisen toiminnan välille. Poliitikot uskovat, että poliittiset toimintalinjaukset ovat yhtä kuin strategia, ja sotilaat keskittyvät sotilaalliseen toimintaan, jolloin varsinainen sotilasstrategia jää vaille huomiota. Tosiasiassa poliitikoiden sekä muiden siviilitoimijoiden ja sotilaiden välisen yhteistoiminnan ensisijainen tarkoitus on kansallinen turvallisuus, jonka ulkoinen olemus on strategia.

Sotilasstrategia on mutkikas kokonaisuus. Se, miten sotateorioiden klassikot kuvaavat strategian ja sodan suhdetta on edelleen ajankohtaista, mutta nykyaikainen toimintaympäristö on kasvanut maataistelujen ja merellä liikkumisen kaksiulotteisuudesta moniulotteiseksi operatiiviseksi toimintaympäristöksi.

Edward N. Luttwak kuvaa sotilasstrategian logiikan paradoksin, joka esiintyy hänen mukaansa kahdessa ulottuvuudessa. Horisontaalisesti on olemassa osapuolien kiista, missä pyritään vaikuttamaan, muuttamaan, torjumaan ja kääntämään vastapuolen aikeita ja tekoja. Konfliktin intensiteetti vaihtelee jatkuvasti suhteessa aikaan. Vertikaalisesti vaikuttaa konfliktin eri tasojen välinen vuorovaikutus alkaen taistelun tekniseltä tasolta ulottuen korkeimmalle päätöksenteon tasolle asti. Tämä vuorovaikutus ei ole luontaisesti sopusoinnussa strategian seurausten kanssa, koska horisontaalinen ulottuvuus muuttaa alituisen strategian sisältöä ja vaikutuksia.

Sotilasstrategian kahteen ulottuvuuteen tulee lisätä operatiivinen toimintaympäristömme. Vertikaaliseen, toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevien tasojen ulottuvuuteen kuuluvat taistelutekninen, taktinen, operatiivinen, sotilasstrateginen, poliittis-strateginen ja suurstrateginen sodan johtamisen taso. Horisontaaliseen ulottuvuuteen sisältyvät toiminnan dynaamiikka, strategian vaikutukset sekä aika. Nämä kaksi ulottuvuutta toimivat maa-, meri-, ilma-, avaruus- ja kybertoiminta- sekä informaatioulottuvuuksien muodotamassa operatiivisessa toimintaympäristössä. Näin käsitettynä sotilasstrategia on haastava moniulotteinen kokonaisuus.

Kuva IV-4. Moniulotteinen sotilasstrategia.

Sotilasstrategia on jotain, jolla yritetään vaikuttaa tulevaisuuteen. Se on myös jotain, jolla tehdään nykyisyyttä ja hallitaan menneisyyttä. Silti strategia liittyy ennen kaikkea nykyhetkeen, koska sen avulla tahdotaan hallita monimutkaista poliittis-sotilaallista toimintaympäristöä ja mukautua sen muutoksiin. Strategia on siis monimutkaista ja moniulotteista toimintaa, jolla on seurauksia. Kuitenkin jo Clausewitz huomautti, että on virhe vastata tähän monimutkaisuuteen laatimalla kompleksisia sotilaallisia toimia.

Sotilasstrategia korostaa ajattelua, ymmärtämistä ja kokonaisuuksien hallintaa. Sotilasstrategian parissa toimivien on nähtävä monimutkaisuuden läpi ja osattava pelkistää. Kirja on tarkastellut sotilasstrategiaa kirjoittajan määritelmän mukaisesti: *sotilasstrategia on toimintasuunnitelma tai joukko toimintasuunnitelmia, joilla käytetään resursseja halutun tuloksen saavuttamiseksi*. Sotilasstrategia voidaan pelkistää myös yksinkertaisemmaksi.

Kuva IV-5. Yksinkertainen sotilasstrategia.

Turvallisuusuhka tai vieras sotilasvoima ovat aina vaikuttaneet voimakkaasti kansojen olemassaoloon. Uskallan arvioida, että näin tulee olemaan myös tulevaisuudessa. Väitetään, että ihmiskunnan kokemushistoria on aina pitänyt sisällään tarpeen strategioille, eikä tämä tilanne tule muuttumaan tulevaisuudessakaan.

Sotilasstrategia on valintojen tekemistä ja yhtenäisyyden luomista poliittisten päämäärien, operatiivisten keinojen ja sotilaallisten välineiden välille. Järkevien valintojen tekeminen vaatii harkitsevaista tulevaisuuden ja menneisyyden tarkastelua. Poliittisten toimintalinjojen päättäjien ja sotilasstrategioiden laatijoiden täytyy määrittellä yhteiset oletukset strategiansa vaikutuksista, seurauksista ja riskeistä huolellisesti ja analyyttisesti. Ilman tiukkaa analyysiä nämä päätökset voivat aiheuttaa merkittäviä riskejä yhteiskunnalle etenkin, kun käytettäviä resursseja on yhä vähenevä määrä.

Strategiaa on helppo ymmärtää, mutta vaikeaa toteuttaa. Sotilasstrategia käsittelee sotaa ja sen käymistä. Huolimatta kansainvälisen turvallisuusympäristön huolestuttavasta kehityksestä ja muun muassa kasvavista asevarustelun kuluista, laajamittaisen sodan mahdollisuus säilynee alhaisena. Mikäli annamme tämän johtaa meitä harhaan ja unohdamme sotilasstrategian, menetämme työkalun, joka auttaa meitä määrittämään, hahmottamaan ja ymmärtämään sotaa. Niin kauan kun uskomme suurvaltojen pysyvän rauhantahtoisina, strategiat tulevat säilymään poliittisessä keskiössä. Kansainvälisen kilpailun siirtyessä aseellisen voiman käytön asteelle nousee sotilasstrategia poliittisesti merkittäväksi työkaluksi.

The most important six inches on the battlefield is between your ears.

James Mattis

LÄHTEET JA LUKUSUOSITUKSIA

Kirjallisuus ja artikkelit

- Adaridi, Karl: *Strategian pääpiirteet*. Otava, Helsinki 1920.
- Beaufre, André: *An Introduction to Strategy*. R. H. Barry (transl.). Praeger, New York 1965 (1963).
- Black, Jeremy: *Military Strategy. A Global History*. Yale University Press, 2020.
- Blombergs, Fred (toim.): *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdat*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4, Juvenes Print, Tampere 2016.
- Bregman, Rutger: *Hyvän historia. Ihmiskunta uudessa valossa*. Mari Janatuinen (suom.). Atena Kustannus Oy, 2020.
- Brodie, Bernard: *General André Beaufre On Strategy: A Review of Two Books*. Rand Corporation, 1965.
- Clausewitz, Carl von: *Sodankäynnistä*. Heikki Eskelinen (suom.) Art House, 2019.
- Cohen, Eliot A.: *Supreme Command*. Anchor Books, 2003.
- Echevarria, Antulio J.: *Military Strategy. A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2017.
- Echevarria, Antulio J.: *War's Logic. Strategic Thought and the American Way of War*. Cambridge University Press, 2021.
- Finney, Nathan K. (ed.): *On Strategy: A Primer*. U.S. Army Combined Arms Center, 2020.
- Freedman, Lawrence: *Strategy. A History*. Oxford University Press, 2013.
- Freedman, Lawrence: *Ukraine and the Art of Strategy*. Oxford University Press, 2019.
- Forsström, Pentti: *Venäjän sotilasstrategia muutoksessa* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 32, PunaMusta Oy, Tampere 2019.
- Gray, Colin S.: *The Strategy Bridge. Theory for Practice*. Oxford University Press, 2010.
- Gray, Colin S.: *Theory of Strategy*. Oxford University Press, 2018.
- Hannula, J. O.: *Clausewitzin sotateoreetikona*. Sotakorkeakoulun Upseerikerhon julkaisu- ja N:o 1, Valtioneuvoston kirjapaino 1927.
- Hanska, Jan: Pelotetta vai pidäkettä? Deterenssiteorian käytäntöä pienen valtion näkökulmasta. *Tiede ja Ase* N:o 77, 2019. [<https://journal.fi/ta/article/view/88681>].
- Harari, Yuval Noah: *Sapiens. Ihmisen lyhyt historia*. Jaana Iso-Markku (suom.). ScandBook UAB, 2019.
- Haukkala, Hiski: *Suuren pelin paluu*. Otava, Keuruu 2020.
- Howard, Michael & Peter Paret (eds.): *Carl von Clausewitz: On War*. Princeton University Press, 1989 (1976).
- Kaldor, Mary: *Uudet ja vanhat sodat*. Riikka Taipale (suom.). Kustannus Oy Taifuuni, Helsinki 2001.

- Kanniainen, Vesa: *Peliteorian käyttö konfliktien ja sotien analyysissä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos, Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 2, 2019.
- Kanniainen, Vesa: *Polttopisteessä Suomen turvallisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 3, Punamusta Oy, 2021.
- Keegan, John: *Sodankäynnin historia*. Jouni Suistola (suom.). Ajatus Kirjat, WS Bookwell Oy 2010.
- Kerttunen, Mika: *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 45, Edita Prima Oy, Helsinki 2010.
- Kosola, Jyri: i5D – unohtuiko jotain? *Sotilasaikakauslehti* 5/2020.
- Laaksonen, Marko: *Merkillinen strategia. Puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia No 1, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.
- Lalu, Petteri: *Syvä vai pelkästään tibeää?* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: No. 3/2014, Juvenes Print, Tampere 2014.
- Lassenius, Oscar: *Swedish Strategic Culture in the Post-Cold War Era*. Diplomityö, Yleisesikuntaupseerikurssi 59, Maanpuolustuskorkeakoulu 2020.
- Liddell Hart, Basil Henry: *Strategy*. 2nd revised edition, Meridian Books, 1991 (1954, 1967).
- Lonsdale, David J. & Thomas M. Kane: *Understanding Contemporary Strategy*. Routledge, 2020.
- Luttwak, Edward N.: *Strategy. The Logic of War and Peace*. Harvard University Press, 2001.
- Matlary, Janne Haaland & Rob Johnson (eds.): *Military Strategy in the 21st Century*. Hurst & Company, London 2020.
- Mattis, Jim: *Call Sign Chaos*. Random House, New York 2019.
- Mearsheimer, John J.: *Conventional Deterrence*. Cornell University Press, New York 1983.
- Miller, Gregory D.: Evaluating Strategies. *Joint Force Quarterly* 98, 3rd Quarter, 2020. [<https://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/2339187/evaluating-strategies-six-criteria-for-national-security-professionals/>].
- Nieminen, Esko (toim.): *Strategian käsikirja*. Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXI, Valtion Painatuskeskus 1983.
- Obama, Barack: *Luvattu maa*. Seppo Raudaskoski et al. (suom.). Otava, Keuruu 2020.
- Palokangas, Marko: *Räjähtävää tyhjyyttä: Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa* (diss.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1: No. 17, 2014.
- Paret, Peter (ed.): *Makers of Modern Strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age*. Princeton University Press, 1986.
- Peltonen, Jaakkojuhani & Ollimatti Peltonen (toim.): *Lupa tappaa?* SKS, Historiallinen Arkisto 149, Hansaprint Oy, Turenki 2019.

- Rantapelkonen, Jari (toim.): *Tuleva Sota: Tulevaisuuden sodan tulevaisuus*. Edita Publishing Oy, Keuruu 2018.
- Salonius-Pasternak, Charly: Friends with (some) benefits: how non-allied Sweden and Finland view long-range conventional precision strike. *The Nonproliferation Review*, 01 Oct 2020. [<https://doi.org/10.1080/10736700.2020.1810888>].
- Schelling, Thomas: *The Strategy of Conflict*. Harvard University Press, 1960 (1980).
- Sivonen, Pekka (toim.): *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, Juvenes Print, Tampere 2013.
- Sloan, Elinor C.: *Modern Military Strategy. An Introduction*. Routledge, 2012.
- Sondhaus, Lawrence: *Strategic Culture and Way of War*. Routledge, 2006.
- Stoker, Donald: *Clausewitz, His life and work*. Oxford University Press, 2014.
- Strachan, Hew: *Clausewitzin Sodankäynnistä*. Jouni Avelin (suom.). Ajatus Kirjat, Juva 2010.
- Strachan, Hew: *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective*. Cambridge University Press, 2013 (2014).
- Strachan, Hew: Strategy in theory; strategy in practice. *Journal of Strategic Studies*, Volume 42, Issue 2, 2019.
- Sun Tzu: *The Art of War*. Samuel B. Griffith (transl.). Oxford University Press, 1971.
- Suvorov, Aleksander: *Voittamisen taito. Venäläisen sotataidon klassikko*. Aimo Ruusunen ja Markku Salomaa (toim. & suom.): Docendo, Bookwell Oy 2015.
- Svetšin, Aleksandr A.: *Strategy*. East View Information Service, 2004 (1992).
- Thukydides: *Peleponnesolaisista 1 ja 2*. J.A. Hollo (suom.). WSOY, Porvoo 1964
- Terho, Sampo (toim.): *Strategian jäljillä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No 1, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.
- Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen: taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, 1/1996, Nettopaino, Joutsa 1996.
- Vego, Milan: Operations Short of War and Operational Art. *Joint Force Quarterly* 98, 2020. [<https://www.whs.mil/News/News-Display/Article/2343293/operations-short-of-war-and-operational-art/>].
- Visuri, Pekka: Carl von Clausewitz ja modernin sodankäynnin teoria. *Tiede ja Ase* N:o 54, 1996. [<https://journal.fi/ta/article/view/47783>].
- Visuri, Pekka: *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva 1997.
- Välilä, L. K.: Strategian käsite Suomen valtiopolitiikassa. *Tiede ja Ase* N:o 27, 1969. [<https://journal.fi/ta/article/view/47484>].
- Vänskä, Ville: *Nykyaikainen merisodankäynti*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuslustoja nro 10, Punamusta Oy, Tampere 2021.
- Wylie, Joseph C.: *Military Strategy. A General Theory of Power Control*. Naval Institute Press, 2014 (1967, 1989).

Yarker, Harry R.: *Strategic Theory for the 21st Century*. US Army War College, 2006.

Dokumentit ja viralliset julkaisut

Valtioneuvoston puolustusselonteko 2021,
[<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163405>].

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2020,
[<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162513>].

Verkkosivustot ja blogit

Infinity Journal – Military Strategy Magazine:
[<https://www.militarystrategymagazine.com/>].

The Strategy Bridge: [<https://thestrategybridge.org>].

War on the Rocks: [<http://warontherocks.com/>].

War is Boring: [<https://warisboring.com/>].

Ulkopolitist: [<https://ulkopolitist.fi/>].

The National Interest: [<http://nationalinterest.org>].

Ulkopoliittinen instituutti: [<http://fiia.fi>].

U.S. Army War College War Room: [<https://warroom.armywarcollege.edu>].

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3217-9 (nid.)
ISBN 978-951-25-3218-6 (pdf)
ISSN 2343-5275 (painettu)
ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

SOTATAIDON YTIMESSÄ

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces